

GÜNAHIN ACISI

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ DİNİ QURUMLARLA İŞ
ÜZRƏ DÖVLƏT KOMİTƏSİNİN**

**07 yanvar 2011-ci il DK-751/A sayılı məktubu əsasında
“NURLAR” NPM-nin mətbəəsində çap olunmuşdur.**

Tədqiqat şöbəsi

Kitabın adı: Günahın acısı
Müəllif: Rəsuli Məhəllati
Tərcümə edən: Oktay Məmmədov
Redaktor: Mail Yaqubov
Çap növbəsi: Birinci
Tarix: 2011
Tiraj: 1000

I FƏSİL

GÜNAHIN MƏNASI

Bu fəsildə:

- * Günah nədir?
- * Dini-ilahi günahla təbii-ictimai günahın fərqi;
- * Günah haqqında fikirləşmək «günah» sayılırmı?
- * Qanunla müxalifət etməyin dünyəvi cəzası;
- * Axirət əzabına inam insanı günahdan saxlaya bilər;

GÜNAH NƏDİR?

Ərəb dilində «zənb», «ism» və məsiyyət» sözləri ilə ifadə olunan günah «xətə», «itaətsizlik» və «üsyankarlıq» mənasını daşıyır. Həm ərəb, həm də başqa dillərdə «günah»-ın ümumi mənası itaətsizlik, qanundan boyun qaçırmaq və ona əks çıxmaqdır. Bəzi alimlərin dediyini nəzərə alsaq, «günah» rəva görülməyən və yaramaz bir iş görmək, şəriət əhlinin nəzərində isə insanın qeyri-şəri əmələ qurşanması deməkdir.¹

Müasir alimlər də günahı «qanunla müxalifət» mənasında təfsir edərək belə demişlər: «Günah insanların səadətini, təbii hüquqlarını qoruyan, məhdud fəaliyyətlərini göstərən qanunlara əks çıxmaq və ictimai nizam-intizamı pozmaq deməkdir.»

Can Markize özünün «Cinayət» kitabında, təqribən, bu tərifini qeyd edərək demişdir: «Hər kəs qanun sərhəddini aşıb ona qarşı çıxarsa, ictimai nizam-intizamı pozmuş olur və onun bu əməli qazıların nəzərində günah sayılır.»²

Fransız alimi Karl yazır: «Günah nizam-intizama əməl etməməkdir. Bunu başa düşmək elə də çətin deyil. Belə ki, günah ictimai yaşayış qanunlarını iradi, yaxud qeyri-iradi şəkildə pozmaqdan ibarətdir...»³

Bu barədə Qurani-Kərimdən çoxlu ayə misal göstərmək olar. O cümlədən, Allah-təala «Nisa» surəsində bir-sıra dini göstərişləri bəyan etdikdən sonra buyurur:

تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ
الْفَوْزُ الْعَظِيمُ
وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُهِينٌ

«Bunlar Allahın sərhədləri və hökmləridir. Hər kəs Allaha və Peyğəmbərinə itaət edərsə, Allah onu (ağacların) altından çaylar

¹ «Lügətnəmey-i-Dehxuda», «zənb» sözü.

² «İctimai bələlər», səh. 10.

³ «Həyatın yolu», səh. 71-80.

axan cənnətlərə əbədi olaraq daxil edər ki, bu da böyük uğur və qurtuluşdur. Hər kəs Allaha və Peyğəmbərinə itaət etməyib Onun sərhədlərini aşarsa, (Allah da) onu həmişəlik Cəhənnəmə daxil edər. Onu rusvayedicə azab gözləyir.»¹

Deməli, günah həm təbii-ictimai, həm də dini-ilahi qanundan boyun qaçıрмаq və onlara itaətsizlikdir. Buna görə də bu qanunları pozmaq insanı həm bu dünyada, həm də axirətdə cəza qarşısında qoruyur.

Təbii-ictimai günah dini-məzhəbi günahla bir neçə nöqtəyi-nəzərdən fərqlənir.

Birinci fərq: Təbii-ictimai qanunlardakı günah təbiət aləmində və ictimaiyyətin namus, şərəf və qarşılıqlı hörmətini pozan hallara deyilir. Başqa sözlə desək, bunlar təbii qanunlara qarşı zidd olan əməllərdir; ictimai baxımdan cəmiyyətin asayiş və rahatlığını pozan və qarışıqlıq yaradan hallar günah sayılır. Məsələn:

1) Spirtli içkilərin istifadəsi, yaxud özünə sui-qəsd etməyin hər biri təbii nizam-intizama, şərəf və namusa ziddir. Çünki spirtli içkilər sağlamlıq, beyin, böyrək, qara ciyər və bədənə başqa üzvlərinə qarşıdır. Öz canına sui-qəsd isə varlıq və həyatı məhv etməkdir. Nəticə etibarilə bunların hər ikisi təbii günah hesab olunur və qanunu pozan şəxs öz sağlamlığı və ömrünü itirmiş olur.

2) Oğurluq, bıçaqlama, adam öldürmək və bu kimi işlər ictimai asayişə pozur, qanuna görə cinayət və günah sayılır. Beləliklə, qanunu pozan şəxs cəzalanaraq həbs edilir, yaxud cərimə və ya ölümə məhkum olunur. Bir sözlə, demək olar ki, təbii-ictimai baxımdan maddi-dünyəvi məsələlər çərçivəsində baş verən cinayətlər, din nöqtəyi-nəzərindən isə təbii və ümumi asayişə dair ictimai qanunlar, əxlaqi fəzilətlər, insani şərəf, cəmiyyətdə həya və iffət, ictimai rifah və səadətlə zidd olan bütün işlər və davranışlar «günah» adlanır. Belə günahlara qurşananlar cəzalandırılırlar.

¹ «Nisa» surəsi, 13-14-cü ayələr.

Beləliklə, din-məzhəb geniş miqyasda insanı nəzərə alaraq cisim və ruhun sağlamlığı, ümumi asayiş və fikrin aramlığına yüksək əhəmiyyət verir.

Bu gün dünya səviyyəsində, inkişaf etmiş ölkələrdə belə, öz canına sui-qəsd edən şəxs üçün bir qanun qərara alınmamışdır, yaxud alkoqollu içkilərin istehsalı və satışı qanunsuz sayılmır, yaxud qadın və kişinin çəkinmədən iffətsizliyə, zina əməlinə qurşanması cinayət və günah deyildir. Çünki bu gün qanunverənlər onların əməllərini ictimai asayişə zərərsiz hesab edirlər. Lakin bu əməllər müqəddəs İslam dinində günah sayılır; çünki insanların namusunu, şərəfini və əxlaqi fəzilətlərini ləkələyir, həmçinin qeyri-müstəqim formada ictimai və ümumi asayişin sütunlarını sarsıdır.

İndinin özündə yalan, qeybət, töhmət, iftira, qəzəb, həsəd, riya, tamah, təkəbbür, kin-küdurət və bu kimi günahlar üçün bir qanun yoxdur. Halbuki bu günahların hər biri bir milləti məhv etməyə qadirdir. Amma yaşadığımız müasir dünyada qanunverənlər dünya və insanlara maddi əynək arxasından baxdıqlarından, onları cinayət və günah bilmirlər. Lakin İslam maddiyatla mənəviyyəti bir-birindən ayırır, hətta mənəviyyata daha çox əhəmiyyət verir və qeyd edilən günahların bəzilərini bütün günahların əsası və kökü kimi tanıyır. İmam Baqir (ə) yalan haqqında buyurmuşdur: «Allah-təala şər və pis işləri qıfıllamışdır (ki, camaat onlara düşar olmasın). Bütün bu qıfılların açarı şərabdır. Amma yalan şərabdan da pisdirdir!»¹

İmam Həsən Əskəri (ə) buyurmuşdur: «Bütün günahlar bir evə yığılsa, o evin açarı yalan olar».²

Başqa bir hədisdə qeyd olunduğu kimi, bir nəfər Allahın Rəsulunun (s) hüzuruna gəlib dedi: «Ey Allahın Rəsulu! Mənə elə bir əməl göstər ki, onun vasitəsilə Allaha yaxınlaşım.» Peyğəmbər (s) buyurdu: «Yalan danışma!»

¹ «Camius-səadət», Nəraqi, 2-ci cild, səh. 323.

² «Müstədrək», 2-ci cild, səh. 100.

Bu göstəriş o kişinin bütün günahlardan uzaqlaşmasına səbəb oldu. Çünki o, hər hansı bir günahı yerinə yetirmək istədikdə, görürdü ki, ya birbaşa o günahda yalan var, ya da axırda yalanla qurtaracaq. Buna görə də həmin günahdan yayınırdı.»¹

Doğrudan da, bu gün alimlər də etiraf edərək deyirlər: «Yalan - aşkar bir eyib kimi pislənir. Çünki bu iş öz ardınca başqa alçaqlıqları da gətirir və bütün eyblərin üzünə yeni bir qapı açır. Bizim isə, bu çirkin xislətin qarşısını almaqda göstərdiyimiz acizlik və zəiflik bağışlanmaz bir günahdır.»²

İmam Sadiq (ə) həsəd, tamah və təkəbbür barəsində buyurmuşdur: «Küfrün üç kökü vardır: Tamah, təkəbbür və həsəd. Çünki Adəm (ə)-ı behiştə qadağan olunmuş ağacın meyvəsini yeməyə vadar edən tamah oldu. Təkəbbürə də Şeytanı Adəm (ə)-a səcdə etməyə qoymadı. Həsəd isə Adəm (ə)-ın iki oğlundan birini o birisini öldürməyə təhrik etdi.»³

Həmçinin, o həzrət buyurmuşdur: «Qəzəb hər bir şərin açarındır».⁴

Hal-hazırda dövrün alimləri dərk edirlər ki, insanlar arasında fitnə-fəsad və günah həm cismın sağlamlığına və maddiyata, həm də cismə, ruha, əxlaqa, şərəfə və insani keyfiyyətlərə zərbə endirir. Məhz bu səbəbdən də hər bir insan belə günahlardan çəkinməlidir. Misal üçün, «Həyatın yolu» kitabından bu hissəni sizə nəql edirəm:

«Ümid, iman, şövq və güclü iradənin cismə təsiri çox böyükdür. Ruhi və cismi fəaliyyətlər eşqin gücü ilə yüksəlir. Bu fəzilətlər insana yüksək ruh və güc verir, fikri toplayır; eyblər isə onun şəxsiyyətini alçaldır, fikri dağıdır və düşüncəni alır. Məsələn, tənbellik, süstlük və tərəddüd insan təfəkkürünün inkişafına mane olur; özünübəyənmə, yersiz öyünmə və həsəd insanı xalqdan ayırır və ruhi-mənəvi yüksəkliyin qarşısını alır...

¹ Yenə orada.

² «Ma və fərzəndane ma», səh. 59.

³ «Üsuli-kafi», 3-cü cild, səh. 396.

⁴ «Üsuli-kafi», 3-cü cild, səh. 412.

Bildiyimiz kimi, günahlar fərdi yaşayışı da puç və təməlsizləşdirir. Pis və çirkin işlərə qurşanmaq böyük təhlükədir. Hər kəs meyli əsasında rəftar etməyə azad deyildir. Kim mötədilsizliyə, tənbəlliyə, iftiraya və digər günahlara yol verərsə, ümumi bir xətakar kimi nəzərə alınmalıdır. Şübhəsiz, hər bir günah cismi, ruhi, ictimai sıxıntı və qarışıqlığa səbəb olur...»

İkinci fərq: Təbii-ictimai günahla dini qanunlar qarşısında baş verən günahın ikinci fərqi bundan ibarətdir ki, ictimai qanunlarda bütün cəzalar «əməl»lə ölçülür. Başqa sözlə desək, hər kəs günah iş görərsə, cinayət maddəsinə cəlb olunur. Dini baxımdan isə, günah haqqında fikirləşmək belə, qadağan olunur. Çünki günahı fikirdə canlandırmaq insanı ona doğru sövq edir. Hər kəs zəhnini günah fikirlərlə qidalandırsa, zaman keçdikcə, günahkar bir simaya çevriləcək. İmam Əli (ə) buyurmuşdur: «Hər kəs günah haqda fikirləşərsə, bu onu özünə tərəf çəkəcək.»¹

Ümumiyyətlə, günah haqqında fikirləşmək qəlbi qaraldır, onun paklıq və səfasını məhv edir. Daha doğrusu, İslam günahı kökündən qurutmaq və çirkinliyi cücərməyə qoymamaq məramındadır. İslam və onun dahi rəhbərləri hər şeydən öncə cəza və mükafat baxımından əməllərin əsasını insanın niyyətinə aid etmişlər. Qurani-Kərimdə əksər hallarda saleh əməl Allaha iman gətirməkdən sonra gətirilir. İslamda hər bir əməl «Allaha iman» əsasında qurulmasa, dəyərsiz və səmərəsiz sayılır. Yaxşı əməllər imana, Allaha etiqada əsaslanmalı və imanın ruhundan qaynaqlanmalıdır. Çünki hər bir yaxşı əməl riyakarlıq və başqasına göstərmək məqsədilə yerinə yetirilsə (və Allaha xatir olmasa), heç vaxt davam gətirməz və tez bir zamanda aradan gedər. Bu gün müasir alimlər arasında bu həqiqəti təsdiqləyənlər də tapılır. Onlar deyirlər:

«Allaha iman gətirməyən, dinə inanmayan ziyalılar və ideoloqların nəzərinə görə, əsas problem əxlaq normalarına əməl etməkdir.

¹ «Qürəül-hikəm», 2-ci cild, səh. 296.

Belə isə, bu qanunları öz əməllərimizdə həyata keçirə bilsək, daha dinə ehtiyac olmayacaqdır.

Belə təfəkkür tərzı psixologiyadan xəbərsizliyin əlamətidir. Adətən, insan meyarı məlum olmayan qanunlara həmişə şübhə ilə yanaşır. Bundan əlavə, bu təfəkkür tərzı əsl problemin anlaşılmamasına bir sübutdur. Çünki məqsəd insanın daxilən kamilləşməsidir ki, sonradan əxlaq haqqında fikirləşməyə qadir olsun. Məqsəd insanı əxlaqi rəftarlara vadar etmək deyil. İnsanın rəftar və davranışı onun daxili kamalını göstərmirsə, onun bütün əməlləri bir sıra süni-mexaniki və müvəqqəti davranışlardan ibarətdir ki, ilk bəhanə ilə aradan gedəcəkdir. Hətta əxlaq normaları məcburi qəbul olunsa belə, nə qədər dəyərli olsa da, heyvani xislətlər qarşısında qəti müqavimət göstərə bilməyəcək.»¹

Allah-təala Qurani-Kərimdə axirət səadətini ürəklərində itaətsizliyə yol verməyən və fitnə-fəsad törətməyən insanlara aid edərək buyurmuşdur:

تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ

«Biz axirət evini yer üzündə təkəbbür etməyənlərə və fitnə-fəsad törətməyənlərə qismət edirik. (Ən gözəl) aqibət isə, ancaq Allahdan qorxub pis əməllərdən çəkinənlərindir.»²

İmam Zeynəlabidin (ə) buyurmuşdur: «Heç bir əməl niyyətdən başqa bir əsasla qəbul olunmayacaq.»³

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur: «Allah-təala qiyamət günü insanlardan fikirləri və qəlblərindəki niyyətləri əsasında hesab çəkəcək.»⁴

Həzrət Peyğəmbər (s) buyurmuşdur: «İnsanın niyyəti əməlindən yaxşıdır və pis insanın niyyəti isə onun əməlindən də pisdir. Hər bir insanın əməli niyyətinə bağlıdır.»⁵

¹ «Kudək», 1-ci cild, səh. 448.

² «Qəsəs» surəsi, ayə: 83.

³ «Vəsailü-ş-şiə», 1-ci cild, səh. 67.

⁴ «Məhasin», Bərqi, səh. 262.

⁵ «Məhasin», Bərqi, səh. 260.

Həmçinin, o həzrət buyurmuşdur: «Əməllər (savab və cəza) yalnız niyyətlərlə ölçülür. Hər bir insanın bəhrəsi niyyəti qədərdir.»¹

Burada belə bir sual qarşıya çıxır ki, nə üçün yaxşı və pis niyyət, əməlin özündən daha çox əhəmiyyət daşıyır? Nə üçün günah fikri qadağandır?

Bu sualların cavabı da rəvayətlərdə qeyd olunmuşdur. Zeyd Şəham nəql edir ki, imam Sadiq (ə)-a dedim: «Mən sizdən belə buyurduğunuzu eşitmişəm: «Mömin şəxsin niyyəti əməlindən yaxşıdır.» Bu necə ola bilər ki, niyyət əməldən yaxşı olsun?»

İmam buyurdu: «Bu ona görədir ki, çox vaxt əməllərdə riya baş verir, lakin pak və xalis niyyət yalnız aləmlərin Rəbbinə xatirdir. Buna görə də Allah-təala niyyətin savabını əməldən üstün qərar vermişdir.»²

Pis əməlin niyyəti haqda da bir hədisdə o həzrətdən belə nəql olunmuşdur: «Cəhənnəm əhli Cəhənnəmdə ona görə əbədi qalacaqlar ki, onların dünyada niyyətləri bundan ibarət idi: əgər dünyada əbədi qalsaydılar, həmişə Allaha itaətsizlik edəcəkdilər. Behişt əhli də ona görə behiştə əbədi qalacaqlar ki, onların dünyada niyyətləri bu idi: əgər dünyada diri qalsaydılar, həmişə Allaha itaət edəcəkdilər. Deməli, hər iki qrup niyyətlərinə görə Cəhənnəm və behiştə əbədi qalacaqlar.»³

GÜNAH HAQDA FİKİRLƏŞMƏYİN MƏNFİ TƏSİRİ

Rəsuli-Əkrəm (s) buyurmuşdur: «Əgər iki nəfər müsəlman şəxs bir-birinin üstünə qılınc qaldırsa və onlardan biri öldürülsə, hər ikisi Cəhənnəmə gedəcək.»

Bir nəfər soruşdu: «Ya Rəsuləllah! Qatilin Cəhənnəmə getməsinin səbəbi məlumdur. Öldürülən şəxs nə üçün Cəhənnəmə getməlidir?»

Peyğəmbər (s) buyurdu: Çünki öldürülən şəxs də (öz müsəlman qardaşına qarşı eyni fikirdə idi və) onu öldürmək istəyirdi.»⁴

¹ «Vəsailü-ş-şiə», 1-ci cild səh. 68.

² «Vəsailü-ş-şiə», 1-ci cild, səh. 68.

³ «Vəsailü-ş-şiə» 1-ci cild, səh. 68.

⁴ «Camiüs-səadət» Nəraqi 3-cü cild, səh. 163.

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur: «Bəzən mömin şəxs günah fikrinə düşdükdə olduğu üçün Allahın verəcəyi ruzidən məhrum olar.»¹

İsa peyğəmbər səhabələrinə buyurdu: «Musa ibn İmran sizə əmr edirdi ki, zina etməyin! Mən isə sizə əmr edirəm ki, nəinki zina etməyin, hətta zinanı düşüncənizə gətirməyin! Hər kəs zina fikrinə olsa, gözəl və yaraşlıq evdə od yandıran adama bənzəyər. Belə ki, ev yansa da, odun tüstüsü evi qaraldaraq evin gözəlliyini aradan aparar.»

BİR NEÇƏ ƏHVALAT

İslam dininin əvvəllərində baş verən müharibələrdə müsəlman qoşununda elə döyüşçülər var idi ki, müharibə meydanında ən böyük şücaət, igidlik və fədakarlıq göstərirdilər, bəzən də son nəfəslə-

¹ «Biharul-ənvər», (yeni çap), 73-cü cild, səh. 358.

Əlbəttə, qeyd etmək lazımdır ki, «günah haqqında fikirləşmək» həmişə «ruzidən məhrum olmağa» səbəb olmur, çünki biz çox vaxt dünya düşkünü və Allahı inkar edənləri görürük ki, bir ömür günah və pis fikirlərlə günlərini keçirirlər. Eyni zamanda onların zahiri yaşayışları yaxşıdır və çoxlu mal-dövlətə sahibdirlər. Bu məsələ möminlərə, Allahın pak bəndələrinə aiddir. Allah-taala möminlərə bəslədiyi məhəbbətə əsasən, günah iş, yaxud günah fikrə görə, onları qəflətdən oyatmaq üçün bir növ cəzalandırır ki, qəflət və bədbəxtliyə düşməsinlər. Əlbəttə, bu məna hədisin mətnindən də başa düşülür, çünki hədisdə mömin və Allaha iman olan şəxs barəsində söhbət gedir. Allah-taala mömini tənbiş etmək üçün onu həyatda çətinliyə salır ki, günah işə yaxınlaşmasın, hətta günah fikrinə olmasın. Hədisdə buyurulur: «Hər vaxt Allah-taala bir bəndəyə xeyir və yaxşılıq etmək istəsə və həmin bəndə günah bir iş görmüş olsa, onu bir belaya düşür ki, istiğfar və tövbə etməyi onun yadına salsın. Hər vaxt Allah-taala bir bəndədən üz çevirmək istəsə və həmin bəndə günah bir iş görmüş olsa, günahdan sonra ona bir nemət verər ki, tövbə yadından çıxsın. Bu isə, Allah-taalanın buyurduğu bu sözün mənasıdır: **«...Tədricən, onları bilmədiyi yerdən tələyə salaram.»** Yəni, onları günaha qurşanan zaman nemətlərin vasitəsi ilə qəflətdə saxlayar.»

Bu hədisə uyğun başqa hədislər də vardır. Bir hədisdə Peyğəmbər (s) Əli (ə)-a buyurmuşdur: «Ey Əli! Allahın öz bəndəsinə olan yaxşılıq və kərəmi bundan ibarətdir ki, onun ölümü üçün vaxt təyin etməmişdir. Mömin bəndə günah fikrinə düşdükdə isə, Allah-taala dərhal onun canını alar (ki, günaha düşməsin).»

rinə qədər döyüşürdülər. Lakin onların məqsədləri dünya sərvətinə yiyələnmək, şöhrət qazanmaq, yaxud qohum-əqrabasını müdafiə etmək və bu kimi dünyəvi istəklərə çatmaq olduğundan, heç bir mənəvi dəyərlərlə bəhrələnmirdilər. Bunun əksinə olaraq, elələri də var idi ki, müharibə meydanında iştirak etmədikləri halda, ürəklərində müsəlmanlarla birgə cihad həsrətini çəkdikləri üçün savabda döyüş-cülərlə şərik idilər. Misal üçün bir neçə hadisəyə diqqət edin:

1) Asim ibn Qütadə deyir: Bizim qəbiləmizdə (Mədinədə) əslinə-nəşəbi məlum olmayan «Qizman» adlı bir kişi var idi. Hər vaxt onun adı çəkiləndə, Allahın Rəsulu (s) buyurardı: «O, Cəhənnəm əhlidir.» Çünki Qizman Ühd müharibəsində İslam qoşunu daxilində böyük şücaət göstərdi, təkbaşına yeddi, yaxud səkkiz müşriki öldürdü. Nəhayət, ağır qılınc yaralarına məruz qaldı. Dostları onu Bəni-Zəfər tayfasından olan bir nəfərin evinə apardılar. Müsəlmanlar onun ətrafına toplaşib deyirdilər: «Ey Qizman! Allaha and olsun! Allah yolunda çalışıb çoxlu fədakarlıq etdin.» Müsəlmanlar ona behişt müjdəsi verirdilər.

Qizman dedi: «Mənə nəyi müjdə verirsiniz? Allaha and olsun! Mən yalnız qohum-əqrabamın şərəfini və qəbiləmi müdafiə etmək məqsədilə müharibədə iştirak etdim, yoxsa müharibəyə heç vaxt getməzdim.»

Qılınc yaraları Qizmanı çox incidirdi. Nəhayət, əlinə ox götürüb, bədəninin bir damarını kəsərək öz həyatına son qoydu.¹

2) Təbuk müharibəsi müsəlmanların ən çətin müharibələrindən biri olmuşdur. Çünki bu müharibə yayın qızmar günlərində və müsəlmanların yoxsul olduğu bir zamanda baş verdi. Bu müharibədə iştirak etmək müsəlmanlara çox ağır gəlirdi.² Müsəlmanların bir qrupu müharibəyə

¹ «Sireyi İbn Hişam», 2-ci cild, səh. 112.

² Şeyx Təbərsi «Məcməül-bəyan» kitabında (5-ci cild, səh.79) «Tövbə» surəsinin 118-ci ayəsinin nazil olma səbəbi haqda yazır: «Bu ayə Təbuk müharibəsi və müsəlmanların həmin müharibədə qarşılaşdıqları çətinliklər barəsində nazil olmuşdur. Həsən deyir: Müsəlmanların çətinliyi o yerə çatmışdı ki, hər on həfərə bir dəvə düşürdü və onların hər biri növbə ilə bir saat dəvəyə minirdi. Onların azuqəsi arpa, qurd düşmüş xurma və iylənmiş piydən ibarət idi. Hər qrup müsəlmana bir miqdar xurma çatırdı. Onlar-

getmədikləri üçün sonradan tənqid və danlaq atəşilə üzləşdilər. Bir qrup müsəlman isə, isti və susuzluğa görə yarı yoldan qayıtmaq qərarına gəldilər. Lakin Allahın lütf və mərhəməti sayəsində bu fikirdən döndülər. (Allah-təala «Tövbə» surəsində bu hadisəni geniş şəkildə bəyan etmişdir.)

Rəsuli-Əkrəm (s) Mədinədən Təbuka doğru hərəkət edərkən üzünü qoşuna tutub buyurdu: «Mədinədə elə insanlar vardır ki, öz evlərində qaldıqları halda, bizim bütün əməllərimizdə (qət etdiyimiz səhralıqlardan, xərcədiklərimizdən tutmuş çəkdiyimiz acliq və susuzluqlara qədər) bizimlə şərikdirlər».

Səhabələr soruşdular: «Ya Rəsuləllah! Onlar müharibəyə getmədikləri halda, bizim əməllərimizlə necə şərik ola bilərlər?»

Peyğəmbər (s) buyurdu: «Onların üzrləri vardır. Lakin niyyətləri pak və xalis olduğundan bizimlə şərikdirlər.»¹

3) Rəvayətə görə, müharibələrin birində kafirlərdən biri müsəlman bir kişini qətlə yetirdi. Müsəlmanlar ona «Qətilül-himar» (ulağ yolunda ölənlə) ləqəbini verdilər. Çünki, o, həmin kafiri öldürüb onun ulağını ələ keçirmək məqsədilə döyüşə getmişdi. Kafirin əlilə qətlə yetirildiyi üçün bu ləqəbi ona vermişdilər.

4) İmam Hüseyn (ə)-ın Kərbəladə şəhadətə çatması Mədinəyə yayıldı. Peyğəmbər (s)-in səhabələrindən və Əhli-beyt (ə)-in dostlarından olan Cabir ibn Abdullah Ənsari imam Hüseyn (ə)-ın qəbrini ziyarət etmək məqsədilə Kufəyə tərəf yola düşdü. O, İmamın qırxında (ərbəinində) Kərbəlaya çatdı. Şeyx Tusinin yazdığına görə, o, İmamın (ə) ilk ziyarətçisi olmuşdur. Bu səfərdə İslam dünyasının böyük alim və təfsirçilərindən olan Ətiyyə ibn Səd ibn Cünadə Kufi də (bəziləri onu Cabirin xidmətçisi kimi qələmə vermişlər, lakin bu yanlışdır) Cabirlə birlikdə idi. Cabir əvvəlcə Kufədə onun evinə, sonra isə İmamın (ə) qəbrini ziyarət etmək üçün onunla birlikdə Kərbəlaya getdi.

dan biri möhkəm acdıqda, bir xurma ağzına qoyub onu azacıq sorur, ağzı şirinləşdikdən sonra çıxarıb dostuna verirdi. Sonra isə bir qurtum su içirdi.

¹ «Camiüs-səadət» Nəraqi, 3-cü cild, səh. 113.

Təbəri özünün «Bəşarətul-Mustəfa» adlı kitabında Ətiyyədən hədisin qalan hissəsini belə nəql edir: «Kərbəlaya çatdıqda, Cabir «Fərat» çayının sahilinə gedib, orada qüsl etdi və paltarını geyindikdən sonra bir parçanı açıb, onun içindən ətirli ot çıxartdı və üstünə səpdi. Daha sonra İmamın (ə) qəbrinə sarı getməyə başladı. Cabir hər addımda Allahı zikr edirdi. Qəbrə yaxınlaşdıqda, mənə dedi: «Əlimi qəbrin üstünə qoy! (Cabirin gözləri görmürdü.) Mən Cabirin əlini qəbrin üstünə qoyduqda, o, qəbrin üstünə yıxılıb özündən getdi. Bir az onun üzünə su səpdim və ayıldıqda, üç dəfə «Ya Hüseyn!»– dedi. Sonra üzünü İmamın (ə) qəbrinə tutub dedi: «Necə ola bilər ki, öz dostunun cavabını vermirsən?»

Cabir soruşduğu sualın cavabını özü də verdi: «Necə mənə cavab verə bilərsiniz, halbuki boynunun damarlarını kəsib, başınla bədənin arasında ayrılıq salmışlar. Şəhadət verirəm ki, sən həzrət Peyğəmbərin (s) övladı, Əmirəlmöminin Əli (ə)-ın oğlu və «Kisa» əhlinin beşincisən...!»

Ətiyyə deyir: «Sonra gördüm ki, Cabir başını qəbrin ətrafına dolandıraraq (Kərbəla şəhidlərinə xitab edərək) dedi: «Salam olsun sizə, ey Hüseynin (ə) qarşısında yerə enən canlar və onun qərargahında yüklərini yerə salanlar! Şəhadət verirəm ki, həqiqətən, siz namazı bərpa etdiniz, zəkat verdiniz və əmr be məruf və nəhy əz münkər etdiniz; dinsizlərlə döyüşdünüz və ölənə qədər Allaha pərəstiş etdiniz. And olsun Muhəmmədi (s) haqq olaraq peyğəmbərliyə seçən Allaha! Biz də siz getdiyiniz yolda sizinlə şərik idik.»

Ətiyyə (Cabrin bu sözündən təəccüblənərək) deyir ki, ondan soruşdum: «Ey Cabir! Biz bunlarla necə şərik ola bilərik? Halbuki biz onların getdiyi çətin yolları getməmiş və düşmənlərin əleyhinə qılınc çalmamışıq. Amma onlar şəhid olmuş, övladları yetim və qadınları başsız qalmışlar.»

Cabir cavab verib dedi: «Ey Ətiyyə! Öz həbibim Allahın Rəsulunun (s) belə buyurduğunu eşitdim: «Hər kim xalqı çox istəsə, onlarla məhşur olacaq və hər kim xalqın əməlini sevsə, onların əməlində şə-

rikdir. And olsun Muhəmmədi (s) haqq olaraq peyğəmbərliyə seçən Allaha! Mənim və dostlarıımın niyyəti imam Hüseyn (ə) və səhabələrinin getdikləri yol idi.»¹

Bəli, İslam günahkarların əməllərinə razı olan insanları onların şəriki bilir. Əli (ə) buyurmuşdur: «İnsanları bir yerə toplayan (və onları bir-birindən ayıran) yalnız razılıq və qəzəbdir. Hər kəs bir işə razılıq versə, ona daxil olmuş və hər kəs bir işə qəzəblənsə, ondan xaric olmuş olar.»²

Başqa bir hədisdə buyurmuşdur: «Hər kəs bir xalqın işini bəyənsə, həmin işi görən şəxs kimidir və hər kəs pis işə əl atsa, iki günah etmişdir: (Biri) həmin işi gördüyü günah, (ikincisi isə) həmin işə razı olduğu günah.»³

İmam Hüseyn (ə)-ın ziyarətnaməsində bu məzmunu uyğun təbir gözə çarpır: «Allahın lənəti olsun səni öldürən camaata! Allahın lənəti olsun sənə zülm edən camaata! Allahın lənəti olsun sənə edilən zülmü eşidib, ona razı olan xalqa!»⁴

Buna görə də Allah-təala Quranda möminlərin arasında pis və çirkin əməllərin yayılmasını istəyən şəxsləri dünya və axirətin şiddətli əzabı ilə qorxudur.⁵

¹ «Bəşarətul-Mustəfa», səh. 89.

² «Məhasini-Bərqi» səh. 262.

³ «Nəhcül-bəlağə», səh. 1154.

⁴ «Varis» ziyarəti.

⁵ «Nur» surəsinin 2-ci ayəsinə müraciət edə bilərsiniz.

Burada bir sual qarşıya çıxır: «Günah iş görmədən, sırf həmin günahı qəsd etməyi necə günah hesab etmək olar? Halbuki İmam (ə) buyurur: «Həqiqətən, Allah-taala Adəm və onun övladları üçün müəyyən etmişdir ki, hər kəs yaxşı bir iş görmək niyyətində olsa, lakin o işi görməsə, onun üçün bir savab yazılar, hər kəs yaxşı əməl niyyətində olsa və onu yerinə yetirsə, onun üçün on savab yazılar. Hər kəs pis iş niyyətində olsa və onu yerinə yetirməsə, onun üçün günah yazılmaz. Hər kəs pis iş niyyətində olsa və onu yerinə yetirsə, onun üçün bir günah yazılar.» («Üsuli-kafi», 4-cü cild, səh. 161.)

Şiə aləminin dahi alimləri, o cümlədən, Seyid Murtəza, Şeyx Bəhai, Mühəqqiq Tusi və başqaları bu suala belə cavab vermişlər.

Üçüncü fərq: Təbii-ictimai qanunları pozmağın cəzası yalnız bu dünya ilə məhdudlaşır. Lakin ilahi qanunlarla müxalifətin nəticəsi həm bu dünyada, həm də axirətdə cəzaya məhkum olmaqdır. Məsələn, yerin cazibəsi hər bir ağır cismin onun qarşısında müqavimət göstərməyə qadir olmadığına görə onu özünə çəkir. Buna görə də, hər kim bu qanunla müxalifətçilik edərək özünü yüksək yerdən atsa, cəza olaraq yerə düşüb həlak olacaq; yaxud od yandırıcıdır, yanmaq qabiliyyətinə malik olan hər bir cismi oda yaxınlaşdırsaq, bu qanunla müxalifətin cəzası yanmaqla qurtaracaq. Ölkə və ictimai qanunlarda

Ayə və rəvayətlərdən məlum olduğu kimi, günah haqqında fikirləşmək və ona razı olmaq əxlaq nöqteyi-nəzərindən günah hesab olunur. Bu məsələdə fikir ayrılığı yoxdur. Lakin fiqhi nöqteyi-nəzərdən müxtəlif nəzəriyyələr irəli sürülmüşdür. Həmin nəzəriyyələrin xülasəsini burada qeyd edirik:

Günah niyyəti iki cürdür: Birincisi, günah qəlbdən keçir və tez bir zamanda unudulur (buna əzab yoxdur). İkincisi, günah haqqında fikirləşmək ciddi surətdə günahı əməli olaraq həyata keçirərsə, rəvayətlərə əsasən, bunun üçün əzab nəzərə alınmışdır.

Günah haqqında fikirləşməyin günah olmasında fikir ayrılığı yoxdur. Lakin qeyd olunan rəvayətdən başa düşülür ki, belə günah güzəştə gedilir.

Şeyx Bəhaidən belə nəql olunur: «Günah haqqında düşünmək həm şüa, həm də sün-nü alimlərinin nəzərində günah hesab olunur. Lakin hədisin məzmunu bundan ibarətdir ki, belə günah bağışlanılır və şəxs üçün günah yazılmaz.

Hədisin məzmunu bundan ibarətdir ki, əgər bir şəxs zina, yaxud şərab içmək kimi günah niyyətinə düşsə, həmin günaha düşmədiyi vaxta qədər əzabı yoxdur və onun üçün cəza təyin edilmir. Lakin bu o demək deyil ki, günah niyyətində olmaq Allah qarşısında bir növ hörmətsizlik və ona itaətsizlik sayılmasın.

Şeyx Ənsari «Fəraid» kitabında yazır: «Hədisin mənası budur ki, günah haqqında düşünən şəxs peşman olaraq öz ixtiyarı ilə ondan əl çəksin. Əvvəldə deyilən rəvayətlərin mənası isə budur ki, günah niyyətindən dönmür və öz günah etmək fikrində qalır. Lakin qarşıya çıxan maniələr onu günaha düşməkdən saxlayır. (Şeyx bu barədə daha başqa bir nəzəriyyə də irəli sürür. «Fəraid» kitabına müraciət edə bilərsiniz.

Ünümüyyətlə, rəvayətlər və alimlərin kəlamlarına diqqət yetirdikdə, məlum olur ki, günah haqqında fikirləşməyin özü də günahdır. Lakin günah əməldə gerçəkləşmədiyi vaxta qədər, onun bağışlanması mümkündür, yaxud Allah-taala bəndələrinə olan məhəbbətinə görə, günah niyyəti gerçəkləşməyincə, onları cəzalandırmaz.

da (məsələn,) oğurluq üçün bir müddət zindan təyin olunmuşdur. Hər kəs oğurluq etsə, zindana düşəcək və bununla da cəzalanacaqdır.

Lakin ilahi qanunlarla müxalifət və günaha düşmək həm dünyanın qara gününə və bədbəxtliyinə, həm də axirətin əzabına səbəb olur. İslam bir tərəfdən bütün dünya müsibətlərini günahın məhsulu bilir, digər tərəfdən də, günahkarı axirətin ağır əzabları ilə qorxudur. Qurani-Kərimdə buyurulur:

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ

«İnsanların öz əlləri ilə etdikləri (pis əməllər, günahlar) üzündən quruda və suda fəsad yarandı.»¹

Başqa bir ayədə buyurulur:

وَمَا أَصَابَكُمْ مِّنْ مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ

«Sizə üz verən hər bir müsibət öz əllərinizlə qazandığınız günahların ucbatındandır!»²

«Bəqərə» surəsində belə buyurulur:

مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

«Günah qazanan və qazandığı günahlarla əhatə olunan kəslər Cəhənnəmlidirlər və orada həmişəlik qalacaqlar.»³

Qurani-Kərimin bir çox ayəsində dünya və axirət əzabları bir yerdə qeyd edilmişdir. Belə ki, buyurulur:

فَلْيَخْذِرِ الَّذِينَ يَخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

«Allahın əmrinə qarşı çıxanlar başlarına gələcək bəladan, yaxud düçar olacaqları şiddətli əzabdan həzər etsinlər!»⁴

Başqa bir ayədə fitnə-fəsad törədənlər və Allahla müharibəyə qalxanlar barəsində buyurulur:

¹ «Rum» surəsi, ayə: 41.

² «Şura» surəsi, ayə: 30.

³ «Bəqərə» surəsi, ayə: 81.

⁴ «Nur» surəsi, ayə: 63.

ذَٰلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ

«Onları dünyada rüsvayçılıq, axirətdə isə böyük azab gözləyir.»¹

Peyğəmbər (s) və Əhli-beyt (ə)-dan nəql olunan rəvayətlərdə də bu məsələyə dəfələrlə toxunulmuşdur. Biz Allahın lütf və mərhəməti sayəsində kitabın sonrakı fəsilərində həmin rəvayətlərin bir neçəsini qeyd edəcəyik. Burada misal üçün, biri yalan, digəri isə zina barəsində olan iki rəvayəti nəql edirik. İmam Əmirəlmöminin Əli (ə) buyurmuşdur: «Yalanın nəticəsi dünyada xar və zəlil olmaq, axirətdə isə əzabdır.»²

Rəsuli-Əkrəm (s) buyurmuşdur: «Ey müsəlmanlar! Zinadan uzaq olun!³ Çünki zinanın altı aqibəti vardır; üçü bu dünyada, üçü isə axirətdə baş verəcək. Dünyadakı üç aqibət bunlardır: «Gözəlliyi aradan aparır, yoxsulluq gətirir və ömrü azaldır. Axirətdəki üç aqibət isə Allahın qəzəbinə düşər olmaq, hesab-kitabın pis olması və əbədi atəşdə yanmaqdan ibarətdir.»⁴

Ümumiyyətlə, İslam dini dünya və axirət həyatını bir-birilə tam surətdə bağlı bilir və dünyada insanların səadətini istədiyi kimi, ölümdən sonrakı xoşbəxt həyatlarını təmin etmək fikrindədir. Buna görə də məada, qiyamət gününün hesab-kitabına və axirət əzabına iman gətirməyi insanların qəlblərində gücləndirməklə onları qiyamətin əzabı ilə qorxudur. İslam «heç bir əməl hesabsız qalmır!» – təfəkkür tərzii ilə insanları həm gizli, həm də aşkar günah etməkdən çəkindirir, onlarla günah arasında sarsılmaz divar çəkir, nəfsi istəklər və ehtiraslar qarşısında möhkəm dağ kimi qoruyub-saxlayır.⁵ Çünki

¹ «Maidə» surəsi, ayə: 33.

² «Qurəul- hikəm», səh. 361.

³ «Xisal», Şeyx Səduq, 1-ci cild, səh. 320.

⁴ Qurani-kərimdə savab və yaxşı mükafat barəsində bir çox ayədə bu məsələyə toxunulmuşdur. O cümlədən:

«Nəhayət, Allah onlara həm dünya nemətlərini, həm də ən gözəl axirət nemətlərini verdi.» («Ali-İmran» surəsi, ayə: 148.)

«Dünya və axirət savabı yalnız Allahın yanındadır.» («Nisa» surəsi, ayə: 131)

«Onlar iman əhli və Allahdan qorxanlardır. Onlara dünyada da, axirətdə də müjdə vardır.» («Yunis» surəsi, 63-64-cü ayələr.)

⁵ Hədisdə buyurulur: «Mömin möhkəm dağ kimidir ki, güclü küləklər onu yerindən

qiyamət əzabına iman olmasa, ictimai qanunlar yalnız zahirdə qanunsuz işlərin qarşısını ala bilər. Amma günahkar üçün xəlvətdə günaha zəmin hazır olarsa, rüsvay olmaqdan və qanundan qaçaraq arxayın olan zaman, qiyamətə imandan başqa heç bir qüdrət onun günah və cinayətinin qarşısını ala bilməz. Bundan əlavə, dünya cəza qanunları nöqsanla yanaşı olduğu üçün günahkar insanlarda o qədər də qorxu və vəhşət yaratmır. Hətta mümkündür ki, bəziləri camaatın gözü qarşısında cinayətə əl atsınlar.

Bir oğrudan «Nə üçün oğurluq edirsən?» – deyə soruşduqda, cavab verib dedi: «Bu, iki haldan xaric deyil; ya oğurluq vaxtı mümkündür ki, polis məmurları məni tutsunlar, ya da onların əlindən qaçıb canımı qurtararam. Əgər məni tuta bilməsələr, zəhmət çəkmədən maldövlət sahibi olar və bir müddət xoş güzəran keçirərəm; yox, əgər tut-salar, axır cəzam bir neçə ay zindanda yatmaqdan ibarət olur. Mən də həmin ayları zindanda yeyib-içir və səs-küydən uzaq yaşayaram.»

Lakin İslam qanunları çərçivəsində bu dünyada xalqın gözü önündə oğrunun əllərini kəsməklə, yaxud zinakara yüz dəfə şallaq vurmaqla onu cəzalandırırlar. Əgər oğru bu cəzalardan qaçıb canını qurtarsa da, qiyamətin əzabından qaçıb qurtara bilməz. Qiyamət günü elə bir gündür ki, əgər cinayətkar öz günahını etiraf etməsə belə, onun bədən üzvləri həmin günaha qurşandığını təsdiqləyəcək. Əgər insan bir pis iş görmüşdürsə, çox kiçik olsa belə, onun cəzasını çəkəcək. Belə olan təqdirdə, öz günahının cəzasından necə qaça bilər? Beləliklə, məad və qiyamətə inam hər bir zamanda, hər bir məkanda və hər bir vəziyyətdə insanı günahdan saxlayır. Bu məsələ ilə əlaqədar aşağıdakı hadisələrə diqqət yetirək:

1-DƏMİRÇİNİN ƏHVALATI

Seyid Məhəmməd Əşrəf Ələvi «Fəzailüs-sadat» kitabında İbn Cövzinin «Müdhiş» kitabından belə nəql edir: «Saleh və pak insanlardan

tərpədə bilməz.»

biri deyirdi: Bir dəfə Misirə səfər etmişdim. Orada bir dəmirçi gördüm ki, qızmış dəmiri əli ilə dəmir kuzədən çıxarıb, zindanın üstünə qoyur və isti dəmir onun əlini əsla yandırmırdı. Öz-özümə dedim: «Şübhəsiz, bu kişi saleh və pak insandır». Ona yaxınlaşıb salam verdim və dedim:

– And verirəm bu kəraməti sənə verən Allaha! Mənə dua et!

Dəmirçi bu sözü məndən eşidən kimi dedi:

– Qardaş, mən elə də sən fikirləşdiyini kimi deyiləm!

Dedim:

– Sənin bu işini yalnız pak insanlar görə bilərlər.

Dedi:

– Qulaq as! Bu barədə sənə qəribə bir əhvalat danışacağam.

Dedim:

– Buyurun!

O dedi:

– Bir gün bu dükanda oturmuşdum. Birdən gözəl bir qadın mənim yanıma gəldi. Həmin günə qədər onun kimi gözəl qadın görməmişdim. O, mənə dedi:

– Allah yolunda mənə kömək et!

Mən onun gözəl camalına vurularaq dedim:

– Əgər mənimlə evə gedib istədiyimi yerinə yetirsən, hər nə istəsən verərəm.

O, narahat olub dedi:

– Allaha and olsun, mən elə qadın deyiləm ki, bu işlərə razılıq verim!

Dedim: Onda dur yanımdan çıx get!

Qadın ayağa qalxıb getdi.

Bir müddətdən sonra ikinci dəfə yanıma gəlib dedi:

– Ehtiyac və yoxsulluq məni sənin təklifinə razılıq verməyə məcbur etdi.»

Mən ayağa qalxıb dükanı bağladım və onu özüm ilə evə apardım. Evə çatan kimi o, mənə dedi:

– Ay kişi! Mənim evdə körpə uşaqlarım vardır. Onları ac-susuz qoyub gəlmişəm. Əgər bir şey versən, onlar üçün apararam, sonra qayıdıb, sənin yanına gələrəm.

Mən ondan söz aldım ki, qayıtsın. Sonra bir neçə dirhəm ona verdim. O, evdən çıxıb getdi. Bir saatdan sonra qayıdıb gəldi. Mən durub evin qapısını qıfılladım. Qadın dedi:

– Nə üçün qapını qıfıllayırsan?»

Dedim: Camaatın qorxusundan.

Dedi: Nə üçün camaatın Rəbbindən qorxmursan?

Dedim: Allah bağışlayan və mehribandır!

Bu sözü deyib ona sarı getdim. Gördüm ki, qadın yarpaq kimi titrəyir və göz yaşları axırdı. Ona dedim:

– Nədən qorxursan? Nə üçün titrəyirsən?»

Dedi:

– Allahın qorxusundan. Ay kişi! Əgər Allaha xatir məndən əl çək-sən, söz verirəm ki, Allah səni dünya və axirət odunda yandırılmaz.

Mən onun vəziyyətini görəndən və sözlərini eşidəndən sonra bütün sərvətimi ona verib dedim:

– Bu sərvəti götür, çıx get! Mən səni Allaha xatir azad edirəm.

Qadın evdən çıxıb getdi. Məni yuxu tutdu və yatdım. Yuxuda gördüm ki, başına yaqutdan taç qoymuş hörmətli bir qadın yanıma gəlib buyurdu:

– Allah bizə xatir sənə xeyir versin!

Soruşdum:

– Siz kimsiniz?

Buyurdu:

– Mən sənin yanına gələn qadının anasıyam. Sən Allaha xatir ona toxunmadın. Allah dünya və axirətdə səni odda yandırmasın!

Soruşdum:

– O qadın kimin nəslindəndir?

Buyurdu:

– O, Peyğəmbər (s)-in nəslindəndir.

Mən bu sözü eşidən kimi, Allaha şükr etdim ki, məni günahdan qorudu. Sonra bu ayə yadıma düşdü:

إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا

«Allah siz Əhli-beytdən çirkinliyi yox edib, sizi pak-pakizə qərar vermək istəyir.»¹

Bundan sonra yuxudan oyandım. O gündən indiyə qədər dünya odu məni yandırmır. Ümid edirəm ki, axirət odu da yandırmayacaq.»²

2-YOLKƏSƏNİN ƏHVALATI

Mərhum Kuleyni «Üsuli-kafi» kitabında imam Səccad (ə)-dan belə nəql edir: «Bir kişi öz ailəsi ilə dənizə səfərə çıxdı. Yolda gəmi suya batdı və kişinin arvadından başqa hamı boğulub öldü. Qadın bir taxtanın üstünə uzanıb, özünü bir adaya çatdırdı. Həmin adada günah işlərdən çəkinməyən bir yolkəsən cavan oğlanın gözü həmin qadına sataşdı. Yolkəsən, qadına yaxınlaşıb soruşdu:

– Sən insansan, yoxsa cin?

Qadın dedi:

–İnsanam.

Yolkəsən ona heç nə deməyib, ayağa qalxdı və onu iffətə zidd olan əmələ – zinaya dəvət etdikdə, birdən qadının bədəninin titrədiyini gördü və ondan «Nə üçün titrəyirsən?» deyə soruşduqda, qadın cavab verib dedi:

– Allahdan qorxuram!

Yolkəsən soruşdu:

– İndiyə qədər zina etmisənmi?

Qadın dedi:

– Xeyr!

Yolkəsən, qadının həmin vəziyyətini görüb dedi: Sən indiyə qə-

¹ «Əhzab» surəsi, ayə: 33.

² «Fəzailus-sadat», səh. 240-241.

dər belə bir iş görmədiyən halda Allahdan belə qorxursan, halbuki mən səni zorla bu çirkin əmələ məcbur edirəm. Allaha and olsun ki, bu qorxu və vahiməyə mən daha layiqəm!»

Yolkəsən bunu deyib, qadına toxunmadan ayağa qalxdı, tövbə edib adanı tərk edərək öz evinə tərəf yola düşdü. Yolda bir rahiblə rastlaşdı və birlikdə yol getməyə başladı. Hava isti idi. Qızmar günəş onların başına şaxırdı. Rahib yolkəsənə dedi:

– Allahdan istə ki, bir parça bulud başımızın üstünə göndərsin və gün bizi yandırmasın.

Yolkəsən dedi:

– Mənim Allah dərgahında yaxşı və bəyənilən əməlim olmadı-
ğından, belə dua etməyə layiq deyiləm.

Rahib dedi:

– Onda mən dua edirəm, sən isə «amin» de!

Yolkəsən onunla razılaşdı və rahib dua etdikcə, o, amin dedi. Çox keçməmişdi ki, bir bulud gəlib, onların başı üstə dayandı.

Onlar buludun kölgəsilə yol gedirdilər. Nəhayət, iki yolayrıçına yetişdilər. Yolkəsən bir yoldan, rahib isə o biri yoldan gedərək bir-birindən ayrıldılar.

Rahib buludun yolkəsən cavanın başı üstündə hərəkət etdiyini gördükdə, ona dedi:

– Sən məndən yaxşısan və mənim duam sənə xatir qəbul olunmuşdur. İndi isə, bunun səbəbini mənə söylə!

Yolkəsən həmin qadınla öz arasındakı hadisəni danışdı. Rahib dedi:

– Allah qorxusu sənin vücudunu bürüdüüyü üçün bütün günahların bağışlanmışdır. Lakin bundan sonra özünü günahlardan qoru.

3-ŞƏVANƏNİN ƏHVALATI

Bəsrədə Şəvanə adlı bir qadın elə bir əxlaqsız və günah məclisi yox idi ki, orada iştirak etməsin. O, əyyaşlıqla məşğul olmaq, məclislərdə xa-

nəndəlik etmək və oxuyub-oynamaqla özüənə sərvət toplamışdı. Toy məclisləri üçün bir neçə kəniz də almışdı. Bir gün kənizlərilə birlikdə bir küçədən keçirdi. Onlar bir evdən dad-fəryad səsi eşitdilər. Şəvanə kənizlərdən birini bunun səbəbini öyrənmək üçün evə tərəf göndərdi. Kəniz evə girdi, amma qayıtmadı. O, başqa bir kənizi göndərdi və əmr etdi ki, tez qayıtsın. İkinci kəniz də getdi, lakin qayıtmadı. Axır, üçüncü kənizə dedi ki, tez gedib vəziyyəti öyrənsin və ona xəbər versin. Kəniz gedib qayıtdı və dedi: «Eşitdiyin bu dad-fəryad günahkarların səsləridir.»

Şəvanə bunu eşitcək, evə daxil oldu və gördü ki, bir nəfər vaiz (moizə edən) oturmuş və bir dəstə insan da ətrafına toplaşmış. Vaiz onlara öyüd-nəsihət edir, onları Allahın əzabından, Cəhənnəmin odundan qorxudur və onlar da ah-nalə edərək ucadan ağlayırlar.

Şəvanə içəri daxil olanda, vaiz qiyaməti dananlar haqqında nazil olan bu ayəni oxuyurdu:

بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ وَأَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا إِذَا رَأَتْهُمْ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغَيُّظًا وَزَفِيرًا وَإِذَا أَلْفَا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مُقَرَّبِينَ دَعَوْا هُنَالِكَ ثُبُورًا

«Kafirlər qiyaməti yalan saydılar. Biz də qiyaməti yalan hesab edənlər üçün şiddətli bir atəş hazırladıq. O (atəş) onları uzaqdan görüncə, (kafirlər) onun qəzəblə qaynamasını və uğultusunu eşidəcəklər. Onlar əlləri boyunlarına bağlı vəziyyətdə o atəşdən dar bir yerə atıldıkları zaman ölüm diləyirlər.»¹

Şəvanə bu ayələri eşitcək, bədəninə lərzə düşdü və üzünü vaizə tutub dedi:

– Əgər mən tövbə etsəm, Allah məni bağışlayarmı?

Vaiz dedi:

– Bəli, Allah həmişə bağışlayan və mehribandır. Hətta günahların Şəvanənin günahları qədər olsa belə, Allah səni bağışlayar.

O dedi:

– Şəvanə mən özümə və bir daha günah etməyəcəyəm.

¹ «Furqan» surəsi, ayə: 11-13.

Vaiz ikinci dəfə ona tövbə etdirib, Allahın lütf və mərhəmətinə ümid bəsləməyi tövsiyə etdi.

Şəvanə oradan çıxıb getdi və kənizlərini də azad etdi. O, keçmiş əməllərinin bağışlanması üçün gecə-gündüz ibadətlə məşğul olur, oruc tutur və həmişə ağlayırdı. Nəhayət, arıqlayıb bədəni zəiflədi. Bir gün güzgüdə öz bədəninə baxıb dedi: «Dünyada belə əridim, görəsən, axirətdə necə olacağam?»¹

Bir gün ona dedilər:

– «Qorxuruq ki, çox ağlamaqdan kor olasan».

O dedi:

– «Dünyada kor olmaq, qiyamətdə kor olmaqdan daha yaxşıdır.»²

Bəli, belə bir günahkar qadının qarşısını ala bilən qüdrət yalnız ilahi əzabdır. Müasir dünyada zina rəsmən azaddır. Bir neçə il bundan öncə qəzetlərdə dərc edilmişdi ki, təkcə Yaponiyada on altı min rəsmi fahişəxana vardır. Bu ölkədə həddən artıq qadın fahişəliklə məşğul olsa da, onlardan yalnız dörd min qadına rəsmi icazə verilmişdir. Yaponiyanın üzləşdiyi ən çətin problemlərdən biri də məhz budur. Əlbəttə, Amerika, Fransa, Almaniyada və digər qərb ölkələrində də bu vəziyyəti müşahidə etmək olar.³

Lakin İslamda qadınla kişinin bütün qeyri-şəri (qanunsuz) əlaqələri günah sayılır. Ümumiyyətlə, zina qadağandır və dövlətdən alınan icazə zinanı halal etmir. İslam bu məsələ ilə əlaqədar cismin sağlamlığını, insani keyfiyyətləri, ictimai iffət və həyanı, ailə həyatını, bir sözlə, bütün məsləhətləri nəzərə alaraq qətiyyətlə zinanı qadağan, onun cəzasını dünyada yüz şallaq zərbəsi, axirətdə isə şiddətli əzab təyin etmişdir.

¹ «Meracüs-səadət», (Nəraqi).

² «Rəyahinüş-şəriət», 4-cü cild, səh. 364

³ «Bəhaneye ictimaiye qərne ma», səh. 89-93

Xülasə və nəticə:

1) Günah qanunla müxalifət, ondan boyun qaçırmaq və Allahın əmrinə qarşı çıxmaqdır.

2) Bəşəriyyətin həyatını təmin etmək üçün yazılan qanunlar, yalnız ümumi təhlükəsizliyin qorunması çərçivəsindədir. Lakin İslam insan səadəti ilə əlaqədar olan bütün cəhətləri – cisim, ruh, dünya, axirət, əxlaq, fəzilət, insani keyfiyyətlər, şərəf, abır-heysiyyət və təhlükəsizliyi nəzərə almış və bu qanunları pozmağı günah hesab etmişdir.

3) İslam günah haqqında fikirləşməyi belə, qadağan edir. Bu, günahla mübarizənin ən düzgün yoludur.

4) İslamın ən böyük və mühüm müharibələrində ölənlər şəxslər belə, çirkin niyyətlərinə görə şəhid hesab olunmurdular. Amma bəzi şəxslər üzrlü olduqları üçün müharibədə iştirak edə bilməsələr də, xalis və pak niyyətlərinə görə döyüşçülərlə savabda şərik idilər.

5) Dinimizin böyük rəhbərləri başqalarının cinayət və zülmünə, yaxud yaxşı əməllərinə razılıq verən şəxsi onlarla şərik bilmişlər.

6) İslam günahla mübarizədə xalqı yalnız dünya əzabı ilə qorxutmur, onları axirət əzabı ilə də hədələməklə, ürəklərində qiyamətə imanı gücləndirir, düzgün metoddan istifadə edərək bu həqiqəti onlara düşündürür və günahın cəzasının bu dünyaya məxsus olmadığını bildirərək dünya cəzasından bir yolla canını qurtaranlara arxayın olmalarını elan edir.!

II FƏSİL

GÜNAH BİR NÖV XƏSTƏLİKDİRMİ?

Bu fəsildə:

- * Günah, yaxud xəstəlik?
- * Quran və hədislərdə ruhi xəstəliklər;
- * Günah xəstəliyi və onun müalicəsi;
- * Günahkarı günahına görə danlamaq;
- * Günahkarlarla davranmağın qaydası;
- * Peyğəmbər (s)-in müharibədən boyun qaçanlarla rəftarı;
- * Çəkinmədən günaha qurşananların cəzası;
- * «Cəbr» nəzəriyyəsinə inananlara cavab;
- * Xoşbəxtlik və bədbəxtlik öz əlimizdədir.

GÜNAH, YAXUD XƏSTƏLİK?

Xacə Nurinin psixologiyaya dair yazdığı kitabın ilk səhifələrində günün ən mühüm kəşflərindən biri olan «Günah xəstəlikdir, yoxsa pislik? – məsələsi ilə əlaqədar belə yazılır: «Bu gün artıq pis adam yox, yalnız xəstə adam vardır!» – fikri elmi və fəlsəfi nəzərdən sübuta yetmişdir və bu məsələdə heç bir şəkk-şübhə yoxdur. Bu məsələni dərk etməyin əhəmiyyəti haqda şişirtmədən deyə bilərəm ki, insan xilqətinin əvvəlindən indiyə qədər heç bir kəşf bu mövzu qədər bəşəriyyətin səadətində təsirli deyil və olmayacaq. Əgər bir gün insanlar bu həqiqəti düzgün dərk etsələr, cəmiyyət, idarə edici orqan və təşkilatlar onun üzərində qurulsa, əzab-əziyyət, bədbəxtlik, düşmənçilik, ədavət, kin-küdurət, cərimə və cəzaların böyük bir hissəsi mötədilləşəcək, haqq-ədalət bayırağı altında həll olunacaqdır. Nə üçün? Çünki bir gün alçaqlıq, paxıllıq, tənbellik, qorxu, hiyləgərlik, zülm, ümitsizlik, xəcalət, rəngdən-rəngə düşmə, insafsızlıq, eybaxtarma, vəfasızlıq və yüzlərlə başqa eyblərin ruhi-psixi nasazlıqdan qaynaqlandığı hamıya məlum olsa, zökəm, boğazağrı, başağrı və digər fiziki xəstəliklər kimi əlacı tapılaraq insanlar iki mühüm faydalı və qəti nəticəyə çatacaqlar:

1) Artıq cəmiyyətdə pis tanınmış xəstə insanlar tam ümidlə özlərini müalicə edəcək və çalışdıqları qədər bu yolda sağlam və yaxşı insanlara çevriləcəklər.

2) Xalq daha belə insanlara bədbin olmayıb, düşmənçilik və nifrətlə baxmayacaq, əksinə onların xəstəliklərini nəzərə alıb mehribanlıqla davranacaqlar.

Bu iki baxışın və onların nəticə etibarilə fərqi yerdən göyə qədərdir. Çünki daha kimsə alçaq, paxıl və eybaxtaran adama nifrət və düşmən gözü ilə baxmayacaq. Bu o zamandır ki, biz onu ruhi xəstə bilək. Belə olan təqdirdə, ona qarşı rəhmli də olacağıq, yəni, bir ruhi xəstəlik kimi əksər hallarda sərtlik və düşmənçiliklərə səbəb olan inadkarlığın yerini mehriban duyğular əvəz edəcəkdir.¹

¹ «Psixologiya», (Xacə Nuri) səh. 7-8.

Mən özüüm də avropalı bir həkimin müsahibəsində eşitmişdim ki, deyirdi:

«Bu gün Avropada günah bir növ xəstəlik sayılır və günahkarın müalicəsi üçün psixi metodlardan istifadə edilir; günahkar müalicə kurslarından keçir. Hətta geniş belə, xəstənin başı üstə gəlib, onu dini nəsihətlərlə müalicə edir. Belə xəstələr üçün xüsusi müalicə mərkəzləri də təşkil olunmuşdur.»

Bu yeni faktları qabaqcadan sizin diqqətinizə çatdırmaqda məqsəd, Quran və hədislərdəki dini maarifə tam aydınlıq gətirməkdir.

Əlbəttə, bu məsələnin kəşfi doğrudan da, əhəmiyyətli, diqqətə layiqdir. Xacə Nurinin sözü ilə desək, bəşərin səadətinə böyük təsir bağışlayır. Qeyd etmək lazımdır ki, bu, yeni bir kəşf deyil, ona görə də biz onu avropalılardan elmi bir müjdə kimi qəbul edə bilmərik? Çünki on dörd əsr bundan öncə Quran-Kərim və din rəhbərləri bu məsələni bizə bəyan etmişlər.

Ümumiyyətlə, Qurani-Kərim və rəvayətlər bir çox kəşflərdə, o cümlədən, bu məsələdə də başqa məktəblərdən öndədir. Bununla əlaqədar aşağıdakı bir sıra ayə və hədislərə diqqət yetirək:

Qurani-Kərimdə hiyləgərlik, insanları aldatmaq xəstəlik adlandırılır və Allahı və möminləri aldadan münafiqlər barədə buyrulur:

فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا

«Onların ürəyində mərəz (xəstəlik) var. Allah onların mərəzini daha da artırır.»¹

Başqa bir ayədə iffətsizliyi xəstəlik sanıb, Peyğəmbər (s)-in zövcələrinə göstəriş verir ki, danışarkən səslərini yumşaldıb dəyişməsinlər ki, iffətsiz xəstə insanlar tamaha düşməsinlər. Belə ki, buyrulur:

فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ

«Yumuşaq (naz-qəmzə ilə) danışmayın, yoxsa qəlbində mərəz olan tamaha düşər.»¹

¹ «Bəqərə» surəsi, ayə: 10.

Həmçinin, nifaq və ikiüzlüyü də xəstəlik adlandırıb buyurur:

وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُورًا

«O zaman münafiqlər və qəlblərində mərz olanlar: «Allah və onun Peyğəmbəri bizə yalan vəd etmişdir!» – deyirdilər.»²

Din rəhbərləri də hədislərdə bütün günahları, xüsusilə, bəzi günahları ciddi xəstəlik adlandırmışlar. İmam Əmirəlmöminin Əli (ə) buyumuşdur: «Ürəklər üçün günahdan pis heç bir xəstəlik yoxdur.»³

Başqa hədisdə buyurmuşdur: «Günahlar ağrı-acıdır və onların dərmanı tövbə, şəfası isə onları bir daha təkrar etməməkdir.»⁴

O həzrət həsəd barəsində buyurmuşdur: «Həsəd dərdlə dolu bir xəstəlikdir ki, yalnız həsəd edən, yaxud həsəd olunanın həlakəti və ölümü ilə aradan gedər.»⁵

Kin-küdurət barəsində buyurmuşdur: «Kin-küdurət vəba kimi həlakedicidir bir xəstəlikdir.»⁶

Təkəbbür haqqında buyurmuşdur: «Təkəbbür insanı günahlara sarı çəkən bir xəstəlikdir.»⁷

Başqa bir hədisdə isə, bütün tamah və ehtiras hissini ümumi olaraq öldürücü xəstəliklər adlandırıb buyurmuşdur: «Ehtiras və tamahkarlıqlar öldürücü xəstəliklərdir, onların ən yaxşı müalicəsi səbirlə onlardan qorunmaqdır.»⁸

Deməli, məlum olur ki, İslam baxımından günah və pis işlər xəstəlik sayılır.

¹ «Əhzab « surəsi, ayə: 32.

² «Əhzab» surəsi, ayə: / 12.

³ «Biharul-ənvər», 73-cü cild, səh. 342.

⁴ «Qurərul-hikəm», səh. 79.

⁵ Yenə orada.

⁶ Yenə orada, səh. 56-59.

⁷ Yenə orada.

⁸ Yenə orada, səh. 72.

GÜNAH XƏSTƏLİYİ VƏ ONUN MÜALİCƏSİ

Günah xəstəliyinin müalicə metoduna gəldikdə, görürük ki, İslam yalnız bu mövzuda yox, hətta bütün ruhi-psixi xəstəliklər üçün ən düzgün və təsirli yolları təqdim etmişdir. Bəlkə də çox illər ötməmişdir ki, qərb alimləri İslamın müalicə usullarını başa düşsünlər. Psixoloqlar hər hansı bir psixi xəstəliklə üzləşərək daxili dünyənləri sağaltmaq üçün ilk növbədə həmin xəstəliyin amillərini araşdırır, təhlil edir, sonra müəyyən proqramlarla insanın ruhunu gücləndirməyə, şəxsiyyəti diriltməyə başlayır və bir sıra ruhi məsələləri bəyan edərək insanı özü-özünü tanımağa vadar edirlər. Əlbəttə, bu proqramların psixi xəstəliklərin müalicəsindəki rolu müəyyən həddə qədər inkaredilməzdir. Lakin müşahidə olunduğu kimi, bu üsullar daxili hislərin qarşısında müqavimət qüvvəsinə malik deyildir. Buna misal olaraq, kiçik şölənin dəhşətli tufan qarşısında, yaxud bir parça taxtanın güclü sel qarşısında müqavimətinə bənzətmək olar. Buna görə də çox vaxt psixi xəstəliyə düşər olan şəxs bir neçə ay ruhi təlqinlər, tapşırıqlar və psixoloqların apardıqları müalicə üsullarından sonra həmin xəstəliyin yenidən baş qaldırdığı vaxt özünü müdafiə etmə qüdrətinə malik olmadığına, nəhayət, bir daha həmin xəstəliyin ona qalib gəldiyinin şahidi oluruq.

İslam isə, bütün ruhi nasazlıq, nigarançılıq və mənəvi dünyənləri aradan qaldırmaq üçün ilk növbədə fitri əsas olan «Allaha iman» qüvvəsini insanda dirçəldir, sonra bu sarsılmaz qalada ona sığınacaq verərək onun nasazlıq və nigarançılıqlarını bir-bir aradan aparır. Bununla da, İslam özündə həqarət, alçaqlıq, məğlubıyyə və bədbəxtlik hissi duyan günahkarı müalicə etmək üçün əvvəlcə onu Allahın pənahına aparır və Onun rəhmətinə ümidvar edir. Günahkarın qəlbində şövq və ümid yaradaraq, onu Allah dərgahında tövbə etməyə məcbur edir. Sonra isə psixoloji üsullarla insanın daxilində günahı tərk etmək üçün lazım olan güclü iradə yaradır. Öncə qeyd etdiyimiz

kimi, imam Əli (ə)-ın bu məsələ ilə əlaqədar buyurduğu hədis kifayət qədər bu məsələni bizə açıqlamış və günahın müalicəsinin tövbə ilə tam bağlı olduğunu açıq-aşkar bəyan etmişdir. Sonra şəfa və sağalmağı isə günahı bir daha təkrar etməməkdə görür. Aşağıdakı ayə də bu məsələyə işarədir:

وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُ
إِلَّا اللَّهُ وَلَمْ يُصِرُّوا عَلَى مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ

«O pəhrizkarlar ki, bir günah iş gördükləri, yaxud özlərinə zülm etdikləri zaman Allahı yad edib günahlarının bağışlanmasını istəyirlər. Axı günahları Allahdan başqa kim bağışlaya bilər? Və onlar etdiklərini (gördükləri işin pis olduğunu) bildikdə, bir daha ona qayıtmazlar.»¹

İslam rəhbərləri günah xəstəliyini «Allaha iman» sığınacağından ayrılmaqda, onun dərmanını isə, yalnız həmin sığınacağa qayıtmaqda görürlər. Bu məsələni müxtəlif ifadələrlə zina, oğurluq və şərab kimi bir sıra günahlar haqqında bəyan etmişlər. İmam Baqir (ə) zina barəsində buyurmuşdur: «Zinakarın zinadan sonra iman ruhu bədə-nindən çıxar. Əgər tövbə etsə, iman ruhu yenidən bədənə qayıdar.»²

İslam bunların hamısından daha çox əhəmiyyətə malik olan mə-sələyə toxunmuş və insanların günah xəstəliklərinə düçar olmaqları-nın qarşısını alan təlim və təkliflər irəli sürmüşdür. Bu gün həmin üsullar xəstəliklərin qarşısını almaqda sağlamlıq üçün ən əhəmiyyətli metodlardır. İslam bir tərəfdən insanları təqveyə, pəhrizkarlığa dəvət edir, digər tərəfdən isə günahı törədən amillərin qarşısını alır. Məsə-lən, İslam müsəlman şəxsi günahkarla oturub-durmaqdan, günah məclisində iştirak etməkdən, hətta günah haqqında fikirləşməkdən də çəkindirir. İslam tarixinə nəzər salmaqla məlum olur ki, doğrudan da, bunlar əməl olunan vaxta qədər, nadir hallarda insanlar günaha aludə olurdular. O insanlar da günaha aludə olandan sonra İslam

¹ «Ali-İmran» surəsi, ayə: 135.

² «Vəsailü-ş-şiə», 3-cü cild, səh. 93.

rəhbərlərinin yanına gedir və öz günahlarına etiraf edərək günahın çirkinliyindən pak olmaq niyyəti ilə cəzalanmaq istəyirdilər.

Burada məsələnin tam aydınlaşması üçün daha çox izaha ehtiyac vardır. Müasir psixoloqlar ruhi-psixi bir xəstəliyi müalicə etmək üçün bir sıra elmi metodlardan istifadə edirlər. Bu metodlar şərti olub, dəyişilə biləcək üsullardan ibarətdir. Psixoloqlar ilk növbədə həmin üsullarla ruhi xəstəliyin amillərini tapır və sonra onlarla mübarizə aparırlar. Buna misal olaraq, «Psixologiya» kitabından bir hissəni qısa şəkildə burada qeyd edir və bu barədə İslamın üstün fikirlərini nəzərinizə çatdırıram:

«Psixi müalicə üçün həftədə üç dəfə, hər dəfə 45 dəqiqə psixoloqun nəzarəti altında, bağlı otaqda və rahat yataqda uzanmalı, onun suallarına cavab verməlisiniz. Psixoloqun qarşıya qoyduğu suallar silsiləsindən istifadə edərək öz ruhunuzun qaranlıq və dərin qatlarına daxil olmalı, orada axtarış aparmalısınız. Gözləriniz getdikcə, qaranlıqlara adət etdikdən sonra yavaş-yavaş ruhunuzun gizli qatlarındakı böyük və kiçik ifritələrlə rastlaşacaq və görəcəksiniz ki, onlar taleyinizin bir hissəsini öz əlinə almışlar. Bu zaman həmin ifritələrlə sizin təkbətək mübarizəniz başlanacaq. Lakin bu mübarizə çox da qorxulu deyil; çünki bu ifritələr yalnız ruhun qaranlıq qatlarında zərər vurmağa qadirdirlər. Ona görə də siz onları gizli qaranlıqlardan çıxarıb işıqlığa çıxaran kimi, əvvəl onlar çabalamağa başlayır və yavaş-yavaş yarımcan olurlar. Bundan sonra əgər işıqlıq davam etsə, bir müddətdən sonra ölür, hər birinin ölümü ilə bir tilsim sınır və sizin taleyiniz müəyyən qədər azad olur. Beləliklə, öz məsləhət və istəyinizə uyğun əməl etməyə qadir olursunuz...

İndi isə məsələni aydınlaşdırmaq üçün ruhi xəstəliklərdən birini – paxıllığı misal götürək. Bildiyiniz kimi, paxıllıq şiddətli və dərin ruhi xəstəliklərdən biridir. Bu xəstəliyin nəticəsində çoxlu əzab-əziyyət, səhv və insafsızlıq baş verir. Əlbəttə, məlum olduğu kimi, paxıl adamın rəftar və əməllərinin çoxu öz iradəsi ilə deyil, həsədət xülyalarının nəzarəti altındadır.

Görəsən, psixoloq paxıllığın müalicəsi üçün nə edir? O, sizi bağlı və sakit bir otaqda rahat çarpayı üstündə yatızdırır. Özü isə sizinlə üzbəüz oturmur. Çünki sizin sözləriniz ona təsir edə bilər. O, dünyagörmüş səmimi bir dost kimi, sizinlə dərdləşməyə başlayır. Bu metodla sizin ürəkdəki ədavətlərinizi aradan qaldırmağa çalışır. Siz öz xatirələrinizi onun üçün danışır və hər bir xatirədə illərlə yadınızdan çıxartdığınız başqa bir xatirəni yadınıza salır. Bu metod «fikirlər silsiləsi» adlanır və ən əhəmiyyətli üç psixi müalicə metodlarından biridir. «Fikirlər silsiləsi», «yatızdırmaq» və «yuxu»; bunların hər biri sizin ruhunuzun dərin və qaranlıq qatlarına aparan pillələrdir. Bu üç amilin köməyi ilə, siz paxıllığı törədən xülyaların gizləndiyi yerləri tapırsınız. Hər dəfə «fikirlər silsiləsi»nin köməyi ilə ifritələrin gizləndiyi yerlərə daxil olub onların məmurlarından birini qaranlıqdan işığa çıxartdıqda, sizin paxıllıq hissinizə hökmranlıq edən xülyaların qüvvəsini azaldırsınız. Nəhayət, sizin ağıl və iradə, eləcə də öz əməllərinizə hökmranlıq qüdrətiniz daxilən artır.»¹

Bəli, psixoloqların ruhi-psixi xəstələri müalicə etdikləri metod bundan ibarətdir. Onlar xəstəni öz daxilində axtarış aparmağa məcbur edirlər ki, daxili ədavətləri özləri aradan qaldırsınlar. Burada bir neçə məsələ qarşıya çıxır:

Birinci məsələ: Psixoloqa əli çatmayan, ümumiyyətlə, bu işə vaxtı, savadı və büdcəsi olmayanlar üçün nə fikirləşmək lazımdır? Həmin kitabın müəllifi bu problemə toxunaraq yazır: «Psixoloqa əli çatmayanlar və yaxud müalicə üçün imkanı olmayanlar, qeyd olunduğu kimi, hər gün evdə özləri daxilə axtarış apararaq bir növ ruhi idman və axtarışı davam etdirməklə son nəticəyə nail ola bilərlər. Lakin o, bu işdə vaxtı, səriştə və təcrübəsi olmayanlar üçün bir yol müəyyənləşdirmir.

İkinci məsələ: Psixoloqa müraciət etdikdən sonra ruhi xəstəlikləri sağalmayanlar üçün nə etmək lazımdır? Çox vaxt insan ruhi nigarancı-

¹ «Psixologiya», səh. 119-122.

lığa düçar olandan sonra həkimə müaciət etsə də, sağalmır. Misal üçün, Avropada böyük və tanınmış ailələrdən biri 13-cü günün nəhs və uğursuz olduğuna mötəqid idi. Bununla belə, həmin ailədə bir qız uşağı ayın 13-də dünyaya gəlir. Qız böyüyüb boya-başa çatdıqdan sonra ayın 13-də anadan olduğunu başa düşdükdə, narahat olur, bu məsələyə qarşı onda vəhşət hissi baş qaldırır və bütün vücudunu qəm-qülsə бүrüyür. Böyüdükcə onun narahatlıqları artır. O, elə bilirdi ki, doğulduğu günün nəhs olması onun bədbəxtçiliyinə səbəb olacaq. Qızın ata-anası müalicə məqsədi ilə psixoloqa müraciət edirlər ki, onda yaranmış iztirab və həyəcanları uzaqlaşdırsınlar. Psixoloq qızın arxayın olması üçün mümkün olan hər vasitəyə əl atır, lakin müsbət bir nəticə əldə etmir. Qız isə özünü qaragünlü və bədbəxt bilir, həmişə başqalarına öz bədbəxtliyindən danışdı. Nəhayət, qız təhsilini bitirdikdən sonra evlənir və övlad sahibi də olur. Amma həmişə nigarançılıq odunda yanırdı. Bir gün həyat yoldaşı və övladı ilə öz şəxsi məşinində küçədən keçərkən, psixoloq onları görür və məşini saxlayıb onlara yaxınlaşaraq qıza deyir: «Gördün, mənim dediklərim düz idi? Sən əbəs yerə özünü narahat edir və həyatı özünə çətinləşdirirdin. İndi səni öz həyat yoldaşın və əziz övladınla xoşbəxt gördüyüm üçün çox sevini-rəm.» Bu sözləri eşidən cavan qız ağlayaraq narahatcasına deyir: «Doktor! Mən əminəm ki, 13-cü günün nəhsliyi və uğursuzluğu axır mənim yaxamdan yapışaraq məni bədbəxt edəcək.»

Bəli, əgər psixoloqun özü bu xəstəliyə düçar olsa, nə etmək lazımdır? Çünki psixi xəstəliklərin əsası yüyənsiz heyvani və nəfsani istəklərdir. Məlum olduğu kimi, nə elm, nə əql, nə də tərbiyə bu istəklər qarşısında müqavimət göstərməyə qadir deyildir. Hətta sağlamlığın keşiyində duran həkimlər arasında belə, çoxlu nümunə ilə rastlaşmaq olar ki, onlar kifayət qədər agahlıq və elmə malik olduqlarına baxmayaraq, nəfsin istəkləri qarşısında aciz qalır, cana zərərli yemək və içkilərdən çəkinmirlər. Əgər psixologiyanın da əsası tibb elmi kimi qədimə qayıtsaydı, iddiaları qarşısında sübut üçün çoxlu şahid gətirmək olardı. İbni Sina şəhvət haqqında yazır: «Bacardığın qədər

cinsi əlaqəni azalt! Çünki sperma həyat suyudur və onu hədəf etmə! Əgər bacarırsansa, gündə bir dəfə yemək ye və əvvəl yediyin tikə həzm olunmamış, heç nə yemə!»

Ustadlardan biri öz dostundan belə bir əhvalat nəql edir: «Bir gün mənı konfransa dəvət etdilər. Doktorlardan biri orada alkoqollu içkilərin zərərləri barəsində danışmalı idi. Mən konfransa getdim. Konfransın mövzusu və spirtli içkilərin zərərləri haqda müəyyən qədər məlumatım olduğu üçün həmin doktorun söhbəti çox xoşuma gəldi. O, çox məharətlə çıxış edərək, kifayət qədər dəlillərlə onların zərər və təhlükələrini izah etdi. Mən onun söhbətinə valeh olduğum üçün elə həmin məclisdə ona təşəkkürümü bildirmək istəyirdim. Lakin buna imkan olmadı.

Təsədüfən, bir gecə prospektlərdən birində uzaqdan həmin doktora gözümlə sataşdı. Təşəkkür etmək məqsədilə ona yaxınlaşdım. Lakin çox təəssüflər olsun ki, ona bir neçə addım qalmış ondan şərab qoxusu gəldi. Mən çox narahat oldum. Bir az onunla söhbət edəndən sonra gördüm ki, halı özündə deyil...» Bəli, belə hallar olduqca çoxdur.

Üçüncü məsələ: Qeyd etdiyimiz göstərişlər psixi-ruhi xəstəliklərin müalicəsi üçün müəyyən qədər faydalı olsa da, həmin müalicələr xəstənin keçmiş əməllərilə əlaqədar heç bir müsbət təsir qoymur. Xüsusilə, onun xəstəliyi bir nəfərin ölümünə səbəb olarsa, yaxud başqasına maddi zərər vurarsa, yaxud da kimsənin namusuna təcavüz edərsə, psixi müalicələr ona keçmişini unutdura bilmir. Çünki belə xəstələr və günahkarların müalicəsində ən böyük problem keçmiş əməllərin iz buraxdığı məyusluq və ümitsizlikdir. Yoxsa, onların gələcəyini müalicə etmək asandır.

Tutaq ki, bir nəfər başqa bir adamı öldürüb, ailəsini başsız qoymuşdur. Belə bir şəxs istər məhkum olunsun, istərsə də məhkum olunmasa, həmişə daxildə vicdan əzabı çəkəcək və özünü cinayətkar, insaniyyətdən uzaq bir şəxs kimi biləcək, həmişə narahat və nigarançılıqla yaşayacaqdır. Əgər günahkar özünü əməlin çirkinliyindən pak etməyə qadir olmasa və tam naümid olsa, şübhəsiz, cəmiyyət üçün

təhlükəli bir amilə çevriləcək. Belə bir vəziyyətdə günaha qurşanma hissi onda daha da artacaq. Çox vaxt müşahidə edilmişdir ki, belə şəxslər nigarançılıq və ümitsizlikdən dəli olmuşlar.¹ Belə olan təqdirdə, bu metodlar bir şəxsin keçmiş iztirab və həyəcanlarını unutturmağa qadirdirmi? Cavab isə mənfidir!

Bundan əlavə, psixoloji metodlar həmişə hər xəstə üçün münasib üsul deyildir. Mövcud faktlar göstərir ki, günahların eyni metodlarla müalicəsi həmişə düzgün və yararlı olmamışdır.

İndi isə müəyyən qədər psixoloqların müalicə metodu və onların çatışmaz cəhətləri məlum olduğdan sonra İslamın göstərişlərinə nəzər salaq və görək, İslam necə günahkar və ruhi-psixi xəstənin həm daxili həyəcanlarını, həm də indiki və gələcəyə doğru ümid hislərini müalicə edir, onu sağlam və layiqli bir şəxsə çevirir?

Qeyd etmək lazımdır ki, İslam ilk növbədə insanın əməllərini «Allaha iman» ideyası üzərində qurur və əməllərin düzlüyünü Allah

¹ Məhəmməd ibn Şəhab Zəhri «hədis» elminə yiyələnmiş böyük sünnü alimlərindən biridir, imam Zeynəlabidin (ə) və imam Baqir (ə)-dan hədis nəql etmişdir. Süyuti-nin dediyinə əsasən, o, «hədis» elmini yazan ilk alimdir. O, təqribən əlli ilə yaxın Bəni-Üməyyə sülaləsi tərəfindən Hicaz və İraqın müxtəlif şəhərlərində hakimlik etmiş və Hişamın övladlarının təlim-tərbiyə üzrə ustası olmuşdur. Mərhum Ərbili «Kəşfül-ğümmə» kitabında (2-ci cild, səh. 317) onun əhvalatı haqda belə yazır: «Məhəmməd ibn Şəhab Zəhri Bəni-Üməyyənin hakimiyyəti dövründə günahsız bir şəxsi öldürür. Beləliklə, böyük nigarançılıq və qorxuya qapılır, səhralıqlara üz tutur və bir mağarada qalaraq, tədricən dəli olur və nəhayət, qorxunc simaya dönüşür. Belə bir vəziyyətdə imam Zeynəlabidin (ə) həccə gəlir və Məkkədə o həzrətə Zəhrinin vəziyyətini xəbər verib, ondan xahiş edirlər ki, onu bu bələdan qurtarsın. İmam (ə) Zəhrinin yanına gedib ona buyurur: «Mən sənə etdiyən günahdan yox, ümitsizlik və qəm-qüssəndən daha çox qorxuram! Öldürdüyün adamın qan bəhasını ver, öz ev-eşiyinə qayıt və din əhkamlarını öyrənməklə məşğul ol!»

Zəhri İmamın (ə) bu sözlərindən sonra, sanki bədənində yeni can üfürülür, başını qaldırıb deyir: «Ey mənim sərvərim! Qəlbimdəki düyünü açıb, narahatçılığımı aradan qaldırdın. Allah-taala yaxşı bilir ki, öz risalətini hansı sülaləyə tapşırırsın.

İbn Şəhr Aşub «Mənaqib» kitabında yazır: «Zəhri bu hadisədən sonra imama Zeynəlabidin (ə)-in səhabələrindən olur.»

və qiyamət gününə imanla ölçür, eyni zamanda bu əqidəni möhkəmlətməklə ona daxilən pənah verir və bu güclü qüvvə ilə bütün nigarəncılıqları aradan qaldırır. Qurani-Kərimdə buyurulur:

الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ

«O kəslər ki, Allaha iman gətirmiş və qəlbləri Allaha zikr etməklə aram tapmışdır, bilin ki, qəlblər yalnız Allahı zikr etməklə aram tapır.»¹

Təfsirçilərin dediyinə əsasən, «تَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ» (qəlblər aram tapır) tərkibi özündən qabaqkı «الَّذِينَ آمَنُوا» (iman gətirən şəxslər) cümləni təfsir edir. Yəni, Allaha iman gətirmək qəblərin aramlığına səbəb olur. Əlbəttə, İslam ruhi-psixi xəstələrin və günahkarların müalicəsi üçün psixi metodlarla insanın öz daxilini arayıb-araşdırmağa da diqqət yetirmişdir. «Hər kəs özünü tanısa, öz Rəbbini tanımış olar.», yaxud «bir saat təfəkkür bir il ibadətdən (yaxud yetmiş il ibadətdən) fəzilətlidir!» - kimi hədislər bu mənanı təsdiqləyir. Doğrudan da, «Allaha iman» formulu insanın möhkəm və sarsılmaz dayağıdır. Çünki bu, hər yerdə və hər bir şəraitdə çirkinliklərin, günahların və psixi xəstəliklərin qarşısını almağa qadirdir. İslam hər şeydən əvvəl günahların iz qoyduğu ümitsizliyi aradan aparmaq üçün onu Haqqın rəhmətinə və günahın bağışlanacağına ümidvar edir. Qurani-Kərimdə buyurulur:

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا

«(Ya Peyğəmbər! Mənim adımdan) de: Ey Mənim (günah törətməklə) özlərinə zülm etməkdə həddi aşmış bəndələrim! Allahın rəhmətindən ümitsiz olmayın. Allah (tövbə etdikdə) bütün günahları bağışlayar.»²

Həzrət Əli (ə) öz övladına buyurmuşdur: «Allaha elə ümid bağla ki, əgər Onun hüsurunda bütün yer əhlinin günahı ilə hazır olsan da, səni bağışlasın.»³

¹ «Rəd» surəsi, ayə: 28.

² «Zümər» surəsi, ayə: 53..

³ «Məcmueyi-vəram», 1-ci cild, səh. 50.

Buna görə də qərb alimi Hanri Baruk belə ruhi-mənəvi müalicəyə böyük əhəmiyyət verərək deyir:

«Vicdan əzabına taqət gətirmək çox çətindir. Bəzən insan peşman olur, lakin vicdan xətanı yaxşı əməllə əvəz etmək, yaxud pis əməlin cəzasını çəkməklə sakitləşmir. Buna görə də dində günahların bağışlanması məsələsi çox böyük əhəmiyyətə malikdir.»¹

Din insana nigarançılıq və ümitsizlikdən nicat verəndən sonra onun müalicəsini də böyük Allahın dərgahına qayıdıb tövbə və istiğfar etməkdə bilir. Necə ki, Əli (ə)-ın xəstənin şəfası və sağlması ilə əlaqədar bir daha günahı təkrar etməməklə bağlı buyurduğu hədisi qeyd etdik. Peyğəmbər (s) və İmamlar (ə) da günahkarlarla qarşılaşarkən onların pis əməllərinə qarşı kəskin mövqe tutsalar da, onları Allahın rəhmət və məğfirətinə ümidvar edirdilər. (Qarşıda belə nümunələrə işarə edəcəyik.)

Ümumiyyətlə, İslam Allahın rəhmətindən naümid olmağı böyük günahlardan bilir, digər tərəfdən də tam ümid bağlamağa da hədd qoyaraq müsəlmanları qorxu və ümid arasında saxlayır. Bu metod İslamın günahkarın keçmişilə bağlı seçdiyi rəftar tərzidir. Lakin günahları gələcək çirkinliklərdən qorumaq məsələsinə və hazırkı vəziyyətilə bağlı müalicə üsullarına gəldikdə isə, İslam dini yenə də «Allaha iman» qüvvəsindən son dərəcədə istifadə edir, eləcə də elmi-psixoloji tövsiyələrə diqqət yetirir. Məsələn, paxıllıq xəstəliyi ilə əlaqədar dəqiq elmi metodlardan istifadə etməklə, onun cismi və ruhi zərərlərini qeyd edir, müalicə yollarını göstərməklə iman qüvvəsinin əvəzedilməz təsirini açıqlayır. Rəsuli-Əkrəm (s) paxıllığın cismi və ruhi zərərləri haqda buyurmuşdur: «Paxıl adam həyatda bütün insanlardan az ləzzət alır.»²

İmam Əli (ə) buyurmuşdur: «Paxıllıq canı üzür.»³

Həmçinin, buyurmuşdur: «Həsəd bədəni məhv edir.»⁴

¹ «Ruhi və əsəbi xəstəliklər», səh. 66.

² «Məaniyül-əxbar», səh. 195.

³ «Qürəül-hikəm», səh. 32.

⁴ Yenə orada, səh. 33.

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur: «Od ağacı yandırdığı kimi, həsəd də imanı yandırır.»¹

Əgər Quran və hədisləri diqqətlə nəzərdən keçirsək, görərik ki, İslam günah adlı xəstəliklərin və onlardan təsirlənmiş ruhi gərginliklərin müalicəsində bu iki qüvvədən istifadə edir. Bu isə, dini təlimlərin ən böyük üstünlüklərindən biridir. Təəssüflər olsun ki, bu məsələyə lazımınca diqqət yetirilməmişdir. Biz (Allahın köməyi ilə) bu kitabda geniş surətdə günahla mübarizə yollarını bəyan edəcəyik. Artıq burada verilən izahlarla kifayətlənir, indi isə diqqətinizi böyük din xadimlərinin günah haqda buyurduqları ilə əlaqədar bir neçə məsələyə cəlb edirik.

GÜNAHKARI DANLAMAQ

Rəvayətlərdə günahkarı danlamaq qadağan olunmuşdur. Ola bilsin ki, bunun səbəbi günahın xəstəlik, günahkarın isə bir növ xəstə olmasından ibarətdir. Xəstəni danlamaq düzgün olmadığı və onu danlamaq əvəzinə müalicə etmək lazım olduğu kimi, günahkarı da danlamaq düzgün deyil, əksinə müalicə metodlarından istifadə edərək onu sağaltmaq lazımdır.

Aşağıda qeyd olunan bir neçə hədisə diqqət yetirin:

İmam Səccad (ə) buyurmuşdur: «Həzrət Xızır (ə) Musa peyğəmbərə axırıncı vəsiyyətinə dedi: «Kimsəni günahına görə heç vaxt danlama...»²

İmam Baqir (ə) həzrət Xızır (ə)-ın Musa (ə)-a etdiyi vəsiyyəti belə bəyan edir: «Heç kəsi xətasına görə danlama...»³

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur: «Hər vaxt səninlə müsəlman qardaşın arasında kin-küdurət yaransa, onu günahına görə danlama.»⁴

¹ «Usuli-kafi», 1-ci cild, səh. 416.

² «Biharül-ənvər», 73-cü cild, səh. 386.

³ Yenə orada, 73-cü cild, səh. 387.

⁴ «Müstədrək», 2-ci cild, səh. 105.

Peyğəmbər (s) buyurmuşdur: «Əgər kəniziniz zina etsə, şəriət hakiminin vasitəsi ilə onu cəzalandırın, lakin onu danlamayın.»¹

Xüsusilə, əgər günahkar dəfələrlə və xalqın gözü önündə danlansa, ola bilər ki, bu iş onu intiqam almağa və əksüləməli göstərməyə məcbur etsin və yaxud ondan da böyük günaha əl atsin. Əli (ə) bu haqda buyurmuşdur: «Həqiqətən, artıq danlaq inad və ədavət atəşini şölələndirir.»²

Yenə də o həzrət buyurmuşdur: «Bir kəsi tez-tez danlamaqdan çəkinin; çünki bu iş günahkarı günah etməyə cürətləndirir və danlağı təsirdən salır.»³

Diqqət: Bəzilərinə şübhə yarana bilər ki, günahlara göz yummaq və onun qarşısında sükut etmək günahkara günah şəraiti yaradır və bu, bir növ günahkarla həmkarlıq deməkdir. Bu şübhəni aradan qaldırmaq üçün qeyd etməliyik ki, İslam müsəlmanlara «əmr be məruf və nəhy əz münkər»i (insanları yaxşı işlərə dəvət etmək və pis işlərdən çəkəndirmək) vacib etməsindən əlavə, günahkarı tənbeh, yaxud hidayət etmək üçün də çox dəqiq və düzgün proqramlar qarşıya sürür. Məsələn, müsəlmanlara göstəriş verir ki, günahkarla əlaqənizi kəsin, onunla qarşılaşanda etinasızlıq və qaş-qabaqla öz narahatçılığınızı bildirin. İmam Sadiq (ə) Əmirəlmöminin Əli (ə)-dan belə nəql etmişdir: «Günahkarla dost olmaq müsəlmana yaraşmaz. Çünki günahkar öz çirkin əməli ilə onu özünə cəlb edir (çirkin əməli ona gözəl cəlbəndirir) və onu da özünə qoşmaq istəyir. Halbuki nə dünya, nə də axirət işində ona yardımı dəyməz. Müsəlmanın işə günahkarın yanına get-gəli rüsvayçılıqdır.»

¹ «Məcmueyi- vərəm», 1-ci cild, səh. 57.

² «Tühəfül-üqul», səh. 7.

³ «Qürərül-hikəm», səh. 278.

GÜNAHKARLARLA YOLDAŞLIQ ETMƏYİN!

İmam Zeynəlabidin (ə) oğlu imam Baqir (ə)-a beş tayfa ilə dostluq və yoldaşlıq etməməyi tövsiyə etmişdir. Onlardan biri günahkarlardır. Belə ki, buyurmuşdur: «Günahkarla dostluq etmə! O, səni bir tikə görəyə, hətta ondan da ucuz qiymətə satar.»¹

İmam Əli (ə) buyurmuşdur: «Şər adam və günahkarla dostluq etmə! Çünki sənin təbiətin pisliyi onlardan oğurlayır, halbuki özün bunu hiss etmirsən.»²

Təbiələr keçici xəstəliyə tutulanlarla oturub-durmağı insana qadağan etdiyi kimi, din rəhbərləri də günahkarlarla əlaqəni kəsməyi tövsiyə etmişlər. İmam Əli (ə)-ın məqsədi günahın keçici və təhlükəli bir xəstəlik olmasıdır. Günahkarla yoldaşlıq etmək insanı ixtiyarsız xəstəliyə düşür edir. İmam Cavad (ə) buyurmuşdur: «Şər adamdan uzaq ol! Çünki o, qılınc kimi zahiri gözəl, özü isə itidir.»³

GÜNAHKARLARLA NECƏ RƏFTAR EDƏK?

İmam Sadiq (ə) Əmirəlmöminin Əli (ə)-dan günahkarlarla davranmaq haqqında belə nəql edir: «Allahın Rəsulu (s) bizə göstəriş verdi ki, günahkarlarla qaş-qabaqlı rəftar edin.»⁴

O həzrətdən başqa bir hədisdə belə nəql olunmuşdur: «Günahdan nəhy əz münkər etməyin (çəkəndirməyin) ən aşağı dərəcəsi günahkarların qarşısında üzü turşutmaqdır.»⁵

Həzrət İsa (ə) buyurmuşdur: «Günahkarlara qarşı nifrət yaratmaqla Allahın məhəbbətini özünüə cəlb edin! Onlardan uzaqlaşaraq Allaha yaxınlaşın! Allahın razılığını onlara qəzəbdə axtarın!»¹

¹ «Kafi», 4-cü cild, səh. 86.

² «Şərhi Nəhcül-bəlağə», İbn Əbil-Hədid, 4-cü cild, səh. 538.

³ «Biharul-ənvər», 74-cü cild, səh. 198.

⁴ «Kafi», 5-ci cild, səh. 58-59.

⁵ «Təhziib», 6-cı cild, səh. 176.

Ümumiyyətlə, İslamın dahi rəhbərləri müsəlmanlara günahkarlarla oturub-durmağı qadağan etmişlər. Onlar öz tərəfdarlarını müxtəlif üsullarla günahkarlardan uzaqlaşdırmışlar. Rəsuli-Əkrəm (s) buyurmuşdur: «İnsan dostunun və yoldaşının dinində olar.»²

İmam Əli (ə) Haris Həmədaniyə tövsiyə edərək buyurmuşdur: «Günahkarlarla dostluq etmə! Çünki pislik pisliliklə birləşər.»³

Bir hədisdə Cəfəri deyir ki, həzrət Əbül-Həsən (ə) mənə buyurdu: «Nə üçün səni həmişə Əbdür-Rəhman ibn Yəqubun yanında görürəm?»

Dedim: «O, mənim dayımdır.»

Həzrət buyurdu: «O, Allaha iftira atır və Onu cismə aid sifətlərlə vəsf edir. Belə isə, ya onunla otur-dur və bizdən uzaqlaş, ya da bizimlə otur-dur və ondan uzaq ol!»

Dedim: «O, hər nə istəyir desin, əgər onun sözlərini mən qəbul etmirəmsə, mənə necə zərər yetirə bilər?»

Həzrət buyurdu: «Bəs, sən qorxmursan ki, ona əzab nazil olanda hər ikinizi məhv etsin? Sən atası Fironun, özü isə Musa (ə) peyğəmbərin köməkçisi olan şəxs haqqında eşitməmişəm? Fironun qoşunu Musa (ə) və onun dostlarına çatdıqda, həmin şəxs həzrət Musadan ayrılıb, atasının yanına getdi. O, atasına öyüd-nəsihət verib Musa (ə)-a iman gətirməyi tövsiyə edərkən, atası Fironun qoşunu ilə hərəkət edir. Oğul da atası ilə birlikdə gedərək onunla mübahisə edirdi. Nəhayət, dənizin sahilinə çatdılar. Fironun qoşunu suda boğulduqda, ata-bala da boğuldular. Bu xəbər həzrət Musa (ə)-a çatdıqda, o həzrət buyurdu: «O, Allahın rəhmət dərgahındadır, amma əzab nazil olanda, günahkarla birgə olan şəxs müdafiə olunmaz.»⁴

Əmirəlmöminin Əli (ə) oğlu imam Həsən (ə)-a etdiyi vəsiyyətdə bu sözlər gözə çarpır: «Bədnamliq və töhmət vurula bilən yığıncaq-

¹ «Camius-səadət», 3-cü cild, səh. 187.

² «Kafi», 4-cü cild, səh. 83.

³ «Nəhcül-bəlağə» (Fezül-İslam) səh. 1061.

⁴ «Kafi», 4 – cü cild, səh. 82.

lardan uzaq ol! Çünki pis yoldaş özü ilə oturub-duranı qəflətə salar (və onu nalayiq, yaramaz işlərə çəkər.)»¹

Qeyd olunan hədislərdən məlum olduğu kimi, İslamda dahi rəhbərlər tərəfindən günah və günahkarla mübarizə üçün kifayət qədər düzgün yollar göstərilmişdir. Günahkarı danlamağı, onun günahlarını (xüsusilə, camaat qarşısında) üzünə demək qadağan olunmuşdur ki, bu iş əks nəticə verə bilər və günahkarı daha çox günaha doğru çəkər. Bu, rəvayətlərdə gözə çarpır. Əmirəlmöminin Əli (ə)-in buyurduğu hədis bunun canlı şahididir: «Günahkarı danlamaq onda cürəti artırır və danlağı təsirdən salır.»

Artıq bu gün bu məsələ daha öz yerini tapmışdır. Cavanların və az yaşlı uşaqların tərbiyəsi üçün ən düzgün metod onların səhvlərini üzlərinə vurmadan qeyri-müstəqim yolla başa salmaqdan ibarətdir. Onların tərbiyəsilə əlaqədar kitablarda belə qeyd olunur: «Dərs mühitində səhvə yol verən şagirdi danlamaq özü böyük səhvdir və gözlənilməz nəticələrlə tamamlana bilər. Ondan böyük səhv danlağı təkrar etmək və həddən artıq danlamaqdır. Çünki bu iş bir tərəfdən danlağı təsirsizləşdirir, digər tərəfdən isə onda intiqam, inadkarlıq, ədavət və kin-küdurət hissi yaradır. Əgər o, şagirdlərin gözü önündə danlanılırsa, abır-həyası, şəxsiyyəti aradan gedirsə, günah və bədnam sayılırsa, hamı onu tərbiyəsiz bilirsə, artıq o, heç bir danlaq və rüsvayçılıqdan qorxmaz. O, bütün töhmətlərin qarşısında əyilməmək və intiqam almaq üçün daha böyük xətalara əl ata bilər və tamamilə eşitdiyi danlaqlara qarşı çıxır.»²

İslam təlim-tərbiyəsinə gəldikdə isə, günahkarların tərbiyəsi və günahla mübarizə üsullarında Allahın rəhmət və məğfirətinə ümid hissi yaratmaq, günahkardan uzaqlaşmaq və onunla dostluq əlaqəsini kəsmək kimi digər təsirli yollar diqqət mərkəzində durur. Eyni zamanda da, fərdin günahları üzünə vurulmur və yersiz danlaqlardan da pəhriz olunur.

¹ «Vəsailu-ş-şiə», 2-ci cild, səh. 270.

² «Fəlsəfi cavan», 2-ci cild, səh. 284.

İSLAM PEYĞƏMBƏRİNİN (S) MÜHARİBƏDƏN BOYUN QAÇIRANLARLA RƏFTARI

9-cu hicri ilində müsəlmanlara xəbər çatdı ki, Ərəbistan yarımadasının şimalında yaşayan qəbilələrdən bəziləri Mədinəyə hücum etmək məqsədilə Roma imperatoru ilə müqavilə bağlamışlar. Bu vaxt Peyğəmbər (s) əmr etdi ki, müsəlmanlar müharibəyə hazırlaşsınlar. Müsəlmanlar atlı və piyada döyüşçülərdən təşkil olunmuş otuz min nəfərlik qoşunla Təbuka tərəf hərəkət etdilər. Münafiqlərdən bir qrupu və başqa neçə nəfər də müəyyən bəhanələrlə müharibəyə getməkdən boyun qaçırdılar. Onlardan üçü – Kəb ibn Malik, Mərarət ibn Rəbi və Hilal ibn Üməyyə tənbellik və səhlənkarlıq üzündən Təbuka getmədilər. Müharibədən sonra onlar Peyğəmbər (s)-in hüzuruna gəlib üzr istədikdə, Peyğəmbər (s) onlara cavab vermədi və müsəlmanlara buyurdu ki, heç kəs onlarla danışmasın. Müsəlmanlar da Peyğəmbərin (s) əmrini yerinə yetirdilər. Hətta Mədinənin az yaşlı uşaqları belə, onlardan uzaqlaşır və danışdırmırdılar.

Onların həyat yoldaşları vəziyyəti belə gördükdə, Peyğəbərin (s) hüzuruna gəlib dedilər: «Ya Rəsuləllah! Bizim də vəzifəmiz onlardan uzaqlaşmaqdır mı?»

Peyğəmbər (s) buyurdu: «Xeyr! Lakin onların sizinlə yaxınlıq etməsinə icazə verməyin.»

Bu hadisə həmin üç nəfərə Mədinəni zindana çevirdi. Onların üçü də şəhərdən çıxıb, ətrafdakı dağlara sığındılar. Həyat yoldaşları hər gün onlar üçün yemək aparırdılar. Amma onları danışdırmadan yeməyi verib geri qayıdırdılar.

Bir müddət keçdikdən sonra onlar bir-birinə dedilər: «Camaat bizimlə tam əlaqələrini kəsmişdir və heç kəs bizimlə danışmaq istəmir. Yaxşı olar ki, biz də bir-birimizdən ayrılaraq.» Beləliklə, onlar bir-birindən ayrılıb, hərəsi bir tərəfə getdi. Əlli gün ötüb keçdi. Onlar tövbələrinin qəbul olunması üçün Allah dərgahında ağlayıb bağışlanmaq is-

təyirdilər. Nəhayət, Allah-təala onların tövbəsini qəbul etdi¹ və bunu aşağıdakı ayə ilə Peyğəmbərə (s) xəbər verərək buyurdu:

وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خَلَفُوا حَتَّىٰ إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنفُسُهُمْ وَظَنُّوا أَن لَا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

«(Təbuk döyüşündən) geri qalmış üç nəfərin də tövbələrini qəbul etdi. Belə ki, gen dünya onlara dar olmuş, ürəkləri təngə gəlib sıxılmışdı. Onlar Allahdan yalnız Onun Özünə sığınmağın mümkün olduğunu başa düşdülər. Allah onlara tövbə etmək üçün tövbə nəsis etdi. Şübhəsiz ki, Allah tövbələri qəbul edən və rəhmlidir!»²

RƏSULİ-ƏKRƏM (S)-İN GÜNAHKAR BİR CAVANLA RƏFTARI

Şeyx Səduq özünün «Əmali» kitabında Əbdür-Rəhman ibn Qənəm Dusidən nəql edir ki, Məaz ibni Cəbəl ağlar gözlə Peyğəmbər (s)-in yanına gəlib salam verdi. Həzrət salamın cavabını verəndən sonra ondan soruşdu: «Nə üçün ağlayırsan?»

Məaz dedi: «Ya Rəsuləllah! Görkəmli və gözəl bir cavan oğlan qapı arxasındadır. O, övladı ölmüş ana kimi ağlayır və sizin hüzurunuza gəlmək istəyir.

Allahın Rəsulu (s) icazə verəndən sonra Məaz o cavanı evə dəvət etdi. Cavan, Peyğəmbərə (s) salam verdi. Həzrət salamın cavabını verib buyurdu: «Ey cavan! Nə üçün ağlayırsan?»

Cavan dedi: «Necə ağlamayım, halbuki elə günahlar etmişəm ki, əgər Allah-təala onların biri ilə məni sorğu-suala tutsa, Cəhənnəmə gedəcəyəm! Elə bilirəm ki, tez bir zamanda Allah məni məhkum edəcək və heç vaxt bağışlamayacaq.»

Allahın Rəsulu (s) soruşdu: «Allaha şərikmi qoşmusan?»

Cavan dedi: «Mən Allaha şərik qoşmaqdan pənah aparıram!»

Allahın Rəsulu (s) soruşdu: «Bir kəsimi ödürmüsən?»

¹ «Məcməül-bəyan», 5-ci cild, səh. 79.

² «Tövbə» surəsi, ayə: 118.

Cavan dedi: «Xeyr!»

Allahın Rəsulu (s) buyurdu: «Əgər günahların uca dağlar qədər olsa da, Allah-təala bağışlayar.»

Cavan dedi: «Mənim günahım uca dağlardan da böyükdür.»

Allahın Rəsulu (s) buyurdu: «Əgər günahların yerdən və onun dənizlərindən, daşlarından, ağaclarından və ondakı məxluqlarından çox olsa da, Allah-təala bağışlayar.»

Cavan dedi: «Mənim günahım onların hamısından da böyükdür.»

Allahın Rəsulu (s) qəzəblə buyurdu: «Vay olsun sənə, ey cavan! Günahların böyükdür, yoxsa Allahın?»

Cavan ağlaya-ağlaya üzünü torpağa qoyub dedi: «Allahım pakdır və heç nə ondan böyük deyil. Mənim Rəbbim hər şeydən böyükdür.»

Allahın Rəsulu (s) buyurdu: «Böyük günahı böyük Allahdan başqa kim bağışlaya bilər?»

Cavan dedi: «Allaha and olsun, heç kim, ey Allahın Rəsulu!»

Peyğəmbər (s) buyurdu: «Vay olsun sənə! Günahlarından birinin adını de görüm.»

Cavan dedi: «Mən yeddi il idi ki, qəbirləri qazır, ölümlərin kəfənini çıxarıb satırdım. Nəhayət, Ənsar tayfasından bir qız dünyadan getdi. Onu basdırdılar və gecə mən qızın qəbri üstə gəldim. Qəbri qazdım və cənazəni çıxarıb kəfəni götürdüm. Qızı çılpaq edib qəbirə atdım. Qayıtmaq istəyirdim ki, birdən şeytan sorağıma gəldi. Çılpaq bədənle nəfsimi üz-üzə qoydu. Şeytanın vəsvəsesi mənə güc gəldi və nəfsimin qarşısını ala bilmədim, onu həmin vəziyyətdə qoyub qayıtdım. Bu zaman arxadan belə bir səs eşitdim: «Vay olsun sənə, ey cavan! Qiymət günündən qorx! O gün hər ikimizlə hesab çəkəcəklər. Sən məni ölümlər arasında çılpaq qoydun, məni qəbirdən çıxartdın; kəfənimə oğurladın... Vay olsun sənə, ey cavan!»

Cavan bu sözlərdən sonra dedi: «Mən bu günahımla behiştə getməyimi güman etmirəm. (Ya Rəsuləllah!) İndi mənim barəmdə sizin nəzəriniz nədir?»

Burada Allahın Rəsulu (s) cavanın tövbə edib Allaha doğru qayıtması üçün bir söz buyurdu. Ondan sonra cavan Mədinə şəhərindən çıxıb tövbə məqsədilə ətrafdakı dağlara getməyi qərara aldı.

O, Allahın Rəsulunun (s) yanından çıxıb bazara getdi. Bazardan özü üçün azuqə hazırlayıb, Mədinənin ətrafındakı dağlardan birinə pənah apardı. Orada əyninə yun toxunmuş paltar geyindi, əllərini boynuna bağlayıb deyirdi: «İlahi! Bu, sənin bəndəndir ki, qarşında əlləri bağlıdır. İlahi! Sən məni tanıyırsan və günahımı bilirsən. İlahi! Mən öz əməlimdən peşman olub, tövbə etmək üçün Peyğəmbərinin (s) yanına getdim. Lakin o, məni öz yanından qovdu və qorxumu daha da artırdı. İlahi! Sənin adına, cəlalına və əzəmətinə xatir mənim ümidimi ümitsizliyə çevirmə, duamı qəbul et və məni öz rəhmətindən məhrum etmə!»

Cavan qırx gecə-gündüzü bu minvalla keçirtirdi. Qırx gecə-gündüz duadan sonra əllərini Allah dərgahına ərz etdi: «İlahi! Mənim hacətim nə yerdə qaldı? Əgər duamı qəbul edib günahımı bağışlayıbsansa, bunu Peyğəmbərinə vəhy et; əgər duamı qəbul etməyib günahımı bağışlamayıbsansa və məni cəzalandırmaq istəyirsənsə, onda bir od göndər ki, məni yandırсын, yaxud dünyada məni bir bəlaya düşər et ki, qiyamətin rüsvayçılığından canım qurtarsın.»

Bu zaman Allah-təala Peyğəmbər (s)-ə ayə nazil etdi:

أُولَئِكَ جَزَاؤُهُمْ مَغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَجَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَنِعْمَ أَجْرُ
الْعَامِلِينَ

«Onların mükaflatı öz Rəbbi tərəfindən bağışlanmaq və (ağacları) altından çaylar axan cənnətlərdir ki, orada əbədi qalacaqlar. Yaxşı işlər görənlərin mükaflatı nə gözəldir.»¹

(Allah-təalanın sözlərindən bunlar başa düşülür: «Ey Muhəmməd! Bəndəm tövbə etmək üçün sənin yanına gəldi və sən onu qovdun. Bəs, o, hara getsin? Məndən başqa kimin yanına gedə bilər? Kim onun günahını bağışlasın?»)»

¹ «Ali-İmran» surəsi, ayə: 135.

Bu ayə nazil olduqda, Peyğəmbər (s) gülər üzlə evdən çıxıb səhabələrinə byurdu: «Kim məni tövbə edən cavanın yanına apara bilər?»

Məaz dedi: «Ya Rəsuləllah! Eşitmişəm ki, filan yerdədir.»

Peyğəmbər (s) səhabələrilə birlikdə yola düşdü. Onlar cavanın qaldığı dağa gedib, onu tapdılar və gördülər ki, o, iki daşın arasında durub əllərini boynuna bağlamış və qızmar isti onun üzünü qaraltmışdır. O, ağlaya-ağlaya Allaha deyirdi: «Ey mənim mövlam! Məni gözəl xəlp etmişən. Kaş, mənim barəmdə nə iradə etdiyini biləydim; məni Öz odunla yandırmaq istəyirsən, yoxsa Öz pənahında yer vermək istəyirsən? İlahi! Sən mənə çox yaxşılıq etdin və çoxlu nemət verdin. Kaş, biləydim ki, axırda məni behiştə aparacaqsan, yoxsa Cəhənnəmə? Kaş, biləydim ki, günahımı bağışlamısan, yoxsa qiyamətdə məni rüsvay edəcəksən?»

O, bu sözləri deyib ağlayır və başına torpaq tökürdü.

Allahın Rəsulu (s) irəli gedib, onun əllərini boynundan açdı və başındakı toz-torpağı təmizlədi. Sonra buyurdu: «Ey cavan! Sən Cəhənnəm odundan nicat tapdın.»

Daha sonra üzünü səhabələrinə tutub buyurdu: «Siz də bu cavan kimi günahlarınızı yuyun və tövbə edin. Allahın Rəsulu (s) o cavanın barəsində nazil olmuş ayəni ona söylədi və behiştə müjdə verdi.¹

SUAL VƏ CAVAB

Burada bir sual qarşıya çıxı bilər ki, əgər günahkar xəstə hesab olunursa və günah bir növ ruhi xəstəlikdirsə, onda nə üçün İslam bu dünyada günahkar şəxsi tənbeh etmək üçün müxtəlif cəzalar nəzərə almışdır? İslam nə üçün onu axirətin şiddətli əzabı ilə qoxutmuşdur? Halbuki xəstəni xəstəliyinə görə cəzalandırmaq düzgün deyildir.

Cavab: Günahkar dünyada, yaxud axirətdə ona görə cəzalandırılmalıdır ki, xəstəliyinin sağlması onun öz əlindədir. O, bir qərarla

¹ «Əmali», Şeyx Səduq, səh. 41.

özünü günah xəstəliyindən nicat verə bilər. Həmçinin, xəstəliyə tutulub-tutulmaması da onun öz əlindədir və Allah-təala onu xəstə yaratmamışdır. Lakin çox vaxt cismi xəstəliklər və onların müalicəsi xəstənin əlində deyil və onun ixtiyarından xaricdir. Bəzən xəstəlik xəbərsiz cana keçir. Bundan sonra əgər bir sıra dərmanlar qəbul etməsə, qısa və yaxud uzun müddətli rejim saxlamasa, sağalmayacaq. Bəzən isə bütün dərmanlardan istifadə edib, rejim saxlasa da, sağalmır və xəstəlik onu məhv edir. Həm dünyada, həm də axirətdə günahkarın cəzaya məhkum edilməsi ona görədir ki, o, Allahın bəxş etdiyi ağıl qüvvəsinə malik olduğu, pisi yaxşıdan ayırdığı, xeyir və şər, hidayət və azgınlıq yolunu seçə bildiyi halda günah edir. Xəstəlikdən sonra da müalicə günahkarın öz əlində idi və hər an qərara gəlib, özünü müalicə edə bilərdi. Deməli, özü sağalmaq fikrində deyildir. İmam Sadiq (ə) Abdullah ibn Cündəbə xitab edərək buyurmuşdur: «Öz nəfsini düşmən bil və onunla mübarizə et; onu əmanət bil və (olduğu kimi – pak fitrətlə) geri qaytaracaqsan. Çünki səni öz nəfsinə təbib etmiş, sağalmağın yolunu göstərmiş, xəstəliyi deyib onun müalicəsini də öyrətmişlər.»¹

Əli (ə) «Nəhcül-bəlağə»də insanın Allaha qarşı üsyan və qəflətini qeyd etdikdən sonra² buyurmuşdur: «(Ey insan!) Gəl öz qəlbinin süstlük (xəbərsizlik) xəstəliyini qətiyyətli qərarla müalicə et və qəflət yuxusundan oyan!»³

İmam Əli (ə)-a mənsub edilən bir beyt şeirdə deyilir:

Dəvaukə fikə və la təbsur,

Və daukə ənkə və ləm təşur.

«Sənin dərmanın özündədir, lakin bunu görmürsən. Xəstəliyin də sənin özündədir, lakin bunu düşünmürsən!»

¹ Tuhəful-uqul, səh 304-305.

² «Ey insan! Səni günah etməyə cürətləndirən nədir? Səni Allah qarşısında məğrur edən nədir? Səni məhvinə doğru çəkən nədir? Sənin dərdinə əlacmı, yaxud yuxuna ayılmağımı yoxdur? «

³ «Nəhcül-bəlağə», (Feyzül-İslam), səh. 699.

Ümumiyyətlə, insanın ən böyük üstünlüyü onun azadlığıdır. İnsan özünü iradəsi ilə nəfs və şəhvət zindanından azad edib, ən ali də-rəcələrə nail ola bilər. Həmçinin, özünü nəfsani istəklərin və ehtiras-ların caynaqları altına atıb, heyvandan da alçaq ola bilər. Bəzən in-sanlar məsuliyyətdən boyun qaçırtmaq, istədikləri kimi hərəkət et-mək, yaxud tənbellik və səhlənkarlıq etmək, yaxud da digər bəhanə-lərə əl atmaq üçün «alın yazısı» və «tale» məsələsini qarşıya qoyurlar. Onlar günahı bəxt və tale ilə əlaqələndirir, onu qəza-qədərin, taleyin və ruzigarın boynuna ataraq deyirlər: «Xilqət və cövhəri çirkin insan pak və yaxşı ola bilməz.»

Dəhşətli budur ki, bəzən bilərəkdən və yaxud nadanlıqdan gü-nahı Allah-təala ilə əlaqələndirərək özlərini birbaşa günah etməkdə ixtiyarsız bilirlər. Cabir ibn Abdullah Peyğəmbərdən (s) belə nəql et-mişdir: «Axirəz-zamanda bir qrup insan günah edər və deyirlər ki, Allah bizim taleyimizi belə yazmışdır. Onların bu iddiasının əleyhinə mübarizə edən insanın savabı Allah yolunda qılnc çalanın savabına bərabərdir».¹

Ümumiyyətlə, belə insanlar öz çirkin əməllərini müxtəlif bəhanə-lərlə təmiz bilib, öz günahlarını paka çıxartmaq istəyirlər. Onlar vic-dan əzabından canlarını qurtarmaq üçün əsassız fikirlərə üz gətirir və vicdani hislərə zidd olaraq öz günahlarını başqasının boynuna atır-lar. Alimlərdən biri yazır: «Çox vaxt «cəbr» nəzəriyyəsini özlərini və-zifə, əxlaq və qanun çərçivəsindən azad etmək istəyənlər irəli sürür-lər. Onlar bu fikri irəli sürməklə günahlarını üzrlü hesab edir və de-yirlər: «Allah-təala belə istəyir. Biz, Allahın istəyi qarşısında nə edə bilərik?» Bəzən də deyirlər: «Mühit və şərait bunu vacib edir. Tarixin yaratdığı məcburiyyətin qarşısını almaq qeyri-mümkündür.»

Əlbəttə, belə fikirlər «cəbr»dən qaynaqlanır. Bizim böyük din alimlərimiz isə kifayət qədər Quran ayələri və hədislərlə bu məsələyə cavab verib, haqq məzhəbi (orta mövqeyi) sübut etmişlər. Əgər biz

¹ «Biharul-ənvar», 5-ci cild, səh. 47.

burada həmin məsələni geniş surətdə açıqlasaq, mövzudan uzaqlaşarıq. Lakin bu məsələnin oxucunun fikrində şübhə yaratması və belə şübhələrin cavabsız qalmaması üçün qısa da olsa, ona toxunuruq:

Bizim insani keyfiyyətlər və əxlaqi fəzilətlərlə zidd olan əməllərimizi «qəza-qədər» və «alın yazısı» ilə bağlamağımızın elmi nöqtəyi-nəzərdən yanlıs olmasından əlavə, insanın vicdani hisslərilə də ziddiyyət təşkil edir. Çünki biz öz vicdanımızla hiss edirik ki, hər bir şəraitdə hər hansı bir işin zəmin və səbəbləri mövcud olduqdan sonra o işi yerinə yetirmək və ya tərk etməkdə azadıq. Həmin işi görə də bilərik, görməyə də bilərik. Hər bir işi görmək öz iradəmizdən asılıdır. Biz özümüz hər hansı bir işi görməyi və yaxud tərk etməyi qərara alırıq.

İnsanın öz əməllərində, xüsusilə günah işdə ixtiyar sahibi olmasını sübut edən məsələlərdən biri günahı tərk edən zaman onda yaranan «qələbə hissi» və nəfsani istəklərə təslim olub günaha düşən zaman onda yaranan «məğlubiyyət hissi»dir. Həmçinin, günaha düşəndən sonra insanda yaranan «peşmançılıq hissi» onun günahı yerinə yetirməsi və yaxud tərk etməsində azad olmasına bir sübutdur.

Psixoloqlar günahı tərk edən insanda «qələbə hissi»nin yaranması ilə əlaqədar belə yazırlar: Şəhvət və heyvani istəklərin hər hansı biri təhrik edildikdə, insan ya öz şəxsiyyətini qorumaq üçün onun qarşısında müqavimət göstərib, daxilində «qələbə hissi»ni duyur, ya da şəhvət insana qələbə çalaraq, «məğlubiyyət hissi» ilə qarşılaşır...»¹

Bu fikir insanın işlərdə muxtar və azad olmasına bir dəlildir. Eyni zamanda da vicdani şəxsiyyət hissi insan vücudunda əsaslı bir kökə malik, maddi və şəhvani hisslərdən yüksəkdir. Şəhvət və ehtiras şəxsləri insan vücudundan qidalanan həşəratlara bənzəyir. Əgər insan bu həşəratlara qələbə çalsa və «qələbə hissi» məğlub olsa, həmişə «məğlubiyyət hissi» ilə yaşayacaq.

¹ Lord Aviburi özünün «Xoşbəxtlik axtarışında» kitabında (səh. 338) yazır: Alçaq və çirkin əməllərdən özünüzü qoruyun. Çünki pis əməllər sizin şərəfinizi, şəxsiyyətinizi ləkələyir. Pis əmələ düşəndə, həqir və zəlif olduğumuzu hiss edirik...!»

Psixoloqlar «peşmançılıq» barəsində deyirlər: «Əgər insan günah, yaxud digər zərərli işləri yerinə yetirən zaman ixtiyar sahibi olmasaydı, həmin əməllərdən sonra peşmançılığın heç bir məna və məfhumu olmazdı. Ona görə də peşmançılıq hissi insanın əməl meydanında onu tərk edə bilmədiyinə bir sübutdur. Lakin vaxtında məhəl qoymadığı üçün zərərə düşmüş və indi isə peşmandır.

Məlum olduğu üzrə, yaxşı və pis əməllərdə ixtiyar bizim öz əlimizdədir. Allah-təala peyğəmbərləri və səmavi kitabları göndərməklə yaxşı və pis yolları bizə bəyan etmiş və bizi yaxşı-pisi seçməkdə azad yaratmışdır. Biz Allahın vücudumuzda qoyduğu iradə vasitəsilə nəfsani istəklərin qarşısını alaraq özümüzü əbədi səadətə çatdıra bilər, eləcə də özümüzü heyvani istəklərin əsiri edib bədbəxçiliyə düşər edə bilərik.

Qərb alimi Lord Aviburi yazır:

«Bəla və müsibətlərin bir hissəsi keçmiş əməllərin nəticəsində baş verir. Bizim bu müsibətlərdən şikayət etməyə haqqımız yoxdur. Hər kəs nə toxum əkərsə, onun da məhsulunu götürməlidir. Əgər toxum eyblidirsə, bu kimin günahıdır? Belə olan təqdirdə, ruzigara nalayiq sözlərmi deməliyik? Yer və göydən şikayətmi etməliyik? Sözsüz, yoxsulluq və xəstəlik həyatın ən ağır müsibətlərindəndir. Lakin bizim müsibətlərimizin çoxu təkabbur, yersiz qürur, tamahkarlıq və bu kimi xəstəliklərdən doğur...

Hər kəs şərəfətli, xeyirxah, yaxud da alçaq və bədxah ola bilər. İnsanlar yersiz olaraq qəza-qədər in əlindən nalə edirlər. Biz özümüz müqəddəratımızın xaliqiyik. Deməli, diqqətsizlik və səhlənkarlıq üzündən özümüzü bədbəxtliyə ata bilərik. Həmçinin, əks halda xoşbəxt ola bilərik. Bunun məsuliyyəti öz öhdəmizdədir. Bəli, biz özümüzü ən şərəfətli, ən uca zirvəyə qaldıra, həm də bədbəxtliyin ən qorxulu uçurumundan ata bilərik. İnsanın bədbəxtliyi hər şeydən əvvəl onun öz məsuliyyətsizliyinə qayıdır.

İnsan heyvan və mələk surətini özündə birləşdirən qərribə varlıqdır. Milton deyir: «Cismimiz heyvana, ruhumuz isə mələyə bənzəyir.» Çox təəssüflər olsun ki, bəzən insanlar özlərini təhqir edir, yüksək zirvədən

heyvandan da aşağı səviyyəyə salırlar. Lakin biz mənəvi şərəfi qorumaq üçün bacardığımız qədər sağlamlığımızı da qorumalıyıq. Tamamilə ruhu unudub, yalnız cismi nəzərə almamalıyıq. Çünki cisim nə qədər şərəfli olsa da, bizi bütün məqsədlərdə müşayiət edə bilməz.»¹

Qeyd etməliyəm ki, çoxları iki yolayrıcında bədbəxtliyi seçib, şəh-vət əsiri olmuşlar. Bunun əksinə olaraq, elə insanlar da olub ki, güclü iradə və qəti qərarla öz nəfsani istəklərini tapdayıb səadətə çatmışlar. Birinci dəstəyə Ömər ibn Sədi misal göstərmək olar. Belə ki, Kufənin valisi Übeydullah ibn Ziyad Rey hökumətini Ömər ibn Sədə vəd edəndə, onunla şərt kəsmişdi ki, əgər imam Hüseyn (ə)-ı qətlə yetirsə, Rey hökumətini ona verəcək. Burada Ömər ibn Səd iki yolayrıcında qaldı O, fikirləşmək üçün Übeydullah ibn Ziyaddan bir gecə möhlət istədi.

Ömər ibn Səd həmin gecə sübhə qədər yata bilmədi. Bəzən xam xəyal – riyasət, vəzifə və Rey hökuməti gözü önündə cıvlələnir, bəzən də Allah, Peyğəmbər (s) yadına düşür, şərəf, vicdan və insaniyyət hisləri onu daxilən bu cinayətdən çəkindirirdi. Onun daxilində qəribə bir səhnə yaranmışdı. Ömər ibn Səd sübhə qədər bu şəri do-daq altı zümzümə edirdi:

Fə-vəllahi ma ədri və inni ləhair,
Ufəkkiru fi əmri əla xətəreyn,
Utruk milkər-Reyyə və r-Reyyu mənitəni,
Əm əsbəhu məsovmən bi-qətli Hüseyn.

«Allaha and olsun! Heç bilmirəm nə edim?! İki böyük yolayrıcında giriftaram. Mən Rey hökumətindən göz yumummu? Halbuki bu mənim yeganə arzumdur, yoxsa, Hüseyni öldürməklə özümü ən böyük günaha düşür edim?»

Nəhayət, Ömər ibn Səd çox fikirləşəndən sonra öz nəfsinə qələbə çala bilmədi. Vicdanı isə insanlıqdan uzaq alçaqlığa və cinayətə rahat əl atmağı ona icazə vermirdi. Buna görə də öz xəyanət və çirkin əməli üçün bəhanə gətirməyə başladı. O, özünü vicdan əzablarından və da-

¹ «Xoşbəxtlik axtarışında» səh. 47-48 və 87.

xilində duyduğu danlaqlardan qurtarmaq üçün əsassız və puç fikrə düşərək dedi: «Deyirlər ki, Allahın behişt və Cəhənnəmi, savab və əzabı vardır. Əgər bu düz olsa, mən iki il ərzində tövbə edərim; əgər yalan olsa, böyük riyasət və əzəmətli hökumətə nail olacağam.»

Beləliklə, o, böyük cinayətə əl atdı.

MƏRD BİR KİŞİ

Biz Kərbəla meydanında Hürri ibn Yezid Riyahi kimi güclü və şücaətli insanlarla rastlaşırıq ki, onlar bu fani dünyaya göz yumub, əllərini cinayətə bulaşdırmadılar.

Ömər ibn Sədin qoşununda olan Mühacir ibn Qeys deyir: «Elə ki, müharibə başlandı, meydanın önündə Hürri ibn Yezidi gördüm. O, yavaş-yavaş İmam Hüseyn (ə)-in qoşununa tərəf gedirdi. Mən ondan soruşdum: «Ey Yezidin oğlu! Hücum etməkmi istəyirsən? Hürri mənim cavabımı vermədi. Lakin gördüm ki, onun bədəni titrəyir. Ona dedim: «Sənin işin məni şəkk-şübhəyə salır. Allaha and olsun ki, mən heç bir döyüş meydanında səni bu vəziyyətdə görməmişəm. Əgər məndən «Kufənin ən şücaətli kişisi kimdir?» – deyər soruşsaydılar, sənin adını çəkərdim. Nə üçün səni bu halda görürəm?»

Hürri dedi: «Allaha and olsun! Mən özümü behiştə Cəhənnəmin arasında görürəm. Əgər bədənim tikə-tikə edib, cəsədimi yandırsalar da, behiştə əldən verməyəcəyəm!»

O, bu sözü deyib, atını imam Hüseyn (ə)-in qoşununa sarı çapıb, imam Hüseyn (ə)-in qoşununa qoşuldu və o həzrətin hüzurunda dö-yüşüb şəhid oldu.

BİR AZ FİKİRLƏŞDİKDƏN SONRA QƏRARA GƏLDİ

Əli ibn Əbi Hənzə deyir: «Mənim bir dostum var idi. O, Bəni-Üməyyənin xilafəti dövründə hökumət dəftərxanasında işləyirdi. Bir gün mənə dedi: «İmam Sadiq (ə)-lə görüşmək istəyirəm. Mənim üçün o həzrətdən vaxt al.» Mən də İmam Sadiq (ə)-dan vaxt aldım. O, Həz-

rətin hüzuruna gəlib salam verdi və oturdu. Sonra dedi: «Ağa, qurbanın olum! Mən bir müddətdir ki, Bəni-Üməyyə hökumətində işləyirəm və bu yolla çoxlu mal-dövlət yığmışam. Mən bu mal-dövləti yığmaqda halal-harama riayət etməmişəm.»

İmam Sadiq (ə) buyurdu: «Əgər Bəni-Üməyyə hökumətində sizin kimi insanlar dəftərdarlıq, maliyyə işlərində çalışıb, onların müharibə və yığıncaqlarında iştirak etməsəydilər, bizim haqqımızı qəsb edə bilməzdilər. Əgər camaat onları dəstəkləməsəydilər, təsadüfən kəsb etdikləri ruzidən başqa bir şeyə malik olmazdılar.»

Dostum dedi: «Qurbanın olum, indi mənim nicat və qurtuluş yolu yoxdurmu?»

Həzrət buyurdu: «Dediyimə əməl edəcəksənmi?»

Cavab verib dedi: «Bəli, əməl edəcəyəm!»

Həzrət buyurdu: «Onların hökumətində qazandıqlarından göz yum! Kimdən nə almısan, özünə qaytar. Əgər aldığı pulun sahibini tanımırsansa, onun əvəzinə sədəqə ver! Əgər bu işləri etsən, mən də əvəzində Allah tərəfindən behiştə sənə zəmanət verirəm.»

Əli ibn Həməzə deyir: «Cavan bizimlə birlikdə Kufəyə qayıtdı. Bütün sərvəti, hətta əynindəki paltarlarını da infaq etdi (Allah yolunda xərclədi). Mən özüm pul toplayıb, onun üçün paltar aldım. Pulun qalanını da xərclik üçün ona göndərdim».

Bir neçə müddətdən sonra o cavan xəstələndi. Biz gündüzlər ona dəyməyə gedərdik. Bir gün yenə onun yanına getmişdim. Gördüm ki, can verir. Gözünü açıb, məni görən kimi dedi: «Allaha and olsun, sənənin sahibin (imam Sadiq (ə)) verdiyi vədə vəfa etdi.»

O, bu sözü deyib dünyadan getdi. Biz onu dəfn etdik. Sonra İmam Sadiq (ə)-ın yanına getdim. İmam (ə) məni görən kimi buyurdu: «Ey Əli, Allaha and olsun! Sənənin dostuna verdiyim vədə vəfa etdim.»

Mən dedim: «Sənə qurban olum, o da öləndə bu sözü dedi!»¹

¹ «Furui-kafi», 5-ci cild, səh. 106.

* * *

Buna oxşar hadisə çoxdur. Bu onu göstərir ki, Allah-təalanın insanın ixtiyarında qoyduğu iradə ilə ən çətin vəziyyətlərdə qətiyyətlə günahı tərk edə bilər və əzaba düşər olmaz. Həzrət Yusif (ə)-ın hadisəsi burada hər bir hadisədən daha aydın və aşkardır. O zaman günah üçün tam zəmin var idi, yəni, cavan, gözəl və Misirin ən böyük şahzadə xanımlarından olan Züleyxa əynində qiymətli paltar, sarayın xəlvət və sakit guşəsində Yusif (ə)-a öz eşq və məhəbbətini bildirir. Yusif (ə) isə öz gözəlliyi, cavanlığı və cinsi qüvvəsinin tüğyan edə biləcəyi bir təqdirdə, Allah qorxusundan Züleyxaya rədd cavab verir və onun əlindən çıxıb qaçır.

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur: «Allah-təala qiyamət günü üç nəfəri insanlara nümunə və örnək göstərəcəkdir.» Hədisin mətni bundan ibarətdir:

«Əbdül-Əla deyir ki, imam Sadiq (ə) buyurdu: «Qiyamət günü gözəlliyinə görə fitnəyə (günaha) düşmüş bir qadını gətirəcəklər. O qadın deyəcək: «İlahi! Sən məni gözəl xəlvət etdin və həmin gözəlliyim ucbatından günaha düşdüm. Bu zaman (gözəllikdə misli olmayan) Məryəm (ə)-ı gətirib həmin qadının qarşısına çıxaracaqlar. Sonra ona deyəcəklər: «Sən gözəlsən, yoxsa Məryəm? Biz Məryəmi gözəl xəlvət etdik, lakin o, günaha qurşanmadı.»

Sonra gözəlliyi ilə günaha batmış bir kişini gətirdikdə, deyəcək: «İlahi! Sən məni gözəl xəlvət etdin. Mən də bu gözəlliyim ucbatından qadınlara aldandım.»

Bu vaxt həzrət Yusif (ə)-ı onun yanına gətirib deyəcəklər: «Sən gözəl idin, yoxsa Yusif? Biz Yusifi gözəl yaratdıq, lakin o, qadınlara vurğun olmadı.»

Sonra bəlaya düşər olmuş və bəlaları ucbatından günaha batmış bir kişini gətirəcəklər. O, deyəcək: «İlahi! Məni çətin bəlalara saldın və ona görə də mən günaha düşər oldum.»

Bu zaman həzrət Əyyub (ə)-ı qarşıya gətirib həmin kişiye deyər-lər: «Sənin müsibətlərin çətin idi, yoxsa Əyyubun? Əyyub da müsibət və bəlaya düşər oldu, amma günaha düşmədi.»¹

QADINLAR ÜÇÜN İBRƏTLİ DƏRS

Yuxarıdakı hədisdə İmam (ə) qadınlara ibrətli bir dərs öyrədir ki, özlərini günahdan qorusunlar. Hədisin ilk cümləsindən başa düşmək olur ki, qadınlar iradə və müqavimətdə kişilərdən zəif xəlq olub adətən, daha tez hiylə və günaha düşsələr də, Allah-təalanın onların vücudunda qoyduğu qüvvə ilə özlərini ən çətin şəraitdə günahdan qorumağa qadirdirlər. Onlar mehriban Allaha sığınaraq günahın şərindən özlərini qoruya bilərlər. İmam (ə) nümunə olaraq həzrət Məryəm (ə)-ı qeyd edir.

Həzrət Məryəm (ə) çox gözəl olmuşdur. O, cavan ikən camaatın gözündən uzaqlaşaraq ibadətə bağlanır. Birdən, gözəlliyi təsəvvüredilməz bir mələk Məryəmin qarşısında insan surətində aşkar olur. Belə bir səhnədə ərsiz cavan bir qadının özünü qoruması çox az görünmüşdür. Lakin iffətli və ismətli Məryəm (ə) bu gözəl və bəzənmiş cavanın bəşər surətindəki mələk olduğunu bilmədən, hətta onun adını və kim olduğunu belə soruşmadan, öyüd-nəsihətlə ona deyir ki, oradan uzaqlaşsın və bir an da orada qalmasın. Allah-təala Qurani-Kərimdə həmin sözü həzrət Məryəm (ə)-ın dilindən belə söyləyir: «(Məryəm) dedi: «Mən səndən Allaha pənah aparıram. Əgər pəhrizkarsansa, (mənə toxunma)!»²

Bu zaman o mələk özünü ona tanıtdırır, Allah tərəfindən məmur olduğunu elan edir.

İmam (ə) demək istəyir ki, hər bir insan ən çətin şəraitdə özünü günahdan qoruyub saxlamağa qadirdir; istər kişi olsun, istərsə qadın; istər xəlvətdə olsun, istərsə də aşkarda. Əgər günaha batsa, onun heç

¹ «Rovzeyi-kafi», 2-ci cild, səh. 32.

² «Məryəm» surəsi, ayə: 18.

bir üzrü yoxdur. Necə ki, Yusif (ə) və Məryəm (ə) ən çətin vəziyyətdə özlərini qoruyub günaha batmadılar. Burada sözümüzü həm sünnü, həm də şiə təriqilə Peyğəmbər (s)-dən nəql olunmuş hədislə sona yetiririk. O həzrət buyurmuşdur: «Siz mənə görə altı şeyi öz öhdənizə götürsəniz, mən də sizə behiştə vəd edəyəm: 1-Bir hadisəni danışanda, yalan deməyin; 2-vəd edəndə, ondan boyun qaçırmayın; 3-sizə əmanət tapşırılanda, ona xəyanət etməyin; 4-gözlərinizi naməhrəmə baxmaqdan saxlayın; 5-övrətlərinizi günahdan qoruyun; 6-əl və dilinizi (camaata əziyyət verməkdən) saxlayın.»¹

Xülasə və nəticə:

1. Günah xəstəlikdir və onu müalicə etmək lazımdır.
2. İslamda günahkarı danlamaq və günahı üzə vurmaq qadağandır.
3. Günah və günahkarla mübarizə etmək üçün günahkardan uzaqlaşmaq və onun günahına qarşı nifrətlə yanaşmaq tövsiyə olunur.
4. Allahın Rəsulu (s) da günahkarlarla belə davranırdı.
5. Günahkara ona görə əzab veriləcək ki, günah xəstəliyini özü sağalda və ciddi qərarla günahdan uzaqlaşa bilərdi.
6. Bəzən insanlar azad olmaq və öz vicdanlarını asudə etmək məqsədilə günahı ruzigarın boynuna atır, «alın yazısı» və «tale» məsələsini ortaya çəkirlər.
7. Nə ruzigar təqsirkardır, nə də tale bizim günahlarımıza təsir edir. Bütün əməllərimiz öz ixtiyarımızdadır.

¹ «Xisal» Şeyx Səduq, 1-ci cild, səh 321; «Əl-məhəccətül-bəyza», 5-ci cild, səh. 242.

III FƏSİL

GÜNAH DUANIN QƏBUL OLUNMASINA MANE OLUR

Bu fəsildə:

- * Duanın mənası;
- * Dua – Allahla əlaqə;
- * Dua – dərdlərin dərmanı;
- * Dua hər halda lazımdır;
- * Dua – həyatın qorxulu tufanlarında sığınacaq;
- * Günah dua fürsətini necə əldən alır?
- * Günah duanın qəbul olunmasına mane olur;
- * Günahkar Allah dərgahına necə getməlidir?.
- * Duanın qəbul olunmasının bəzi şərtləri;
- * Allah-təala kimlərin duasını qəbul etmir?
- * Dua haqqında bir neçə yaddaş;
- * Duadan əl üzmək olmaz;

Günah bir mənfi amil kimi ilk növbədə dua etməyi insanın əlindən alır, sonra isə duanın qəbul olunmasına mane olur. Dinin dahi şəxsiyyətləri də bu həqiqəti bir çox rəvayətdə bəyan etmişlər. Biz burada onların buyurduqlarını sizə nəql etməzdən öncə dua haqqında, onun insanın ruhu və cismində qoyduğu müsbət təsiri, ümumiyyətlə, duanın insan həyatının bütün sahələrindəki əhəmiyyətini qısa şəkildə qeyd edirik. Beləliklə, onların bu haqda buyurduqları daha da aydınlaşacaq, habelə bəzilərinin «Nə üçün dualarımız qəbul olunmur?» – deyə soruşduğu sual da müəyyən qədər məlum olacaq.

DUA NƏ DEMƏKDİR?

Dua lüğətdə «çağırmaq» mənasını daşıyır. İstər bu çağırış istəklə, istərsə də sitayişlə yanaşı olsun. Quran və rəvayətlərdə də hər zaman «dua» sözü həm məsdər, həm də başqa hallarda işlənsə, «çağırmaq» mənasını verir. Bir neçə ayəni buna misal göstərmək olar:

وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ

«Səhər-axşam Rəbbinin razılığını diləyərək, Ona ibadət edənlərlə birlikdə özünü səbirli apar.»¹

أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ إِلَهًا مَعَ اللَّهِ قَلِيلًا مَّا تَتَذَكَّرُونَ

«Əli hər yerdən üzülüb darda qalan bir kimsə Ona dua etdiyi zaman onun duasını qəbul edən və (sizdən) şəri sovuşduran, sizi yer üzünün varisləri edən kimdir? Siz nə az düşünürsünüz?»²

ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لَا يَحِبُّ الْمُعْتَدِينَ

«Rəbbinizə yalvara-yalvara, həm də aram səsle dua edin. Şübhəsiz ki, O, zülm edənləri sevmir.»³

¹ «Kəhf» surəsi, ayə: 28.

² «Nəml» surəsi, ayə: 62

³ «Əraf» surəsi, ayə: 55.

Başqa ayələrdə də «dua» «çağırış» mənasında gəlmişdir.

Dua rəvayətlərdə də bu mənada işlədilmişdir. Lakin hazırkı zamanda «dua» sözü «tələb etmək» və «istəmək» mənasında daha çox işlənir. Ola bilsin, İslam dinində duanı şəri termin kimi işlədilməsində məqsəd, hər bir halda Allahı çağırmaq, Ondan kömək diləmək əə Onu unutmamaqdır. Bu özü ibadət sayılır. Rəsuli-Əkrəm (s) buyurmuşdur: «Dua ibadətin cövhəridir.»¹

Qurani-Kərimdə də Allah-təala duanı «ibadət» mənasında işlətmişdir. Belə ki, buyurur:

ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ

«Mənə dua edin, Mən də sizin dualarınızı qəbul edirəm! Mənə ibadət etməyi təkəbbürlərinə sığışdırmayanlar, Cəhənnəmə zəlil olaraq girəcəklər.»²

DUA – MÖMİNİN SİLAHI

Dua qeyd olunan müsbət təsirlərdən əlavə, bir növ ibadət və Allahla bəndə arasında əlaqədir. Bu da insana daxili-mənəvi dinclik, həyatın çətinliklərində və ağrı-acılarında təskinlik verməkdə çox böyük təsirə malikdir. Bu ibadətdən məhrum olanlar həyat problemlərində möhkəm bir sığınacağı əldən vermiş olurlar. Belələri müharibə meydanında silahsız və qalxansız şəxsə bənzəyir. Rəsuli-Əkrəm (s) buyurmuşdur: «Dua möminin silahıdır.»³

İmam Əli (ə) buyurmuşdur: «Dua möminin qalxanıdır.»⁴

İmam Riza (ə) səhabələrinə buyurmuşdur: «Peyğəmbərlərin silahından istifadə edin!»

Soruşdular: «Onların silahı nədir?»

Buyurdu: «Dua.»¹

¹ «Biharul-ənvar», 93-cü cild, səh. 300.

² «Mömin» surəsi, ayə: 60.

³ «Üsuli-kafi», 4-cü cild, səh. 213-214.

⁴ Yənə orada..

Peyğəmbəri-Əkrəm (s) bir hədisdə buyurmuşdur: «Düşmənlərdən nicat tapmağın və ruzinizin artması silahını sizə göstərimmi?»

Dedilər: «Bəli!»

Buyurdu: «Gecə-gündüz Allaha dua edin, çünki dua möminin silahıdır.»²

İmam Əli (ə) buyurmuşdur: «Bəla dalğalarını dua ilə qurtarın.»³

Bu kimi hədislərə diqqət etdikdə, məlum olur ki, dua ali-mənəvi təsirə malikdir, istər insan dua əsnasında Allah-təaladan bir hacət istəsin, istərsə də istəməsin. Müasir dövrdə psixoloqlar da bu nəticəyə çatmışlar ki, Allaha yalvarmaq, ibadət və dua çoxlu problemin, hətta xəstəliklərin aradan getməsinə səbəb olur. Ümumiyyətlə, dua və ibadət mühitlərində xəstəliklərin çoxu məhv olur.

«İnsanda Allaha ehtiyac hissi duada öz əksini tapır. Dua bir növ acizlik fəryadı, kömək və eşq simvoludur və onun təsiri həmişə müsbətdir. Sanki Allah-təala insanın istəyinə qulaq asır və birbaşa cavab verir. Gözlənilməz hadisələr baş verir, ruhi mütənasiblik yaranır, dünya zalım və qabarıq çöhrəsini itirərək mehribanlaşır, varlığımızın dərin qatlarından bir qüdrət yüksəlir. Bəli, dua insana qəm-qüssələrdə dözüm bəxş edir. Məntiqli fikir ümid hissi yaratmadıqda, dua insana ümid bağışlayır. Bu zaman ən çətin və ən böyük hadisələr qarşısında dua insan vücudunda müqavimət gücü yaradır.

Elm dünyası dua dünyasından fərqlidir. Lakin bir-birinə zidd deyildir. Bu keyfiyyətlərin dərki nə qədər çətin olsa da, bir o qədər onların həqiqətinə etiraf etmək lazımdır.»⁴

Amerikalı məşhur psixoloq Deyl Karengi «Həyat tərz-i» kitabında həyəcan və nigrançılıqdan necə uzaq olmaq barəsində yazır:

¹ «Üsuli-kafi», 4-cü cild, səh. 214.

² «Biharul-əнвар», 93-cü cild, səh. 291.

³ «Nəhcül-bəlağə» (Feyzül-İslam) səh. 1144.

⁴ «Həyatun yolu», səh. 137.

«Bu gün elm və psixologiya peyğəmbərlərin təlim etdiklərini öyrədir. Çünki psixoloqlar bu nəticəyə çatmışlar ki, dua, ibadət və dinə olan möhkəm iman insanda narahatçılığa səbəb olan halları, həyəcan və qorxu hislərini aradan aparır. Böyük psixoloqlar deyirlər: «Hər kəs həqiqi mənada dindar olsa, ruhi-əsəbi xəstəliklərə heç vaxt düşər olmaz. Deməli, dinə inam olmadan, həyat puç və mənasızdır.»

Hənri Fordun ölümündən bir neçə il qabaq onun görüşünə getmişdim. Görüşdən öncə elə düşünürdüm ki, o, dünyanın ən böyük şirkətlərindən birinin təsis və idarəsində illər boyu çəkdiyi zəhmətlər və çətinlikləri bürüzə verəcəkdir. Lakin müşahidə etdim ki, o, yetmiş yaşında tamamilə aram, sakit və sağlamdır. Mən buna təəccüblənərək ondan soruşdum: «İndiyə qədər nigarançılıq keçirmisənmi?»

Cavab verib dedi: «Xeyr! Mən inanıram ki, bütün işləri Allah-təala həll edir və Onun mənim tövsiyə və məsləhətlərimə ehtiyacı yoxdur. Çünki O, bütün işlərə hakimdir. Belə isə, hər işin sonu yaxşı olacaq və artıq nigarançılıq üçün bir yer qalmır.

Bu gün hətta psixoloqlar da dinin yeni təbliğçiləridir. Onlar bizi Cəhənnəm odundan qurtarmaq üçün deyil, bu dünyanın Cəhənnəm odundan xilas etməyə çalışır, psixi-ruhi xəstəliklərdən, əsəb sisteminin pozulmasından, ümumiyyətlə, mənəvi əzablardan xilas etmək üçün dindarlığı tövsiyə edirlər.

Müasir psixologiyanın atası Vilyam Ceymz dostlarından birinə yazdığı məktubda qeyd edir ki, ömürdən nə qədər keçdikcə, bir o qədər də Allaha inamsız halda yaşamaq çətinləşir.»¹

Nobel mükafatının laureatı və «Məchul bəşər» kitabının müəllifi doktor Alksis Karl bir məqalədə yazır:

«Dua və ibadət insanın icad edə biləcəyi ən güclü qüvvədir və yerin cazibə qüvvəsi kimi, həqiqi bir varlığa malikdir. Mən özüm elə insanlarla rastlaşmışam ki, bütün müalicələrin onlara təsiri olmadıqda, dua və ibadətin gücü ilə xəstəliklərdən canlarını qurtarmışlar. Dua və

¹ «Həyatın yolu» səh. 181.

ibadət parlaq qüvvə mənbəsi «radium» kimi öz-özünə yaranır. İnsan dua edərkən öz məhdud qüvvəsini bütün qüvvələrin mənbəyi olan qeyri-məhdud qüvvə ilə calayır. Biz dua zamanı özümüzü kainatın yaradanı olan sonsuz mühərrik qüvvəsinə bağlarıq. Həmin qüvvədən bizim hacətlərimizin ödənilməsinə və nöqsanlarımızın aradan qaldırılmasına diləyir, nəhayət, daha çox güc toplayıb, yüksək ruhla yaşayırıq. Hər vaxt eşq və şövqlə dua və ibadətlərimizdə Allaha xitab etsək, həm ruhumuz, həm də cismimizdə gözəl dəyişiklik yaranar. Həm kişi, həm də qadının bir an belə, dua etdikdən sonra müsbət və faydalı nəticə almaması qeyri-mümkündür.»

Doktor Aleksis Karl hətta yuxusuzluqla mübarizə yollarından birini dua bilir və bir ingilis aliminin bir konfransdakı nitqindən bir hissəni belə nəql edir: «Uzun illərin təcrübəsinə əsasən, yuxunun ən təsirli amillərindən biri duadır.»¹

Bu faktlara əsasən, dua və Allahla bəndə arasındakı mənəvi əlaqə insanın dərdlərinin, nigarənçılıqlarının, hətta xəstəliklərinin aradan getməsində böyük rol oynayır. İmam Baqir (ə) Məhəmməd ibn Müslümə buyurmuşdur: «Sənə hər bir dərdin, hətta ölümün şəfasından xəbər verimmi?»

Dedi: «Buyurun!»

İmam buyurdu: «O duadır.»²

DUA – HƏR BİR HALDA

Qeyd etmək lazımdır ki, bəzən insanların fikirləşdiyiinin əksinə olaraq, dua yalnız çətin vaxtlar üçün deyildir, hətta Allah-təala, yalnız giriftar olan zaman Allah dərgahına üz tutub dua edən şəxslər haqqında buyurur:

وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنبِهِ أَوْ قَاعِدًا أَوْ قَائِمًا فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُ مَرَّ كَأَن لَّمْ يَدْعُنَا إِلَىٰ ضُرِّ مَسَّهُ كَذَلِكَ زُيِّنَ لِلْمُسْرِفِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

¹ «Həyatın güzgülü», səh. 249.

² «Fələhüs-sail», səh. 21.

«İnsana bir sıxıntı (məhnət və bəla) üz verən zaman uzananda da, oturanda da, ayaq üstə duranda da Bizə dua edər. Lakin onu sıxıntıdan qurtardıqda ondan ötrü (əvvəlcə) Bizə heç dua etməmiş kimi çıxıb gedər. Həddi aşanlara etdikləri əməllər beləcə yaxşı göstərildi.»¹

Başqa bir ayədə buyurur:

وَإِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنْسَانِ أَعْرَضَ وَنَأَى بِجَانِبِهِ وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ فَذُو دُعَاءٍ عَرِيضٍ

«İnsana nemət bəxş etdiyimiz zaman (imandan) üz döndərər, (haqdan) uzaqlaşır yan gəzər. Ona bir bəla üz verdikdə isə (Rəbbinə) uzun-uzadı dua edər.»²

Bu haqda «Yunus», «Rum», «Loğman» və «Ənkəbut» surələrində söz açılmışdır. İslamın dahi rəhbərləri də rəvayətlərdə müxtəlif bəyanlarla öz səhabələrinə göstəriş vermişlər ki, hər bir vəziyyətdə - istər xoş, istərsə də ağır günlərdə - Allah dərgahına üz tutub dua etsinlər. Hətta bəzi hədislərdə qeyd olunmuşdur ki, əgər insan yalnız çətin vəziyyətdə dua edərsə, onun duası qəbul olmaz. İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur: «Kim həmişə dua etsə, bəla nazil olanda da, onun duası qəbul olunar və mələklər deyərlər ki, bu səs bizə tanışdır və duası geri qaytarılmamalıdır; yox, əgər insan həmişə dua etməsə (yalnız bəla nazil olanda dua etsə), onun duası qəbul olunmaz və mələklər deyərlər: «Bu səs bizə tanış deyildir.»³ (və yaxud başqa bir hədisdə buyurduğu kimi, ona deyilər: «Bəs, indiyə qədər harda idin?»)

Həmçinin, o həzrət buyurmuşdur: «Hər kəs çətin günlərdə duasının qəbul olunmasını istəyirsə, mütləq xoş günlərdə də dua etsin.»⁴

İmam Musa ibn Cəfər (ə) buyurmuşdur: «Əli ibn Hüseyn (ə) həmişə buyurardı: «Bəla yetişəndən sonra duanın faydası yoxdur.»⁵

¹«Yunus» surəsi, ayə: 12.

²«Fussilət» surəsi, ayə: 51

³«Usuli-kafi», səh. 219.

⁴Yenə orada, səh. 220.

⁵Yenə orada.

Allah-təala Davud peyğəmbərə vəhy etdi: «Məni xoş və əmin-amanlıq günündə yada sal ki, Mən də sənin duanı çətin günlərdə qəbul edirəm.»¹

Amerikalı psixoloq Deyl Karengi bu məsələ ilə əlaqədar deyir:

«Bizim çoxumuz yaşayışdan tənə gələndən, təqətimiz çatmayıb naümid olandan sonra Allaha üz tuturuq. Əlbəttə, giriftar olanda heç kəs Allahı inkar etmir. Belə isə, nə üçün naümid olmamışdan qabaq bu işi görməyə? Nə üçün hər gün qüvvəmizi artırmayaq? Nə üçün ibadət etmək üçün müəyyən günün yetişməsini gözləməliyik?!»²

Beləliklə, duaların qəbul olunmamasının səbəblərindən biri yuxarıda deyilən faktordur. Bu mətləblərə diqqət yetirdikdə, məlum olur ki, Allah-təala və din rəhbərlərimiz nə üçün bu qədər duaya əhəmiyyət vermişlər. Duadan əsl məqsəd insanların Allaha diqqətini cəlb etmək və Allahla bəndələr arasındakı bağlılığı möhkəmlətməkdir ki, bəndələr hər zaman Allahdan öz istəklərini diləyərək, Onu yaddan çıxarmasınlar. Belə olan halda, bəndə həyatın coşqun tufanları qarşısında, gözlənilməz acı hadisələr zamanı Allahdan kömək alaraq sarsılmayacaq. Yaxşı olar ki, burada nümunə üçün bəzi peyğəmbərlərin və başqa imanlı kişi və qadınların başlarına gələn əhvalatlardan bir neçəsini sizin üçün nəql edək. Burada görəcəyik ki, dua və Allaha sığınmaq ən böyük müsibət və bəlalarda necə insana arxayınlıq və qəlb dincliyi bağışlayır, necə insanı səbirli və iradəli olmağa sövq edir!

YUNİS PEYĞƏMBƏR BALIĞIN QARNINDA

Yunis (ə) Allahın böyük peyğəmbərlərindən biri olmuşdur. O, uzun illər idi ki, Neynəva şəhərində camaatı Allaha pərəstişə dəvət edirdi. Lakin şəhər camaatı başqa ümmətlər kimi xeyirxah, islahatçı və ürək yandıran Yunisin məntiqli sözlərini qəbul etmədilər. Onlar Allahın peyğəmbərini əzab-əziyyətlərə məruz qoydular, bir-iki nəfər-

¹ «Biharul-ənvar», 93-cü cild, səh. 381.

² «Həyatın güzgüsü», səh. 185.

dən başqa, heç kəs ona iman gətirmədi. Bunu görən Yunis (ə) qəzəblənib, Neynəvadan çıxıb getdi. O, şəhər camaatına qarşı edərək Allahdan bəla nazil olmasını istədi. Yunis (ə) yoluna davam edib, bir dəniz sahilinə çatdı. Orada bir dəstə adam gəmiyə minib, yola düşmək istəyirdilər. Yunis (ə) onlardan xahiş etdi ki, ona da gəmidə yer versinlər. Onlar Yunisin xahişi ilə razılaşdı, onu gəmiyə mindirdilər. Gəmi yola düşdü. Gəminin hərəkətindən çox keçməmişdi ki, deryada tufan başladı. Deryanın amansız dalğaları gəmini hər tərəfdən bürüdü. Tufanla üzləşən sərnəşinlər gəminin ağırlığını azaltmaq üçün qərara gəldilər ki, püşk ataraq bir nəfəri gəmidən dənizə atsınlar. (Bəzi tarixçilərin nəzərinə, onlar mötəqid idilər ki, dənizin öz tanrısı vardır. Dənizin tanrısı qəzəbləndiyi vaxt tufan qalxar. Onun qəzəbini sakitləşdirmək üçün bir nəfəri dənizə atmaq lazımdır.) Püşk Yunis peyğəmbərin adına düşdü. Lakin o həzrətin nurlu və heybətli çöhrəsi sərnəşinlərin onu dənizə atmasına mane oldu. Onlar yenidən püşk atdılar. İkinci və üçüncü dəfə də püşk Yunis (ə)-ın adına düşdü. Onlar başa düşdülər ki, artıq, bu işdə bir sirr vardır. Nəhayət, onu dənizə atdılar. Bu zaman Allah tərəfindən göndərilmiş böyük bir balıq onu uddu və onu qarnında saxladı. Burada təsəvvür etmək olar ki, həyat Yunis (ə)-a nə qədər çətin və acı idi. Elə buna görə də, Allah-təala onun məkanını «zülmətlər»¹ adlandıraraq buyurur:

وَذَا النُّونِ إِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادَى فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ
إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْعَمِّ وَكَذَلِكَ نُنْجِي الْمُؤْمِنِينَ

«Zun-Nunu (balıq sahibi Yunisi) də xatırla! Bir zaman o, (küfr etməklə həddini aşmış ümmətinə qarşı) qəzəblənərək çıxıb getmiş və (Bizə xoş gəlməyən bu səbirsizliyinə görə) onu möhnətə salmayacağımızı güman etmişdir. Amma sonra qaranlıqlar içində (balığın qarnında və dənizin zülmətində): «(Pərvərdigara!) Səndən başqa heç bir tanrı yoxdur. Sən pak və müqəddəssən! Mən isə, həqiqətən, zalımlar-

¹ İmam Baqir (ə) bir rəvayətdə buyurur: «Zülmətlərdən məqsəd balığın qarnındakı, deryanın daxilindəki və gecənin zülmətidir.»

dan olmuşam!» – deyib, dua etmişdi. Biz onun duasını qəbul etdik və (balığın qarnından çıxartmaqla) onu qəmdən qurtardıq. Biz möminlərə belə nicat veririk!»¹

Belə bir qorxulu məkanda və dözülməz vəziyyətdə Allah dərgahına üz tutub dua etməkdən başqa hansı bir qüvvə insanı fəlakətdən xilas edər, ona mənəvi dayaq ola bilər?

YƏQUB (Ə) YUSİF (Ə)-LA BİNYAMİNİN AYRILIĞINDA

Şam diyarında Kənan adlı bir qəsəbə var idi. İlahi peyğəmbərlərdən olan Yəqub (ə) öz ailəsi ilə orada yaşayırdı. O həzrətin həyat çıraqları sayılan on iki igid və şücaətli oğlu var idi ki, onların on ikincisinin adı Yusif idi. Onun gözəl əxlaqı və yaraşqlı çöhrəsi atasının digər oğullarından çox ona məhəbbət bəsləməsinə səbəb olmuşdu. Bu da öz növbəsində digər qardaşların Yusif (ə)-a qarşı paxıllıq etməsi ilə nəticələndi. Nəhayət, onlar Yusif (ə)-ı öldürmək fikrinə düşüb, belə qərara gəldilər ki, bir gün onu atasından alıb, özləri ilə səhralığa apararaq, bu işi həyata keçirsinlər. Həmin gün gəlib çatdı. Qardaşlar əylənmək və səhranın təmiz havasından istifadə etmək bəhanəsi ilə Yusifi atasından alıb apardılar. Onların aralarında gedən danışıklardan sonra Yusif (ə)-ı quyuya atdılar, onun köynəyini qana bulaşdırıb evə qayıtdılar və Yəqub (ə)-a dedilər: «Biz Yusifi paltarlarımızın yanında qoyub, özümüz isə yarış keçirirdik. Birdən canavar gəlib, Yusifi parçaladı.»

Yəqub kimi qoca bir kişiye gözünün işığı, həyatının çırağı olan gözəl camallı və müstəsna əxlaqa malik olan bir övladının səhrə təzdən sağ-salamat evdən aparıb, axşam ölüm xəbərini eşitməsi nə qədər də ağır və dözülməz idi. Allahdan başqa hansı bir qüdrət ona təskinlik verə bilərdi? Burada Yəqub (ə) həmin nəhayətsiz qüdrətə sığındı, bir sözlə, özü-özünə təskinlik verdi. O, oğulları ilə söhbəti kəsib dedi:

بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ

¹ «Ənbiya» surəsi, ayə:87-88.

«Xeyr! Sizin öz nəfsiniz sizi bu işə sövq etmişdir Mənə yalnız gözəl səbr gərəkdir. Dediklərinizdən (Yusif barəsində dediklərinizin yalan olduğunu sübut etməkdən) ötrü, ancaq Allahdan kömək diləmək lazımdır.»¹

Bu hadisədən bir neçə gün sonra həmin quyunun yanından bir karvanın yolu düşdü. Onlar quyudan su götürmək istədikdə, su əvəzinə Yusif (ə)-ı quyudan çıxarıb xilas etdilər. Karvan onu Misirə aparıb, qul kimi satdılar.

Ruzigar Yusif (ə)-ı Misir padşahının sarayına gətirdi. Uzun illər və acı hadisələrdən sonra Allah-təala onu hökumət kürsüsündə oturtdu. Yusif (ə) diləyi və xalqın ehtiyac qıbləsinə çevrilmişdi.

Bir il quraqlıq camaatı aclıq və susuzluğa düşür etdi. Beləliklə, Yusif (ə)-ın evinə müraciət edən yoxsulların sayı artdı. O, öz uzaqgörənliyi ilə belə günlər üçün çoxlu buğda zəxirə etmişdi. Buğdanı camaatın arasında bölərək, onların yaşayışını tədbirlə idarə etdi.

Misir ölkəsinin quraqlıq və aclığı qonşu ölkələrə də təsir qoydu. Ətraf şəhərlərdə camaat arasında çaxnaşma düşdü. Onlar gecə-gündüz azuqə toplamaq fikrində idilər. Yusif (ə)-ın böyüklüyü, alicənablığı, kərəmi və tədbiri ətraf şəhərlərdə yaşayan xalqların qulağına çatdıqda, onlar Misirə tərəf hərəkət etməyə başladılar. Bu ümidlə ki, Yusif (ə)-ın hüsn-rəğbəti ilə öz canlarını aclıqdan qurtarsınlar.

Bu karvanların arasında bir karvan da Kənandan gəldi. Onlar Yusif (ə)-ın qardaşları idi və həmin günə qədər Yusifi tanımamışdılar və bilmirdilər ki, Misirin vəziri quyuya atdıqları kiçik qardaşı Yusifdir. Lakin Yusif (ə) onları böyük hörmətlə qarşıladı. Qardaşları Kənana qayıtmaq istədikdə, Yusif (ə) onların yaşayış vəziyyətlərini soruşdu. Onlar keçmiş həyatlarını Yusifə xəbər verdilər. Yusif (ə) onlardan istədi ki, ikinci səfərdə Kənandakı on birinci qardaşını da özləri ilə Misirə gətirsinlər.

Yəqubun oğulları Kənana qayıtdılar. Onlar Misirin vəzirindən gördükləri yaxşılıqları ataları üçün danışdılar. Həm də atalarından

¹ «Yusif» surəsi, ayə: 18.

xahiş etdilər ki, ikinci dəfə Misirə səfər etməyə icazə versin və bu səfərdə on birinci qadaşı da özləri ilə aparsınlar.

Yəqub uzun illərdən bəri, Yusif (ə)-in ayrılığında pərvanə kimi od tutub yanırdı. O, Yusif (ə)-in boş qalmış yerini on birinci oğlu Binyaminlə isindirirdi. Buna görə də oğullarının təklifindən narahat oldu və onların Yusiflə etdikləri rəftarlarını yada salıb dedi: «Yusiflə etdiyiniz rəftardan sonra Binyamini sizə necə tapşıra bilərəm? Mən sizə necə inanım? Binyaminin ayrılığına mənim dözüümüm yoxdur və onu sizə tapşıra bilmərəm.»

Qardaşlar çox təkid etdilər ki, Binyamini də özləri ilə Misirə aparsınlar. Nəhayət, Yəqub oğullarından əhd-peyman aldıqdan sonra Binyamini onlara tapşırdı. Onlar Misirə doğru yollandılar. İllər boyu Yusif (ə)-in ayrılığından göz yaşı tökmüş Yəqub (ə) əziz və sevimli oğlu Binyaminə də ayrı düşdü. Buna görə də oğlunun qayıtmasını səbirsizliklə gözləyirdi. Ona gecə-gündüz ağır keçirdi. Yəqubun nəzərində aylara bərabər bir neçə gün gəlib keçdi, nəhayət, karvan qayıtdı. Lakin Yəqubun fikirləşdiyi kimi, bu dəfə də Binyamin onlarla birgə qayıtmadı.

Yəqub (ə) oğulları Binyamini Misirdə qoyub onu özləri ilə gətirmədiklərini eşitdikdə, çoxlu müsibətə məruz qalmış peyğəmbər çox narahat oldu. Qəm-qüssə atəşi yenidən ona hücum etdi. Lakin bu yeni müsibəti Yəqub üçün asanlaşdıran və onun lətif cisminə yeni ruh bəxş edən yalnız və yalnız Allah dərgahına dua oldu. Yəqub yenə də əvvəlki kimi Allaha sığınaraq, bu müsibət qarşısında təskinlik tapdı və oğulları ilə danışığa son qoyaraq buyurdu:

بَن سَوَّلْتُ لَكُمْ أَنْفُسَكُمْ أَمْرًا فَصَبِرْ جَمِيلٌ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَنِي بِهِمْ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

«Xeyr, sizin öz nəfsiniz sizi bu işə sövq etdi. Mənə yalnız gözəl səbir gərəkdir. Ümid var ki, Allah onların hamısını mənə yetirsin! O, həqiqətən, (hər şeyi) biləndir, hikmət sahibidir!»¹

Oğulları isə ona irad tutduqda, onların cavabında buyurdu:

¹ «Yusif» surəsi, ayə: 83.

إِنَّمَا أَشْكُو بَثِّي وَخُزْنِي إِلَى اللَّهِ وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ

«Mən dərdimi yalnız Allaha ərz edirəm və Allahdan gələn vəhy ilə sizin bilmədiklərinizi bilirəm!»¹

Qurani-Kərimin buyurduğu bu hadisənin ibrətli dərslərindən biri də həyatın ən çətin anlarında və ən ağrı-acılı çağlarında belə, Allaha arxalanmağın insana təskinlik verməsindən ibarət idi.

MÜSƏLMAN BİR QADININ BAŞINA GƏLƏN HADİSƏ

Bir nəfər deyir ki, dostlarımdan biri ilə Hicaza səfər edərkən yolu itirdik. Uzaqdan bir xeyməyə gözüümüz sataşdı. Yolumuzu xeyməyə sarı dəyişdik. Xeyməyə çatıb salam verdik. Bir qadın içəridən salamin cavabını verib, «Siz kimsiniz?» – deyə soruşduqda, cavab verdik: «Yolu itirmiş və məcbur qalıb bura gəlmişik.»

Qadın dedi ki, gözləyin xeyməni sizin üçün rahatlayım. O, bir döşənəcək sərib dedi: «Keçin içəri oturun, indi oğlum gələcək.»

O, bu sözü deyəndən sonra bir neçə dəfə xeymənin pərdəsini qaldırıb səhralığa tərəf baxdı, sonra dedi: «Bir nəfər uzaqdan gəlir. Allah-təala onun qədəmlərini mübarək etsin!» Sonra narahat halda dedi: «Gələn dəvə övladımın dəvəsidir. Lakin ona minən şəxs oğlum deyil.»

Çox keçmədi ki, dəvəyə minmiş şəxs xeyməyə yaxınlaşıb dedi: «Ey Əqilin anası! Allah-taala oğlun Əqilin matəmində sənə əcr versin!»

Qadın soruşdu: «Məgər oğlum Əqil ölübmü?»

Dedi: «Bəli.»

Qadın soruşdu: «Onun ölümünə nə səbəb oldu?»

Dedi: «Quyunun kənarında dəvələr bir-birinə toqquşarkən Əqili quyuya saldılar.»

Qadın dedi: «Dəvədən düş, qonaqlara xidmət et!»

Sonra o, bir qoyun gətirib, o kişiyə verdi ki, kəsib bizim üçün yemək hazırlasın. Biz, o qadının belə səbirli və dözümlü olmasından hədsiz də-

¹ «Yusif» surəsi, ayə: 86

rəcədə təəccüblənmişdik. Biz yeməyə başladıq. Yeməkdən sonra qadın yanımıza gəlib soruşdu: «Sizin hansı biriniz Quran oxumağı bacarır?»

Dedim: «Mən bacarıram.»

Qadın dedi: «Bir neçə ayə oxu ki, oğlumun matəmində Quran ayələri ilə təskinlik tapmaq istəyirəm.»

Mən bu ayələri oxumağa başladım:

الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ
أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ

«O kəslər ki, başlarına bir müsibət gəldiyi zaman «Biz Allah tərəfindən gəlmişik və Ona tərəf də qayıdacağıq!» – deyirlər. Onları Rəbbi tərəfindən bağışlanmaq və rəhmət gözləyir. Onlar doğru yolda olanlardır.»¹

Qadın bu ayəni eşidən kimi, təəccüblə soruşdu: Səni and verirəm Allaha, de, görüm bu ayə Qurandadır mı?»

Dedim: «Bəli, bu ayəni Quranda olduğu kimi sizin üçün oxudum.»

Qadın bizə təşəkkürünü bildirdikdən sonra ayağa qalxıb bir neçə rükət namaz qıldı, sonra əllərini Allah dərgahına qaldırıb dedi: «İlahi! Mən sənin əmrini yerinə yetirdim (və oğlumun ölümündə səbr etdim). Sən də mənə verdiyən vədinə vəfa et!» Bu duanın ardınca belə dedi: «Əgər bu dünyada bir kəs başqası üçün qalsaydı, mən deyərdim ki, oğlum mənə işlərimdə kömək etmək üçün qalacaq.»

Bu zaman biz ayağa qalxıb xeymədən çıxdıq. Bir-birimizə deyirdik ki, ömrümüzdə bu qadından kamil adam görməmişik.²

Gördüyünüz kimi, burada Allaha iman və duadan başqa hansı qüvvə köçəri bir qadına yeganə oğlu və dayağının ölümündə qızmar səhralıqda təskinlik verə bilər? Allaha inamdan başqa hansı bir güc bu qadının oğul dağındakı alovlanmış qəlbini bu sürətlə söndürə bilər?

Muhatma Qandi, Budadan sonra hind aləmində ən böyük rəhbər sayılır. O, əgər ibadət və duanın müqavimət bağışlayan qüvvəsindən

¹ «Bəqərə» surəsi, 155-156 –cı ayələr.

² «Ləaliül-əxbar», 1-ci cild, səh. 305.

kömək almasaydı, sözsüz, məğlubiyyətə uğrayardı. O deyirdi: «Əgər dua və ibadət olmasaydı, mən çoxdan dəli olmuşdum.» Bəli, minlərlə insanlar da bunu təsdiq edə bilərlər.»

GÜNAH ALLAHLA BƏNDƏ ARASINDAKI ƏLAQƏNİ KƏSİR

İnsanın həyatda lazım olan asayışı qazanmaq üçün dua və Allah dərgahına üz tutmasının böyük rolu vardır. Bizə arxayınlıq və mənəvi sükunət bağışlayan amil, yalnız Allahı yad etmək, Onunla əlaqə yaratmaq və dua etməkdir. Bu mənəvi əlaqənin kəsilməsilə bizim həyatımız Cəhənnəmə çevrilir.

İmamlarımızdan (ə) bizə çatmış hədislərə əsasən, bu nemətin əldən çıxmasının, Allahla mənəvi əlaqənin qırılmasının və Allahı unutmağın qorxulu amili günahdır. İmam Sadiq (ə) atasından belə nəql etmişdir: «Heç bir amil günah kimi qəlbi məhv etmir. Qəlb günaha batdıqca, onu dəfələrlə təkrar edəndən sonra qəlbə qələbə çalaraq onu məhv edir.»¹

Həmçinin, o həzrət buyurmuşdur: «Hər vaxt insan günah etsə, qəlbinə qara bir ləkə düşər. Əgər tövbə etsə, həmin ləkə təmizlənər. Əgər günahı təkrar etsə, qara ləkə yayılaraq bütün qəlbi örtər və insan daha xoşbəxtliyi görməz.»²

Başqa bir hədisdə isə buyurmuşdur: «Allah-təala Davud peyğəmbərə belə vəhy etdi: «Mən bildiyinə əməl etməyən bəndəmi cəzalandırırdıqda, yetmiş mənəvi əzabın arasından ən azı zikrimi onun qəlbindən çıxararam.»³

Bir nəfər Əmirəlmöminin Əli (ə)-ın hüzuruna gəlib dedi: «Mən gecə namazını qılmaqdan məhrumam.»

Həzrət buyurdu: «Günahların səni giriftar edib zəncirləmişdir. (Buna görə gecə namazı qılmağa müvəffəq olursan.)»⁴

¹ «Üsuli-kafi», 3-cü cild, səh. 370

² «Üsuli-kafi», 3 –cü cild, səh. 377.

³ «Darus-səlam», 3-cü cild, səh. 200.

⁴ «İlələş-şəraye», 2-ci cild, səh. 51.

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur: «Həqiqətən, insan günaha düşdükdən sonra gecə namazından məhrum olur. Pis əməlin öz sahibinə təsiri bıçağın ətə göstərdiyi təsirdən çoxdur.»

Əlbəttə, dinin böyük xadimləri bu məsələni müxtəlif yollarla bəyan etmişlər və bu haqda söz çoxdur.

Şeyx Səduq imam Sadiq (ə)-ın belə buyurduğunu nəql etmişdir: «O pəhrizkarlar ki, bir günah iş gördükləri, yaxud özlərinə zülm etdikləri zaman Allahı yada salıb günahlarının bağışlanmasını istəyirlər. Axı günahları Allahdan başqa kim bağışlaya bilər?»¹ – ayəsi nazil olduqda, İblis «Sur» dağının (Məkkədə dağlardan biri) zirvəsinə çıxıb uca səslə şeytanları çağırırdı. Şeytanlar İblisin ətrafına toplaşib dedilər: «Nə üçün bizi çağırırsan?»

Dedi: «Bu ayə nazil olmuşdur. İndi sizin hansı biriniz onun qarşısında qiyam edə bilər?»

Onlardan biri dedi: «Mən filan işlərlə onu təsirdən sala bilərəm.»

İblis dedi: «Sən bunu bacarmazsan.»

Nəhayət, Vəsvasi-Xənnas adlı bir şeytan ayağa qalxıb dedi: «Mən bunu bacararam.»

İblis soruşdu: «Necə və nəyin vasitəsilə?»

Dedi: «Mən onlara vədə və arzularla günaha sürükləyəcəyəm. Sonra günaha düşdükdə, tövbəni unutduracağam.»

İblis dedi: «Bu işin əhli sənsən!»

İblis bu işi qiyamətədək ona tapşırdı.²

Bu hədisə diqqət yetirdikdə, aydın olur ki, günah insanı bədbəxt etmək üçün şeytanın əlində əsir edir, nəhayət, insanı Allahın rəhmətindən uzaq salır.

¹ «Ali-İmran», 135-136-cı ayələr.

² «Əmali», Şeyx Səduq, səh. 465.

GÜNAH DUANIN QƏBUL OLUNMASINA MANE OLUR

Çox vaxt insan üçün dua şəraiti mövcud olsa da, günah duanın qəbul olunmasına mane olur. Bu barədə imamlardan çoxlu hədis vardır. «Kumeyl» duasında belə bir ibarə gözə çarpır: «İlahi! Duanın qəbul olunmasına mane olan günahlarımı bağışla!»

Həmin duanın başqa bir hissəsində oxuyuruq: «(İlahi!) Öz izzətinə xatir səndən istəyirəm ki, pis əməl və rəftarım duamın Sənin dərğahında qəbuluna mane olmasın.»

İmam Baqir (ə) buyurmuşdur: «Bəndə Allahdan bir hacət diləyir və istəyir ki, həmin hacət tez və ya gec qəbul olunsun. Sonra o bəndə bir günaha düşür. Allah-təala hacət mələyinə deyir: «Hacətinə qəbul etmə və onu məhrum et! Çünki o, mənim qəzəbimə və dərğahımdan məhrum olmağa özü səbəb olmuşdur.»¹

İmam Əli (ə) buyurmuşdur: «Günah duanın qəbuluna manedir.»²

Rəvayətlərin birində nəql olunur ki, Əmirəlmöminin Əli (ə) cümə günü bələğətli bir xütbə söylədi və xütbənin sonunda buyurdu: «Ay camaat! Biz yeddi müsibətdən Allaha pənah aparırıq: əməlsiz alimdən, ibadətdən yorulan abiddən, yoxsul mömindən, əmanətə xəyanət etməkdən, sərvətlinin fəqirliyə düçar olmasından, izzətli insanın xar olmasından və yoxsulun xəstələnməsindən.»

Bu zaman bir nəfər ayağa qalxıb, imam Əli (ə)-ı tərifləyib dedi: «Allah-təalanın «Məni çağırın ki, dualarınızı qəbul edim!» – buyurduğu ayə barəsində bir sualım vardır: «Nə üçün biz dua edirik, lakin qəbul olunmur?»

Əli (ə) buyurdu: «Sizin qəlbləriniz səkkiz yerdə xəyanət (və vəfasızlıq) edir:

1. Allahı tanıyıb iman gətirdiyiniz halda, haqqını əda etməirsiniz. Buna görə də bu mərifətin faydası yoxdur.

¹ «Üsuli-kafi», 3-cü cild, səh. 373.

² «Qurərul-hikəm», səh. 32.

2. Allahın Peyğəmbərinə iman gətirdiyiniz halda, Onun qanunlarına əks çıxıb şəriəti unudursunuz. Bəs, imanınızın səmərəsi nədir?

3. Allahın Kitabı sizə nazil olsa da, əməldə ona laqeydsiniz. Dediniz ki, canla-başla qəbul edirik, lakin onunla müxalifsiniz.

4. Dediniz ki, biz Cəhənnəm odundan qorxuruq, lakin həmişə məsiyyət və günahlarınızla Cəhənnəmə doğru gedirsiniz. Bəs, sizin qorxunuz hanı?

5. Dediniz ki, biz behişt istəyirik, lakin gördüyünüz işlər sizi behiştə uzaqlaşdırır. Deməli, behiştə olan şövq və rəğbətiniz yoxdur!

6. Allahın nemətini yeyir, amma şükr etmirsiniz.

7. Allah-təala sizə şeytanla düşmən olmağı əmr edir və buyurur: «Şeytan sizin düşməninizdir, siz də onunla düşmən olun!»¹ Lakin siz, dildə şeytanla düşmən olub, əməldə onunla dostluq edirsiniz.

8. Camaatın eyblərini görür, öz eyblərinizi isə unudursunuz. Nəticədə başqalarını pisləyir, özünü isə ona daha layiqsiniz. Belə isə sizin hansı duanız qəbul olunar? Halbuki məğfirət və isticabət qapılarını, onun yollarını üzünüzbə bağlamısınız. Allahdan qorxun, əməllərinizi islah edin, əmr be məruf və nəhy əz münkər edin ki, Allah-təala da dualarınızı qəbul etsin.»²

GÜNAHKAR, ALLAH DƏRGAHINA NECƏ ÜZ TUTMALIDIR?

Bizə verilən göstərişlərə əsasən, hər vaxt dua etmək istədikdə, ilk növbədə etdiyimiz günahları dilə gətirib tövbə etməli və Allah-təaladan onların bağışlanmasını diləməliyik.

İmam Sadiq (ə)-ın bu haqda göstərişi:

Qurandan iki ayənin mənasını başa düşməyən bir şəxs imam Sadiq (ə)-dan onların mənasını soruşduqda, o həzrət buyurdu: «Hansı ayələrdir?»

¹ «Mömin» surəsi, ayə: 60.

² «Biharul-ənvər», 93-cü cild, səh. 376-377.

Dedi: «Biri «Məni çağırın ki, dualarınızı qəbul edim!», digəri isə «Hər nə qədər infaq etsəniz, Allah onun əvəzin verəcək. O, ən yaxşı ruzi verəndir!»¹ – ayəsidir. Mən isə infaq edirəm, lakin əvəzini görmürəm.»

Həzrət buyurdu: «Sən elə güman edirsən ki, Allah Öz vədinə əməl etməmişdir?»

Dedi: «Xeyr!»

Həzrət buyurdu: «Bəs, necə?»

Dedi: «Bilmirəm.»

Həzrət buyurdu: «Qulaq as, mən onun sirrini sənə deyim. Əgər sən Allahın əmrlərinə itaət etdikdən sonra Ondan hər nə istəsən, qəbul olunacaq. Sən isə Onunla müxalifətçilik edir, əmrindən çıxırsan və Allah-təala da sənin duanı qəbul etmir. Amma infaq edib əvəzini görmədiyinə gəldikdə, malı halal yoldan qazanıb, yerində infaq etsən, sözsüz, Allah onun əvəzini verəcək.»

Sonra əlavə edərək buyurdu: «Belə isə, əgər Allahı düzgün yolla çağırırsan, günahkar olsan da belə, O, sənin duanı qəbul edəcək.»

O şəxs soruşdu: «Duanın düzgün yolu nədir?»

Həzrət buyurdu: «Namaz qılan zaman, əvvəl Allahı uca bil, Onu böyüklüyünə görə təriflə və bacardığın qədər sitayiş et. Sonra Peyğəmbərə (s) salam göndər və onun risalətinə şəhadət ver. Daha sonra məsum imamlara salam göndər. Bu zaman Allahın nemətlərini yada sal və şükr et. Sonra isə günahlarını bir-bir etiraf et; hansı yadındadırsa, ona iqrar et, hansı yadında deyilsə, ümumi şəkildə günahları dilə gətir və onlardan Allahın dərgahına tövbə et. Həmçinin, qəti qərara gəl ki, bir daha günah etməyəcəksən. Peşmançılıq və xalis niyyətlə, ümid və qorxu içində günahlarına görə tövbə et və Allahdan bağışlanmaq istəyərək belə de: «İlahi! Mən günahlarım üzündən Sənin dərgahına üz tutub bağışlanmaq istəyir və tövbə edirəm. Sən də məni Öz itaətinə sövq et! Vəcib etdiyini və Sənin razılığına səbəb olan işlərdə məni müvəffəq et! Çünki mən elə bir kəs görmədim ki, Sənə itaətdə uğur qazansın və Sən itaət-

¹ «Səbə» surəsi, ayə: 39.

dən qabaq bu uğura səbəb olan neməti ona verməmiş olasan. Bəs, mənə də nemət ver ki, onun vasitəsilə behiştə nail olum. Bundan sonra hacəti istə. Ümid edirəm ki, Allah-təala bu vaxt səni naümid etməz.»¹

Bu barədə rəvayət çoxdur və onlar bütünlüklə günahkara ümid verir ki, duanın qəbul olunmasına görə naümid olmasın.

Bu hədisə diqqət edin: İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur: «Bəni-İsrail tayfasında bir kişi üç il dua etdi ki, Allah-taala ona bir oğul versin. Allah dərgahında duasının qəbul olunmadığını gördükdə, dedi: «İlahi, ya Səndən uzağam və səsimi eşitmirsən, ya da Sən mənə yaxınsan və cavabımı vermək istəmirsən?»

Bir nəfər onun yuxusuna gəlib dedi: «Sən üç ildir ki, Allahı günahkar dillə, itaətsiz qəlblə və ixlassız niyyətlə çağırırsan. Əvvəl dilini pislikdən qorumalı, qəlbini saflaşdırmalı və niyyətini xalis etməlisən (yoxsa, istədiyin dua Allah dərgahında qəbul olunmaz).»

O kişi bu göstərişə əməl edib dua etdi. «Allah-təala da onun duasını qəbul edib, ona bir oğul verdi.»²

Bu rəvayətlərdən məlum olur ki, dua və onun qəbul olunmasında ən böyük maneələrdən biri günahdır.

İndi isə bəzi günahları, imamların buyurduqları əsasında, xüsusilə, duanın qəbuluna mane olan günahların bəzilərini qeyd edirik. İmam Səccad (ə) buyurmuşdur: «Duanı geri qaytaran və havanı zülmətə döndərən günahlardan biri valideynə aq olmaqdır.»³

Yenə də buyurmuşdur: «Duanı geri qaytaran günahlar pis niyyət, xəbis xasiyyət, mömin qardaşlarla nifaq saxlamaq, duanın qəbul olunmasına inanmamaq, vacib namazları vaxtında qılmamaq, yaxşı-lıq və sədəqə vasitəsilə Allaha yaxınlaşmamaq, acı dil və söyüşdür.»⁴

Ümumiyyətlə, günahın duanın qəbul olunmasına böyük təsiri vardır.

¹ «Fəlahüs-sail», səh. 38-39.

² «Üsuli-kafi», 4-cü cild, səh. 16.

³ «Məaniyül-əxbar», səh. 270.

⁴ «Məaniyül-əxbar», səh. 271.

DUANIN QƏBUL OLUNMASININ DİĞƏR ŞƏRTLƏRİ

Belə təsəvvür olunmasın ki, yalnız günah duanın qəbuluna mane olur. Buna görə də soruşa bilərik ki, nə üçün bəzən günahsız və məsum insanların duaları da qəbul olunmur və yaxud gec qəbul olunur? Qeyd etmək lazımdır ki, duanın qəbul olunması üçün başqa şərtlər də mövcuddur. Bu haqda ayə, rəvayət və din rəhbərlərinin sözü çoxdur. Onların hamısını burada qeyd etmək mümkün deyil. Çünki bu özü ayrıca bir kitab olar. Buna görə də burada qısa olaraq bu mövzuya toxunuruq:

1-DUA SƏMİMİ QƏLBDƏN OLMALIDIR

Duanın qəbul olunmasındakı şərtlərdən biri insanın öz hacətini yalnız Allahdan diləməsidir. Dua dil lağlağasına çevrilməməlidir. Bəzi alimlərin dediyi kimi, insanın vücudunda həqiqi istək yaranmalı və bütün varlığı ilə Allahdan istəməlidir. İnsanın istəyi həqiqi mənadə onun hacəti olmalıdır. Başqa sözlə desək, ürəklə dilin istəyi bir-birilə uyğun gəlməlidir. Allah-təala buyurur:

أَمِنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ إِلَهُ مَعَ اللَّهِ قَلِيلًا مَا تَذْكُرُونَ

«Əli hər yerdən üzülüb darda qalan bir kimsə Ona dua etdiyi zaman onun duasını qəbul edən, (sizdən) şəri soruşduran, sizi yer üzünün varisləri edən kimdir?»¹

Qurani-Kərimdə dua bir növ qanun xarakteri daşıyır və insanlar buna təşviq olunur. Belə ki, buyurulur:

أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْرَرُوا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ فَلَا يَخَفُ عَنْهُمْ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ

«(Ya Muhəmməd!) Bəndələrim Məni səndən soruşduqda söylə ki, Mən (onlara) yaxınam. Dua edib Məni çağıranın duasını qəbul edirəm. Gərək onlarda mənin çağırışımı qəbul edib, Mənə iman gətirsinlər. Bununla da, ola bilsin ki, doğru yola yetişsinlər.»²

¹ «Nəml» surəsi, ayə: 62.

² «Bəqərə» surəsi, ayə: 186.

Müasir təfsir alimlərindən birinin dediyinə görə, ayədə qeyd olunan «Hər vaxt məni çağırırsalar...» şərti cümlədir və göstərir ki, duanın qəbul olunması dua edənin həqiqi istəyindən asılıdır. Dua edən dildə deyil, qəlbən və fitri hisləri ilə istəməli, dua etməlidir. İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur: «Allah-təala qafil və xəbərsiz qəlbdən qalxan duanı qəbul etməz. Dua edərkən, qəlbinlə Allah dərgahına üz tut (dilin qəlbinlə bir olsun). Sonra onun qəbul olunmasına arxayın ol.»¹

Həmçinin, başqa bir rəvayətdə buyurmuşdur: «Hər vaxt dua etsən, səmimi qəlbdən dua et və bil ki, hacətin qapı ağzındadır (yəni, arxayın ol ki, duan qəbul olunmuşdur).»²

Yenə də o həzrət buyurmuşdur: «Hər vaxt sizlərdən biri istəsə ki, Allah onun hər hacətini qəbul etsin, gərək bütün insanlardan ümidini qırsın və Allahdan başqa kimsəyə ümid bağlamasın. Allah bəndənin bu halını bilsə, bəndə hər nə istəsə, ona əta edər.»³

2-DUA İŞ VƏ HƏRƏKƏTİN YERİNİ ƏVƏZ ETMİR

Duanın başqa bir şərti budur ki, istəyimizə əlimiz çatmasın və onun açarı öz əlimizdə olmasın. Amma bir işin açarı öz əlimizdə olarsa, burada dua yararsızdır. Çünki dua bacarıq və qüdrət əldə toplamaq üçündür. Başqa sözlə desək, dua iş və çalışmanın yerini əvəz etmir. Dua ondan ötəri deyil ki, biz dizlərimizi qatlayıb oturaq və gözləyək ki, dua bütün işləri öz yoluna salsın.

Peyğəmbər (s) buyurmuşdur: «Dua edib (onun ardınca) çalışmayan insan kamansız ox atmaq istəyənə bənzəyir.»⁴

Buna görə də Allah-təalanın bütün işləri səbəb-nəticə üzrədir. Biz elə başa düşməməliyik ki, dua təbii səbəblərin ziddinə olaraq həyata keçir. Əgər hər hansı bir şəxs evlənmədən Allah-təaladan övlad istə-

¹ «Biharul-ənvər», 93-cü cild, səh. 305.

² Yenə orada.

³ «İddətüd-dai», səh. 97.

⁴ «Biharul-ənvər», 93-cü cild, səh. 312.

yirsə, o, buna nail ola bilməz. Çünki evlənmək onun öz ixtiyarında olan bir işdir. Bəli, evlənəndən sonra artıq öz qüdrətindən kənar işi, yəni övlad sahibi olmaq üçün bunu Allahdan istəməlidir. Yaxud əkinçi payızı evində oturub torpağı şumlamırsa, toxum əkmirsə, onu suvarmırsa və yalnız hər gün dua edirsə, yay fəslində bir məhsul gözlənməməlidir. Buna görə də rəvayətlərdə deyilir ki, Allah-təala bir neçə dəstənin duasını qəbul etməz. İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur: «Dörd tayfanın duası qəbul olunmaz:

1. O kəslər ki, evdə oturub deyirlər: «İlahi! Mənə ruzi ver.» Allah-təala cavabında buyurur: «Sənə əmr etməmişəm ki, ruzinin ardınca get və onu əldə et?

2. Bir şəxs evində arvadının əlindən təngə gəlib, Allahdan onun şərindən qurtarmağını istəsə, Allah-təala buyurur: «Məgər onu boşamaq sənə ixtiyarında deyilmi?

3. Əgər mal-dövlətli bir şəxs sərvətini faydasız yerə xərclədikdən sonra «İlahi! Mənə ruzi ver!» – desə, Allah-təala buyurur: «Mən sənə əmr etməmişdim ki, sərvətini xərcləyəndə, israf etmə!

4. Bir şəxs malını, pulunu şahidsiz və sənədsiz başqasına verdiyi borcu ala bilmədiyi təqdirdə Allaha yalvarsa, Allah-təala buyurur: «Mən sənə tapşırırdım ki, kimsəyə şahidsiz və sənədsiz borc vermə!»

Rəsuli-Əkrəm (s) buyurmuşdur: «Duası qəbul olunmayan şəxslərdən biri də uçuq divarın altında oturub, divarın onun başına tökül-məməsini dua edəndir.»¹

Bir sözlə, ümumi nəticə bundan ibarətdir ki, dua işi əvəz etmir. Buna görə də insan öz məqsəd və hədəfinə əməl və işlə çatmağa qadirdirsə, işləməli, dua ilə kifayətlənməməlidir. Bəli, dua insanın işində yardım rolunu oynayır, insana əhval-ruhiyyə bağışlayır və onun əməlini tamamlayır. İnsan işini yerinə yetirməklə Allahdan onun xeyrini də istəməlidir. Məsələn, əkinçi torpağı şumlamalı, toxumu əkməli və suvarmalıdır. Sonra isə onun qüdrətindən xaric olan işləri,

¹ «Xisal», Şeyx Səduq, 1-ci cild, səh. 199.

məsələn, məhsulun artımı, onun təbii bələlərdən amanda qalması və bərəkətli olmasını Allahdan diləməlidir.

Ümumiyyətlə, Allaha güvənmək, dua, təvəssül və bu inamlar iş və əməli əvəz etmir. İnsan bacardığı işi görməli və əlindən gəlməyən işdə dua edərək Allahdan xeyir istəməli və Ona güvənməlidir.

Biz Peyğəmbər (s) və imamların həyatına nəzər sadıqda görürük ki, edə biləcəkləri işlərdə yalnız dua ilə kifayətlənmir və hər vaxt bir iş ixtiyarlarından xaric olduqda, dua edirdilər. Peyğəmbər (s) «Bədr» döyüşündə üç yüz nəfər yoxsul və kifayət qədər silahlanmamış döyüşçü ilə doqquz yüz əlli nəfər sərvətli və silahlanmış düşmənlə üz-ləşir. Burada Allahın Rəsulu (s) müharibə şəraitindəki bütün taktika-ları həyata keçirdi. Özü də döyüş paltarını geyib müharibə meyda-nına daxil oldu. Əlbəttə, bütün tədbirlərdən sonra qələbə üçün Al-laha dua etdi. Allah-təala da ən böyük qələbəni ona nəsis etdi.

Həmçinin, o həzrət «Xəndək», «Xeybər» və digər müharibələrdə, eləcə də imam Əli (ə) qarşılaşdığı mühüm hadisələrdə ilk növbədə qüdrət və ixtiyarında olan bütün işləri görür, var qüvvəsi ilə öz səyini göstərir və sonra dua edirdilər.

3-DUA XALİS VƏ PAK NİYYƏTLƏ OLMALIDIR

Duanın şərtlərindən biri də dua edənin halı ilə əlaqədardır, yəni dua edən xalis və pak niyyətlə, imanla Allah tərəfindən duanın qəbul olunacağına ümid bəsləməli, Allahın dərgahına eşq və məhəbbətlə üz tutmalıdır. Necə ki, keçən rəvayətlərdən bizə məlum oldu ki, duanın qəbuluna mane olan amillərdən biri də onun qəbul olunmasına inanma-maqdır. Məsələn, rəvayətlərdə deyildiyi kimi, namazdan sonra edilən dualar qəbul olunur. Allahın Rəsulu (s) buyurmuşdur: «Hər vacib na-mazdan sonra bəndənin Allah dərgahında bir duasının qəbul olunması qətidir.»¹

¹ «Biharul-ənvar», 93-cü cild, səh. 344.

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur: «Qəlbiniz sındığı vaxt dua edin ki, ürək pak və xalis olduğu zaman sınar.»¹

Rəsuli-Əkrəm (s) buyurmuşdur: «Ürəyiniz sınan zaman duanı qənimət bilin ki, o bir rəhmətdir.»²

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur: «Dua etdiyiniz vaxt hacətinizi qapı ağzında hazır olduğunu təsəvvür et.»³

Rəsuli-Əkrəm (s) buyurmuşdur: «İnsanın üç duasının qəbul olunması şübhəsizdir: Məzlumun, müsafirin və atanın övladı üçün duası.»⁴

O həzrət başqa rəvayətlərdə oruc tutanların, Allah yolunda cihad edənlərin, xəstələrin və hacıların da duasını ayrıca bəyan etmişdir. Bunların hamısından məqsəd odur ki, dua üçün qəlb saf və xalis olmalıdır. Çünki rəvayətlərdə adı çəkilənlər, məsələn, xəstələr, hacılar, oruc tutanlar, məzlumlar, və s. pak və xalis niyyətlə Allah dərgahına üz tutur və dua üçün daha çox hazırlıqlı olurlar.

BİR NEÇƏ MÜHÜM YADDAŞ

1) Bəzən bizim nəzərimizdə duanın bütün qəbul şərtləri mövcud olduğu zaman, yenə də özümüzə əlaqədar bir sıra məsləhətlər üzündən dua qəbul olunmur. Çünki biz özümüzün və yaşadığımız cəmiyyətin bütün zərər və məsləhətlərindən agah deyilik. Buna görə də, bəzən işin sonunu düşünmədən ısrarla ondan əl çəkmək istəmirik. Halbuki, əgər həqiqət bizə aydın olsa, istəyimizdən daşınardıq. Allah-təala buyurur:

كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَّكُمْ وَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَعَسَى أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ

«Bəzən xoşlamadığınız bir şey sizin üçün xeyirli, bəzən də zərərli ola bilər. (Onu) Allah bilir, siz bilmərsiniz.»¹

¹ «Məkarimul-əxlaq», səh. 315.

² Yenə orada.

³ Yenə orada.

⁴ Yenə orada.

2) Bəzən də Allahdan bir şey istəyirik, eyni zamanda başqası isə onun tam əksini diləyir. Bu arada Allahın təklifi necə ola bilər? Bizim istədiyimizə əməl etsin, yoxsa onun əksini diləyən şəxsin hacətini versin? İmam Baqir (ə) buyurmuşdur: «Bəni-İsraildən olan bir kişinin iki qızı var idi. Onlardan birini əkinçiyə, o birisini isə səhəng düzəldənə ərə vermişdi. Bir gün öz qızlarını görmək fikrinə düşdü. Əvvəl əkinçi ilə evləndirdiyi qızının yanına getdi və soruşdu: «Qızım, vəziyyətiniz necədir?»

Qızı dedi: «Bu il həyat yoldaşım çox taxıl əkməmişdir. Əgər Allah-təala göydən Öz rəhmət yağışını nazil etsə, vəziyyətimiz Bəni-İsrailin hamısından yaxşı olacaq.»

Kişi ondan ayrılıb, o biri qızının yanına getdi və ondan soruşdu: «Qızım, vəziyyətiniz necədir?»

Qız dedi: «Həyat yoldaşım bu il çoxlu səhəng-saxsı düzəltmişdir. Əgər Allah-təala göydən yağış nazil etməsə və havalar isti keçsə, bu il Bəni-İsrailin hamısından varlı olacağıq.»

O kişi qızı ilə xudafizləşdikdən sonra öz-özünə dedi: «Hər ikisinin Allahı var, Özü bilən məsləhətdir.»²

3) Bəzən də biz dua edirik, qəbul da olunur. Lakin bir sıra məsləhətlərə görə gec həyata keçir. Halbuki biz səbirsizliklə duanın o saat gerçəkləşməsini istəyirik. Buna çoxlu misal göstərmək olar. O cümlədən, Musa (ə) və Harun (ə) Allah dərgahına dua edib dedilər: «Ey Rəbbimiz! Sən Firon və əyan-əşraflarına dünyada zinət və mal-dövlət verdin. Ey Rəbbimiz! (Bu sərvəti onlara bəndələrini) Sənin (haqq) yolundan azdırmaq üçün verdin. Ey Rəbbimiz! Onların mal-dövlətini məhv et və ürəklərini möhürlə ki, şiddətli əzabı görməyincə, iman gətirməsinlər!»³

Allah-təala həmin an onların cavabını verib buyurdu: «Hər ikiniz duası qəbul oldu.»⁴

¹ «Bəqərə» surəsi, ayə: 216.

² «Rovzeyi-kafi», 1-ci cild, səh. 122.

³ «Yunus» surəsi, ayə:88.

⁴ «Yunus» surəsi, ayə: 89.

İmam Sadiq (ə) buyurur: «Bu duadan sonra Firon qərq olana qədər qırx il ötüb keçdi.¹

İBRAHİM (Ə)-İN BAŞINA GƏLƏN BİR HADİSƏ

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur: «İbrahim peyğəmbər Beytül-Müqəddəsin dağlarında qoyunlar üçün otlaq axtarırdı. Bu zaman bir səs eşitdi. Sonra bir kişini ibadətlə məşğul olduğunu görüb dedi: «Ey Allahın bəndəsi! Kimə ibadət edirsən?»

Dedi: «Allaha!»

İbrahim (ə) soruşdu: «Səndən başqa qohum-əqrəbandan qalan varmı?»

Dedi: «Xeyr!»

İbrahim (ə) soruşdu: «Azuqə necə toplayırsan?»

Dedi: «Yay fəslində bu ağacın meyvəsini dərib qışa saxlayıram.»

İbrahim (ə) soruşdu: «Evin haradadır?»

O kişi bir dağ göstərdi. İbrahim (ə) ona dedi: «Bu gecə sənin yanında qalmaq üçün mənə də özünlə apara bilərsənmi?»

O kişi dedi: «Bizim yolumuz üstə bir çay axır ki, ondan keçmək qeyri-mümkündür.»

İbrahim (ə) soruşdu: «Bəs, sən oranı necə keçirsən?»

Dedi: «Mən suyun üstündən keçib gedirəm.»

Buyurdu: «Məni də özünlə apar, bəlkə Allah-təala sənə verdiyi ruzini mənə də nəsib etdi.»

Abidlə İbrahim (ə) yola düşüb, həmin çaya çatdılar. Abid suyun üstündən keçərkən, İbrahim də onunla birlikdə keçdi. Abidin evinə çatanda, İbrahim (ə) ondan soruşdu: «Hansı günlər böyükdür?»

Abid dedi: «Qiyamət günü! Həmin gün camaat bir-birindən öz haqlarını tələb edəcək.»

İbrahim (ə) buyurdu: «İstəyirsənmi, dua edib Allahdan diləyək ki, həmin günün şərrindən bizi qorusun?»

¹ «Biharul-ənvar», 93-cü cild, səh. 375.

Abid dedi: «Mənim duamla nə işin var? Allaha and olsun, otuz ildir ki, Allah dərgahında dua edirəm, lakin qəbul olunmur.

İbrahim (ə) buyurdu: «Bilirsən nə üçün duan qəbul olunmur?»

Abid dedi: «Xeyr!»

İbrahim (ə) buyurdu: «Allah-təala istədiyi bəndəsinin duasını gec qəbul edər ki, Allahla raz-niyaz etsin. Amma bəndəsindən xoşu gəlməsə, onun duasını tez qəbul edər və yaxud onun qəlbində ümitsizlik yaradar.» Sonra ondan soruşdu: «İndi isə de görüm, duan nədir?»

Abid dedi: «Bir dəfə bir dəstə qoyun sürüsü mənim yanımdan keçdi. Uzun saçlı bir cavan oğlan qoyun sürüsünü otarırdı. Mən ona dedim: «Bu qoyunlar kimindir?» Dedi: «Allahın dostu İbrahimindir.» Bu vaxt mən dua etdim: «İlahi! Əgər yer üzündə bir xəlilin (dostun) varsa, onu mənə göstər.»

İbrahim (ə) buyurdu: «Allah sənin duanı qəbul etmişdir və İbrahim Xəlilullah mənəm.» Sonra ayağa qalxıb bir-birini qucaqladılar.¹

Bu və bu kimi hədislərdən belə nəticəyə gəlirik ki, insan heç vaxt məyus olmamalı və Allaha dua etməlidir; istər duası qəbul olunsun, istərsə də (qeyd etdiyimiz kimi,) müəyyən maneələrə görə duası qəbul olunmasın və yaxud onun qəbulu bir müddət təxirə düşsün. Elə bu fəslin əvvəlində qeyd etdiyimiz kimi, dua özü bir növ ibadətdir. Bundan əlavə, dua hər bir halda, hətta günahkar insanın cisim və bədən üzvlərində öz müsbət təsirini qoyur. Qəbul olunmayan duaların da müsbət təsirləri vardır. Çünki dua özü də bu dünyanın təsirəmalik hadisələrindən biridir və öz təsirini itirmir. Rəsuli-Əkrəm (s) buyurmuşdur: «Allah rəhmət etsin o bəndəyə ki, hacətini Allahdan istəyir və duadan əl çəkmir, istər hacəti qəbul olsun, istərsə də qəbul olmasın.»²

¹ «Əmali» Şeyx Səduq, səh 297.

² «Üsuli-kafi», 4-cü cild, səh. 224.

Başqa bir hədisdə buyurmuşdur: «Elə bir müsəlman yoxdur ki, Allaha dua etsin və duası qəbul olunmasın. Bundan sonra ya istədiyini elə dünyada ona verər, ya axirətə saxlayar, ya da günahlarından çıxar.»¹

Aleksis Karl «Münacat» kitabında alimlərdən birinin dilindən belə nəql edir: «Elə bir şəxs yoxdur ki, dua etdikdən sonra əlinə bir şey çatmasın.»²

Başqa bir səhifədə yazır:

«Ümumiyyətlə, dua etdikdən sonra hər kəs bədən üzvündə olan bir xəstəliyə görə şəfa tapmasa da, bilməlidir ki, dua onun ruhunda, canında və əxlaqında öz dərin təsirini qoyur.»³

O deyir: «Kişi, yaxud qadının bir an belə, duaya məşğul olaraq, onun müsbət və faydalı nəticəsinə çatmaması qeyri-mümkündür.»⁴

Rəvayətlərdə deyilir ki, Allah-təala öz mömin bəndəsinin duasını gec qəbul edir; çünki onun dua səsini sevir və istəyir ki, bəndəsi daha çox Onun dərğahına əl açsın.

Deməli, duanın gec qəbul olunması duanın təkrarına səbəb olur və nəticə etibarilə dua edənin ruh və imanını möhkəmləndirir. Bir sözlə, Allah-təala istədiyi hər bəndəni Öz dərğahına möhtac edər ki, onun «Ya Rəbbim!», «Ya Allah!» – zikri və Allahla öz arasındakı əlaqəsi sabit qalsın. Amma istəmədiyi bəndənin hacətini tez verər ki, səsi və əlaqəsi kəsilsin.

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur: «Allahın istəkli bəndəsi qarşısına çıxdığı hadisələrdə Allah dərğahına dua edər və Allah-təala isə hacət mələyinə buyurar: «Bəndəmin hacətini qəbul et, amma onu həyata keçirtməkdə tələsmə ki, onun səsini və raz-niyazını çox eşitmək istəyirəm. Allahın pis bəndəsi isə qarşısına çıxan hadisələrdə Allah dərğahına dua edərkən, hacət mələyinə əmr olunur ki, onun hacətini ver və bu işdə tələs ki, onun səsini eşitmək istəmirəm.»⁵

¹ «Biharul-ənvər» 93-cü cild, səh. 378.

² «Münacat», səh. 2-51.

³ Yenə orada.

⁴ «Həyatın güzgüsü», səh. 186.

⁵ «Üsuli-kafi», 4-cü cild, səh. 246.

Bəzi rəvayətlərdə belə qeyd olunur: «Möminin imanı çoxaldıqca, bir o qədər bəla və müsibəti çoxalar.» və yaxud «Allah-təala sevdiyi bəndəsini bəlaya salar.»

Bu rəvayətlərdə qeyd olunduğu kimi, möminin müsibətlərinin sirlərindən biri bu ola bilər ki, Allah-təala bu yolla sevimli bəndəsini Öz dərgahına çəkmək və onu həmişə Öz dərgahına üz tutduğunu görmək istəyir.

Böyük alimlərdən biri deyir: «Əgər bəndənin bütün arzu və istəyi yerinə yetirilsə, Haqqın bəndəçiliyindən çıxar bilər. Elə buna görə də bəndəyə əmr olunur ki, daim dua etsin və bəndəlik həddini aşmasın, yoxsa Allah nə istəsə, o da olacaq.»¹

Xülasə və nəticə:

1) Günah hər şeydən əvvəl həyatın ən ali nemətlərini – dua, raz-niyaz və Allahla əlaqəni insanın əlindən alır.

2) Allaha üz gətirmək bəndəni ən çətin müsibətlərdə belə, dağ kimi möhkəm və səbirli edir.

3) Peyğəmbərlər və imanlı kişi-qadınlar bəla, müsibət zamanı dua etmək və Allah dərgahına sığınmaqla bütün sarsıntılardan özlərini qoruyurlar.

4) İkincisi isə, günah duanın qəbuluna mane olur.

5) Günahkar əvvəl tövbə, sonra dua etməlidir ki, duası qəbul olunsun.

6) Duanın qəbuluna daha çox mane olan günahlar bunlardan ibarətdir: Ağvalideynlik, pis niyyət olmaq, nifaq, duaya əqidəsizlik, namazı vaxtında qılmamaq, acı dil...

7) Təkcə günahdan pak olmaq duanın qəbul şərti deyildir.

8) Bəzən bütün şərtlərlə yanaşı dua qəbul olunmur. Biz isə heç vaxt dua və raz-niyazdan əl çəkməməliyik.

9) Ümumiyyətlə, duanın müsbət təsiri vardır.

¹ «Mixlatu Şeyx Bəhai», səh. 77.

IV FƏSİL

GÜNAH – NEMƏTLƏRİ DƏYİŞDİRƏN VƏ MİLLƏTLƏRİ HƏLAKƏTƏ SALAN AMİL

Bu fəsildə:

- * Əməllərin cəzası;
- * İlahi qayda-qanunlar dəyişilməz və sabitdir;
- * Əməllərin xarici aləmdə təsiri;
- * Rahatlıqlar və narahatlıqlar öz əməllərimizin nəticəsidir;
- * Keçmiş qövmlərin günahlarının cəzası nemətlərin onlardan alınmasıdır;
- * Heyrətləndirici statistik xəbərlər;
- * Günah millətləri həlak, şəhərləri viran edir;
- * İspaniya müsəlmanlarının məğlubiyyətinə nə səbəb oldu?
- * Üç milyon müsəlman qaniçən məsihilərin caynağında;
- * Zülm və haqsızlıqla millətlərin həlakəti arasında əlaqə.

ƏMƏLLƏRİN CƏZASI

Qurani-Kərimdə və Əhli-beyt (ə)-ın rəvayətlərində qeyd olunduğu kimi, bu dünyanın inkaredilməz həqiqətlərindən biri də insan əməlinin xarici aləmlə əlaqəsidir. Bu məsələ ilahi, fəlsəfi və digər məktəblər nöqtəyi-nəzərindən səbəb-nəticə (determinizm) qanununa əsaslanır. Həm yaxşı, həm də pis hadisələrin xaricdə təzahürü bizim saleh və pis əməllərimizin nəticəsidir. Yaradılışın fəlsəfəsindəki nizam və səbəb-nəticə qanunu, eləcə də onların arasında olan əlaqə sübut edir ki, kainat zati və dəyişilməyən nizam-intizam üzərində qurulmuş, onun bütün fenomenləri və hadisələri arasında ümumi və qəti bağlılıq mövcuddur. Məsələn, atəş ağacı yandırır kül etdiyi kimi, bizim bəzi əməllərimiz və günahlarımız da belə xasiyyətə malik olub, ömrün kökünü kəsir, uzun ömrü azaldır; istər biz onu dərk edək, istərsə də dərk etməyək. Su bir bitkinin kökünə çatdıqda, pöhrələnib, yaşıllaşdığı kimi, bizim yaxşı əməllərimiz də cismimizə sevinc və şadlıq bağışlayaraq ömrü uzadır.¹

Qurani-Kərim və din rəhbərlərindən nəql olunan rəvayətlərdə əməllərlə xarici hadisələr – xoşbəxtlik və bədbəxtliklər arasında mövcud olan əlaqələr açıq-aşkar və qəti şəkildə bəyan edilmiş, bu həqiqət filosofların və alimlərin uzun illər apardıqları tədqiqatların nəticəsində də öz əksini tapmış, bizim üçün öncədən ümumi qanun və ilahi sünnə olaraq bir ayədə, yaxud qısa bir hədisdə açıqlanmışdır. Bu fərqlə ki, filosoflar enişli-yoxuşlu yolları ötüb keçdikdən, uzun illər tədqiqat apardıqdan sonra buna nail olmuş, İslam dini isə, bunu şübhəsiz bir qanun şəklində irəli sürmüşdür.

Humanitar və ictimai elmlərlə İlahi peyğəmbərlər və dini rəhbərlər tərəfindən bizə gəlib çatan elmlər arasındakı əsaslı fərq budur ki, humanitar elmlərə yiyələnən alimlər öz elmlərini neçə illər təhsil alırdıqdan, tədqiqat apardıqdan və çoxlu zəhmətə qatlaşdıqdan sonra

¹ Bu məsələ ilə əlaqədar 5-ci fəsildə geniş söhbət edəcəyik. (İnşaallah!)

kəsb etmiş, peyğəmbərlər isə həmin nəticəni heç bir təhsil və təcrübə görmədən, İlahi vəhydən qidalanmışdır.

Quran ayələrinə və rəvayətlərə əsasən, ilahi qayda-qanunlardan biri də budur ki, hansı bir millət günah və çirkin işlərə qurşandıqda, peşman olub tövbə etmədikləri zaman Allah-təala onlardan nemətlərini alaraq, onları məhv edir.

Allah-təala əhd-peymanı pozmaqdan, fitnə-fəsad törətməkdən əl çəkməyən münafıqlar barəsində Öz Peyğəmbərinə belə buyurur: «Əgər onlar öz işlərindən əl çəkməsələr, Biz səni onların üstünə qaldıraraq və axırda onları lənətə və ölümə məhkum edərək.» Sonra əlavə edərək buyurur: «Bu əzab keçmiş ümmətlər üzərində icra olunan İlahi qayda-qanun üzündəndir.» Bu zaman sabit, dəyişilməyən və ümumi qanun şəklində belə buyurur:

سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا

«Sən Allahın qoyduğu qayda-qanununda əsla dəyişiklik görməzsən!»¹

Qüreyş müşrikləri haqda buyurur:

اسْتَكْبَارًا فِي الْأَرْضِ وَمَكْرَ السَّيِّئِ وَلَا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا سُنَّتَ الْأَوَّلِينَ فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَبْدِيلًا وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَحْوِيلًا

«Özlərinə qorxudan bir peyğəmbər gələcəyi təqdirdə, hər hansı bir ümmətdən daha artıq doğru yolda olacaqları barədə Allaha çox möhkəm and içmişdilər. Amma onlara belə bir peyğəmbər gəldikdə, bu yalnız onların nifrətini artırdı və təkəbbür edərək ondan daha da uzaqlaşdılar.»²

Sonra qeyd etdiyimiz sünnə deyilən ümumi qanuna təkidlə toxunaraq buyurur: «Bu isə onların yer üzündə təkəbbür göstərmələri və pis əməlləri ucbatından idi. Pis əməl yalnız onun öz sahibinin başında çatlayar. Məgər onların Allahın adəti, qayda-qanunu üzrə əvvəlki-

¹ «Əhzab» surəsi, ayə: 62.

² «Fətir» surəsi, ayə: 42.

lərin düçar olduqları müsibətlərini gözləyirlər? Sən Allahın qoyduğu qayda-qanunda heç bir dəyişiklik tapmazsan!»¹

Başqa bir ayədə bu məsələyə daha dəqiq perspektivdən baxaraq buyurur:

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِّعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلَىٰ قَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنفُسِهِمْ وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

«Bu əzab ona görədir ki, bir tayfa özünə bəxş edilən neməti dəyişməyincə, Allah da ona əta etdiyi neməti çevirən deyildir.»²

Başqa bir ayədə isə onu daha ümumi şəkildə (həm nemət, həm də möhnətlə əlaqədar) açıqlayaraq buyurur:

إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنفُسِهِمْ

«Hər hansı bir tayfa öz tövrünü dəyişmədikcə, Allah da onun tövrünü dəyişməz.»³

Üz gətirən güzəranın çətinliyi barəsində buyurur:

وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَىٰ

«Hər kəs Mənim öyüd-nəsihətimdən üz döndərsə, güzəranı çətin olar.»⁴

Müsibətlər və çətinliklər barədə buyurur:

وَمَا أَصَابَكُمْ مِّنْ مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُو عَن كَثِيرٍ

«Sizə üz verən hər bir müsibət öz əllərinizlə qazandığınız günahların ucbatındandır!»⁵

Qurani-Kərim bu ayələrdə çox sadə bəyanla xatırladır ki, müsibət və bəlaya düçar olanlar səbəbsiz yerə fələkdən şikayətlənməsin, günahı onun-bunun boynuna atmasınlar, əksinə müsibətlərin kökünü həyatda, rəftar və əməllərində arayıb-axtarsın, onu aradan qaldırmaq üçün dərmanını özlərindən alsınlar.

¹ «Fətir» surəsi, ayə: 43.

² «Ənfal» surəsi, ayə: 53.

³ «Rəd» surəsi, ayə: 11.

⁴ «Taha» surəsi, ayə: 124.

⁵ «Şura» surəsi, ayə: 30.

Lord Aviburi yazır:

«Bir sıra müsibətlər keçmiş əməllərin nəticəsi kimi baş verir. Bizim belə müsibətlərdən giley-güzar etməyə heç bir haqqımız yoxdur. Toxumu əkən şəxs onun məhsulunu da götürməlidir. İndi əgər toxum zay olsa, günah kimindir? Görəsən, ruzigarı təqsirləndirib, çərxi-fələyin rəftarından şikayətlənmək lazımdır? Şübhəsiz, xəstəlik və yoxsulluq həyatın ən çətin müsibətlərindəndir, lakin bizim başımıza gələn müsibət və bəlalарın çoxu qürur, təkəbbür, özünə öyünmək və bu kimi əməllərin nəticəsidir.»¹

Bura qədər qeyd etdiyimiz ayələr bədbəxtliklər, narahatlıqlar və müsibətlərlə əlaqədar idi.² Qurani-Kərimdə insanların səadət və xoşbəxtliyi, ona nail olmağın yolları barədə də çoxlu göstəriş vardır. O cümlədən, iman və pəhrizkarlıqla əlaqədar buyurur:

وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَلَٰكِن كَذَّبُوا فَأَخَذْنَاهُم بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ

*«Əgər o məmləkətlərin əhalisi iman gətirib, pəhrizkar olsaydılar, sözsüz ki, onlara göydən və yerdən bərəkət yağdırardıq. Lakin onlar təkzib etdilər. Biz də onları qazandıqları günahlara görə məhv etdik.»*³

Həmçinin, buyurur:

¹ «Xoşbəxtlik axtarışında», səh. 87.

² Əlbəttə, burada qısa şəkildə bu nöqtəni də qeyd etmək lazımdır ki, səbəb-nəticə qanununa əsasən, bizim günahlarımızın və pis əməllərimizin müsibətlər və bəlalарla nəticələnməsi ilə əlaqədar məsələnin sübutu ayələr və rəvayətlərdə dəfələrlə açıqlanan məsələ ilə heç bir ziddiyyət təşkil etmir. Məsələn, tövbə günahı yuyub aradan aparır, yaxud da sədəqə bəlalарı dəf edir. Çünki onlar da İlahi qayda-qanunlar üzündəndir; yəni, İlahi qayda-qanun insanın gördüyü günahın cəzası olaraq bəla-yə düşər olmaqdır. Əlbəttə, əgər tövbə edərsə, yaxud dua, sədəqə və bu kimi yaxşı əməllər yerinə yetirərsə, bu bəla ondan dəf edilir. Tövbə, dua, sədəqə və bu kimi yaxşı əməllərdən məqsəd Allahı yad etməkdir. Bunun özü də bir qanun və səbəb olaraq bəlalарı aradan qaldırır, günahın təsirini məhv edir. Bu məsələ ilə əlaqədar sonrakı fəsilərdə geniş izah edəcəyik.

³ «Əraf» surəsi, ayə: 96.

وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا

«Hər kəs Allahdan qorxsə (pəhrizkar olsa), Allah ona bir çıxış yolu əta edər və güman etmədiyi yerdən ruzi verər!»¹

İlahi nemətlərə şükür etmək barəsində buyurur:

لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ

«Əgər şükr etsəniz, sizə olan nemətimi artıracağam; yox, əgər nankorluq etsəniz, Mənim əzabım, həqiqətən şiddətlidir!»²

Əmirəl-möminin Əli (ə) «Nəhcül-bəlağə»də buyurmuşdur: «Əlinizə çatan nemətləri şükrün azlığı ilə (özünüzdən) uzaqlaşdırmayın.»³

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur: «Allah-təala bəndəyə verdiyi neməti (ondan) almaq üçün əta etməmişdir. Əlbəttə, əgər günaha qurşansa, nemətin ondan alınması qətidir.»⁴

Yenə də buyurmuşdur: «Allah-təala peyğəmbərlərdən birini öz qövmünə doğru göndərdi və ona qövmünə belə deməyi vəhy etdi: «Hər bir məmləkətin əhalisi mənə tabe olduğu halda, onlara sevinc, bolluq və nemət bəxş ediləndən sonra sevdiklərimdən bəyənmədiklərimə (itaətdən sonra günaha) üz tutsalar, mən də onları sevdiklərini bəyənmədiklərinə (nemət və bolluqdan çətinliyə, müsibətə) düçar edərəm...»⁵

Başqa bir hədisdə buyurmuşdur: «Allah dərgahında bəndənin ruzi və neməti qətidir. Amma bəndə günah edərsə, əzaba (möhnətə) layiqdir.»⁶

Qeyd olunan ayə və rəvayətlərdən açıq-aşkar başa düşülür ki, rahatlıq və narahatlıq, qarışıqlıq və təhlükəsizlik, sevinc və qəm-qüssə, çətinlik və asanlıq, bir sözlə, həyatın bütün ləzzət və ağrı-acıları öz yaxşı və pis əməllərimizin nəticəsidir. Həmçinin, bizim mövcud və-

¹ «Təlaq» surəsi, 2-3-cü ayələr.

² «İbrahim» surəsi, ayə: 7.

³ «Nəhcül-bəlağə», (Feyzül-İslam), səh. 1083.

⁴ «Üsuli-kafi», 3-cü cild, səh. 375-376.

⁵ Yenə orada.

⁶ Yenə orada.

ziyyətimizin keçmiş əməllərimizlə birbaşa əlaqəsi vardır, indiki əməllərimizin də gələcəkdəki vəziyyətimizə təsiri müstəsnasızdır. Deməli, bizim keçmiş, indiki və gələcək vəziyyətimiz arasında sıx əlaqə mövcuddur. Budur Allahın qoyduğu dəyişilməz və sabit qayda-qanunu! Öncə qeyd etdiyimiz kimi, atəşin təbii xasiyyəti yandırmaqdırsa, bu qanun prosesi bizim əməllərimizə də hakimdir.

Burada diqqəti ilahi nemətlərə qərq olan və yalnız bir günahla görə həm canını, həm də malını əldən verənlər haqda iki ibrətli əhvalata cəlb edirik:

1-MÖTƏSİM VƏ ONUN GÜNAHKAR VƏZİRİ

Mötəsimin vəzirlərindən biri özünə böyük bir saray tikdirmişdi ki, onun ətrafındakı bütün evlərin həyəti açıq-aşkar görünürdü. O, həmişə sarayında əyləşib, pəncərədən qonşuların qadın və qızlarına tamaşa edirdi. Günlərin birində təsadüfən, gözü qonşuların birinin qızına sataşdı. Qız gözəl olduğu üçün, vəzir ona aşiq oldu və dərhal qızın əsil-nəsəbini soruşub, nəhayət, atasının tacir olduğunu başa düşdü. Bir neçə nəfəri qızın elçiliyinə göndərsə də, tacir qəbul etməyib, üzrxahlıq edərək elçilərə bildirdi ki, biz vəzirlə qohum olmağa layiq deyilik. O, vəzir, məqam və vəzifə sahibidir, mən isə sadə bir tacirəm.

Vəzir, qızın eşqindən yandığından, onunla evlənmək üçün hər işə əl atmağa hazır idi. Bu siri öz yaxınlarından bir kişiye açıqlayıb, ondan kömək istədikdə, o kişi: «Əgər min dinar pul xərcləsən, sən bu işini həll edə bilərsən!» – dedi.

Vəzir dedi: «Kaş, bu məbləğ pulla istəyimə nail olaydım! Əgər bu iş, iki yüz min dinarla belə, həll olsa, bu böyük məbləğdə pulu xərcləməkdən çəkinməyəm.»

Bunu dedikdən sonra pulları o kişiye təhvil verdi. O kişi min dinardan ibarət olan kisəni götürüb, qazının yanında şəhadəti qəbul olan (ədalətli) on nəfər şəxslə müzakirə etdi. Vəzir qonşunun qızına aşiq olduğunu bildirib, hadisəni elə cəlvələndirdi ki, əgər bu iş baş tutmasa, və-

zirin vəziyyəti təhlükəyə düşəcək. Sonra onların hər birinə yüz dinar pul verib, onlardan xahiş etdi ki, qazının yanında vəzirin həmin qızla evlənəcəyinə şəhadət versinlər. Şahidlər bu məsələni qəbul edib, qazının yanında vəzirin o qızla ailə quracağına şəhadət verdilər və dedilər: «Bizim şəhadət verməkdə məqsədimiz vəziri qəti ölümdən nıcat vermək, qızı başıuca etmək və onun atasının yüksək məqama, vəzifəyə çatdırmaqdır. Əlbəttə, bunu da qeyd edək ki, tacir (qızın atası) məqsədimizi başa düşdükdən sonra təyin edilən mehriyyə ilə razılaşacaqdır.»

«Nikah» mərasimi sona çatdıqdan sonra vəzir bir nəfəri qızın atasının yanına göndərib dedi: «Mənim ailəmi evində nə üçün saxlamısan? Onu təcili surətdə öz evinə göndərin!»

Tacir hadisədən xəbərdar olduqda, vəzirlə birlikdə qazının yanına getdi. Qazı vəzirə qızın mehriyyəsini verəcəyini və arvadını özü ilə birgə aparacağını hökm etdikdə, tacir dəli kimi hay-küy salmağa başladı. Amma onun sözünə qulaq asan olmadı. (Çünki vəzirin onun qızı ilə evlənməsindəki sənədlər tamamilə düzgün idi.) Buna görə də o, xəlifə Mötəsimlə görüşməyə imkan axtarsa da, bu iş çox çətin idi. Nəhayət, dostlarının birilə məsləhətləşdikdə, dostu dedi: «Mötəsimlə görüşmək üçün mütləq saray xidmətçilərinin xüsusi libaslarını geyinib, saraya daxil olmalısın. Əlbəttə, bu gizli şəkildə olmalıdır!»

Tacir belə də etdi. O, özünü Mötəsimə çatdırıb, hadisəni olduğu kimi danışdı. Mötəsim vəzirin şahidlərlə birlikdə gətirilməsini əmr etdi. Vəzir hadisədən xəbər tutduqda, elə təsəvvür etdi ki, hadisəni olduğu kimi danışsa, xəlifə onu bağışlayacaqdır. Mehriyyənin məbləği çox olduğundan, şahidlər də belə güman etdilər.

Mötəsim onların etiraflarını dinləyib, hiyləni başa düşdükdən sonra şahidləri sarayın həyətidə dara çəkdi. Vəziri isə, təzə kəsilmiş inəyin dərisinə bükdürüb, dəmir toppuzlarla döyüb öldürtdü. Sonra tacirə göstəriş verdi ki, qızını evə aparsın və mehriyyəni də asudəliklə xərc etsin.¹

¹ «Elamun-nas», səh. 181.

2-BƏRSİSA ADLI ABİD VƏ ŞEYTAN

Bəni-İsrail tayfasından Bərsisa adlı bir abid uzun illər Allaha ibadətın nəticəsində elə bir məqama yüksəlmişdi ki, nə vaxt dua etsəydi, duası qəbul olunardı. Lakin ömrünün sonunda bir günaha görə, rusvay olaraq dar ağacından asıldı və dünyadan kafir gedərək axirətdə də İlahi əzaba düçar olacaq.

Mərhum Təbərsi, «Ruhul-bəyan» və «Əbül-Fütuh» kitablarının müəllifləri və digər təfsir alimləri «...Kəməsəliş-Şeytani iza nalə lil-insani ukfur fələmma kəfərə qalə inni bəriun minkə...» (...Şeytanın aldatmasına bənzəyir. O, insana: «Kafir ol!» – deyər. İnsan kafir olan kimi, Şeytan: «Mənim səninlə heç bir əlaqəm yoxdur!» – deyər...!))¹ – ayəsinin təfsirində İbn Abbasdan nəql etmişlər ki, bu ayə Bərsisa adlı abidin əhvalatına işarədir. Bu hadisə rəvayətlərdəki ixtilaflarla yanaşı, belədir:

Bərsisanın çox ibadət etdiyindən narahat olan Şeytan onu yolundan çıxarmağa, azgınlığa salmaq üçün hər bir hiyləyə əl atsa da, istəyinə çatmır. Nəhayət, bu işi zinakarlıq vəsvəsəsi ilə aldatmağı öhdəsinə götürən «Əvər» adlı bir şeytana həvalə edir. Təsadüfən, abidin yaşadığı məmləkətin padşahının qızı iflic xəstəliyinə düçar olur. Bərsisadan qıza şəfa vermək məqsədilə padşahın evinə getməsinə xahiş etsələr də, o, razılıq vermir. Çıxılmaz vəziyyətdə qalan qızın qardaşları qızı bir taxtın üstündə Bərsisanın evinə gətirirlər. Bərsisa deyir: «Qız burada qalmalıdır ki, sübh vaxtı dua edərim, şəfa tapar!»

Qızın qardaşları abidin təklifini qəbul edib, geri qayıdırlar. Bərsisa sübh çağı qızın şəfası üçün dua edir və o, şəfa tapır. Bu zaman «Əvər» adlı şeytan fürsətdən istifadə edib, abidin yanına gəlir və vəsvəsə edərək, qızın eşqini onun ürəyinə salır. Bu iş gəlib o yerə çatır ki, hətta qızla zina da edir. Lakin bu işdən sonra peşman olur və qızın bunu öz qardaşlarına xəbər verəcəyindən qorxub, nə edəcəyi haqda fikirləşməyə başla-

¹ «Həşr» surəsi, ayə: 16.

yır. Bu vaxt Şeytan, qızı boğub öldürməyi və orada da dəfn etməklə cinayəti ört-basdır etməyi abidin qəlbinə salır. Bərsisa, Şeytanın vəsvəəsini gerçəkləşdirərək, qızın cəsədini elə öz evində dəfn edir. Səhər qızın qardaşları gəlib, onun harada olduğunu soruşduqda, abid deyir: «Mən dua edəndən sonra o şəfa tapdı və çıxıb getdi.»

Şahzadələr qızı axtarır tapmadıqda, onun Bərsisanın vasitəsilə qətlə yetirildiyini güman etdilər (bəlkə də, bunu Şeytan onların qəlbinə salmışdı). Buna görə də abidin yanına qayıdıb, diqqətlə hər yeri axtardıqdan sonra, axır, onun evindən qızın dəfn olunmuş cəsədini tapıb çıxartdılar.

Padşah əmr etdi ki, Bərsisanın boynuna kəndir bağlayıb şəhərə gətirsinlər və camaatı da bundan xəbərdar etsinlər. Camaat bir yerə topladıqca, abidin rüsvayçılığı daha da artırdı. Nəhayət, onu dara çəkib, kəndiri boynuna saldılar. Bu zaman, həmin Şeytan onun gözü önündə aşkar olub dedi: «Bu müsibəti və rüsvayçılıqları sənə başına gətirən mənəm! Əgər bir an başını tərpətməklə mənə səcdə etsən və mənə məbud bilsən, səni bu acınacaqlı vəziyyətdən xilas edəyəm.» Abid başını tərpətdikdə, Şeytan qəh-qəhə ilə gülüb, onun yanından uzaqlaşdı.»¹

* * *

Bu fəslin əvvəlində qeyd etdiyimiz azğın qrupun müqabilində zahirdə yoxsul olan, təqva və Allaha ibadətlərlə maddi və mənəvi kamala çatan şəxslər də vardır. Təqva və iman onlar üçün ən böyük mənəvi dayaq və qiyamət günü üçün ən qiymətli azuqədir. Bu məsələ ilə əlaqədar diqqətinizi iki əhvalata cəlb edirik:

1 ZƏNBİL TİKƏN GÖZƏL SİMALI ABİD

Həzrət Rəsuli-Əkrəm (s)-dən nəql olunur ki, Bəni-İsraildən olan gözəl və xoş qiyafəli bir abid zənbil toxuyub-satmaqla öz güzəranını keçirmiş. Günlərin birində o, padşahın sarayının yanından keçər-

¹ Şair Sədi, Bərsisanın əhvalatını «Gülüstan» divanında (5-ci məclisdə) nəzmə çəkmişdir.

kən, padşahın arvadının kənizlərindən biri onu görcək, dərhal saraya qayıdıb, abidin gözəlliyini ona xəbər verir və deyir: «Sarayın qapısının ağzından zənbil satan bir kişi keçirdi ki, mən indiyə qədər o gözəllikdə bir kişi görməmişəm!»

Şahzadə xanım deyir: «Onu mənim yanıma gətirin.»

Kəniz tez çölə çıxıb, abidi saraya dəvət edir və xanımın yanına gətirir. Padşahın arvadı abidi görcək, ona məftun olur və iffətə zidd olan əməli təklif etdikdə, abid bu işdən imtina edir.

O, «Əgər bu işə boyun qoymasan, sənə saraydan çıxmağa icazə verməyəcəyəm!» – deyərək kənizə otağın qapılarını bağlamasını əmr edir. İmanlı və təqvalı abid özünü padşahın arvadının tələsinə düşdüyünü görüb, bir az fikirləşdikdən sonra deyir: «Sarayın damında yuyunmaq üçün bir yer varmı?»

Padşahın arvadı deyir: «Bəli!» Sonra kənizinə göstəriş verir ki, onun yuyunması üçün su hazırlayıb dama aparsın.

Kəniz su qabını götürüb, dama çıxır və abid də onun ardınca yuxarı qalxır. Sarayın damından aşağı baxıb görür ki, bura çox hündürdür və aşağı düşmək üçün heç bir vasitə yoxdur. Öz-özünə deyir: «Ey can! Sən uzun illər, gecə-gündüz Allahın razılığına xatir ibadət etmisən ki, indi bir bəla o ibadəti puç etmək istəyir. Allaha and olsun! Əgər buna razılıq versən, zərər çəkmişlərdən olarsan. Bu vəziyyətdə özünü sarayın damından atıb ölsən, günaha batmaqdan daha yaxşıdır!» Abid bu sözləri deyib, özünü sarayın damından atır.

Rəsuli-Əkrəm (s) buyurur: «Bu zaman Allah-təala Cəbrailə xitab edərək buyurdu: «Bəndəm bir günahdan qurtulmaq məqsədilə özünü yerə atmaq istəyir. Özünü yetirib, onu xilas et!»

Cəbrail Allahın əmrilə nazil olub, abidi tutur və mehriban ata övladını yerə qoyduğu kimi, yerə qoyur. Abid yerindən qalxıb evə getmək istədikdə, zənbilləri sarayda qaldığı üçün gün batana qədər gözləyir. Gün batdıqdan sonra evə – öz əhli-əyalının yanına qayıdır.

Abidin arvadı «Zənbillərin pulu hanı?» – deyə soruşduqda, abid «Bu gün zənbillərdən heç bir qazancım olmayıb!» – deyə cavab verir.

Arvadı soruşur: «Bu gecə nə ilə iftar edək?»

Abid deyir: «Çarə yoxdur, dözərik!» Sonra ona deyir: «Ayağa qalxıb, təndirə bir od sal ki, birdən qonşumuz xəbər tutub, bizə yardım etmək fikrinə düşməsin.»

Arvadı ayağa qalxır və təndirə od salıb evə qayıdır. Bu zaman qonşunun arvadı onların evinə gəlib, od istəyir. Abidin arvadı deyir: «Get, təndirdən götür!»

Bir azdan qonşu arvadı qayıdıb, ona «Burada söhbətə başın qarışsın, amma çörəklər təndirdə yanır!» – deyir.

Abidin arvadı tez özünü təndirin başına çatdırıb içərisi ətirli çörəklərlə dolu olduğunu görür. Onları bir qaba yığıb, ərinin yanına gətirir və deyir: «Ay kişi! Allah dərgahında məqamın yüksəkdir. Allahdan istə ki, məişətimiz və güzəranımız düzəlsin və qalan ömrümüzü çətinliklə başa vurmayaq.»

Abid deyir: «Elə bu vəziyyətimiz daha yaxşıdır!»¹

2 YUSİF VƏ ZÜLEYXA

Yusif peyğəmbərin əhvalatı tarixin ən ibrətamiz hadisələrindən biridir. Qurani-Kərimin təbiri ilə desək, onun hadisəsi «əhsənül-qisəs»dir (hadisələrin ən gözəlidir). Allah-təala Öz Kitabında buyurur:

*«Onların (Yusifin və qardaşlarının) hekayələrində ağıl sahibləri üçün, sözsüz ki, bir ibrət vardır.»*²

Yusif uşaq ikən, atasının həddən artıq mehr-məhəbbəti, asayış və naz-neməti içərisində yaşayırdı. Bu isə getdikcə, qardaşlarında narahatçılığı artırırdı. Nəhayət, onu öldürmək qərarına gəlirlər. Bir tədbir qurub, Yusifi səhralığa aparır və orada bir quyuya atırlar. Yusif isə, bir neçə gündən sonra oradan keçən karvanın vasitəsilə nicat tapır və onu aparıb, Misir bazarında satırlar. İlahi qəza və qədər sayəsində bu

¹ «Ləaliul-əxbar», 1-ci cild, səh. 116.

² «Yusif» surəsi, ayə: 111.

gözəl və qiymətli gövhər Misir hökmdarının bəxtinə düşür. Beləliklə, Yusif, Misir hökmdarının evində məskunlaşır.

Hökmdarın həyat yoldaşı gözəl, eyni zamanda sonsuz qadın idi. Rifah və ləl-cəvahirat içərisində yaşayan, lakin evdə başını qatmağa körpəsi olmayan imansız bir qadının şeytani fikirlərə düşməsi təbii idi. Yaşayışdan yeni bir dəyişiklik, daha çox ləzzət almaq istəyirdi. Bu vaxt Yusif adlı gözəl bir cavanın onun evinə və yaşayışına daxil olması bu şeytani fikirlərə daha da kömək etdi və onu özünə cəlb etməyi qərara aldı. Belə bir şəraitdə Allaha və qiyamət gününə etiqad bəsləməkdən başqa, heç nə nəfsani ehtirasları cilovlaya bilməz. Züleyxa, Yusifi iffətsizliyə cəlb etmək üçün tədbir görür. Allah-təala bu barədə buyurur:

وَرَاوَدَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ وَغَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ

«(Züleyxa) Yusifi yoldan çıxartmaq istədi, (elə bu məqsədlə) qapıları bağlayıb dedi: «İndi mən sənə ixtiyarındayam...!»¹

Yusifin düşdüyü o çıxılmaz vəziyyəti təsəvvür etmək çox çətin-dir! Bir tərəfdən cavanlıq qüruru və cinsi hislərin coşduğu vaxt, digər tərəfdən isə Züleyxanın cəlbədici gözəlliyi və zinətlənməsi; eləcə də başqalarının gözündən uzaq xəlvət bir yer, güzgülənmiş gözəl saray, özü də hər bir iş üçün məxsus hazırlanmış bir otaqda cinsi ehtirasları daha da təhrik edə bilərdi. Hələ Züleyxanın Yusifə qarşı şiddətli eşq-məhəbbətinin artması daha güclü amil olaraq insanın iffətsizliyə, bədrəyib azgınlığa düşməsinə tam zəmin yaradırdı.

Görəsən, Yusif belə şəraitdə nə fikirləşirdi? Bu vəziyyətdən canını qurtarmaq, günahdan uzaq olmaq və nəfsinin qarşısını almaq üçün kimdən kömək diləməliydi? Əsas etibarilə, hansı qüvvə onu günah və çirkinlikdən qoruya bilərdi?

Amma Yusif özünü qoruyaraq, günaha batmadı. Ona xəyanət əli uzatmadı və Şeytan tələsindən qaçıb canını qurtardı. Bu isə onu daha

¹ «Yusif» surəsi, ayə: 23.

böyük çətinliklərə saldı və Züleyxanın ondan intiqam almaq fikrinə düşməsinə baxmayaraq, öz paklığını günahla əvəz etmədi. Amma görəsən, hansı qüvvə, hansı qüdrət sayəsində?

O, paklığı nəticəsində neçə illər sonra, hətta Misirin başçısı oldu. Ədalət və düzgünlüyünə görə Misirin və qonşu məmləkətlərin əhalisinin diqqətini özünə cəlb etdi. Bir zaman hətta qardaşları yoxsulluqdan möhtac olub, Misirə gəlir, onun alicənablığını görür və üçüncü səfərlərində isə, onun yüksək səciyyəvi xüsusiyyətləri, insani keyfiyyətləri ilə yanaşı qardaşı Yusif olduğunu başa düşürlər. Allah-təala, Yusifin şeytan tələlərindən xilasına səbəb olan yardım və fəvqəladə qüvvəni onun öz dili ilə iki cümlədə bəyan etmiş, onun böyüklüyü və alicənablığının rəmzinə sabit, dəyişilməyən qanun şəklində qardaşlarına belə açıqlamışdır:

قَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَىٰ نَاثِقٍ إِنَّمَا يَتَّقِي وَيَصْبِرُ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ

«Hər kəs Allahdan qorxub pis əməllərdən çəkinsə (təqvalı olsa) və səbr etsə, həqiqətən, Allah yaxşı işlər görənlərin mükafatını əsla zay etməz!»¹

Bu ayədən məlum olur ki, Yusif (ə) şeytani tələyə düşdükdə, belkə də bu İlahi qanunu nəzərə alaraq öz-özünə fikirləşirdi ki, Züleyxadan alacaq bir anlıq ləzzətin əvəzində dünya və axirətin həmişəlik bədbəxtliyindən yaxa qurtara bilməz. Bundan əlavə, Allaha olan imanı, səadət və xoşbəxtliyi əldən verəcəkdi, amma Allaha xatir müvəqqəti ləzzətdən uzaqlaşib pəhrizkarlığı seçir, həm dünya, həm də axirətin səadətini heç nə ilə dəyişmir.

Mömin və nəfsin qulu olmayan hər kəs belə təhlükəli anlarda Allaha sığınır, Ondən kömək diləyərək, düz yolu seçir. Qurani-Kərimdə buyurulur: «Hər kim Allaha təvəkkül etsə, Allah ona kifayətdir!» və yaxud Yusifin dilindən belə buyurulur: «Kim Allahdan qorxub pis əməllərdən çəkinsə və səbr etsə, həqiqətən, Allah yaxşı işlər görənlərin mükafatını əsla zay etməz!»²

¹ «Yusif» surəsi, ayə: 90.

² «Yusif» surəsi, ayə: 90.

Əgər Yusif (ə) nəfsani istəklərə, ehtiraslara uysaydı, Misirin padşahlığına əsla çata bilməzdi, böyük iffət və həyasını qoruyaraq xəyanətə əl atmayan Yusif (ə), Misir hökmdarının diqqətini özünə cəlb edir, nəhayət, zindandan azad olduqdan sonra hökmdar ona deyir: «Sən bu gün yanımızda mövqe sahibisən və etibarlı bir şəxssən!»¹

Bu hadisə və əhvalatlar ətrafında düşünüb nəticə çıxaran hər bir insan həyatın hər hansı təhlükəli anında özünü qoruyub-saxlamağa əmin olacaqdır.

İndi isə nemətləri dəyişdirən günahlar və onların təsirləri haqda danışacağıq:

KEÇMİŞ ÜMMƏTLƏR

Qurani-Kərim keçmiş ümmətlərə verilən saysız-hesabsız nemətlərin və ruzilərin aradan getməsinə günah və nankorluğun nəticəsi bilərək, ümumi şəkildə belə buyurur:

أَو لَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ كَانُوا مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا هُمْ أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَآثَارًا فِي الْأَرْضِ فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ

«Məgər onlar yer üzünü dolaşıb özlərindən əvvəlkilərin axır-aqibətinin necə olduğunu görmürlərmi? Onlar bunlardan daha qüvvətli, yer üzündə daha çox iz qoyub getmiş kəslər idi. Allah onları günahlarından dolayı yox etdi...»²

Fironluq edənlərin barəsində buyurur:

كَذَّابٍ آلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ

«Eynilə Firon nəslinin və onlardan əvvəlkilərin hərəkətləri kimi, Allahın ayələrini təkzib etdilər (və İlahi nemətlərə qarşı nankor oldular). Allah da onları günahlarına görə məhv etdi.»³

Səba qövmi haqda buyurur:

¹ «Yusif» surəsi, ayə: 54.

² «Qafir» surəsi, ayə: 21.

³ «Ənfal» surəsi, ayə: 52.

لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ فِي مَسْكَنِهِمْ آيَةٌ جَنَّتَانِ عَنْ يَمِينٍ وَشِمَالٍ كُلُوا مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهُ بَلْدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبٌّ غَفُورٌ فَأَعْرَضُوا فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ وَبَدَّلْنَاهُمْ بِجَنَّتَيْهِمْ جَنَّتَيْنِ ذَوَاتَىٰ أَكْلِ خُمُطٍ وَأَتَلَتْهُنَّ أَشْيَاءَ مِّنْ سِدْرٍ قَلِيلٍ ذَٰلِكَ جَزَاؤُهُمْ بِمَا كَفَرُوا وَهُمْ فِي أَجْزَارٍ إِلَّا الْكَفُورَ

«Səba tayfasının yurdunda bir nişanə var idi. Sağdan və soldan iki bağça var idi. (Onlara belə buyurulmuşdu): «Rəbbinizin ruzisindən yeyin və Ona şükr edin. Gözəl bir diyar və bağışlayan bir Rəbbiniz vardır. Lakin onlar (Allahın itaətindən və nemətlərə şükr etməkdən) üz döndərdilər. Biz də üstlərinə ağır bir sel göndərdik. Onların iki (nemətlə dolu) bağçasını tikanlı, acı meyvəli, yulğun ağacları və bir az da sidr ağacı olan iki bağçaya çevirdik. Onları nankorluqlarına görə belə cəzalandırdıq. Biz heç nankordan başqasına cəzamu verərik?»¹

SƏBA QÖVMÜNÜN ƏHVALATI

Elə qədim zamanlardan Yəmənün ətraf qüdrətli ölkələri Ərəbistan yarımadasının cənub-qərbində yerləşən bu mühüm məntəqəni işğal etmək üçün həmişə bir-birlərilə müharibə edirdilər. Bura bir zamanlar sasanilər dövlətinin ixtiyarına keçərək muxtar vilayət olmuşdur. Alimlərin birinin dediyinə əsasən, təqribən, eramızdan 850 il öncə Səba qövmünün hökmdarının Yəməndə qurduğu dövləti altı yüz il davam etmişdir. Son vaxtlar əldə edilən və Avropa muzeylərində saxlanılan tarixi sənəd və əşyalardan məlum olur ki, Səba qövmü yüksək mədəniyyətə, qızıl-gümüş istehsalında, gözəl memarlıqda və şəhərlər salma üsulunda böyük məharətə malik imişlər.

Səba hökmdarlarının mühüm işlərindən biri də «Mərib» səddidir ki, Mərib şəhərinin özü Səba dövlətinin paytaxtı olmuşdur. Bu şəhər uca dağlarla əhatə olunan bir dərənin yamacında yerləşir ki, onun ortasındakı yüksəkliyinə xüsusi gözəllik verən «Bələq» sıldırımlarını 500 yüz metrə yaxın boğaz ikiyə ayırır.

¹ «Səbə» surəsi, ayə: 15-17.

Yəmən ölkəsi geniş və məhsuldar ərazilərə malikdir və Ərəbistan yarımadasının digər nöqtələri kimi, su ehtiyatları azdır. Səhralıqla əhatə olduğundan, həmişə yağış suları hədəf olurdu. Bu məqsədlə yəmənلیلər yağış sularını bir yerə yığıb anbar etmək üçün sədd düzəltmək qərarına gəldilər. Bəzi tarixçilərin qeyd etdikləri kimi, bir çox sədlər tikdilər ki, onların ən mühümü «Mərib» səddidir. Bu sədd iki «Əbləq» qayasının arasında yerləşir. Səddin suyundan istifadə etmək üçün həndəsi üsullar üzrə onun iki tərəfində kiçik qapılar qoyulmuşdur ki, lazım olduqda, suyu çoxaldıb-azaltmaq mümkün olsun.

Uzunluğu səkkiz yüz, eni isə əlli metr olan su anbarının vasitəsilə onun ətraf səhralıqları yaşıllaşdıqca, on üç şəhər də salındı, əkin sahələrinə, gözəl və mer-meyvəli bağlara çevrildi. Belə ki, bu şəhərlər və onların çoxlu neməti dillər əzbəri olmuşdur.

Bu sədlər havanın təmizliyi və nemətlərin günü-gündən çoxalmasına səbəb olmuşdu. Səba qövmü belə bir şəraitə malik olduğu üçün saysız-hesabsız İlahi nemətlərə şükr etməli idilər. Çünki artıq onlar aclıq və susuzluqdan nıcat tapmışdılar. Lakin yavaş-yavaş qəflət yuxusuna gedərək, nankor olur və yalnız dünya işlərinə qapılırlar. Bu minvalla Allah onların hidayəti və doğru yola yönəlməsi üçün peyğəmbərlər göndərdi. Amma peyğəmbərlərin sözləri və öyüd-nəsihətlərini təkzib edərək əyyaşlığa və cinsi ləzzətlərə qurşandılar. Peyğəmbərləri öz ehtirasları, cinsi ləzzətləri müqabilində mane hesab edən keçmiş ümmətlər kimi onlara əzab-əziyyət verməyə başladılar zaman İlahi əzaba düşər oldular.

Allah-təala «Ərim» selini göndərməklə o böyük səddi dağıdaraq bütün şəhər və bağlarını viran etdi. Beləliklə, o gözəl diyar quru və yandırıcı səhralığa çevrildi. Cəh-cəh vuran bülbüllər, quşlar oranı tərk etdi, meyvəli, tərəvətli və yam-yaşıl bağ-bağatların yerində tikanlıqlar, yabanı meyvəli bitkilər, yulğun və sidr ağaclarından başqa bir şey qalmadı.¹

¹ «Məcmüül-bəyan», «İbn Hişamın sirəsi», «Biharul-ənvar» və «Qisəsül-Quran» (Bəlaği) kitablarından istifadə etməklə.

Budur günahların nemətlərin əvəz edilməsindəki təsiri! İmam Səccad (ə) bir hədisdə nemətləri dəyişdirən bəzi günahları bəyan edərək buyurmuşdur: «Nemətləri dəyişdirən günahlar bunlardır: «Zülm etmək, xeyir və bəyənilən işlərdəki adəti tərk etmək, nemətə qarşı nankorluq və şükr etməmək.»¹

Keçmişdə baş verən əhvalat və hadisələrdən əlavə, elə öz dövrümüzdə də çoxları var ki, İlahi nemətlərə qərq olduqları halda nankorluqları, Allahın əmrinə təslim olmadıqları üçün nemətlər İlahi əzaba çevrilir. Böyük istedad, kifayət qədər qüvvəyə malik olan nə çox cavanla rastlaşırıq ki, bu özü və ailəsinin səadətini təmin edə biləcəyi təqdirdə, bu imkandan səmərəli istifadə etmək, ailə və cəmiyyətdə sağlam ruh yaratmaq əvəzinə, günahlar və nəfsə qulluğu nəticəsində faydasız, zərərli ünsürə çevrilir. Boş vaxtlarını sağlam istirahətə, idman və faydalı kitabların mütləsinə sərf etmək, cismi və ruhi gözəl etmək əvəzinə, küçə və bazarlara keşiş çəkmək, camaatın namusuna sataşmaq, narkotik maddələr və spirtli içkilərə qurşanmaları nəticəsində elə cavan ikən SPİD və zöhrəvi xəstəliklərə tutulmaları adi hallardandır. Əgər onlar təhsili davam etdirib, ictimai sahələrdə vəzifə tutsaydılar, həm özlərinə, həm də cəmiyyətə xeyir verər, xəstəxana və ya dəlixanalarda ölümün intizarını çəkməzdilər. Eləcə də ailə və övlad fikrindən tamamilə daşınıb, ifrat dərəcədə qeyri-qanuni cinsi ləzzətlərə qurşananların da axır-aqibəti hamıya məlumdur. Belə xəstə ünsürləri cəmiyyət özü öz əllərilə tarixin qəbristanlığında dəfn edirlər.

Görəsən, cəmiyyətdə hər gün rastlaşdığımız belə hallar başqalarının qəflət yuxusundan ayılması, tənbeh olunması üçün kifayət deyilmi? İlahi nemətlərin əzab və möhnətlə dəyişilməsində günahın təsirini başa düşmək üçün gündəlik müşahidə etdiyimiz hadisə və əhvalatlar kifayət deyilmi?

İmam Əli (ə) buyurmuşdur: «Başqalarının axır-aqibətindən ibrət götürən şəxs ağıllıdır.»²

¹ «Məaniyül-əxbar», səh. 270.

² «Qürəül-hikəm», səh. 46.

O həzrətin başqa bir buyuruğu ümumi bir qanun şəklində də deyilmişdir: «Allaha and olsun! Nemət bolluğu içində yaşayan elə bir qövmlənməmişdir ki, yalnız törətdikləri günahlarına görə nemət əllərindən alınmasın. Çünki Allah bəndələrinə zülm etməz!»¹

Lord Aviburi necə də gözəl demişdir:

«İffət və pak yaşamaq istəyən, ruh aynasını rəzil işlərlə çirkləndirməyən kəslər özlərini gözləsinlər; çünki onlar qonşusu oğru olana bənzəyirlər ki, hər an pusqudan çıxıb qarət etməyə hazırdır. Müvəffəqiyyət və səadətə nail olmaq istəyən cavanlar fitnə-fəsadlardan, çirkinliklərdən uzaq olmalı, onun ətrafında gəzib dolanmamalıdır. Çünki heç vaxt nəfisi özbaşına buraxmaq olmaz və bir anlıq qəflətlə ayağı büdrəyər, ixtiyarı əldən verməklə həmişəlik bədbəxtliyə düşər olar.»²

Əyyaşlıq və cinsi ləzzətlərə qurşanmağın çoxlu təhlükələri vardır ki, onları nəzərə almaqla çox baha başa gələn müvəqqəti ləzzətlərdən əl çəkməyə dəyər. Bunu həmişə yadda saxlamalıyıq ki, həyat möhnət və ağrı-acılarla birgədir. Əgər bu şübhəsiz qanundan boyun qaçımaq istəsək və özümüzü ötürü ləzzətlərə tapşırısaq, tez bir zamanda bu özbaşınalığın aqibətini görərik... Cismani ləzzətlər hər nə qədər xoş və ləzzətli olsa da, müvəqqətidir və adətən, onun öz qiymətindən neçə dəfə artıq zərər görürük. Belə isə, nə üçün müvəqqəti ləzzəti əbədi zərərlə əvəz edirik?

Camaat dünyəvi səadət və xoşbəxtlik əldə etmək üçün gecə-gündüz o tərəf-bu tərəfə can atırlar ki, az adam ona nail olur. Çoxları xoşbəxtliyi həyatın üzərində cəvələnən aldadıcı köpükdə görürlər ki, hələ ona nail olacaqları da məlum deyildir. Bu aldadıcı ləzzətlər sanki zəhərli ilanlara bənzəyir ki, onlardan çəkinmək zəruridir. Xoşbəxtliyi həqiqi sevinc və xoşbəxtlikdə axtarmaq necə də gözəldir!

Həyatda özlərini idarə edə bilməyən cavanlar bilsinlər ki, qocaldıqda, aciz olduqları vaxt həsrət çəkəcək, lakin cavanlığında nəfsi ayaq altında qoyanlar, ehtiras və istəklərini mətanətli səbr suyu ilə söndü-

¹ «Nəhcül-bəlağə», (Feyzül-İslam), səh. 570.

² «Xoşbəxtlik axtarışında», səh. 204.

rənlər, gecə-gündüz zəhmət çəkənlər dözdükləri əzab-əziyyətin və möhnətin nəticəsini görəcəklər. Necə deyərlər, ağlaya-ağlaya toxum səpənlər, məhsulunu gülə-gülə götürərlər. Ehtirasla yanaşı sevinclər uzaqdan ilğıma bənzəyir, ona yaxınlaşdıqda isə, yandırıcı hərarətdən başqa bir şey görünmür, yaxud sübh vaxtı səmanı bürüyən mehi xatırladır ki, tezliklə günəşin isti şüaları nəticəsində gözlərdən itəcəkdir.

Müvəqqəti ləzzətlər üfüqdə işıldayan parıltıya bənzəyir ki, ona yaxınlaşdıqca, insan həyatda bir az da çox didərgin düşür, özündən sonra isə bədbəxtlik, uzun həsrət və qəm-qüssəni yadigar qoyur.

Tomas Akembes deyir: «Maddi ləzzətlər əvvəl bizi təbəssümlə özünə cəlb etsə də, axırda zəhərli iynəsi ilə ruhumuzu iflic edir.

Biz həmişə ləzzətləri öz vücudumuzdan xaricdə axtarıq. Belə ləzzətlər puç və günəşin şüası düşdüyü zaman suyun üzərində görünən rəngarəng ışıltılar kimidir ki, hiss və duyğular nəfəsdən dayandıqda, yerində həsrət və təəssüf qalır. Səadəti belə təhlükəli ləzzətlər içərisində axtaranlar susuz insanlara bənzəyirlər ki, şor sudan qarınlarını nə qədər doldursalar da, susuzluqları bir o qədər də artır.

Həqiqətdən uzaqlaşmağı heç bir adla xoşbəxtlik adlandırmaq olmaz. Xoşbəxtlik şirin hiss və duyğudan, ruhumuzdan qalxan sevincdən ibarətdir.

Böyük şəxsiyyətlərdən biri deyir: «Əgər puç və aldadıcı ləzzətlər olmasaydı, həyatın digər müsibətləri insana ağır gəlməzdi.»

Madam Dosavini deyir: «Maraqlıdır! Biz sevinc dolu həyatda bir dəqiqə belə, şad deyilik.»

Alfred Ston deyir: «Rahatlıq, asayiş və arxayınlıq ən üstün xoşbəxtlik sevincidir!»¹

BUNDAN ARTIQ BƏDBƏXTLİK?!

Bir dəfə həcc səfərinə getməli idim. Sənədlərimin işləri ilə əlaqədar polis şöbələrindən birinə müraciət etdim. Polis rəisinin otağında

¹ Yenə orada, səh. 8, 12, 13, 32 və 34.

təxminən iyirmi yaşlı rəngi solğun, arıq bir cavan oğlanın əyləşdiyini gördüm. Onunla üzbəüz qoca bir kişi də əyləşmişdi. O, çox narahat görünürdü. Bir azdan sonra rəis otağa daxil oldu. Qoca kişi söhbətə başlayıb dedi: «Cənab rəis! Sizə and verirəm bütün müqəddəs şeyləri! Sizə and verirəm öz vicdanınızı! Məni bu naxələf uşağın şərrindən xilas et. Sizə and verirəm Allahı! Bu uşağı salın zindana ki, onun əlindən rahat olum! Sizə and verirəm Allahı! Daha bu uşağın əlindən özümü intihar etmək istəyirəm!...»

Polis rəisi bunun səbəbini soruşduqda, qoca kişi dedi: «Cənab rəis! Bu mənim oğlumdur. Kaş, bu bir oğlum olmayaydı! Onu uşaqlıqda məktəbə qoydum. 15-16 yaşından başlayaraq, artıq gecələr evə gec gəlirdi. Hələ gündəlik xərcliyi üçün xeyli pul da istəyirdi. Yavaş-yavaş dərsləri də zəifləyib, hətta iki ildir ki, imtahanlardan kəsilir. Onu tənbeh etdikdə, müxtəlif bəhanələr gətirir, bəzən günahı müəllimin üstünə atır, bəzən də dərslərin çətin olduğunu bildirirdi. Axırda, birdəfəlik dərsi də tərk etdi. Daha nəzarətimiz altından çıxıb... Kaş, harasa çıxıb gedəydi! İndi bir neçə müddətdir ki, evdən oğurluq edir, bizdən xəbərsiz pul götürür. Hara xərclədiyini də bilmirik. Bir neçə gün bundan öncə saatım yox oldu, sonra kostyumum, daha sonra isə evin xalçası itdi. Araşdırdıqdan sonra məlum oldu ki, evdən oğurluq edən öz oğlumdur. Bir sözlə, biz bu uşağın əlindən təngə gəlmişik!»

Qoca kişi bu sözlərdən sonra rəisə yalvarıb dedi: «Cənab rəis! Sizi Allaha and verirəm, bu uşağı zindana salın və bizi onun şərrindən qurtarın!»

O kişinin bu vəziyyəti doğrudan da, acınacaqlı haldır. Mən öz işimi qurtarıb, otaqdan çıxdım. İnanın ki, o hadisənin üstündən iki il keçsə də, yadımdan silinmir. Çünki övlad ata-anasının gözüünün nuru olmaq əvəzinə, günah və əyri yola düşməklə hansı vəziyyətə gəlib çatır ki, ata ondan polisə şikayət edir, onun ölümünü arzulayır! Övladının böyüyüb boya-başa çatmasında ağır zəhmətlərə qatlaşan ata nə üçün öz gözüünün nurunu, qəlbinin parasını zindana salmalı, neçə günlük də olsa, övladının şərrindən xilas olmaq fikrinə düşməlidir?...

HEYRƏTLƏNDİRİCİ STATİSTİK XƏBƏRLƏR

Mətbuatda tez-tez rastlaşdığımız mühüm xəbərlərdən biri də alkoqolizmə qurşanmağın nəticəsində dəliliyə, psixi-ruhi xəstəliyə tutulanların sayının getdikcə artmasıdır. Zina, qanunsuz cinsi əlaqələrlə zöhrəvi xəstəliklərə tutulanların, uzun müddətli cismi-ruhi zərbələrə məruz qalan cavanların sayı olduqca çoxdur. Məsəl üçün, aşağıda qeyd olunan statistik xəbərlərə diqqət yetirin:

«1856-cı ildə Amerikada qeydə alınmış ruhi-psixi xəstələrin sayı on dörd min və 1910-cu ildə isə onların sayı yetmiş min nəfərə yaxın olub. Amerikalı bir doktorun verdiyi məlumata əsasən, dəliliyə düşər olma halların 50%-i spirtli içkilərlə əlaqədardır. Doktor Hevinz Şimali Amerikanın ştatlarından birində (Masaçustets) tədqiqat apardıqdan sonra belə nəticəyə gəlir ki, 50% ruhi-psixi xəstəliklərə səbəb spirtli içkilərin təsirindəndir. Fransada da bir statistik məlumatda spirtli içkilər vasitəsilə ruhi xəstəliyə tutulanların sayı iki yüz min nəfər qeydə alınmışdır.

«Alkoqolizmlə mübarizə qurumu»nun sədri Fransada buna həsr edilmiş 24-cü beynəlxalq konfransda spirtli içkilərin şüur və ruha göstərdiyi təsirləri barəsində belə faktlar açıqlamışdır:

«Xəstəxanalara müraciət edən qadınların 20%-i, kişilərin isə 60%-i alkoqola qurşananlardır. Ruhi xəstələrin 70%-i və zöhrəvi xəstəliyə tutulanların isə 40%-i spirtli içkilər nəticəsində bu bəlalara düşər olmuşlar.

İngiltərə alimlərinin tədqiqatları da göstərmişdir ki, bu ölkədə ruhi-psixi pozuntu hallarının 95%-i spirtli içkilərdən istifadə etmək üzündəndir. Uşaqlarda şüur çatışmazlığın 60%-i spirtli içkilərə adət edən valideynlərdə müşahidə olunmuşdur.

Zöhrəvi xəstəliklər və onların vurduğu tələfatla əlaqədar yazırlar:

«ABŞ-da aparılan tədqiqatlara əsasən, bu ölkənin 90% əhalisi zöhrəvi xəstəliklərə düşər olur. Təkcə Amerikanın rəsmi xəstəxanalarında müalicə edilən xəstələrin sayı 360 min nəfərdən ibarətdir. ABŞ-da 650 xəstə-

xana zöhrəvi xəstəliklərin müalicəsi üçün ixtisaslaşmışdır ki, belə xəstələrin yalnız 1,5%-i həmin yerlərdə, onların çoxu isə ev şəraitində xüsusi həkimlərin nəzarəti altında müalicə olunurlar. Bu ölkədə hər il 30-40 min körpə valideynlərin içkiyə qurşanmaları səbəbindən ölür. Zöhrəvi xəstəliklərdən ölənlərin sayı «vərəm» xəstəliyini müstəsna etməklə, təbii və digər xəstəliklər nəticəsində ölənlərin sayından daha çoxdur.»¹

GÜNAH MİLLƏTLƏRİ HƏLAK, ŞƏHƏRLƏRİ VİRAN EDİR

Allah-təala Qurani-Kərimin bir çox ayəsində günahı millətlərin məhv olunmalarının amili kimi tanıtdıraraq buyurur:

أَلَمْ يَرَوْا كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِّنْ قَرْنٍ مَّكَّانَهُمْ فِي الْأَرْضِ مَا لَمْ يُمْكِنْ لَّكُمْ وَأَرْسَلْنَا السَّمَاءَ عَلَيْهِمْ مِّدْرَارًا وَجَعَلْنَا الْأَنْهَارَ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمْ فَأَهْلَكْنَا هُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَأَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا آخَرِينَ

*«Məgər özlərindən əvvəl neçə-neçə nəsilləri (ümmətləri) məhv etdiyimizi görmədilərmidi? Onlara yer üzündə sizə vermədiyimiz imkanlar vermişdik. Göydən onlara bol yağış göndərmiş və yerlərində çaylar axıtmışdıq. Biz onları günahlarına görə məhv etdik və onlardan sonra başqa yeni bir nəsil yaratdıq.»*²

«Yunis» surəsində buyurur:

وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُوا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ وَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا كَذَلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ

*«Sizdən əvvəl neçə-neçə nəsilləri peyğəmbərləri aşkar möcüzələrlə gəldikləri halda, zülm etdikləri və iman gətirmədikləri zaman məhv etdik. Biz günahkarları belə cəzalandırıraq!»*³

«Ənfal» surəsində buyurur:

كَذَّابٍ آلٍ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ فَأَهْلَكْنَا هُمْ بِذُنُوبِهِمْ

¹ Yenə orada, səh. 114.

² «Ənam» surəsi, ayə: 6.

³ «Yunis» surəsi, ayə: 13.

«Eynilə Firon nəslinin və onlardan əvvəlkilərin hərəkətləri kimi, Rəbbinin ayələrini təkzib etdilər. Biz də onları günahlarına görə məhv etdik!»¹

Səhud qövmi barəsində buyurur:

فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذُنُوبِهِمْ فَسَوَّاهَا

«Lakin onlar Allahın peyğəmbərini yalançı saydılar və dəvəni tutub kəsdilər. Allah da bu günahlarına görə onların kökünü kəsib yerlə yeksan etdi.»²

Quranda bunlara oxşar ayələr çoxdur və onların içərisində lap çox diqqəti cəlb edən ayə budur:

وَإِذَا أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ فَدَمَرْنَاهَا تَدْمِيرًا

«Biz bir məmləkəti məhv etmək istədikdə, onun naz-nemət içində yaşayan başçılarına əmr edərək (onları nemətləri artırmaqla yavaş-yavaş qəflət yuxusuna salaraq). Nəhayət, onlar pis-pis işlər törədirlər. Beləliklə, hökm (İlahi əzabın göndərilməsi) vacib olar və onu yerlə yeksan edirik.»³

Bu ayədən məlum olur ki, günah hər hansı bir yerdə artdığı vaxt həlakət və əzaba zəmin yaradır. Hər bir xalqın arasında fitnə-fəsad törədənlər, günahkarlar, çirkinliklərlə məşğul olanlar çoxalarsa, onda o xalq İlahi əzabın intizarını çəkməlidir. Keçmiş qövlərin tarixini araşdırdıqda, müəyyən olur ki, günah və çirkinliyə batmış qövmün məhv olması çox çəkmir. Onların acınacaqlı aqibəti tarixdən silinmir və gərək başqaları onlardan ibrət alsınlar.

Cəlaləddin Rumi keçmiş qövləri və xalqların sərgüzəştindən ibrət almaq üçün belə bir təmsili nəzmə çəkmişdir:

Şir, qurd, tülkü olub həmdəmi – yar,
İnək, keçi, dovşanı bir ovladılar.

¹ «Ənfal» surəsi, ayə: 54.

² «Şəms» surəsi, ayə: 14.

³ «İsra» surəsi, ayə: 16.

Zəhmət ilə onları ta cəmlədilər,
 İştahayla əl-qolunu çirmədilər.
 Qurdla tüklü tamah salıb cəmdəyə hər,
 Birin payın ədalətlə bölməyə gər.
 Şir ola, bəs, yox daha söz, ayrı divan,
 Ədalət kürsüsün tutub layiq olan.
 Gözaltı bir aslana tez nəzər salıb,
 İkən, şirsə bir an durub fikrə dalıb.
 Dedi: «bu gün qurd gələcək ədli-əyan,
 Bu işdə yox bir daha söz, başqa bəyan!»
 Qurd da bu dəm, böyük fərəh içrə durub,
 Bölməyə hər birin payın hazır olub.
 Sordu: «Kimin təqsimə bir şübhəsi var?
 Bu təqsimdə hər birinin öz payı var?
 İnək, keçi, dovşan axır qaydasıyla,
 Böyük-küçük alır payın sırasıyla.»
 Bir an qəzəb içrə coşan aslan çalır,
 Pəncəsilə qurdun dəlib gözün salır!
 Aqibəti düşünmədən, düşünmədən,
 Sən də qurdun günündəsən, günündəsən!
 Şir yenidən dolandırıb, başın dedi:
 «Gördün ki, qurd çəkinmədən sözün dedi.
 Buyur, göstər, Tülkü-tünbək, sən də hünər,
 Ədalət qoy tapdanmasın, yer-göy dinər!
 Əl-ayağı əsən tülkü gəzir oyuq,
 Yağlı dilin işə salsın, vurur topuq.
 Daha yoxdur, sözün müftə satın alan,
 Nə qaçmağa elə imkan, nə də yalan.
 Bir yol qalır, o da yalnız yaltaqlanmaq,
 Şirin dilə tutub, şirin könlün almaq.
 Durub dedi: «Şa, şa, şa, şa şah sağ olsun,
 Sü, sü, sü, sü sübh yerməyin i–inək olsun!

Bilsən, deyim, el arası adətdir,
Sübh yeməyi güclü olsa, məsləhətdir.
Nahar vaxtı istirahət olsun gərək,
Yağlı keçi ətin yeyib dincələrək.
Başın qoyub mürgüləsən, şər – axşamdı,
Dovşan isə, həzmin üçün əla şamdı!
Sözümdə bir həzyan yox, nöqsan yox,
Türkə-çarə, tibbi-nüsxə əlimdə çox.»
«Halal olsun! Kimdi Tülkü bəy ustadın?»
Dedi: «Bilsən, çoxdu ömür-təcrübəm,
Çərxi-fələk bir günü xoş, bir günü qəm.
Bir an əvvəl unutmuşkən ismi-adım,
Bir an sonra gəbərmiş qurd ustadım.»

Doğrudan da, keçmiş qövmlərin sərgüzəştləri ibrət götürənlər üçün böyük öyüd-nəsihətdir. İmam Əli (ə) buyurmuşdur: «Nəsihətlər çox, nəsihət eşidənlər isə azdır!»¹

Başqa bir hədisdə buyurmuşdur: «Keçmiş ümmətlərə pis əməllərinə görə üz verən ağır cəzalar və bəlalardan qorxun! Yaxşı-pis işlərdə onların əhvalatlarını yadınıza salın ki, ibrət alasınız?!»²

GÜNAH – İSPANİYA MÜSƏLMANLARININ MƏĞLUB OLMASININ AMİLİ

İspaniya Avropanın cənub-qərbində yerləşir və məhsuldar, səfalı təbiətə malik olan ölkələrdəndir. Bu ölkə 711-ci miladi ilində – əməvilərin xəlifəlik dövründə Tariq ibn Ziyadın başçılığı və müsəlmanlardan ibarət on iki min qoşunla fəth edildi.

Fransız alimi Qustav Lübon yazır:

«İspaniyanın cənub bölgəsinin məhsuldar torpağını, yaşıl və təravətli təbiətini görən hər kəs deyə bilər ki, bu ölkə ərəblərin əlinə

¹ «Qurərul-hikəm», səh. 741.

² «Nəhcül-bəlağə», (Feyzül-İslam), səh. 471.

keçdikdə, onların əhval-ruhiyyələrində necə böyük təsir bağışlamışdır. Doğrudan da, bu ölkənin yaxşı ab-havası, məhsuldar torpağı, gözəl təbiəti onları heyran və valeh etmişdi.

Ərəb sərkərdəsinin Əməvi xəlifəsinə yazdığı məktubların birində İspaniya belə vəsf edilmişdir: «Bu ölkənin lətif havası Şamı, mülayimliyi Yəməni, gül-çiçəkləri, yaraşıqlı və ətirli meşəlikləri Hindistanı, məhsuldarlığı Əhvazı; mədən və ləl-cəvahiratı isə Çini xatırladır...»¹

Tariq ibn Ziyad Əməvi xəlifəsinin Afrikadakı hakimi Musa ibn Nüseyr tərəfindən İspaniyanı fəth etməyə məmur olundu və Cəbəlut-Tariqdən İspaniyaya daxil oldu. On iki mindən ibarət qoşunla İspaniyanı ələ keçirməyə qəti ümidvar deyildi. Çünki bu kiçik qoşunun İspaniya hökumətinin böyük təchizata malik olan güclü ordusu müqabilinə çıxması olduqca çətin idi. Lakin onların igidlik, cürət və qorxmazlığı hər bir çətinliyi aradan qaldıraraq, az bir zamanda İspaniyanın şəhərlərini bir-bir fəth etmişdilər.

Müsəlmanlar bu ölkəyə təqribən səkkiz yüz il hökmranlıq etdilər. İndinin özündə də onların «Eşbiliyyə» sarayı, «Qurtubə» və «Həmra» məscidi kimi tarixi abidə və əsərləri İspaniyanın gəlir mənbəyi sayılır və hər il çoxlu səyahətçilər, turistlər bu tarixi abidələri görmək məqsədilə İspaniyaya axışırlar. Müsəlmanların İspaniyaya hakim olduqları səkkiz yüz il ərzində xristianlar saysız-hesabsız tədbir, qanlı müharibələr törətdilərsə də, bu ölkəni müsəlmanların əlindən ala bilmədilər. Nəhayət, onlar cavanlar arasında fitnə-fəsadı, çirkinlikləri yaymaqla yavaş-yavaş bu ölkəyə nüfuz etdilər. Cavanların qəflətindən, əyyaşlıq və cinsi ehtiraslara qurşanmasından istifadə edib, mühüm mənsəbləri ələ keçirərək öz zərbələrini endirdilər.

Tarixçilər bu haqda belə yazmışlar: Məsihi rəhbərləri məharətlə tədbirlərini icra edərək müsəlmanların Bərraq ibn Əmmar adlı xəyanətkar zabitlərindən biri ilə əlbir olub, bu işi həyata keçirirlər. Onun vasitəsilə görülməli işlər aşağıdakılardan ibarətdir:

¹ «İslam və qərb mədəniyyəti», səh. 326.

1. Kifayət qədər spirtli içki İspaniyanın şəhərlərinə daxil edib, çox ucuz qiymətə müsəlman cavanlara satdılar. Hətta bir məsihi keşiş bir il ərzində İspaniyanın Qurtubə şəhərinin bütün üzüm məhsulunu alıb şərab çəkərək, onu adi insanlara deyil, yalnız tələbə və müsəlman cavanlara satılması ilə əlaqədar and içdi. Bu iş cavanların, hətta qocaların belə, bu zərərli içkiyə adət etmələrinə səbəb oldu.

2. Avropa ölkələrindən gözəl və valehedici qızları müsəlman cavanların könüllərini almaq üçün təlimləndirib, dəstə-dəstə İspaniya-yə göndərdilər və onları istirahət mərkəzlərində və ümumi yerlərdə gəzişini təşkil etdilər. Nəticədə müsəlman cavanlar fitnə-fəsada, çirkin işlərə qoşuldular və tədricən hakimlər, rəislər və sərkərdələrin də arasında bu iş yayılaraq, onların süqutu üçün zəmin hazırlandı.

Məsihilər müsəlmanları əyləndirən, fitnə-fəsada çəkən digər proqramlar da cızıb, yavaş-yavaş mühüm mənsəbləri ələ keçirdilər. Puskuda hazır durmuş xarici düşmənlər məsihiləri hər bir cəhətdən təhiz edib, nəhayət, hücumə keçdilər. Az bir vaxtda İspaniya süquta uğradı və müsəlmanların məsihilər tərəfindən kütləvi qırğını başladı.

Qustav Lübon yazır:

«Miladi tarixi ilə 1492-ci ildə İspaniya ərəblərdən alınandan sonra məsihilərin Ferdinand adlı hərbi rəhbəri əvvəl ərəblərə dil və din azadlığı verdi. Lakin 1499-cu ildə bu məsələ ilə əlaqədar müsəlmanlarla bağladığı peymanı pozub, müxtəlif işkəncələrə başladı, nəhayət, onların kökünü kəsməyə müvəffəq oldu. Məsihilər əvvəlcə müsəlmanları məsihi dinini qəbul etməyə məcbur etdilər və sonra isə «təftiş məhkəməsi»ni təşkil edib, həqiqətdə məsihi olmayanların yandırılmasına qərar çıxartdılar. Əlbəttə, bu iş tədricən baş verdi. Çünki milyonlarla ərəbləri və müsəlmanları birdəfəlik yandıra bilməzdilər. İspaniyanın Təlitlə şəhərinin böyük keşişi «təftiş məhkəməsi»nin rəisi olandan, məsihi dinini qəbul etməyən bütün ərəblərin – istər cavan, istər qoca, istər kişi, istər qadın, istərsə də uşaqların – boynunun vurulmasını əmr etdi.

Rahib Dominiki Belida bununla kifayətlənməyib bütün ərəblərin, hətta məsihi dinini qəbul edən ərəblərin də boynunun vurulmasını hökm etdi; onun fikrinə görə, ərəblər məsihiliyi həqiqət və sədaqətlə qəbul etmədikləri üçün onların hamısının qətlə yetirilməsini məsləhət gördü. Belə ki, Allah axirət aləmində onların arasında hökm edəcək və məsihi dinini qəlbədən qəbul etməyənləri Cəhənnəmə atacaqdır.

Bu iş keşislər tərəfindən bəyənilsə də, İspaniya dövləti ərəblərin və müsəlmanların müqavimətindən qorxub, belə bir işin icrasına icazə vermədi, nəhayət, miladi tarixi ilə 1610-cu ildə bütün müsəlmanları İspaniyadan çıxartdılar.

Öz vətəninə tərk etməyə məcbur olan müsəlmanlar köç edərkən, onların əksəriyyəti səlibçilər tərəfindən qətlə yetirildi. Rahib Belida-nın bu məsələdə öz sevincini gizlədə bilməyib, qələmə aldığı sözlərindən onun (müsəlmanların qətlə yetirilməsi ilə əlaqədar) son dərəcə şad olduğunu başa düşmək olar. Belə ki, o yazır: «Hicrət edən müsəlmanların dördə üç hissəsi (kilsənin əmri ilə) qətlə yetirildi.» Onun özü də yüz qırx mindən ibarət olan müsəlman bir karvanı Afrika yolunda saxlayıb, yüz min nəfərini qətlə yetirdi.

Beləliklə, bir neçə ay ərzində bir milyon müsəlman İspaniyadan qovuldu. Sətilə və digər tarixçilər də yazmışlar: «Ferdinand İspaniyanı fəth etdiyi vaxtdan müsəlmanların sonuncu hicrətinə qədər, İspaniya cəmiyyətindən üç milyon nəfər azaldı. Sen Bartlemidə baş verən kütləvi qırğın İspaniyada müsəlmanların başına gətirilən rəhimsiz kütləvi qırğınlarla müqayisədə kiçik bir əfsanəyə oxşayır.»¹

Bəli, bu da uzun illər boyu din və iman sayəsində ən böyük uğur və müvəffəqiyyətlər qazanan, ən yüksək mədəniyyət və sivilizasiyanı yadigar qoyan millətin taleyi idi. Lakin onların arasına günah və çirkin işlər nüfuz edəndən, İslamın müqəddəs hökmlərindən əl çəkəndən sonra öz məhvləri üçün zəmin yaratdılar, düşmən onlara hakim kəsilərək, ən acınacaqlı vəziyyətlə məğlubiyyətə uğradılar.

¹ «İslam və qərb mədəniyyəti», səh. 333-335.

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur: «Allah-təala buyurur: «Hər zaman Məni tanıyan şəxs günah etsə, ona Məni tanımayan bir şəxsi hakim edərim!»¹

İmam Baqir (ə) buyurmuşdur: «Rəsuli-Əkrəm (s)-in kitabında belə mətləblərlə rastlaşdım: «Məndən sonra hər vaxt zina aşkar işə çevrilsə, qəfil ölümlər çoxalar; çəki və tərəzidə bir-birlərini aldatsalar, Allah-təala (məişətdə) qıtlıq və qəhətlik yaradar; əgər zəkat verməkdən boyun qaçırsalar, yer - əkin sahələrində, meyvələrdə, mədənlərdə olan bərəkətini onlardan alar; əgər nahaq hökm versələr, öz aralarında zülm və haqsızlıqla üzləşərlər; əgər əhd-peymanı pozsalar, Allah-təala öz düşmənlərini onlara hakim edir; əgər qohumluq tellərini qırsalar, Allah-təala mal-dövlət və sərvətlərini şərr insanların ixtiyarında verər; əgər «əmr be məruf» və «nəhy əz münkər» etməsələr və Əhli-beytimə tabe olmasalar, Allah-təala öz içlərindən şərr insanları onlara hakim edir və belə olan təqdirdə, onların yaxşılıarı dua etsələr də, duaları qəbul olunmaz.»²

Əlbəttə, günah və çirkinliklər ucbatından məğlubiyyətə uğrayanlar, yalnız İspaniya müsəlmanları deyil, həm də hər bir günahkar xalqı belə acınacaqlı tale gözləyir.

GÜNAH – FRANSANIN MƏĞLUBİYYƏTİNƏ SƏBƏB

Fransızların özlərinin dediyinə əsasən, ikinci dünya müharibəsində Fransanın məğlub olmasının yeganə səbəbi əsgərlərin sərxoşluğa adət etmələri idi:

«Fransa Avropa üzrə şərab məhsulunun yarısını, Avropa da dünyaya üzrə şərab məhsullarının qalan hissəsini istehsal edir. Bununla belə, Fransanın istehsal etdiyi şərab daxildə kifayət etmir. Başqa sözlə desək, dünyanın spirtli içkilərinin dördüdə biri Fransada istehsal edilsə

¹ «Üsuli-kafi», 3-cü cild, səh. 378.

² Yenə orada, 4-cü cild, səh. 378.

də, bu, dünyanın səkkizdə birini təşkil edən fransızlar üçün kifayət deyildir. Əgər «Fransanın ikinci dünya müharibəsində məğlub edilməsinin əsas səbəbi bu xalqın alkoqolizmə ifrat dərəcədə varması olmuşdur!» – desək, yanılmarıq. 1944-cü ildə işğalçılar müttəfiq qoşunların köməyiylə Fransa ərazisindən çıxarılaraq bu ölkə azad edildikdə, dövlət başçıları və mütəxəssislər bu məğlubiyyətin əsas səbəbini araşdırmağa başladılar. Onlar bunun əsas səbəbini sərxoşluq və alkoqolizmlə əlaqələndirdilər. Bu məsələ ilə əlaqədar doktor Havir və doktor Duşin yazırlar: «Əgər «bizim məğlub olmağımızın ən əsas və başlıca səbəbini ordu və cəmiyyət arasında alkoqolizmin yayılmasıdır!» – desək, heç də şişirtməmişik. Doktor Sekard Veplozel «ictimai mühitdə alkoqolizm»lə bağlı yazır: «Alkoqolizm bizim başımıza gələn müsibətlərin əsas amillərindən biridir.» O, spirtli içkilərin Fransanın 1940-cı ildə məğlubiyyətinəki təsiri barəsində «Paris Həkimlər Akademiyası»nda çıxışını belə sona çatdırdı: «Bir sözlə desək, 1940-cı ildə təkcə araq deyil, digər amillərlə yanaşı, xüsusi olaraq spirtli içkilərin hədsiz istifadəsi Fransanın məğlubiyyət amillərindən olmuşdur.»¹

Qurani-Kərimin ayələrinə əsasən, xalqların həlak və şəhərlərin viran olmasında böyük təsiri olan günahlardan biri də zülm və haqsızlıqdır. Allah-təala Nuhun qövmü barəsində, o həzrətə xitab edərək buyurur:

وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا وَلَا تُخَاطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ

«Zülm edənlər barədə Mənə müiraciət etmə; çünki onlar suda boğulacaqlar.»²

Ad qövmü barəsində buyurur:

فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ بِالْحَقِّ فَجَعَلْنَاهُمْ غُثَاءً فَبُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

«Haqiqətən, qorxunc və haqq bir səs onları bürüdü. Biz onları saman çöpünə döndərdik. Zalım tayfa məhv olsun!»¹

¹ «Fəlsəfi cavan», 2-ci cild, səh. 496-497.

² «Hud» surəsi, ayə: 37.

Səməd qövmü barəsində buyurur:

فَتِلْكَ بُيُوتُهُمْ خَاوِيَةٌ بِمَا ظَلَمُوا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

«Bu, zülmələri üzündən onların bomboş, viran qalmış evləridir. Həqiqətən, bunda anlayıb bilən bir qövmlə üçün ibrət vardır.»²

Lut qövmü barəsində buyurur:

وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبِشْرَىٰ قَالُوا إِنَّا مُهْلِكُوا أَهْلَ هَذِهِ الْقَرْيَةِ إِنَّ أَهْلَهَا كَانُوا ظَالِمِينَ

«Elçilərımız (mələklər) İbrahimə müjdə gətirdikləri zaman: «Biz bu məmləkət əhlini məhv edəcəyik; çünki onlar zalımdırlar!» – dedilər.»³

Şüeyb qövmü barəsində buyurur:

قَالُوا يَا شُعَيْبُ مَا نَفَقَةُ كَثِيرًا مِّمَّا تَقُولُ وَإِنَّا لَنَرَاكَ فِينَا ضَعِيفًا وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمْنَاكَ وَمَا أَنتَ عَلَيْنَا بِعَزِيزٍ

«O zülm edənləri isə dəhşətli, qorxunc bir səs bürüdü və onlar öz evlərində dizüstə düşüb qaldılar (həlak oldular).»⁴

Firon və onun əsgərləri barəsində buyurur:

فَأَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ فَانَظَرُ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ

«Onu və əsgərlərini tutub dənizə atdıq. Bir gör zalımların axır-aqibəti necə oldu.»⁵

Səbt səhabələri barəsində buyurur:

فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ أَنجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّوءِ وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ

«Zülm edənləri itaətdən çıxdıqları, günah işlətdikləri üçün şiddətli bir əzabla həlak etdik.»¹

¹ «Muminun» surəsi, ayə: 41.

² «Nəml» surəsi, ayə: 52.

³ «Ənkəbüt» surəsi, ayə: 31.

⁴ «Hud» surəsi, ayə: 94.

⁵ «Qəsəs» surəsi, ayə: 40.

Ümumiyyətlə, bütün qövmlər və millətlər barəsində buyurur:

وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا الْقُرُونََ مِنْ قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُوا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ وَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا كَذَلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ

«Sizdən əvvəl neçə-neçə nəsilləri (ümmətləri) peyğəmbərləri aşkar möcüzələrlə gəldikləri halda, zülm etdikləri və iman gətirmədikləri zaman məhv etdik. Biz günahkarları belə cəzalandırırıq!»²

Başqa bir ayədə belə buyurur:

وَتِلْكَ الْقُرَىٰ أَهْلَكْنَاهُمْ لَمَّا ظَلَمُوا وَجَعَلْنَا لِمَهْلِكِهِمْ مَوْعِدًا

«O məmləkətləri (onların əhalisini) zülm etdikləri zaman həlak etdik. Biz onları məhv etmək üçün vaxt müəyyən etmişdik.»³

Qurani-Kərimdə bu qəbildən olan ayələr çoxdur. Biz bu bir neçə ayəni qeyd etməklə kifayətlənirik.

Bu əhvalata diqqət yetirək:

Şəhidlər sərvəri imam Hüseyn (ə)-ın şəhadətindən 2-3 il sonra Muxtar ibn Əbi Übeydə Səqəfi Kufədə böyük bir qoşun təşkil edərək o həzrətin intiqamını almaq məqsədilə qiyam etdi. Bu zaman Abdullah ibn Zübeyr də Məkkədə qiyam edib xəlifəlik iddiası ilə az müddətdən sonra Ərəbistan yarımadasını ələ keçirdi və qardaşı Müsəb ibn Zübeyri İraqa doğru yolladı. Müsəb şücaətli və qorxmaz bir şəxs idi. O, Məkkədən yola düşüb, Kufənin yaxınlığında yerləşən «Hərura» adlı bir məntəqədə Muxtarla ağır bir müharibə apardı. Muxtar müharibədə məğlubiyyətə uğrayıb, Kufəyə qaçdı və bir neçə gündən sonra, elə orada Müsəbin qoşunu tərəfindən qətlə yetirildi. Beləliklə, Kufə Müsəb ibn Zübeyrin ixtiyarına keçdi. Müsəb də bir neçə ildən sonra Əməvi xəlifəsi Əbdül-Məlik ibn Mərvanla müharibə fikrinə düşdü. Bu məqsədlə Kufədən çıxıb, «Məskin» adlı bir məntəqədə Əb-

¹ «Əraf» surəsi, ayə: 165.

² «Yunis» surəsi, ayə: 13.

³ «Kəhf» surəsi, ayə: 59.

dül-Məlikin qoşunu ilə üzləşərək müharibəyə başladı. Müsəb bu müharibədə öldürüldü və başını Əbdül-Məlikə göndərdilər.

Əbdül-Məlik, Müsəbin ölümündən sonra Kufəyə gəlib, oranın əhalisi ilə beyət kəsdi. O, sarayda əyləşdiyi zaman Müsəbin başını onun qarşısına qoydular. O, sevincindən dərisinə sığmırdı. Birdən, məclisdə hazır olan Əbdül-Məlik ibn Ümeyr adlı bir şəxs titrəyişli səslə dedi: «Soltan sağ olsun! Mənim bu saraydan qərribə bir xatirəm vardır. Belə ki, elə burada Übeydullah ibn Ziyadla birlikdə əyləşmişdim. Bu zaman Hüseyn (ə)-ın başını onun yanına gətirdilər. Bir neçə müddət bundan əvvəl Muxtar Kufəni ələ aldıqda, onunla da burada birgə əyləşmişdim və yanında İbn Ziyadın başı var idi. Ondan sonra Müsəb hakimiyyətə gəldi. Bu vaxt onun yanında Muxtarın başını gördüm. İndi isə sizin yanınızda Müsəbin başını görürəm. Mən soltanın bu sarayın şərrindən Allaha pənah aparmasını istəyirəm!» Əbdül-Məlik ibn Mərvan bu hadisəni eşitcək, qorxusundan sarayın uçurulmasını əmr etdi.¹

QOCA QARININ ƏMR LEYS SƏFFARA CAVABI

Əmr Leys bir qış fəslində böyük qoşunla Nişapur şəhərinə daxil olub, camaatın evlərində yerləşdilər. Şəhər sakinlərindən olan bir qoca qarının beş evi var idi. Əsgərlər onun bütün evini işğal etdilər. Qarı bu məsələni Əmrin qoşun sərkərdələrindən birinə şikayətlə xəbər verdi. Sərkərdə dedi: «Mən sabah Əmrin yanında olarkən, ora gəlib, evlərin boşalmasını xahiş et.»

Səhər qoca qarı Əmrin hüzuruna gedib dedi: «Mən qocanın ixtiyarında olan beş evi sənin əsgərlərin əlimdən almış, məni beş qızım və beş gəlinimlə birlikdə bir evdə yerləşdirmişlər. Hələ orada da əs-

¹ «Tətimmətül-müntəha» («Xəlifələrin tarixi»), Şeyx Abbas Qummi, səh. 64-65.

O, elə güman etdi ki, təqsir sarayın kərpic və taxtalarındadır. Buna görə də onu pis yerə yozub, sarayın uçurulmasını əmr etdi. Halbuki sarayın kərpic və taxtalarında heç bir təqsir yox idi, əksinə haqsızlıq, zülm və ədalətsizlik nəticəsində zülmkarlar həlak olur, haqq-ədalət üzündən camaat rahat nəfəs alır, binalar bərpa edilir.

gərlərdən bir neçəsi sakin olmuşdur. Onların qadın və qızlarla bir yerdə qalmaları yaxşı hal deyildir.

Əmr dedi: «Əgər belədirsə, bəs mənim əsgərlərim bu qış fəslində, soyuq günlərdə harada qalsınlar? Gözümdən uzaq ol! «Qadınların ağılı yoxdur!» – deyənlər, elə düz demişlər.»

Qoca qarı bir söz deməyib getdi. O, gedəndən sonra həmin sərkərdə Əmrə dedi: «Bu qadın çox savadlı, pəhrizkar və ibadət əhlidir. Kaş, onu yaxşı qarşılayardın.»

Əmr qadının geri qayıtmasını əmr etdi. Onu Əmrin yanına gətirdikdə, qadından: «Heç Quran oxuyubsanmı?» – deyə soruşduqda, «Bəli!» – deyə cavab verdi.

Əmr Dedi: «Quranın «Hökmdarlar bir ölkəyə girdikləri zaman onu xarabalığa çevirər, əyan-əşrafını da zəlil edirlər. Onlar məhz belə hərəkət edirlər!»¹ – ayəsini oxumusanmı?»

Qoca qarı cavab verib dedi: «Bəli, oxumuşam. Lakin hökmdara təəcüb edirəm ki, elə o surədə olan bu ayəni oxumamışdır! Belə ki, Allah-təala buyurur: «Bu, zülmələri üzündən onların bomboş, viran qalmış evləridir. Həqiqətən, onların özlərini də, tayfalarını da büsbütün yox etdik.»²

Qarının bu sözü Əmr Leysə böyük təsir etdi və əsməyə başladı. Gözləri yaşla dolub dedi: «Ey qoca qarı! Get, evlərini geri al və bundan sonra, artıq mənim qoşunum şəhərdə qalmayacaq.» Dərhal əmr etdi ki, üç saatdan sonra əsgərlərdən hər kim şəhərdə, yaxud rəiyyətin evlərində görünsə, qətlə yetiriləcəkdir. Nəhayət, qoşun şəhərdən çıxıb, Nişapurun hal-hazırdakı «Şad-Yax» adlı bağlarında düşərgə saldılar.³

Xülasə və nəticə:

1) Heç bir əməl cəzasız qalmayacaq və bizim əməllərimizlə xarici hadisələr arasında birbaşa əlaqə mövcuddur.

¹ «Nəml» surəsi, ayə: 34.

² «Nəml» surəsi, ayə: 52.

³ Buheyranın «Tarix» kitabından nəqlən, səh. 19.

2) Günah hər bir xalqın nemətlərinin azalmasına səbəb və bu dəyişilməz İlahi qanundur.

3) İman və təqva göy və yerin bərəkət qapılarını açır, saysız-hesabsız ruzi gətirir.

4) İnsan günahları üzündən nemətlərdən məhrum olur.

5) Mötəsimin vəziri bir günahla həm özünü, həm də bir qrup camaatı ölümə verdi.

6) Uzun illər Allaha ibadət edən abid bir günahla dünya və axirət səadətindən məhrum qaldı, başqa bir abid isə bir günahdan çəkindiyi üçün dünya və axirət izzətini qazandı.

7) Yusif (ə) nəfsinin qarşısını alaraq ən böyük zahiri və mənəvi məqamlara nail oldu.

8) Qurani-Kərim nemətlərin alınmasını günahın nəticəsi hesab edir.

9) Səba qövmü nemətlərin əvəzində nankorluq və günahla tüğyan etdikləri zaman bəlaya – selə düşər olub, diyarları yerlə yeksan oldu.

10) Müasir dövrdə cavanlar günah və çirkin işlərə qoşulub, acınacaqlı həyat sürürlər.

11) Günah insanları həlak, şəhərləri viran edir.

12) İspaniya müsəlmanları təxminən, səkkiz yüz illik böyük qüdrət və mədəniyyətə nail olduqları halda, günahları nəticəsində düşmən onlara hakim kəsildi və hər şeyi itirdilər.

13) Xalqların həlakətə uğramasında xüsusi təsiri olan günahlardan biri də zülm və haqsızlıqdır. Bir çox ayədə bu həqiqət açıqlanmışdır.

V FƏSİL

GÜNAH İNSANIN ÖMRÜNÜ QISALDIR

Bu fəsildə:

- * Həyat və ölüm;
- * Ölümün həqiqəti bəşərə məlum deyil;
- * Alimlərin öz nadanlıqlarına etirafları;
- * Müsibətlərin, bəlaların, ölüm və qırğınların pis əməllər və günahlarla əlaqəsi;
- * Qəti və şərti əcəl;
- * Mövcud dünyada bəşərin idrak və düşüncəsindən xaricdə bir sıra həqiqətlər mövcuddur;
- * Duanın təsiri haqda doktor Aleksis Karlın etirafları;
- * Ömrün qısalmasına səbəb olan günahlar;
- * Qohumluq əlaqələrini kəsmək Allaha şərikin qoşmaqla eyni səviyyədə durur;
- * Yalan ömrü qısaldır;
- * Zina ömrü qısaldır;
- * Ata və anaya ağ olmaq ömrü qısaldır.

ÖLÜM VƏ HƏYATIN SİRRİ

Bizim taleyimizdə labüd olan məsələlərdən biri də ölümdür və kimsənin ondan yaxa qurtarması qeyri-mümkündür. Hər bir insan bir gün ömrü sona çataraq ölüm şərbətini dadacaqdır. Qurani-Kərimdə buyurulur: «Hər bir nəfs ölümü dadacaqdır.» Həyat və yaşayış sirlə dolu olduğu kimi, ölüm də sirli məsələlərdən biridir ki, bəşər hələ də onun əsl və necəliyini dərk etməyə qadir deyildir. Allah-təala Qurani-Kərimin bir neçə ayəsində onu özünə nisbət verib buyurur: «Ölüm və həyatı xəlq edən Allahdır!» Başqa bir ayədə isə belə buyurur: «Dirildən də, öldürən də Odur!» Allahın xəlili və dostu İbrahim peyğəmbər də Nəmrudun müqabilində durduqda, Allah-təalanın bariz sifətlərindən birini dilinə gətirərək buyurdu: «Dirildən də, öldürən də mənim Rəbbimdir..!»

Müasir dünyamızda bəşərin ardıcıl elmi-texnoloji tərəqqilərə yiyələnməsinə baxmayaraq, ölüm bir sirr olaraq qalır, həyat və canlı varlığın yaradılış və xilqəti əsrarəngizdir. Başqa sözlə desək, insan su, torpaq və havadan vücuda gəlmiş bir canlı varlığın tərkib hissələrindəki heyrətləndirici mütənasibliliyin nədən ibarət olduğunu başa düşə bilmir. O ölür və öləndən sonra da tərkib hissələrindən heç bir şey azalmır, hətta bədəninin suyu, digər əcza və üzvləri heç nə itirmir. Görəsən, həmin saata qədər hərəkət edən və minlərlə xasiyyətə malik olan hansı canlı varlıq idi ki, indi artıq o təsirlərə malik deyildir? Bununla belə, bioloqlar ümidvar olduqları halda, yenidən etiraf edirlər ki, bəşər bəlkə də min ildən sonra canlı varlığın necə yaranmasını dərk etsin.

«İnsan hələ min ildən sonra həyatın və yaşayışın sirrini dərk etmək qabiliyyətinə malik ola bilər. Lakin bunun mənası insanın milçək, yaxud başqa bir həşərat, hətta canlı bir varlıq yaratması deyildir. Bu məsələ «Darvin» adına təşkil olunmuş konfransda da bəyan olundu. Bu konfransın sonunda amerikalı professor Hanz elan etdi ki, bu min il ərzində alimlər həyatın sirri barəsində müətləq edib tədqiqat aparacaqlar.»¹

¹ «İttılaat» jurnalından nəqlən, № 10160.

Məlum olduğu üzrə, ölüm və həyat bizim əlimizdə deyil, hamı istər-istəməz bir gün öləcəkdir. Lakin bu gün dünya təbiblərinin müəyyən qədər müvəffəqiyyətlərə yiyələndikləri məsələ xəstəliklərin qarşısını alıb ömrü uzatmaqdır ki, bir çox mikroblar, yeni dərmanlar, habelə müasir üsullarla aparılan müayinələr və cərrahiyyə əməliyyatları vasitəsilə qədim zamanlarda baş verən hədsiz tələfatın, vaxtsız ölümlərin qarşısını almışlar. Şübhəsiz, onlar bu yolda bəşəriyyətə böyük xidmət etmişlər.

Qədim zamanlarda «çiçək» xəstəliyi yayılıb, insanları xəzantək yer üzünə tökür, yaxud «malariya» və «vəba» xəstəliyi hansısa bir məntəqədə yayılırdısa, onun qarşısını almaq mümkün olmur və rəhimsizliklə insanları məhv edirdi. Lakin «çiçək», «malariya» və «vəba» mikrobları kəşf edildikdən sonra, demək olar ki, bu xəstəliklərin, eləcə də bu nahiyyədən gözlənilən tələfatın qarşısı alınır. Doğrudan da, bəşər bu yolda çoxlu müvəffəqiyyətlərə nail olmuş, hələ də təkamülə, tərəqqiyə doğru irəliləyir və artıq bu gün alimlər uzunömürlülüynün dərmanı üzərində tədqiqatlar aparırlar. Əgər belə bir dərman kəşf edilsə, müəyyən qədər qocalığın qarşısını alıb, təbii ömrün vaxtını uzatmaq mümkün olacaqdır.

Amma təəssüflər olsun ki, xəstəliklərin qarşısını almaq, ömrü uzatmaqla əlaqədar alimlərin bütün mütləq və təhqiqatları yalnız xəstəliklərin mikrobunu, dərmanını, onların xasiyyətlərini araşdırmağa yönəlmiş və bu zəmində sırf laboratoriya üsullarına əsaslanmışlar. Onlar bəzən ruhi xəstəlikləri və əsəb pozuntularını irəli sürsələr də, günahların, yaxşı və pis əməllərin bir sıra xəstəliklərin yaranmasında, ömrün uzanıb-qısalmasında təsir göstərdiyini fikirlərinə belə gətirməmişlər. Səbəbi də budur ki, müasir dünyamızda əksər alimlər xarici aləmə maddi əynək arxasından baxır və təsəvvür belə etmirlər ki, dünyada gözə görünməyən, hiss və dərk olunmayan, eyni zamanda təsirə malik olan bir sıra həqiqətlər vardır. Bu səbəbdən də əgər bir şəxs onlara «Yalan danışmaq və qohumluq tellərini qırmaq ömrü qısaldır, düz danışmaq və qohumluq əlaqələrini möhkəmlətmək isə

ömrün uzun olmasına səbəb olur, yaxud filan günah və pis əməl insanı xəstələndirir, filan yaxşı əməl isə xəstəliyi aradan aparır!» – desə, bunu dərk etməzlər. Onlara bu əməllərin ömrün uzun və qısa olması, xəstəlik və sağlamlıqla əlaqələri aydın deyildir. Əlbəttə, bunu biz də təbii səbəblər üzündən dərk etmirik. Lakin bizimlə onların arasındakı fərq budur ki, biz hər hansı bir məsələni dinin böyük rəhbərlərindən, məsum imamlardan eşitsək, onların bu məsələnin – əql və düşüncəmizlə dərk etməsək də – İlahi vəhy mənbəyindən aldıqlarını şübhəsiz bir həqiqət kimi qəbul edirik. Onlar isə, bunun əksinə olaraq hər şeyi hissi və maddi yolla qəbul edirlər.

Əlbəttə, bunu həqiqi alimlərə nisbət vermək olmaz, əksinə özlərini alim və filosof kimi göstərənlər bir çox insanların azgınlığa düşməsinə səbəb olmuş, bəşəri mənəviyyatdan uzaqlaşdırmış, onları imansızlığa və bədbəxtliyə sövq etmişlər. Əgər insan dünyanın böyük alimlərinin kəlamlarına diqqət yetirsə, onların Allah-təalaya, bu dünyanın gözə görünməyən digər həqiqətləri, dünyanın anlaşılmaz sirləri müqabilində öz acizliklərinə etiraf etdiklərini görə bilər. Buna Avropanın ən böyük alimlərindən, ilk kitabı «Nobel» mükafatına layiq görülən Moris Miterlingi misal göstərmək olar. Belə ki, məşhur professor Berqon onun barəsində belə demişdir: «Əgər biz Miterlingin müasir dövrdə Sokratı əvəz etdiyini desək, Sokratı xeyli böyütmüş, onu isə kiçiltmiş olarıq.»

O, fəlsəfə və elmi məsələlər barəsində iyirmi kitab tələf etmişdir ki, Fransada onların hər biri orta hesabla 150 dəfə nəşr olunmuş və dünyanın müxtəlif dillərinə tərcümə edilmişdir. Bir sözlə, Miterling deyir:

«Mən nə qədər təkrar etməliyəm ki, heç nə bilmirəm, nə qədər deməliyəm ki, heç kəs heç nə bilmir! Əgər elmdən bir şey bilən şəxs olsaydı, indiyə qədər bildiklərini camaata deyərdi və camaat da dünyanın sirrindən xəbərdar olardı. Bizim yaradılış, dünyanın sirləri və sonu barəsindəki fikirlərimiz isə, öz ağılımıza və fikrimizə gələn təxəyyüllərdir, bəzən də əsassız nəzəriyyələrdir ki, ertəsi gün dediklərimiz öz nəzərimizdə dəyər və qiymətdən düşür. Mənim bu barədə de-

diklərim də ağılıma gələnlər idi. Düz dediyimi də əsla iddia etmirəm. Əgər bu dünyada düz dediyini iddia edən bir şəxs varsa, gəlib desin, görək, öz iddiasında doğrudur, ya yox?!»¹

O, başqa bir yerdə yazır: «Mənə deyirlər ki, sən hər bir məsələyə tərəddüd və şəkk-şübhə ilə yanaşdığın halda, bəs, nə üçün öz tərəddüd və şübhələrinə şəkk etmirsən? Heç təsəvvür edirsənmi ki, sənin şəkk-şübhən özü də şəkk-şübhə altındadır? Onların cavabında deyirəm: «Bəli, mən öz şübhələrimə qarşı da şübhəliyəm...» Yenə də mənə deyirlər: «Sənin kitablarında çoxlu təzadlar mövcuddur!» Bu, mənə lap təəccübləndirir; əgər mən həqiqəti və bu dünyanın nədən ibarət olduğunu bilsəydim, onda sizə deməyə bir sözüm qalmazdı... Anlaşılmaz məsələləri başa düşmək üçün təzad və ziddiyyətli danışmaq lazımdır, yoxsa məqsədə nail ola bilmərik.»²

Lord Aviburi demişdir:

«Bizim məlumatımız diametrə, bilmədiklərimiz isə ekvatora bən-zəyir. Hər hansı bir şeyin diametrini bir qədər uzun etsək, evkator da bir o qədər böyüyər. Gələcək nəsillər bu məsələ ilə əlaqədar bizdən çox tərəqqi edəcək və kainatın sirləri barəsində yeni-yeni həqiqətlərə nail olacaqlar. Lakin təəssüflər olsun ki, qürur və xudpəsəndlik etmə-yimizə baxmayaraq, bu məsələ ilə əlaqədar öz acizliyimizə, heç bir şey bilmədiyimizə və varlığın sirrindən xəbərsiz olduğumuza etiraf etməliyik...

Nə üçün uzağa gedək? Biz hələ də özümüzü tanımır, nə olduğumuzu və təbiətlə necə əlaqə saxladığımızı bilmirik; haradan gəlmişik və hara gedirik? Məgər axır-aqibətimiz üstüörtülü qara quyudan başqa bir şey deyilmi?

Bəli, biz heç nə bilmirik və bütün bu məsələlərin qarşısında sual işarəsi qoymağa məcburuq.»³

¹ «Başqa bir dünya», səh. 5.

² «Böyük beynin düşüncələri», səh. 10.

³ «Xoşbəxtlik axtarışında», səh. 221.

Məşhur alim Flamaryon demişdir:

«Biz görürük, fikirləşirik, lakin «fikir nədir?» – sualına heç kim cavab verə bilmir. Yol gedirik, lakin hərəkətin ilkin mənbəyinin nə olduğunu anlamırıq. İradə qüvvəmizin, ümumiyyətlə, bütün ruhi proseslərin maddi olmadığını görürük. İradə etdikdə, əlimizi qaldırır və öz iradəmizlə maddəni hərəkətə gətiririk. Görəsən, bu hadisənin həqiqəti nədir? Həyat qüvvəsindən maddi bir işin yaranmasına səbəb olan vasitə nədir? Bu suallara cavab verə bilən bir şəxs yoxdur. Mənə deyın görün, xarici surətlər gözüň əsəbləri ilə fikrə necə ötürülür? Fikrin həqiqəti nədir? İdrak nədir və harada yerləşir? Zehni fəaliyyət nədən ibarətdir? Sizin diqqətinizi hətta on il belə suallarla məşğul edə bilərəm, halbuki sadə bir sualıma ən böyük beyinə malik olanlar belə cavab verə bilməzlər.»¹

Məşhur qərb alimi Oliver Lac yazır:

«Hal-hazırda bildiklərimiz bilmədiklərimizlə müqayisədə çox-çox azdır. Bəziləri bu sözü düşünmədən dilə gətirir, mən isə, bunu bütün vücudumla deyirəm.»²

Müasir alimlərin bəşər və elmin nöqsanları barəsindəki etirafları olduqca çoxdur. Buna görə də, qeyd etdiyimiz qərb alimlərinin bəyanları ilə kifayətlənirik.

İslam alimlərinə gəldikdə isə, İbn Sinanın can verən halda söylədiyi bu beyti məşhurdur:

Nəmutu və leysə ləna hasilun,
Siva elmuna ənnəhu ma ulimə.»³

(Ömür yetdi, hasilimiz qara qəpik, bir quruş,
Naməlumlar umanlardır, addım artıq, bir qarış.)

İndi isə, baxın görün, hər şeydən xəbərdar olduqlarını iddia edənlər, «görünməyən, hiss və dərk olunmayan şeyləri qəbul edə bil-

¹ «İnsanla dünyanın əlaqəsi», səh. 20-23.

² Yenə orada.

³ «Kəşkül», 3-cü cild, səh. 310.

mərik!» – deyənlər, hətta Allahı da cərrah bıçağı altında görmək istəyənlər nə qədər də nadan və ələcsizdirlər?

Əbuzər Cümhurdan nəql olun hikmətli sözlərin birində belə deyilir: «Günlərin birində bir qadın ondan bir sual soruşur. Əbuzər ona «Sualının cavabını bilmirəm!» – deyə cavab verdikdə, qadın deyir: «Sən ayda şahdan nə qədər pul alırsan, axı nə üçün mənim sualımın cavabını bilmirsən?» Əbuzər cavabında deyir: «Şah, mənə bildiyim qədər maaş verir. Əgər bilmədiklərim qədər maaş vermək istəsəydi, bütün xəzinəsini versəydi belə, mənim maaşımı ödəyə bilməzdi.»¹

Ümumiyyətlə, biz də böyük alimlərə qoşularaq deyirik ki, bəşər elmi hədsiz dərəcədə məhdud və naqisdir. Qurani-Kərimdə buyrulur: «Onlara (bəşərə) yalnız cüzi bir bilik və elm verilmişdir.»²

Bildiyimiz kimi, Allah-təala bəşəriyyətin içərisindən bir qrup insanı seçərək, onları doğru yola yönəltmək və vəhy vasitəsilə bilmədiklərini onlara öyrətmək üçün peyğəmbərlər göndərmişdir. Əgər insanlar onlara vəhy olunduqları göstərişlərə əməl etsələr, səadətə çatar, əks təqdirdə zəlalət və bədbəxtliyə düşərlər.

İndi isə, diqqətinizi bizim yaxşı və pis əməllərimizi bəla və müsibətlərin, hətta ölümün mənşəyi hesab edən bir neçə ayə və rəvayətə yönəldirik:

Qurani-Kərimdə buyrulur:

وَمَا أَصَابَكُمْ مِّنْ مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ

«Sizə üz verən hər bir müsibət öz əllərinizlə etdiyiniz əməllərin ucbatındandır.»³

Başqa bir ayədə isə belə buyrulur:

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ

¹ «Kəşkül», 3-cü cild, səh. 310.

² «İsra» surəsi, ayə: 85.

³ «Şura» surəsi, ayə: 30.

«İnsanları öz əlləri ilə etdikləri pis əməllər üzündən suda və quruda fitnə-fəsad əmələ gələr.»¹

Əmirəl-möminin Əli (ə) bir hədisdə belə buyurmuşdur: «Günahlardan çəkinin; hər bir bəlanın, ruzinin azalmasının, hətta bədəndəki yaraların, cırmaq yerlərinin və hər bir müsibətin səbəbi yalnız günahdır.»²

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur: «Günahlar vasitəsilə ölənlər təbii əcəlləri ilə ölənlərdən çoxdur.»³

Başqa bir hədisdə belə buyurmuşdur: «İnsanın günahları olmasa, damar kəsilməz, bədbəxtliklər üz verməz, başağrı və xəstəlik yaranmaz.»⁴

Biz yaxşı əməllər barəsində də bu əqidədəyik, yaxşı əməllərimizin səadət və xoşbəxtliyimizə təsir göstərdiyini bilirik. İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur: «Dünyada ehsan və yaxşılıq edərək yaşayanların sayı təbii ömür sürənlərin sayından daha çoxdur.»⁵

Həmçinin, buyurmuşdur: «Camaat təbii ömürlərilə yox, daha çox ehsan və yaxşılıqlarına görə çox yaşayırlar, günahları ucbatından ölənlər isə, təbii əcəllərilə ölənlərdən çoxdur.»⁶

Din rəhbərlərindən qohumluq əlaqələrini möhkəmlətmək, atənaya yaxşılıq kimi bir sıra əməllər barəsində çoxlu rəvayətlər nəql olunmuşdur ki, üç il ömrü olanların ömrünü otuz il artırmışdır.

Əsasən, biz şiələrin əqidələrindən biri də «bəda» məsələsidir ki, Allah-təala hər bir insan üçün iki əcəl təyin edir: Biri ölümün çatdığını göstərən və onun qarşısını heç bir şey ala bilməyən qəti əcəl, digəri isə sədəqə, dua və s. kimi yaxşı əməllərə bağlı olan «qeyri-qəti» (şərti) əcəldən ibarətdir. Üçüncü fəsildə qeyd etdiyimiz kimi, imam Baqir (ə) Məhəmməd ibn Müslümə buyurmuşdur: «Sənə hər bir dərdin, hətta ölümün şəfasından xəbər verimmi?»

¹ «Rum» surəsi, ayə: 41.

² «Xisal», Şeyx Səduq, 2-ci cild, səh. 616.

³ «Biharul-ənvər», 5-ci cild, səh. 140.

⁴ «Üsuli-kafi», 3-cü cild, səh. 370.

⁵ «Biharul-ənvər», 73-cü cild, səh. 254.

⁶ «Biharul-ənvər», 5-ci cild, səh. 140.

Dedi: «Buyurun!»

İmam (ə) buyurdu: «(Hər bir dərddin dərmanı) duadır.»¹

Bəli, bizim öz əməllərimizlə dəyişilən digər taleyimiz də belədir.

İmam Baqir (ə)-ın Həmran adlı səhabəsi deyir: «O həzrətdən «Huvəlləzi xələqəkum min tinin, summə əcələn və əcəlun musəmmən indəhu» (Sizi palçıqdan yaradan, sonra da (sizin üçün) əcəl (ölüm vaxtı) müəyyən edən Odur. Allahın yanında məlum bir əcəl də vardır!)² – ayəsinin təfsirini soruşduqda, buyurdu: «(Ayədən) məqsəd iki əcəldir: «Qəti» və «qeyri-qəti» (şərti) əcəl.»³

Əlbəttə, bu ayənin təfsirilə əlaqədar bu rəvayətdən başqa, Əhli-beyt imamlarından nəql olunan digər rəvayətlər də mövcuddur.⁴

Həmçinin, bu zəmində başqa əhvalatlar da nəql olunmuşdur ki, burada onların bir neçəsini qeyd edirik. Adətən, əhvalatlar daha çox təsir bağışladığı üçün burada üç əhvalat gətirməklə kifayətlənirik:

1-BU CAVAN ÖLÜMDƏN CANINI NECƏ QURTARDI?

İmam Baqir (ə) buyurmuşdur: «Zahirən yoxsul olan və kədərli görünən bir cavan oğlan tez-tez həzrət Davud (ə)-ın yanına gəlib-gedərdi. Bir gün o həzrətin hüzurunda olarkən, ölüm mələyi cənab Əzrail (ə) gəlib, o cavana qaş-qabaqlı baxdı.

Həzrət Davud (ə) Əzrail (ə)-a dedi: «Deyəsən, bu cavana qaş-qabaqlı baxdın?»

Dedi: «Bəli, yeddi gündən sonra elə burada onun canını almağa məmur olunmuşam!»

Cavan oğlanın halına yanan Davud peyğəmbər üzünü ona tutub dedi: «Ey cavan, evlənmişəm?»

¹ «Fəllahus-sail», səh. 28.

² «Ənam» surəsi, ayə: 2.

³ «Üsuli-kafi», 1-ci cild, «bəda» bölümü.

⁴ Əlavə məlumat əldə etmək istəyənlər «Biharul-ənvar» kitabının 4-cü cildinin 92-ci səhifələrindən sonrakı səhifələrə müraciət edə bilərlər.

Dedi: «Xeyr, hələ evlənməmişəm!»

Davud (ə) buyurdu: «(Bəni-İsrail tayfasından olan) filankəsin yanına get və mənim tərəfindən ona de ki, Davudun göstərişilə mən sənənin qızınla evlənməliyəm. Elə bu gecə o qızın yanına get, toyunun bütün xərcini də götür və yeddi gün onunla birgə ol. Yeddi gündən sonra mənim yanıma gələrsən!»

O cavan oğlan yola düşüb, Davud peyğəmbərin əmrini Bəni-İsraildən olan həmin kişiye çatdırdı. O kişi də qızını ona verib, elə həmin gecə də onlar üçün toy mərasimi qurdu. Cavan oğlan o qızla birgə yeddi gün yaşadıqdan sonra Davud peyğəmbərin yanına getdi.

Davud (ə) ondan soruşdu: «Bu neçə gün ərzində vəziyyətin necə idi?»

Cavan oğlan dedi: «Hələ indiyə qədər belə həyat sürməmiş və naz-nemət içərisində olmamışdım!»

Davud (ə) buyurdu: «İndi otura bilərsən!»

Davud (ə) o cavanın canını alacaq ölüm mələyinin gəlişini gözləyirdi. Bir neçə saat keçdi, lakin Əzrail (ə)-dan heç bir xəbər çıxmadı. Buna görə də üzünü cavana tutub dedi: «İndi evinə qayıt, sabah yenə gələrsən.»

Cavan oğlan evinə qayıtdı. Sabah yenə də Davud peyğəmbərin yanına getdi. Həzrət Davud (ə) ölüm mələyinin yolunu çox gözlədi, yenə də ondan bir xəbər olmadı. Bu hadisə üç həftə davam etdi. Nəhayət, ölüm mələyi Davud peyğəmbərin yanına gəldikdə, ona dedi: «Bəs sən demədin ki, yeddi gündən sonra bu cavanın canını alacağam?»

Əzrail (ə) cavab verib dedi: «Bəli, dedim!»

Davud (ə) buyurdu: «Axı, o gündən üç həftədən çoxdur ki, keçir!»

Əzrail (ə) dedi: «Ey Davud! Sən bu cavana rəhm etdiyindən, Allah da öz rəhmətini əsirgəməyib, onun ömrünü otuz il artırdı.»¹

¹ «Biharul-ənvār», 4-cü cild, səh. 111.

2-SƏDƏQƏ BİR GƏLİNİ ÖLÜMDƏN XİLAS ETDİ

Şeyx Səduq özünün «Əmali» kitabında imam Sadiq (ə)-dan belə nəql etmişdir: «Həzrət İsa (ə) şadlıq edən bir qrupun yanından keçərkən, onların şadlıq etmələrinin səbəbini soruşduqda, dedilər: «Ya Ruhullah! Bu gecə filankəs, filankəsin qızı ilə evlənəcəkdir.»

İsa (ə) buyurdu: «İndi şadlıq edir, sabah isə ağlayacaqlar.»

Bir nəfər soruşdu: «Ey Allahın peyğəmbəri! Nə üçün?»

Buyurdu: «Çünki elə bu gecə həmin gəlin öləcəkdir.»

Bu söz münafiqlərlə o həzrətin ardıcılıarı arasında ixtilafa səbəb oldu. Ertəsi gün qızı sağ-salamat görənlər İsa (ə)-ın yanına gedib dedilər: «Ya Ruhullah! Dünən öləcəyini söylədiyin gəlin hələ də sağdır.»

İsa (ə) buyurdu: «Allah nə istəsə, o da olar. İndi mənə o gəlinin yanına aparın.»

Onlar İsa (ə)-la birlikdə gəlinin evinə tərəf yola düşdülər. Evə çatıb qapını döydülər. Gəlinin əri qapını açdı. Həzrət İsa (ə) ona buyurdu: «Həyat yoldaşından icazə al ki, onu görmək istəyirəm.»

Oğlan evə girib, həyat yoldaşına dedi: «Həzrət İsa (ə) bir dəstə adamla qapı arxasındadır.» Gəlin örpəyini başına atdı. İsa (ə) evə daxil olub soruşdu: «Dünən gecə hansı xeyir işi görmüsən?»

Gəlin dedi: «Həmişə gördüyüm işlərdən başqa bir iş görməmişəm. Hər cümə axşamı bir yoxsul qapınıza gələr, mən də onun bir həftəlik yeməyini verərdim. O, dünən də gəlmişdi, amma mən və evdəkilər hər birimiz öz işimizlə məşğul olduğumuzdan, ona cavab verən bir şəxs olmadı. Bir-iki dəfə çağırırdı, nəhayət, üçüncü dəfə çağırandan sonra, axır mən özüm xəbərsiz ayağa qalxıb, onun bir həftəlik yeməyini verdim.»

İsa (ə) bunu eşidən kimi buyurdu: «Ayağa qalx!»

Gəlin ayağa qalxdıqda, (böyük) əfi bir ilanının onun oturduğu yerdə yatdığını gördülər. İsa (ə) buyurdu: «Yerinə yetirdiyin yaxşı əmələ görə, Allah-təala bu bəlanı səndən uzaqlaşdırdı.»¹

¹ «Əmali», Şeyx Səduq, səh. 600.

3-İNFAQ VƏ YAXŞILIQ BU AİLƏNİN TALEYİNİ DƏYİŞDİ

Əbdürrəhman ibn Həccac, imam Musa ibn Cəfər (ə)-ın belə buyurduğunu nəql etmişdir: «İsrail oğulları arasında əməlisaleh bir kişi vardı. Onun həyat yoldaşı da əməlisaleh idi. Bir gecə bu kişi yuxuda gördü ki, bir nəfər onun yanına gəlib deyir: «Allah-təala sənin ömrünü bu qədər yazmış, ömrünün bir qismini sevinc və rifah, bir qismini isə qəm-qüssə və çətinlik içərisində yaşamağını müəyyən etmişdir. İndi isə, sən bu iki qisimdən birinin öncə qərar verilməsində ixtiyar sahibisən.

Əməlisaleh kişi dedi: «Mənim əməlisaleh bir arvadım vardır ki, həyatda mənimlə şərikdir. Bunu onunla məsləhət etdikdən sonra sənə xəbər verərəm.»

Sübh açıldıqda, arvadına dedi: «Mən belə bir yuxu görmüşəm!»

Arvad dedi: «Öncə sevinc və rifah içərisində yaşamağı seç. Allah bizə rəhm edib, nemətini də sona çatdırar.»

İkinci gecə yenə həmin şəxs onun yuxusuna girib dedi: «Hansını seçdin?»

Dedi: «Birinci qismi – sevinc içərisində yaşamağı seçdim.»

Yuxudakı şəxs əməlisaleh kişinin sözlərini qəbul edib getdi. Səhəri gündən dünya hər tərəfdən onların üzünə açıldı, nemət içərisində yaşamağa başladılar. Qadın vəziyyəti belə görüb, ərinə dedi: «Allahın bizə verdiyi nemət və sərvətlə qohum-əqrəbanın, qonşuların, qardaşlarının əlindən tut, onların çətinliklərini aradan qalldır.»

(Qadın öz ərinə həmişə qohum-əqrəbaya baş çəkməyi, onlara yaxşılıq etməyi, bir sözlə, yaxşı işlər görməyi tövsiyə edirdi.) Nəhayət, o kişinin ömrünün yarısı ötüb keçdi. Yenə də yuxuda həmin kişinin belə dediyini gördü: «Sən bu müddət ərzində qohum-əqrəbana yaxşılıq etdiyin üçün Allah-təala ömrünün qalan hissəsini də sevinc, nemət və sərvət içərisində yaşamağını müqəddər etdi.»¹

¹ «Biharul-ənvar», 14-cü cild, səh. 491.

* * *

Bəli, qeyd etdiyimiz hədislər və hekayələrdən açıq-aşkar məlum olur ki, bizim yaxşı və pis əməllərimiz gələcək həyatımızda, hətta ömrümüzün uzun və qısa olmasında belə öz təsirini göstərir. Ola bilər ki, biz zahirdə əməl və onun təsiri arasındakı əlaqəni həm dərk edək, həm də dərk etməyək. Lakin şübhəsiz, biz bu dünyada mövcud olan maddi və mənəvi işlərin çoxunda əlaqə bərqərar olunduğunu bilirik, amma onların özü və əlaqələrinin necəliyi bizim dərkimizdən xaricdir. Hətta bizim dərk edə bilmədiyimiz bir sıra mənəvi və maddi işlərin arasında əlaqələr mövcuddur. Bəzən alimlər bu əlaqələrin bir qismini kəşf etmiş, çox hissəsi isə bəşər üçün hələ də anlaşılmazdır, bəlkə də bəşər ömrünün sonuna kimi müəyyən edilməsin. Məsələn, bəşər indiyə qədər əsrlər boyu dəniz suyunun vaxtaşırı çəkilib-artması ilə ayın hərəkətindəki əlaqəni kəşf edə bilmirdi və onlar bu məsələdə heyran qalmışdılar. Hər gün müəyyən fərziyyələr yürüdülsə də, nəhayət, çoxlu tədqiqatlardan sonra sübut olundu ki, dəniz suyunun vaxtaşırı çəkilib-artması ayın yer kürəsindən uzaqlaşması və ona yaxınlaşması ilə əlaqədardır.

Yeni kəşflərdən biri də cavanlarda istedad və zəkanın az və çoxluq fərqi onların həyatının əvvəlinci üç ilindəki yemək tərzilə bağlıdır. Yeməyin kamil, yaxşı və pis olub-olmaması uşaqların istedadına, zəkasına birbaşa təsir göstərir, hətta insanın psixi vəziyyətinə təsir bağışlayır. Əgər kimsə bir əsr bundan öncə, bu məsələni araşdırıb desəydi, yaxud bir kitabda qələmə alsaydı, ona istehza edərdilər.

Başqa bir fakta diqqət yetirək: Bu gün petrokimya elminin köməyi ilə neft və benzin tullantılarından parça, corab, köynək hazırlanır və dünya bazarları petrokimyadan hazırlanan mallarla doludur. Halbuki yüz il bundan qabaq bəşərin fikrinə belə, gəlməzdi ki, bir gün insanlar qara neftdən geyim hazırlayıb, ondan istifadə edəcəklər.

Bəşərin yolu üzərində maddi problemlərdən əlavə, mənəvi aləmində də minlərlə müəmmalar mövcuddur ki, hələ də onların heç birini həll etməmiş və ya onları maddi – elmi qanunauyğunluqlarını bilmirlər. Buna İlahi insanlardan görünən müxtəlif möcüzə və kəramət-

ləri misal çəkmək olar. Müasir dövrdə dəfələrlə müşahidə edilmişdir ki, ələcsiz xəstəliklərə (xərçəng və vərəmə) tutulan, hacət və istəkləri olan insanlar heç bir maddi səbəblər olmadan ziyarətgahlarda, müqəddəs məkanlarda Allaha yalvarmaqla, təvəssül və dua etməklə öz istək və arzularına çatmışlar. Əziz və hörmətli oxucular, bəlkə də sizin hər hansı biriniz həyatda belə nümunələrlə rastlaşmısınız!

Nobel mükafatına layiq görülən fransız təbiətşünas alimi Aleksis Karl demişdir:

«Raz-niyaz və dua bəzən qəribə təsirlər bağışlayır. Xora, xərçəng, böyrək, vərəm və s. təhlükəli xəstəliklərə tutulan insanlar ani olaraq şəfa tapmışlar. Təqribən, belə şəfaların necəliyi eynidir; şiddətli bir ağrıdan sonra şəfa hissi. Bir neçə dəqiqədən, çox desək, bir neçə saatdan sonra xəstəliyin təsiri məhv olur, cismi ağrılar və onun anatomiyası da aradan gedir. Bu möcüzə sağlamlığı xəstəyə elə sürətlə qaytarır ki, bu günkü cərrahlar və fizioloqlar belə, öz təcrübələrində bunu müşahidə etməmişlər. Belə fenomenlərin büruzəsi üçün mütləq xəstənin özünün raz-niyaz etməsi lazım deyil, başqasının raz-niyaz etməsilə də danışa bilməyən kiçik bir körpə, eləcə də əqidəsiz insanlar da Lordda şəfa tapmışlar. Başqası üçün edilən dua və raz-niyaz daha da təsirlidir.»¹

O, başqa bir yerdə belə yazır: «Bəzən dua qəribə bir keyfiyyətin yaranmasına səbəb olur ki, ona möcüzə adı vermək lazımdır. Hal-hazırda hər bir ölkədə, hər zaman camaat ziyarətgahlarda və bəzi müqəddəs məkanlarda xəstəliklərin aradan qaldırmasını tezləşdirən dərmana – möcüzənin keyfiyyətinə inanmışlar. Lakin 19-cu əsrdə elmlərin tərəqqisindən sonra bu əqidəyə inam birdən-birə sütləşdi, artıq keçmişdə və indiki dövrdə möcüzənin baş verməsi inkar edildi...

Ruhi-psixi xəstələrin şəfa tapmasında duanın tez bir zamanda təsiri barəsindəki bizim mövcud məlumatlarımız vərəm, xərçəng və s. xəstəliklərdən şəfa tapan xəstələrin tərcümeyi-halına əsaslanır.

¹ «Niyayış», səh. 64.

Belə xəstələrin necə sağalmasında elə də fərq yoxdur. Əksərən, onlar özlərində şiddətli bir ağrı hiss edir, sonra kamil şəkildə şəfa tapırlar. Bir neçə saniyə, çox olsa bir neçə saatdan sonra yaralar sağalaraq, xəstəliyin ümumi əlamətləri aradan gedir və iştahası qayıdır. Halbuki göbələk, yaxud xərcəng xəstəliyində sümüyün öz əvvəlki vəziyyətinə qayıdıb təbii formasını alması üçün heç olmazsa, 2-3 gün vaxt lazımdır.

Belə möcüzəli şəkildə şəfa halı, xüsusilə təsəvvürolunmaz sürətlə bədən üzvlərindəki nöqsan və nasazlığın yox olması təbii yolla müqayisə ediləsi deyildir. Bu qərribə keyfiyyətin yaranmasının yeganə şərti yalnız duadır. Amma xəstənin özünün mütləq dua etməsi, yaxud məzhəbi əqidələrə inanması lazım deyil, başqasının onun üçün dua etməsi də kifayətdir.

Burada böyük və dolğun mənalara yer var. İnsanın bədənini və ruhi fəaliyyətləri arasında bir sıra qeyri-müəyyən əlaqələrin varlığına işarə edir, həkimlərin, gigiyena mütəxəssislərinin və psixoloqların diqqətini cəlb edən mənəvi fəaliyyətlərin təcürbi əhəmiyyətindən danışır və bizim qarşımıza yeni bir dünya açır.»¹

O, yenə bir sıra məsələləri bəyan etdikdən sonra yazır:

«Bizim belə xariqələrdə məsələlərin səbəbini elmi-texniki araşdırmalarla dərk etməyimiz qeyri-mümkündür.»²

Bunlar fransız alimin Allahla olan raz-niyazın və duanın təsiri barəsində dediyi etirafları idi. Gördüyünüz kimi, o, açıq-aşkar etiraf edir ki, bu məsələlərin təbii səbəbləri bizə məlum deyil, xüsusilə onun kəlamındakı bu nöqtə insanın diqqətini özünə cəlb edir: «Xəstənin mütləq özü-özünü dua etməsi, yaxud onun dini – məzhəbi əqidələrə inanması lazım deyil, əksinə başqa bir şəxsin duası da kifayətdir...!» və yaxud deyir: «Başqasına xatir edilən duanın təsiri daha çoxdur!»

¹ «İnsan tanınmamış varlıqdır», səh. 158-159, 160.

² Yenə orada.

Onun bu sözündəki diqqəti cəlb edən məsələ budur ki, ola bilər bir şəxs duanı, yaxud xəstənin və hacəti olan bir şəxsin vəziyyətini maddi bir hal kimi qələmə versin və desin ki, bu hadisə özünə olan diqqət və tələqindən yaranan psixi hadisə olsun və onun şəfa tapması bu psixi prosesin nəticəsidir. Lakin xəstənin özü-özünü dua etməsi, yaxud dini əqidəyə inanmasının zəruri olmaması, əksinə başqasının onun kənarında oturub, Allahdan onun şəfa tapmasını istəməsinin kifayət etməsi, habelə başqasının duasının daha da təsirli olması kimi məsələlərə diqqət yetirdikdə, açıq-aşkar məlum olur ki, bu təsirə səbəb məhz duanın özüdür.

İndi isə, gördüklərimiz və eşitdiklərimizdən misal çəkmək istəyirik:

MƏRHUM HACI ŞEYX HƏSƏNƏLİ İSFAHANI

Müqəddəs Məşhəd şəhərində ruhani libasında olan Hacı Şeyx Həsənəli İsfahani adlı pəhrizkar və zahid bir kişi yaşayırdı ki, artıq əbədiyyətə qovuşmuşdur. Mən özüm onu görməmişəm, lakin etimadlı şəxslər ondan qərribə kəramətlər və əhvalatlar nəql etmişlər. İndinin özündə də, Məşhəddə, Tehrandə və digər şəhərlərdə onu və onun kəramətlərini yaxından müşahidə edən çoxlu insanlar vardır. O cümlədən, hal-hazırda Tehrandə yaşayan və bizim evimizin yaxınlığında bağı olan bir tacir mənə nəql etdi ki, mən bu bağı alanda, su cəhətdən çətinlik çəkirdik. Buna görə də bağın bir küncündə dayaz bir quyu qazdırmağı və su motoru ilə evə su çəkməyi qərara aldım. Lakin bağın hansı tərəfini qazırıdığsa, su çıxmırdı və hələ əlavə çoxlu pul da xərc olunurdu. Nəhayət, bu ərəfədə imam Riza (ə)-ı ziyarət etmək məqsədilə Məşhədə getdim. Hacı Şeyx Həsənəli ilə çoxdan tanış olduğum üçün onun görüşünə getdim. Söhbətimiz əsnasında, Şemirandakı bağında bir neçə quyu qazdırıb, heç bir nəticə almadığımdan və mənə dəyən maddi zərərdən də ona danışib kömək istədim.

O, mənə dedi: «Sənə bir göstəriş verəcəyəm. Əgər Tehrana qayıdandan sonra o göstərişə əməl etsən, bağın hər hansı bir tərəfində quyu qazdırsan, su çıxacaq ki, heç vaxt qurumayacaq və istədiyiniz

qədər istifadə etsəniz də kifayət edəcəkdir. Əlbəttə, bu şərtlə ki, bağın çöl tərəfində camaat və qonşuların istifadəsi üçün, hökmən bir bulaq da düzəldin.

Mən şərti qəbul etdim. Hacı bir kağız götürüb, üzərində bir neçə sətir dua yazdı və mənə verib dedi: «Bağın hansı tərəfini qazmaq istəsəniz, bu kağızı əvvəlcə həmin yerə qoyun, sonra işə başlayın. Su çıxdıqda isə, bu kağızı quyuya atın.»

Mən Tehrana qayıdıb, onun göstərişinə əməl etdim və istədiyimə nail oldum. Hal-hazırda da həmin quyudan neçə illərdir ki, istifadə edirik, yay fəslində hər gün neçə saatlar su motoru ilə su çəkirik, yenə də su azalmır. Əlbəttə, Hacı'nın göstərişinə əməl edib, bağın çöl tərəfində camaatın istifadə etməsi üçün bir bulaq da düzəltmişəm.

BİR HİNDLİ MÜRTAZIN (YOQA) HEKAYƏSİ

Məzhəbi mühitlərdən kənarda da bəzən mürtazlar bədənə ağır riyazətlər və çətinliklər verməklə heç bir təbii amil və heç bir qanunla uyğun gəlməyən xariqüladə işlər görürlər.

Bir neçə il bundan öncə bir kitabda¹ oxudum ki, Misir qəzetlərinin birində dünyanın materialist alimlərinə belə xitab edilmişdir: «Ey alimlər! Bir neçə il bundan əvvəl baş verən (aşağıdakı) hadisə hansı elm və qanunla uyğun gəlir? Bunu siz necə başa düşürsünüz?»

Hadisə belə nəql edilir:

On iki il bundan öncə Hindistanın şəhərlərinin birində yoxsul bir mürtaz qatara minir. Bir-iki dayanacaq keçdikdən sonra, qatarın rəisi adəti üzrə biletləri və sərnişinləri yoxlamağa başlayır. Nəhayət, həmin mürtaza çatıb ondan bilet istədikdə, mürtaz deyir ki, bilet almamışam. Qatarın rəisi deyir: «Onda pul ver, sənə bir bilet verim!»

Mürtaz cavab verərək deyir: «Pulum da yoxdur.»

Rəis deyir: «Gələn dayanacaqda hökmən düşməlisən.»

¹ Bu kitabı yazarkən mənbənin adı barəsində hər nə qədər fikirləşdimsə, bir ad tapa bilmədim.

Bundan sonra rəis yanındakı məmura da onu gələn dayanacaqda düşürtməyi əmr edir. Qatar dayanacağa çatdıqda, məmur, mürtazı düşürtmək istədikdə, murtaz üzünü ona tutub deyir: «Əgər məni düşürtsən, qatar yerindən hərəkət etməyəcək.»

Məmurlar istehza ilə ona gülərək, onu qatardan düşürdülər. Mürtaz yaxınlıqdakı təpəyə çıxıb, oturur və gözlərini qatara zilləyir.

Qatarın məmurları öz işlərini sahmana salıb xəbərdarlıq səsi verildikdən sonra, sərnəşinlər qatara minirlər. Qatarın sürücüsü də siqnal verib, tormozu buraxaraq hərəkət etmək istəyir. Lakin qatar yerindən tərpənmir. Qatarın o tərəf, bu tərəfinə baxıb, hər bir şeyin öz yerində olduğunu görsələr də, qatarın tərpənməməsinin səbəbini başa düşmürlər.

Hətta qatarın rəis və məmurları da qatarın hərəkət etmədiyindən xəbərdar olub, bir mühəndis və mexanizator da gətirirlər. Amma o da hər nə qədər çalışsa da, heç bir nəticə vermir. Onlar lokomotivdə gözə görünməyən texniki bir problemin yarandığını ehtimal verib, başqa bir lokomotiv gətirərək ona qoşsalar da, qatar yenə də hərəkət etmir. Nəhayət, məmurlardan biri deyir: «Bəlkə, bizim düşürtdüyümüz və bizə «əgər məni düşürtsəniz qatar tərpənməyəcək!» – deyən mürtazın işidir və elə bir iş görüb ki, qatar yerindən tərpənmir?! Məmurlar mürtazı axtarıb, onu təpənin üstündə tapırlar. Ondan üzr istəyib, pulsuz qatarla getməyini xahiş edirlər. Lakin o, qəbul etməyib deyir: «Hər vaxt yoxsul bir mürtazın müzd vermədən bir şəhərdən başqa şəhərə getməsi barədə bir qanun çıxartsanız, onda qatara minərəm.»

İndi isə məmurlar başqa bir problemə üzləşirlər. Nəhayət, sərnəşinlər də gəlib bu məsələ ilə əlaqədar onunla əhd-peyman bağladıqdan və çoxlu israr etdikdən sonra mürtaz ayağa qalxıb qatara minir. Bu vaxt qatar hərəkət etməyə başlayır.

* * *

Bu və bu kimi minlərlə əhvalatlar bu aləmdə heç bir təbii amil və maddi səbəblə uyğun gəlməyən, eyni zamanda həqiqət sayılan bir

sıra qanunların hökm sürdüyünə canlı şahiddir. Mən özüm də indiyə qədər xərçəng xəstəliyinə tutulan iki nəfər xəstənin məsciddə dua və təvəssül sayəsində şəfa tapmalarını öz gözümlə görmüşəm. Onların biri iki ildir ki, sağ-salamat öz işi ilə məşğuldur və xəstəliyindən heç bir xəbər yoxdur. Halbuki həkimlər bunu müayinə etdikdən, analiz götürdükdən sonra onun xərçəng xəstəliyinə tutulduğunu və bir neçə aydan artıq yaşamayacağını söyləmişdilər. Digəri isə, səkkiz aya yaxındır ki, sağ-salamat yaşayır.

Qeyd olunan şahidlər və misallara əsasən, ümid edirik ki, əziz oxuculara heç bir tərəddüd və şəkk-şübhə yeri qalmayacaq. Doğrusu, bizim ömrümüzün qısa, yaxud uzun olmasına səbəb bir çox yaxşı və pis əməllər, ibadətlər və günahlar, habelə günahlarımızın nəticəsi olan çoxlu narahatlıqlar və xəstəliklər, taleyimizi dəyişən əməllər və davranışlar mövcuddur ki, biz bu əlaqələri dərk edə bilmirik.

ÖMRÜN QISALMASINA SƏBƏB OLAN GÜNAHLAR

İmam Zeynəlabidin (ə) buyurmuşdur: «(İnsanların) məhv olmasını tezləşdirən günahlar bunlardır: «Qohumluq əlaqələrini kəsmək, yalandan and içmək, yalan danışmaq, zina etmək, müsəlmanların yolunu bağlamaq, nahaq yerə imamət və rəhbərlik iddiası etmək.»¹

Ümumiyyətlə, bu hədisdə imam Zeynəlabidin (ə) insanların məhv olmasını tezləşdirən altı günahın adını çəkmişdir ki, biz burada Allahın köməyi ilə onları bir-bir araşdıracağıq.

(1) QOHUMLUQ ƏLAQƏLƏRİNİ KƏSMƏK ÖMRÜ QISALDIR

Hər kəs az da olsa, öz dostları, qohum-əqrəbası və yaxın adamlarına diqqət yetirsə, bir çoxlarını müşahidə edərkən ki, qohumluq əlaqələrini kəsməyi nəticəsində ömürləri azalmışdır. Eləcə də, bunun əksi olaraq, elə şəxsləri də görə bilər ki, qohumluq əlaqələrini möhkəm-

¹ «Məaniyül-əxbar», səh. 271.

lətməyi və onlara əl tutmağı nəticəsində bərəkətli və uzun ömür sürmüşlər. Bu bir həqiqətdir ki, yuxarıda qeyd etdiyimiz hədisdən əlavə, Əhli-beyt (ə)-dan nəql olunan digər hədislərdə də buna işarə edilmişdir. Əmirəl-möminin Əli (ə) belə buyurmuşdur: «Yalandan and içmək və qohumluq əlaqələrini kəsmək evləri viran edir, sahibsiz qoyur.»¹

Başqa bir hədisdə Əbu Hənzə Süməli o həzrətin bir xütbədə belə buyurduğunu nəql etmişdir: «(İnsanın) məhvini tezləşdirən günahlardan Allaha pənah aparıram.»

İmam Əli (ə)-ın düşmənləri və xəvaricdən olan İbn Kəvva o həzrətin buyruğuna və davranışına irad tutmaq məqsədilə ayağa qalxıb «Ya Əli! İnsanın məhvini tezləşdirən bir günah varmı?» – deyə soruşduqda, Həzrət buyurdu: «Bəli, vay olsun sənə! Qohumluq əlaqələrini kəsmək (insanın ömrünü qısaldır!)»²

İMAM SADIQ (Ə)-LA MƏNSUR DƏVANIQININ ƏHVALATI

Günlərin birində Mənsur Dəvaniqi bir nəfəri imam Sadiq (ə)-ı çağırmaq üçün göndərdi. O həzrət Mənsur Dəvaniqinin yanına gəldikdə, Mənsur göstəriş verdi ki, İmam (ə) üçün döşək gətirsinlər. İmam (ə) onun üstündə yer verdi. Bu zaman bir neçə dəfə ucadan «Məhəmməd Mehdi³ mənim yanıma gətirin!» – deyə səslədi. O, bu sözləri ardıcılıqla təkrar edirdi. Ona xəbər verdilər ki, indi gələcək. O, Mənsurun yanında hazır olduqda, Mənsur üzünü imam Sadiq (ə)-a tutub dedi: «Qohumluq əlaqələri ilə əlaqədar nəql etdiyiniz hədisi təkrar et ki, Mehdi də eşitsin.»

İmam Sadiq (ə) buyurdu: «Bəli, atam atasından, o da babası Əmirəl-möminin Əli (ə)-dan, o da Peyğəmbəri-Əkrəm (s)-dən nəql edir ki, o həzrət belə buyurmuşdur: «Həqiqətən, ömrünün sona çatmasına üç

¹ «Darus-səlam», 3-cü cild, səh. 193.

² «Üsuli-kafi», 4-cü cild, səh. 48.

³ Məhəmməd, Mənsur Dəvaniqinin oğlu, ləqəbi də Mehdi olmuşdur.

il qalmış bir şəxs qohumluq əlaqələrini möhkəmlətsə (sileyi-rəhm etsə), Allah-təala (bu əmələ görə) onun üç il qalan ömrünü otuz il edər. Əgər ömrünün qurtarmasına otuz il qalmış bir şəxs qohumluq əlaqələrini kəssə, Allah-təala onun otuz illik ömrünü üç ilə salar.»

Mənsur dedi: «Bu hədis gözəldir, lakin məqsədim bu hədis deyil.»

İmam Sadiq (ə) buyurdu: «Bəli, atam atasından, o da babası Əmirəl-möminin Əli (ə)-dan, o da Peyğəmbəri-Əkrəm (s)-in belə buyurduğunu nəql edir: «Qohumluq əlaqələrini möhkəmlətmək evləri abadlaşdırır və ömrü artırır, hətta bu əməli yerinə yetirənlər yaxşı adam olmasa da.»

Mənsur dedi: «Bu hədis də gözəl və ibrətamizdir, lakin mənim məqsədim bu hədis deyildir.»

İmam Sadiq (ə) buyurdu: «Atam atasından, o da babası Əmirəl-möminin Əli (ə)-dan, o da Peyğəmbəri-Əkrəm (s)-dən nəql edir ki, o həzrət belə buyurmuşdur: «Qohumluq əlaqələrini möhkəmlətmək (qiyamət günündə) hesabı, sorğu-sualı asanlaşdırır və insanı pis ölümdən saxlayır.»

Mənsur dedi: «Bəli, mənim məqsədim bu hədis idi.»¹

QOHUMLUQ ƏLAQƏLƏRİNİ QIRMAQ ŞİRK LƏ BƏRABƏRDİR

Bir kişi Peyğəmbəri-Əkrəm (s)-in hüzuruna gedib soruşdu: «Ey Allahın Peyğəmbəri! Allah yanında ən pis əməl nədir?»

Həzrət buyurdu: «Allaha şərik qoşmaq.»

Soruşdu: «Allaha şərik qoşmaqdan sonra hansı əməl pisdir?»

Buyurdu: «Qohumluq əlaqələrini qırmaq.»

Soruşdu: «Ondan sonra hansı əməl pisdir?»

Buyurdu: «Başqalarını pis işə çəkmək və yaxşı işdən çəkəndirmək.»²

¹ «Səfinətul-bihar», 1-ci cild, səh. 514.

² «Səfinətul-bihar», 1-ci cild, səh. 516.

«ÜSULİ KAFİ» KİTABINDAN BİR ƏHVALAT

İmam Sadiq (ə)-ın səhabələrindən biri deyir: «Mən İmam Sadiq (ə)-dan «Qardaşlarım və əmim uşaqları evimi mənə darısqal etmiş, evimdə mənim üçün yalnız bir otaq ayırmışlar. Mən onları evdən çıxara bilərəmmi?» – deyə soruşduqda, o həzrət buyurdu: «Səbr et, Allah-təala sənin işlərini sahmana salar.»

Ravi deyir: «Mən çıxılmaz vəziyyətdə qalıb, bu işlə razılaşdım. Nəhayət, 131-ci ildə vəba xəstəliyi yayıldı. Allaha and olsun ki, bu xəstəlik nəticəsində onlardan bir nəfər də qalmadı və hamısı öldü. Bu hadisədən sonra imam Sadiq (ə)-ın hüzuruna getdim. O həzrət məni görəndə buyurdu: «Evində qalanların vəziyyəti necədir?»

Dedim: «Onların hamısı öldülər, bir nəfər belə sağ qalmadı.»

Buyurdu: «Bunun səbəbi onların səninlə etdiyi davranışlarına, sənə verdikləri əzab-əziyyətlərə və qohumluq tellərini qırdıqlarına görədir. Onların sağ qalıb, evini sənə darısqal etmələrini istəyirdinmi?»

Dedim: «Allaha and olsun ki, bəli!»¹

Qohumluq əlaqələrini kəsmək barəsində başqa bir əhvalat:

İmam Sadiq (ə) və imam Kazim (ə)-ın səhabələrindən olan Şüeyb Əqrəqufi nəql edir ki, bir gün imam Kazim (ə)-ın hüzuruna getdim. O həzrət elə birbaşa mənə buyurdu: «Ey Şüeyb! Sabah Məğrib əhalisindən biri kişi səninlə görüşüb mənim vəziyyətimi soruşduqda, onun cavabında de: «Allaha and olsun ki, o, imam Sadiq (ə)-ın sifariş etdiyi imamdır.» O, sənədən halal və haramdan soruşduqda, cavabını mənim tərəfimdən söylə.»

Mən dedim: «Sənə qurban olum, o kişinin əlaməti nədir?»

Buyurdu: «Yəqub adlı uca boy və canlı bir kişidir. O, öz qəbiləsinin ağsaqqalıdır. Sənin yanına gəldikdə, heç nədən çəkinmə və hər nə soruşsa, cavabını ver, əgər mənim yanıma gəlmək istəsə, onu mənim yanıma gətir.»

¹ «Üsuli-kafi», 4-cü cild, səh. 47.

Şüeyb deyir: «Səhəri gün Kəbəni təvaf etməyə getdim. Bu zaman uca boy və canlı bir kişi məni görüb dedi: «Səndən sərvərin haqqında soruşmaq istəyirəm.»

Ondan «hansı sərvərim?» – deyə soruşduqda, imam Sadiq (ə)-ın adını çəkdi. Ona dedim: «Sənin adın nədir?»

Dedi: «Yəqub.»

Dedim: «Haralısan?»

Dedi: «Məğribdənəm.»

Dedim: «Məni haradan tanıyırsan?»

Dedi: «Yuxuda bir şəxsi gördüm ki, mənə deyir: «Şüeybin yanına get və hər nə istəsən, ondan soruş. Mən də səni axtarıb tapdım.»

Şüeyb deyir: «Ona dedim ki, burada əyləşsin, mən də öz təvafımı qurtarıb qayıdıram.»

Təvafdan sonra onun yanına getdim. İlk baxışdan anladım ki, ağıllı bir adamdır. O, məndən İmamın (ə) yanına getməsinə istədi. Razılaşıb onunla birlikdə yola düşdüm. İmam Musa ibn Cəfər (ə)-ın evinə çatdıqda, qapını döyüb icazə istədik və Həzrətin evinə daxil olduq.

İmam (ə) onu görən kimi buyurdu: «Ey Yəqub! Sən dünən gəlmişən. Yolda səninlə qardaşın arasında filan yerdə ixtilaf və söz-söhbət baş vermişdir, hətta bir-birinizi söymüsünüz. Belə hərəkətlər mənim və ata-babalarım yolu deyildir. Biz heç kimə belə işləri göstəriş vermirik. Allahdan qorx, çox keçməz ki, ölüm səninlə qardaşın arasında ayrılıq salar; çünki qardaşın vətənə qayıtmazdan öncə səfərdə dünyadan gedəcək və sən öz etdiyin hərəkətə görə peşman olacaqsan! Bunun (onun dünyadan getməsinin) səbəbi odur ki, Allah-təala qohumluq əlaqələrini kəsənin ömrünü qısaldar.»

O kişi İmam (ə)-dan «Sənə qurban olum! Mənim əcəlim haçan çatacaqdır?» – deyə soruşduqda, Həzrət buyurdu: «Sənin də əcəlin yaxınlaşmışdı, lakin filan yerdə öz bibinə qarşı yaxşılıq etdiyin üçün Allah-təala ömrünü iyirmi il artırdı.»

Şüeyb deyir: «Sonrakı illərdə həmin kişini həcc mərasimində gördüm. Mənə dedi ki, həmin səfərdə qardaşı vətənə çatmamışdan öncə dünyadan getdi və vəfat etdiyi yerdə də dəfn olundu.»¹

ZAMANIN İMAMI İLƏ ƏLAQƏNİ KƏSMƏK

Harunər-Rəşid oğlu Məhəmməd Əmini təlim-tərbiyə məqsədilə Məhəmməd ibn Cəfər ibn Əşəsə tapşırırdı. Harun oğlu Əmini özünə vəliəhd seçdikdə, vəziri Yəhya ibn Xalid Bərməki, Məhəmməd ibn Cəfərə paxıllıq edərək öz-özünə dedi: «Harunun ölümündən sonra xilafət Əminə çatarsa, Məhəmməd ibn Cəfər onun ustadı olduğundan, təbii ki, bizi vəzirlikdən azad edib, ona həvalə edəcəkdir.» Bu səbəbdən də belə qərara gəldi ki, müəyyən vasitələrə əl atıb, Məhəmməd ibn Cəfəri xəlifə Harunun gözündən salsın və Harunu ona qarşı qəzəbləndirsin. Bu məqsədlə Məhəmməd ibn Cəfərlə çoxlu əlaqə saxlayır və bir müddətdən sonra onun imam Kazim (ə)-in şiələrindən olduğunu öyrənir. O, bunları tez Haruna xəbər verir. Bundan sonra imam Kazim (ə)-in həyat tərzindən kamil şəkildə xəbər toplayıb Haruna çatdıracağını qərara alır. Buna görə də yaxın adamlarından birinə deyir: «Əbu Talibin övladları içərisində yoxsul olanını tanıyırsanmı? Mən ondan müəyyən məsələlər barəsində sorğu-sual etmək istəyirəm.» Ona Əli ibn İsmayıl ibn Cəfərin (İmam Kazim (ə)-in qardaşı oğlunun) adını verirlər. Yəhya ibn Xalid ona bir miqdar pul göndərüb, onu Bağdada dəvət edir və Harunun yanına getməsinə təşviq edir.

Yəhya Bərməkinin pulu və tapşırığı Əli ibn İsmayıl çatdıqda, o, Bağdada getmək üçün hazırlıq görür. Halbuki imam Kazim (ə) həmişə onunla əlaqə saxlayır və ona yardım edirdi. Həzrət bu hadisədən xəbərdar olduqda, onu yanına çağırıb buyurur: «Ey qardaş oğlu! Hara getmək istəyirsən?»

O deyir: «Bağdada getmək istəyirəm.»

Həzrət buyurur: «Bağdada getməkdə məqsədin nədir?»

¹ «Ricali-Kəşşi», «Məşhəd universitetinin çapı», səh. 442.

Deyir: «Borcum vardır və verməyə pulum da yoxdur!»

Həzrət buyurur: «Mən sənin borcunu ödəyəcəyəm və (dolanmaq üçün) əlavə pul da verəcəyəm.»

Bununla belə, Əli ibn İsmayıl imam Kazim (ə)-ın sözlərinə qulaq asmayıb, Bağdad səfərinə hazırlaşır. İmam (ə) yenidən onu öz yanına çağırıb buyurur: «Bağdada getmək fikrin varmı?»

Deyir: «Bəli, ondan başqa heç bir çarəm qalmayıb.»

İmam (ə) buyurur: «Qardaş oğlu! Yaxşı fikirləş, Allahdan qorx və uşaqlarımı yetim qoyma!»

İmam (ə) bunu dedikdən sonra ona üç yüz dinar qızıl, dörd yüz dirhəm gümüş pulun verilməsini də göstəriş verdi. O, çıxıb getdikdən sonra, İmam (ə) yanında olanlara buyurdu: «Allaha and olsun! O, mənim qanımı tökməyə əl atmış, uşaqlarımı isə yetim qoyacaqdır!»

Onlar dedilər: «Sənə qurban olaq, əgər belə bir hadisənin baş verəcəyindən xəbəriniz varsa, nə üçün ona əl tutub yardım edirsiniz?»

İmam (ə) buyurdu: «Atam mənə, o da ata-babalarından, onlar da Allahın Rəsulundan (s) belə nəql etmişlər: «Qohumluq əlaqələri kəsildəndən sonra yenidən bərpa edilsə və yenə kəsilsə, (artıq) Allah-təala onu qırar.» O, əlaqəni kəsdiyi vaxt mən bunu (yenidən) bərpa etmək istədim ki, əgər bir daha əlaqəsini kəssə, qoy Allah-təala onu qırsın.»

Əli ibn İsmayıl Bağdada, Yəhya ibn Xalidin yanına getdi. Yəhya imam Kazim (ə)-ın vəziyyətini ondan soruşduqda, o, eşitdiklərinin üstünə özündən əlavə edərək İmamın (ə) arxasınca dedi-qodu söyləməyə başladı. Nəhayət, o, Əli ibn İsmayılı Harunla görüşdürdü. Harun ondan imam Kazim (ə)-ın vəziyyətini soruşduqda, o, imam Kazim (ə)-ın əleyhinə danışdı dedi: «Dünyanın şərq və qərbindən onun üçün pul göndərilir. Son vaxtlarda da Mədinədə özünə otuz min dinarlıq bir əkin sahəsi almışdır. Pulu sahənin sahibinə verdikdə, belə demişdi: «Mən bu dinarlardan yox, üzərində filan möhürləri olan dinarlardan istəyirəm. Musa ibn Cəfər də dərhal göstəriş verdi ki, həmin pulları qaytarıb, əvəzində əkin sahəsinin sahibinin istədiyi pulardan versinlər.»

Harun bunu eşitdikdən sonra ona getməyə icazə verdi. Məmurlarına da əmr etdi ki, ona Bağdadın bir tərəfində yaşamaq üçün iki yüz min dirhəm pul ayırınsınlar. Əli ibn İsmayıl Bağdadın şərq tərəfində yaşamaq üçün özünə bir ev seçdi. Sonra bir neçə nəfəri də pulu almaq üçün Harunun sarayına göndərdi, özü isə səbirsizliklə pulun çatacağı günləri sayırdı. Bir gün ayaqyolunda oturduğu vaxt birdən onu şiddətli qarınağrısı tutur. Onun vəziyyəti o qədər çətinləşir ki, hətta bağırsaqları çölə çıxır. Yaxın adamları onu bu halda görüb, çətinliklə onu çölə çıxarırlar. Artıq Əli ibn İsmayıl can verirdi. Bu vaxt Harunun məmurları pulu gətirdilər. O, pulun çatmasından xəbərdar olduqda: «Mən artıq can verirəm, bu pullar mənim nəyimə gərəkdir?» – deyib dünyadan getdi!¹

Qohumluq əlaqələri barəsində üç hədis:

İmam Baqir (ə) buyurmuşdur: «Qohumluq əlaqələrini möhkəmlətmək (çirkin) əməlləri pak edir, sərvəti çoxaldır, bəlanı dəf edir, (qiyamət günündə) hesabı asanlaşdırır və əcəli təxirə salır.»²

Başqa bir hədisdə o həzrət Rəsuli-Əkrəm (s)-in belə buyurduğunu nəql etmişdir: «Öz ümmətimə – hazır və qayıbdə, qiyamət gününə qədər kişilərin sülbündə və qadınların bətnində olanlara – tövsiyə edirəm ki, aralarında bir illik yol olsa belə, sileyi-rəhm edin (bir-birinizi yoxlayın, qohumluq əlaqələrinizi möhkəmləndirin); çünki sileyi-rəhm dinin (İslamın) bir qismidir.»³

İmam Sadiq (ə) bir hədisdə belə buyurmuşdur: «(Əməllər arasında) qohumluq əlaqələrini möhkəmlətməkdən başqa ömrü artıran bir əməl görmədim. Əgər bir şəxsin ömrü üç ildirsə (ömrünün qurtarmasına üç il qalıbsa), qohumluq əlaqələrini möhkəmlətmək nəticəsində Allah-təala onun ömrünü otuz il artırır və otuz üç il edər. Əgər bir

¹ «İrşad», Şeyx Mufid, 2-ci cild, səh. 228-230.

² «Üsuli-kafi», 3-cü cild, səh. 221.

³ «Yenə orada», səh. 223.

şəxsin ömrü otuz üç ildirsə, qohumluq əlaqələrini kəsməklə Allah-təala onun ömrünü otuz il azaldaraq üç il edər.»¹

(2) YALAN DANIŞMAQ ÖMRÜ QISALDIR

Ümumiyyətlə, yalanın – yalan danışmaq, yalandan and içmək – insan üçün olan təhlükələrindən biri də ömrün qısılması, insanın xar, zəlil və bədbəxt günə düşməsidir. İmam Əmirəl-möminin Əli (ə) belə buyurmuşdur: «Ey camaat, aqah olun! Düz danışın ki, Allah düz danışanlarla birgədir. Yalandan uzaq olun; çünki yalan imandan uzaqdır. Həqiqətən, düz danışan şəxs üzüağ olar və nicat tapar, yalan danışan isə xar və məhv olar.»²

Başqa bir hədisdə belə buyurmuşdur: «Düz danışmaq insanı xilas, yalan isə həlak edər.»³

Rəsuli-Əkrəm (s) yalan and barəsində belə buyurmuşdur: «Bilə-bilə yalandan and içən şəxs Allahla müharibəyə qalxmışdır. Həqiqətən, yalandan and içmək evləri dağıdıb sahibsiz qoyar və övladların yoxsulluğuna səbəb olar.»⁴

Bir neçə səhifə öncə bu barədə imam Əmirəl-möminin Əli (ə)-dan da belə məzmununda bir hədis qeyd olundu.

ƏHMƏD İBN TULUN VƏ YALANÇI KƏNİZ

Əhməd ibn Tulun Misirin ən qüdrətli sultanlarından biri idi. Onun alimlərə və İslam maarifinə böyük xidmətindən əlavə, öz adı ilə məşhur və tarixi bina sayılan böyük bir məscid də tikdirmişdi.

Nəql edirlər ki, bir gün Əhməd atası Tulunun yanına gedib ona dedi: «Bir qrup yoxsul adam evin qapısı önünə toplaşib, sizdən yardım istəyirlər.»

¹ «Yenə orada», səh. 224.

² «İləlüş-şəraye», 1-ci cild, səh. 235.

³ «Qurərul-hikəm», səh. 12.

⁴ «Səfinətül-bihar», 1-ci cild, səh. 297.

Tulun dedi: «Qələm-mürəkkəb gətir ki, onlara verəcəyim pulun məbləğini qeyd edim.»

Əhməd qələm-mürəkkəb gətirmək üçün otaqların birinə daxil olduqda, atasının kənizlərindən birinin bir qulamla zina etməsini gördü. Heç bir söz demədən qələm-mürəkkəbi götürüb otaqdan çıxdı və atasının yanına getdi. Kəniz, Əhməd çıxıb getdikdən sonra Əhmədin bu hadisəni atasına çatdırmasını təsəvvür etdi. Buna görə də, hiylə işlədərək, sultan Tulunun yanına gedib dedi: «Sizin oğlunuz Əhməd mənə qarşı xəyanət əli uzatmış və zina təklif etmişdir. Mən isə bu işə razılıq vermədim!»

Sultan Tulun da sorğu-sualsız kənizin dediklərini qəbul etdi və məmurlarının birinə belə bir məzmununda bir məktub yazdı: «Məktub sənə çatan kimi, onu gətirənin boynunu vur və mənim üçün göndər!» Sultan məktubu möhürlədi və oğlu Əhmədə verib, onu filan məmura çatdırmasını göstəriş verdi.

Əhməd məktubu alıb yola düşdü. Həmin kəniz Əhmədin yolunu kəsib dedi: «Hara gedirsən?»

Əhməd dedi: «Atamın mühüm bir işə görə məmurlardan birinə yazdığı məktubu ona aparıram.»

Kəniz, sultan Tulunu Əhmədə qarşı daha da artıq qəzəbləndirmək və oğlunun öz atasına qarşı vəfasız olduğunu göstərmək üçün Əhmədə dedi: «Məktubu mənə ver, qoy, onu məmura daha tez çatdırım.»

Əhməd, kənizin sözüne qulaq asıb məktubu ona verdi. Kəniz də onu dərhal zina etdiyi qulama verdi ki, filan məmura çatdırsın.

Məktub məmurun əlinə çatan kimi, Məmur dərhal qulamın başını kəsib Tuluna göndərdi. Tulun öz qulam və xidmətçisinin kəsilmiş başını gördükdə, oğlu Əhmədin sağ olduğunu bildi. Bu vaxt onu çağırub hadisəni soruşdu. Əhməd hadisəni atasına danışdı. Tulun kənizin qətlə yetirilməsini əmr etdi. Bu hadisə Əhmədin öz atasının yanında yüksək mövqə qazanmasından əlavə, onun diqqətini özünə cəlb etdi. Beləliklə, atasından sonra sultanlıq məqamına nail oldu.¹

¹ «Əl-kəlamu yəcurrul-kəlam», 2-ci cild, səh. 145.

YALANDAN AND İÇƏN ŞƏXSİN CƏZASI

İmam Həsən (ə)-ın dövründə bir kişi yalandan o həzrətin ona min dirhəm borclu olduğunu iddia etdi. İmam (ə) o kişi ilə birlikdə mühakimə üçün Şüreyh Qazinin yanına getdi. Şüreyh üzünü imam Həsən (ə)-a tutub dedi: «Ona borclu olmadığına and içə bilərsənmi?»

İmam Həsən (ə) buyurdu: «Əgər o and içsə, mən ona pulu verərəm!»

Şüreyh üzünü həmin kişiye tutub: «Billahil-ləzi la ilahə illa huve alimul-ğəybi vəş-şəhadə!» (Allahdan başqa heç bir məbud olmadığına, Onun qeybə alim və şahid olduğuna and içirəm!) – deməsini tələb etdikdə, İmam Həsən (ə) buyurdu: «Xeyr, onun belə and içməsinə istəmirəm! O, belə deməlidir: «Billahi innə ləkə ələyyə haza və xuzil-əlfə!» (And olsun Allaha ki, mənim səndən min dirhəm alacağım vardır!)» Əgər and içsə, mən min dirhəm ona verərəm.»

O kişi and içib pulu aldı. Lakin yerindən durmaq istədikdə, üzü üstə düşüb öldü.¹

Bu barədə başqa bir əhvalat:

Yəhya ibn Abdullah ibn Həsən imam Həsən (ə)-ın nəvələrindən, imam Sadiq (ə)-ın yaxınlarından olmuş və o həzrətdən çoxlu hədis nəql etmişdir. O, «Fəxx» faciəsinin şəhidlərindən olan Hüseyn ibn Əlinin Abbasi xəlifəsi Hədinin dövründə qiyam etdikdə, ona kömək etmiş, onun şəhadətindən sonra bir müddət gizli yaşamış, nəhayət, Hadi Abbasinin ölümündən və Harunər-Rəşid xilafət kürsüsündə əyləşdikdən sonra özünü Deyləmə çatdırıb, camaatı ona yardım etməyə çağırmış və camaat da ona müsbət cavab verərək Harunər-Rəşidin hökumətinə qarşı çıxmışdır.

Harunər-Rəşid Yəhyanın tutduğu işdən xəbərdar olduqda, çox narahat oldu və onu aradan götürmək qərarına gəldi. Bu məqsədlə

¹ «Mənaqibi İbn Şəhr Aşub», 4-cü cild, səh. 7.

Xorasan vilayətinin hakimi Fəzl ibn Yəhya Bərməkiyə tapşırırdı ki, bir hiylə ilə onu aradan götürsün.

Fəzl ibn Yəhya bir qoşunla birlikdə Deyləmə doğru hərəkət etdi. Yəhyanı ələ almaq üçün ona məktublar göndərdi və nəhayət, aralarında sülh bərqərar olundu. Yəhya xəlifənin imzası, özünün qəbul etdiyi qazilərin və böyük şəxslərin şahidliyi ilə təsdiq olunan amannamə əsasında təslim olacağını bildirdi. Belə də oldu. Yəhya özünü təslim etdi. Fəzl ibn Yəhya onu öz tərəfdarları ilə birlikdə Bağdada göndərdi. Harun da onun pişvazına çıxıb, ona çoxlu hədiyyələr bağışladı.

Bu minvalla bir müddət keçdi. Lakin Harun rahat olmayıb, Yəhyanı hökumət əlyhinə qiyamında ittihamlayaraq, bir bəhanə ilə zindana salmaq qərarına gəldi.

İmam Əli (ə)-ın övladları ilə (Harunun təhriki, yaxud da öz istəyi ilə) düşmən olan Abdullah ibn Müsəb Zübeyri¹ Harunər-Rəşidin yanına gedib xəbər verdi ki, Yəhya ibn Abdullah deyir ki, Harun ona beyət etsin. Harun da Yəhyanı çağırıb, Zübeyrinin yanında hadisəni Yəhyaya danışdı və onları bir-birilə üzləşdirdi. Zübeyri öz dediklərini təkrar edib dedi: «Bəli, ey xəlifə! Bu kişi sizi özünə beyət etməyə dəvət etmişdir.»

Yəhya dedi: «Ey xəlifə! Nə üçün bu kişinin sözlərini qəbul edirsən? Halbuki o, Abdullah ibn Zübeyrin oğludur. Abdullah da sizin atanızı (Abdullah ibn Abbas) övladları ilə birlikdə «Şəb»də həbs etmiş və od vuraraq yandırmışdır.

Onların arasındakı söz-söhbətdən sonra, Yəhya, Zübeyrinin abbasilər əleyhinə və camaatı onlara qarşı qaldıracaqları barəsində yazdığı şeirləri oxumağa başladı. Harun bu şeirləri eşidən kimi, qəzəbindən rəngi dəyişdi. Zübeyri, Harunun rənginin dəyişdiyini, qəzəbləndiyini gördükdə, and içdi ki, mən bu şeirləri yazmamışam. Əslində onu yazan Südeyf adlı bir şəxsdir.

Yəhya dedi: «Ey xəlifə! Allaha and olsun ki, bu şeirlər onundur və Allah-təalanın da hökmü budur ki, hər kəs and içən zaman Onu

¹ Bəziləri onun adını İbn Nədimi qeyd etmiş və bu hadisəni ona nisbət vermişlər.

«rəhman», «rəhim» və bu kimi sifətlərlə tərifləsə, ona əzab verməkdə həya edər. İndi icazə verin, mən Allaha elə adlarla and içim ki, kim yalandan o adları dilinə gətirib and içsə, cəzası yubanmaz.»

Harun, Yəhyanın sözlərini qəbul etdi. Yəhya, Zübeyridən belə deməsini tələb etdi:

«Bəritu min hovlillahi və quvvəti, vətəsəmtu bi-hovli və quvvəti, və təqəllədtul-hovlə vəl-quvvətə min dunillahi istikbarən ələllahi və istignaən ənhu və istilaən ələyhi in kuntu qultu hazəş-şer.»

«Allahın qüdrət və qüvvəsini inkar edib, öz qüvvəmə arxalanır, Allaha qarşı qalxaraq qüdrət və qüvvəmi dəstəkləyib deyirəm ki, bu şeirləri mən yazmamışam.»

Zübeyri belə and içməkdən boyun qaçırdı. Harun qəzəblənib, daxilən onun tərəfini saxlayan Fəzl ibn Rəbidən: «Bu nə üçün and içmir?» – deyə soruşduqda, Fəzl ayağının ucu ilə Zübeyriyə vurub dedi: «Vay olsun sənə, and iç!»

Zübeyri rəngi ağarmış və qorxu içində and içməyə başladı. Yəhya ibn Abdullah əlini onun çiyinə vurub dedi: «Ey Məsəbin oğlu! Allaha and olsun ki, bu andınla öz ömrünə son qoydun və daha nicat tapmayacaqsan!»

Zübeyri and içsə də, hələ yerindən qalxmamış onda «cüzam» xəstəliyinin əlamətləri görünməyə başladı və nəhayət, üç gündən sonra öldü. Ölümündən sonra Fəzl ibn Rəbi ona dəfn mərasimi qurdu. Camaat onu qəbrə qoyanda, birdən qəbri yerə batdı və havanı toz-torpaq bürüdü.

Fəzl fəryad edib dedi: «Qəbrə torpaq tökün.» Orada olanlar nə qədər torpaq tökdülərsə, qəbir dolmadı. O, göstəriş verdi ki, torpaq əvəzinə odun gətirib töksünlər. Odunun da heç bir faydası olmadı və yer onu da özünə çəkirdi. Nəhayət, məcbur olub, qəbrin üstünü odunla ört-dülər və odunun üstünə də torpaq tökərək, yerlə bir səviyyədə etdilər.¹

* * *

¹ «Məqatilut-talibiyyin» kitabının tərcüməsi, səh. 428-444.

İmam Baqir (ə) buyurmuşdur: «Hər kəs üç xislətə sahib olsa, (bu dünyada) cəzasını çəkməyincə, dünyadan getməz: Zülm və haqsızlıq etmək, qohumluq əlaqələrini qırmaq və Allaha qarşı çıxaraq yalandan and içmək. İtaətlər arasında sileyi-rəhmin (qohumluq əlaqələrini möhkəmlətməyin) mükafatı, savabı hər şeydən tez yazılır. Həqiqətən, günahkar bir şəxs qohumluq əlaqələrini möhkəmlətsə, var-dövləti çoxalaraq sərvətli olar. Əksinə yalandan and içmək və qohumluq əlaqələrini kəsmək evi əhli-əyalsız qoyar.»¹

(3) ZİNA ÖMRÜ QISALDIR

Zinanın qəti təsirlərindən biri də ömrün qısalmasıdır. Dinin böyük şəxsiyyətləri çoxlu rəvayətlərdə bu məsələyə işarə etmişlər. Rəsuli-Əkrəm (s) belə buyurmuşdur: «Ey müsəlmanlar! Zinadan çəkinin; çünki onun altı (pis) xüsusiyyəti vardır: Onun üçü dünyaya, üçü isə axirətə aiddir. Dünyaya aid olan üç xüsusiyyət bunlardır: «Gözəlliyi aradan aparır, nigarançılıq yaradıb yoxsulluq gətirir və ömrü qısaldır. Axirətdəki üç xüsusiyyət isə bunlardır: Allahın qəzəbinə, he-sabın çətinləşməsinə və əbədi Cəhənnəmə səbəb olar.»²

Eləcə də başqa bir hədisdə o həzrət belə buyurmuşdur: «Zinadan çəkinin; çünki onda on xislət (və pis aqibət) vardır: Əqlin, dinin, ruzinin və ömrün azalması, hicran (ayrılıq) bəlası, mehriban Allahın qəzəbi, unutqanlıqın hücum çəkməsi, imanlı şəxslərin nifrət edib qəzəblənməsi, abır-heysiyyətin aradan getməsi, dua və ibadətin qəbul olunmaması.»³

Həmçinin, buyurmuşdur: «Zina yoxsulluq gətirir və evləri əhli-əyalsız qoyur.»⁴

¹ «Tuhəful-uqul», səh. 294.

² «Xisal» Şeyx Səduq», 1-ci cild, səh. 320.

³ «Ləaliul-əxbar», 5-ci cild, səh. 197.

⁴ «Vəsailuş-şiə», 3-cü cild, səh. 93.

ZİNA ÇOXLU İNSANI TƏLƏF ETDİ

Tarixçilər yazırlar ki, həzrət Musa (ə) «Tihə» vadisində dünyadan getdikdə, onun canişini və vəsisi Yuşə ibn Nun Bəni-İsraili özü ilə birlikdə Şamın şəhərlərini (yaxud Əriha şəhərini) fəth etmək üçün yola düşdü. Ora çatıb şəhəri mühasirə etdi. Şəhərin hakimi ibadəti nəticəsində Allah dərgahında duası qəbul olan Bələm ibn Bauranı tələb edib dedi: «Yuşə ibn Nunu mütləq qarğış etməlisən!»

Bələm ibn Baura ulağına minib yola düşdü. Lakin ulağı ona itaət etmədiyindən, yolda onu şallaqlayıb öldürdü, özü isə qarğış üçün piyada hərəkət etdi. Lakin yolda elə hadisələr gördü ki, qarğışından daşınmaq istədi. Nəhayət, hakimin yanına qayıdıb dedi: «Bu tayfaya qarğış etmək üçün heç bir yol yoxdur. Lakin mən onların məhv olması üçün sizə başqa yol təklif edirəm. O da budur ki, fahişə və zinakar qadınları bəzəyib zinətləndirir və onlara satın. Qadınlara onların könüllərini ələ almağı öyrədin ki, əgər Yuşə ibn Nunun qoşunundan hər kim onlarla iffətsizlik etsə, qarşısını almayın.

Şəhərin hakimi Bələmin göstərişini icra etdi. Zinakar qadınların gediş-gəlişi nəticəsində Yuşə ibn Nunun qoşunundakılar onlarla əlaqə saxladılar. Tarixçilərin yazdıqlarına əsasən, bu çirkin əməlin nəticəsində onların arasında «taun» xəstəliyi yayıldı və bir neçə gün ərzində yetmiş min, yaxud doxsan min adam öldü. Nəhayət, qoşun başçılarından Fənhas adlı qeyrətli və şücaətli bir şəxs hadisədən xəbərdar olduqda, öz nüzəsini götürüb qoşunun arasına girdi. Bir kişinin bir qadınla zina etdiyini gördükdə, əlindəki nizəni kişinin belinə elə sancdı ki, qadının belindən çıxdı. Hər ikisini nizənin ucunda göyə qaldırıb xeymələrin yanında yerə çırpır və göstəriş verirdi ki, car çəksinlər: «Bundan sonra hər kəs belə yaramaz iş tutsa, bu iki nəfərin aqibətinə düşər olacaqlar.

Yuşə ibn Nunun əsgərləri vəziyyəti belə gördükdə, qadınlardan əl çəkildilər. Bununla da «taun» xəstəliyi aradan götürüldü və Yuşənin rəhbərliyi ilə şəhər fəth edildi.¹

¹ «Əl-kamil», İbn Əsir, 1-ci cild, səh. 68-70; «Murucuz-zəhəb», Məsudi, 1-ci cild, səh. 30.

* * *

Həzrət Peyğəmbəri-Əkrəm (s) buyurmuşdur: «Məndən sonra zina əməli yayıldıqca, qəfil ölüm də çoxalar.»¹

Başqa bir hədisdə belə buyurmuşdur: «Əgər beş əməlin yayıldığını görsəniz, onlardan Allaha pənah aparın:

1-Hər vaxt bir tayfa arasında aşkar şəkildə zina baş alıb getsə, taun xəstəliyinə və keçmiş ümmətlərin başlarına gələn bəlalara düçar olurlar.

2-Çəkiddə və ölçüdə aldadılan zaman qəhətlik, quraqlıq düşər, yaşıyış tərzı çətinləşər və sultanın zülmü artar.

3-Zəkat verməkdən çəkinsələr, yağışdan məhrum olurlar. Əgər heyvanlar olmasaydı, əsla yağış yağmazdı.

4-Allahın və Onun Rəsulunun əhd-peymanını sındırmaları, əks təqdirdə Allah-təala düşmənlərini onlara hakim kəsər və sərvətlərinin bir qismini də əllərindən alar.

5-Allahın nazil etiklərindən əlavə, (nahaq) bir hökm çıxarmaları, yoxsa Allah-təala onların arasına ixtilaf salar.»²

(4) ATA-ANAYA AĞ OLMAQ ÖMRÜ QISALDIR

İnsan ömrünün qısalmasına xüsusi təsir göstərən günahlardan biri də ata-anaya tabe olmamaq, onlara əzab-əziyyət vermək, başqa sözlə desək, ağvalideynlikdir. İmam Sadiq (ə) öz atasından belə nəql etmişdir: «(İnsanın) məhvini tezləşdirən, ölümü yaxınlaşdıran və evi əhli-əyalsız qoyan günahlardan Allaha sığınırım! O günahlar bunlardır: Qohumluq əlaqələrini qırmaq, ata-anaya əziyyət vermək, eh-san və yaxşılığı tərk etmək.»³

¹ «Üsuli-kafi», 4-cü cild, səh. 81.

² «Üsuli-kafi», 4-cü cild, səh. 81.

³ «Üsuli-kafi», 4-cü cild, səh. 184.

Rəsuli-Əkrəm (s) buyurmuşdur: «(Dünyada) üç günahın cəzası tez olar və qiyamət gününə qalmaz: «Ata-anaya ağ olmaq, camaata zülm etmək və yaxşılığı tərk etmək.»¹

Buna əks olaraq hər kim ata-anasına yaxşılıq etsə, ömrü uzun olar. Necə ki, imam Baqir (ə) buyurmuşdur: «Ata-anaya yaxşılıq və gizli sədəqə yoxsulluğu aradan aparır, ömrü uzun edir və yetmiş növ pis ölümün qarşısını alır.»²

Yenə də o həzrət buyurmuşdur: «Gizli sədəqə vermək Allah-təalanın qəzəbini soyudur. Ata-anaya yaxşılıq etmək və qohumluq əlaqələrini möhkəmlətmək ömrü uzun edir.»³

BU KİŞİNİN ÖMRÜNÜN ARTMASINA NƏ SƏBƏB OLDU?

İmam Sadiq (ə)-ın Hənnan ibn Südeyr adlı səhabəsi deyir: «Mən bir qrupla birlikdə imam Sadiq (ə)-ın hüzuruna getdim. Bizimlə birgə olan Meysər adlı bir şəxs qohumluq əlaqələrindən söz açdıqda, o həzrət buyurdu: «Ey Meysər! İndiyə qədər sənin ölümün neçə dəfə çatsa da, hər dəfə qohumluq əlaqələrini möhkəmlətdiyin üçün Allah-təala sənin əcəlini təxirə salmışdı.⁴ Əgər ömrünün uzun olmasını istəyirsənsə, ata-anaya yaxşılıq et!»⁵

Bu zəmində rəvayətlər çoxdur. Bu məsələ mənə təcrübə olaraq da sabit olmuşdur ki, ata-anaya təbə olmayan, onların sözlərinə qulaq asmayan, müxtəlif yollarla onlara əzab-əziyyət verən övladların

¹ «Əmali», Şeyx Tusi, 2-ci cild, səh. 13.

² «Biharul-ənvar», 74-cü cild, səh. 81.

³ «Biharul-ənvar», 74-cü cild, səh. 82.

⁴ Başqa bir hədisdə imam Sadiq (ə)-ın ona belə buyurduğu nəql olunmuşdur: «Ey Meysər! Mən elə güman edirəm ki, sən sileyi-rəhm edirsən.» O dedi: «Bəli, sənə qurban olum! Mən uşaq ikən bazarda işləyirdim və hər günümə iki dirhəm pul alırdım. Onun bir dirhəmini bibimə, bir dihamini isə xalama verirdim.» Həzrət buyurdu: «And olsun Allaha, indiyə qədər sənin əcəlin iki dəfə çatmış, lakin qohum-əqrəbana yaxşılıq etdiyinə görə, ölümün təxirə salınmışdır.» («Biharul-ənvar», 74-cü cild, səh. 100.)

⁵ «Biharul-ənvar», 74-cü cild, səh. 84.

ömürləri qısalmış, bəzən də cavan ikən dünyadan getmişlər. Lakin bunun müqabili olaraq ata-analarına ehsan və yaxşılıq edənlərin ömrü uzun olmuşdur. Mən özüm bir neçə cavanın öz ata-anasına itaət etməyib, onlara əzab-əziyyət verməsi nəticəsində cavan yaşlarında dünyadan getmələrinin şahidi olmuşam.

MÜNTƏSİR ABBASININ XİLAFƏTİNİN QISA OLMASININ SƏBƏBİ

Abbasilərin pis adla yad edilən xəlifəsi Mütəvəkkil bir neçə çirkin və yaramaz əməli nəticəsində müsəlmanların, xüsusilə şiələrin qəzəbinə və nifrətinə səbəb oldu. Bunun başlıca səbəbi Əbu Talibin övladlarına hədsiz dərəcədə zülmü idi. Belə ki, o, Ömər ibn Fərac Rəxcini Məkkə və Mədinəyə hakim təyin edərək göstəriş verdi ki, mümkün qədər onlara əzab-əziyyət, işkəncə versin, eləcə də heç kəs Əbu Talibin övladları ilə əlaqə saxlamasın və onlara yardım etməsin.

Tarixçi Əbül-Fəracın mülahizələrinə əsasən, Mədinədə yaşayan ələvi xanımlarının vəziyyətləri o yerə çatmışdı ki, bir neçə qadının yalnız bir ədəd libası var idi və çarəsizlikdən namaz vaxtı həmin libası növbə ilə geyinib namaz qılır, başqa vaxtlarda isə öz otaqlarında çıpaq vəziyyətdə əyləşirdilər.¹ Eləcə də o, dəfələrlə göstəriş vermişdi ki, imam Hüseyn (ə)-ın qəbrini uçurdub yerlə-yeksan etsin və ümumi məclislərdə imam Əli ibn Əbu Talib (ə)-a nalayiq və yaramaz sözlər desinlər. Hər vaxt o həzrətin adı çəkilsəydi, onun müqəddəs məqamına hörmətsizlik edir, bəzən də xanım Fatimeyi-Zəhra (ə.s)-ı söyürdü.

Vəliəhdlik məqamında olan Mütəvəkkilin oğlu Müntəsir atasının belə rəftarından bərk narahat olur, lakin susmaqdan başqa bir çarəsi yox idi. Nəhayət, bir gün atasının təşkil etdiyi məclisdə əyləşmişdi. Mütəvəkkil imam Əli (ə) və xanım Fatimeyi-Zəhra (ə.s)-ın adlarını dilinə gətirib, adəti üzrə onların ardınca nalayiq sözlər danışdı. Müntəsir bundan çox narahat oldu və rəngi dəyişdi. Mütəvəkkil oğlunun rənginin dəyişildiyini gördükdə, onu da söydü.

¹ «Məqatilut-talibiyyin» kitabının tərcüməsi, səh. 552.

Müntəsir atasının Əmirəl-möminin Əli (ə)-a rəva gördüyü hörmətsizliyindən, vəliəhdlik məqamında olduğu halda atasından özünə qarşı eşitdiyi söyüşdən və camaatın qarşısında təhqir olunduğundan qəzəbi daha da artdı, atasının kin-küdurətini qəlbinə saldı. Elə həmin an atasından qisas almaq fikrinə düşdü. Öz zehmində Mütəvəkkilin qətl üçün yavaş-yavaş tədbir gördü. Qəlbində şölələnən qəzəb və nifrət odu onun bu fikrini daha da gücləndirdi. Nəhayət, fikirləşdiyi tədbiri həyata keçirmək qərarına gəldi. Elə bu məqsədlə bir nəfər¹ məsləhətləşdi. Həmin şəxs Müntəsirə dedi: «Əli (ə) və Fatiməyi-Zəhra (ə.s)-a qarşı rəva görülməyən naliyyətə görə onun ölümü vacibdir. Lakin bunu da bilməlisən ki, hər kəs öz atasını öldürsə, ömrü azalar və cavan ikən dünyadan gedər.»

Müntəsir dedi: «Mənim ömrüm qısalsa belə, Allahın əmrinə təslim olaraq heç bir şeydən qorxmuram.»

Nəhayət, Müntəsir atası Mütəvəkkilin sirlərinə məhrəm olan bir neçə xidmətçi ilə birlikdə əlbir olub, Mütəvəkkilin sərxoş olduğu bir gecə bu işi həyata keçirdilər. Gecənin yarısı sarayın xidmət rəisi Kiçik Buğa otağa daxil olub, xəlifənin təlxəklərinə rüxsət verərək dedi: «Xəlifənin istirahət vaxtıdır, artıq gedə bilərsiniz!»

Xəlifənin yanında yüksək məqamı olan Fəth ibn Xaqandan başqa təlxəklərin hamısı getdilər. Bu zaman Müntəsirin göstərişi ilə hazır vəziyyətdə dayanan xüsusi xidmətçilər qılınclarını qınından çıxıb, xəlifənin otağına daxil oldular.

Fəth ibn Xaqan vəhşət içində: «Xəlifəni öldürmək istəyirsinizmi?» – deyərək qışqıraraq Mütəvəkkilin canını qorumaq məqsədilə özünü onun üstünə atdı. Lakin xidmətçilər fürsəti əldən verməyib, hər ikisini qətlə yetirdilər. Sonra Müntəsirin sarayına gedib, onu xəlifə seçdilər.

Nəticə: Məhəmməd ibn Səhldən belə nəql olunur: «Bir gün Müntəsirin xilafəti dövründə onun taxtının altına sərilmiş xalçaya gözüm

¹ Deyilənlərə görə, bu şəxs onun tərbiyəçi-müəllimi olmuşdur.

sataşdı. Onun ətrafında padşah və sultanların şəkilləri toxunmuş və fars əlifbası ilə yazılar var idi. Mən fars dilini bildiyim üçün yazıları oxumağa başladım. Gördüm ki, onun bir tərəfində belə yazılmışdı: «Bu, atası Xosrov Pərvizi qətlə yetirən Şiruyənin şəkli ki, altı aydan artıq padşahlıq etmədi.» Xalçanın başqa tərəfində yazılmışdı: «Bu, öz əmisi oğlu Vəlid ibni Yezidi öldürən Yezid ibn Vəlidin şəkli ki, o da altı aydan artıq hökmranlıq etmədi!» Təsadüfən, hər iki şəkil Müntəsin taxtının iki tərəfində – biri sağ, digəri isə sol tərəfdə – yerləşmişdi. Mən «Birdən Müntəsinin də xəlifəlik müddəti öz atasını qətlə yetirdiyi üçün altı aydan artıq çəkməz!» – deyər təəccüblə fikrə getdim. Doğrusu belə də oldu, onun xilafəti altı aydan çox çəkmədi (və dünyadan getdi).

Məhəmməd ibn Səhl deyir: «Mən xalçanın üzərindəki şəkillərdən yaranan həmin fikirlərə görə xidmətçi Vəsin yanına getdim. Xalçanın iki tərəfində çəkilən şəkilləri və yazıları, eləcə də zəhmimdən keçənləri ona danışdım. O da bu işə nəzarət edən xüsusi xidmətçini çağırtdı və ona «Nə üçün belə bir xalçanı xəlifənin taxtının altına sərmisən?» – deyər qəzəbləndi. Xidmətçi də onun cavabında dedi: «Bunu xəlifə Müntəsinin özü göstəriş vermişdir.»

Nəhayət, Kiçik Buğa ilə müzakirə etdikdən sonra taxtın altından xalçanı götürmək qərarına gəldilər. Müntəsin məclisdən çıxdıqdan sonra xalçanı götürüb yandırdılar. Sonradan Müntəsin xalçanın yandırılmasının səbəbini soruşduqda, hadisəni ona danışdılar.¹

¹ «Tətimmətül-müntəha», Şeyx Abbas Qumi, səh. 234-235; «Səfinətül-bihar», 2-ci cild, səh. 683.

Süyuti də belə yazmışdır: «Bir gün Müntəsin göstəriş verdi ki, xəzinədə saxlanılan xalçalardan birini gətirsinlər. Təsadüfən, qızılla toxunmuş qiymətli bir xalçanı gətirdilər ki, onun üzərində ata minmiş bir şəxsin şəkli çəkilmiş, o şəxsin başına tac qoyulmuş və xalçanın ətrafına da fars dilində nəse yazılmışdı. Müntəsin fars dilini bilən bir şəxsi tələb edib, ondan yazılmış sözlərin tərcüməsini soruşdu. O şəxs həmin sözləri tərcümə etdikdə, rəngi dəyişdi. Müntəsin ondan «bu sözlərin mənası nədir?» – deyər soruşduqda, cavab verdi: «Elə də mühüm şey deyildir, heç bir məna daşımır!» Lakin Müntəsin öz işinə israr etdikdən sonra o dedi: «Burada yazılmışdır:

Müntəşirin öz atasını haqq olaraq qətlə yetirib camaatı onun şərinə azad etməsinə baxmayaraq, onun əməli təsirini göstərdi və bu iş onun ömrünün qısalması ilə nəticələndi.

Xülasə və nəticə:

1. Hər kəs istər-istəməz bir gün ölümü dadacaq. Ölümün qarşısını almaq olmaz. Lakin bizim bəzi əməllərimiz ömrümüzün uzun olması və ya qısalmasında təsirlidir, əcəli həm təxirə salır, həm də tezləşdirir.

2. Dini sübutlara əsasən, əcəl iki qismə bölünür: Qəti əcəl və şərti əcəl. Qəti əcəlin dəyişilməsi qeyri-mümkündür. Şərti əcəli isə, sədəqə vermək, dua etmək, qohumluq əlaqələrini möhkəmlətmək və bu kimi digər əməllərlə dəyişib, təxirə salmaq olar.

3. Məsələn, «yalan danışmaq ömrün qısalmasına səbəb olur, düz danışmaq ömrü uzun edir!» – demək təəccüblü bir iş deyildir; çünki bu dünyada maddi və mənəvi işlər arasında elə rabitə və əlaqələr vardır ki, bəşər elmi az-çox onların bir qismini kəşf etmiş, bir çoxuna da hələ nail ola bilməmişdir!

4. Xəstəliklərin aradan qaldırılmasında duanın təsiri böyükdür. Fransız alimi doktor Aleksis Karl bunu etiraf etmişdir.

5. Dini mühitlərdə ilahi insanların, eləcə də qeyri-dini mühitlərdə hind mürtazlarının xariqüladə işləri göstərir ki, hər hansı bir işin baş verməsi mütləq təbii səbəblər və maddi qanunlara əsaslanır.

6. Bir çox xəstələr həkimlərin mənfi cavablarından, ümitsizlikdən sonra duaya pənah aparır və özləri, yaxud başqalarının duaları nəticəsində şəfa tapırlar.

7. İmam Zeynəlabidin (ə)-ın buyurduğu kimi, qohumluq tellərini qırmaq, yalandan and içmək, ümumiyyətlə, yalan danışmaq, zina etmək, müsəlmanın yolunu kəsmək və nahaq yerə imamlıq iddiası etmək ömrün qısalmasına səbəb olan günahlardır.

«Mən, Kəsrinin oğlu Şiruyəyəm, öz atamı qətlə yetirdim, bu əməlimə görə altı aydan artıq sultanlıq etmədim.» Müntəşir bu sözləri eşidən kimi o xalçanın yandırılmasını əmr etdi. (Tarixul-xüləfa», səh. 238.)

VI FƏSİL

GÜNAH PƏRDƏLƏRİ ARADAN GÖTÜRÜR

Bu fəsildə:

- * İctimai pərdələr nədir?
- * İctimai pərdələri götürən günahlar;
- * Şərab;
- * Şərab əqli aradan aparır;
- * İslamdan öncə şərabı özlərinə haram edənlər də olmuşdur;
- * Müasir alimlərin söhbətləri;
- * Qumar;
- * Qumar ədavət və kin-küdurət yaradır;
- * Qumar yolunda baş verən cinayətlər;
- * Zarafat və bihudə sözlər;
- * Eyib axtarmaq;
- * Pis adamlarla oturub-durmaq.

İNSANLIQ PƏRDƏLƏRİ

Bəşər üçün təhlükə sayılan problemlərdən biri də günahlar nəticəsində ictimai pərdələrin yırtılmasıdır ki, dinin böyük şəxsiyyətlərinin kəlamlarında buna açıq-aşkar işarə edilmişdir. O cümlədən, Şeyx Müfid bir hədisdə imam Sadiq (ə)-ın belə buyurduğunu nəql etmişdir: «Həqiqətən, Allah-təalanın öz imanlı bəndəsi üzərində qırx pərdəsi vardır. Hər vaxt o, böyük bir günaha düşdükdə, həmin pərdələrdən biri aradan götürülür.»¹

Rəsuli-Əkrəm (s)-in belə buyurduğu nəql olunmuşdur: «Mömin üçün yetmiş iki pərdə vardır ki, hər günahla pərdələrdən biri yox olur.»²

Məşhur «Kumeyl» duasında Əmirəl-möminin Əli (ə) mütəal Allahın dərgahına üz tutaraq deyir: «İlahi! Pərdələri aradan götürən günahlarımı bağışla!»

Əlbəttə, bu barədə çoxlu hədis mövcuddur ki, onların bəzilərini sonra qeyd edəcəyik.

CİSİM VƏ RUH

Əsas məsələyə başlamazdan öncə, müqəddimə olaraq qeyd etmək lazımdır ki, bizim bədənimiz iki şeydən – cisim və ruhdan təşkil tapmışdır. Cisim bizim bədənimizin əzaların, ruh isə bu əzaları hərəkətə gətirən amildir. Alimlər öz kəlamlarında bəzən ruhu «can», bəzən «nəfs», bəzən «rəvan», bəzən «ürək» ifadəsi ilə qeyd edirlər. Xacə Nəsrəddin Tusi yazır:

«Elm ardınca olanlar bilməlidirlər ki, Allah-təala insana «bədən» adlanan xarici görünüş, «ürək», bəzən də «ruh» və «nəfs» adlanan daxili aləm əta etmişdir.»¹

¹ «İxtisas», Şeyx Müfid, səh. 220.

² «Biharul-ənvər», 73-cü cild, səh. 362.

Bəzi psixoloqlara görə, ruh və nəfs bir-birindən fərqlidir. Nəticə etibarı ilə insan üç şeydən – cisim, ruh və nəfsdən təşkil tapmışdır. Bəziləri də deyirlər ki, nəfs ruhun bir şüası və yaxud cisimlə ruh arasında bir vasitədir. Onlar öz müddəalarını isbat etmək üçün Quran ayələri və din rəhbərlərindən nəql olunan rəvayətlərə istinad etmişlər.²

Əlbəttə, nəfs, onun qismləri və bu mövzu ilə bağlı digər məsələlər barəsində təhqiq bizim mövzumuzdan kənardır. Hal-hazırda bizim mövzumuzla bağlı olan məsələ nəfsin bədəndə fəaliyyətidir ki, istər onu ruh ilə eyni, istərsə də bir-birindən fərqli bilək.

Biz qəti olaraq bilirik ki, bizim vücudumuzda nəfsi fəaliyyətlər, yaxud alət və vasitə sayılan bir sıra instinktlər vardır. Allah-təala bunları bizimlə heyvanlar arasında eyni və müştərək paylamışdır. Bu instinkt və qərizələr hikmət üzrə bizim və heyvanların vücudunda qoyulmuşdur ki, heyvanlar, xüsusilə xilqətin son məqsədi olan insan kamala yetsin və yaradılışın əsas məqsədini təmin etsin.

Bunların başlıcası xudbinlik, qarınqululuq, qəzəb, müdafiə hissi, cinsi ehtiras və s. qərizələr (instinktlər) insan və heyvanlarda müştərək olaraq mövcuddur. İnsan varlıq aləminə qədəm qoyduğu gündən bu qərizələrə təbii olaraq sahib olur. Lakin insanla heyvanlar arasındakı fərqi gəldikdə, insan tədrici olaraq əql, düşüncə və tərbiyəsini inkişaf etdirir, qərizələrin ixtiyarını əqlə tapşırır, bütün fəaliyyət orqanlarını tamamilə natiq nəfsinə həvalə edir. Heyvan isə belə deyildir; dünyaya gəldiyi gündən ölümə qədər onun varlığına yalnız qərizələr hakim kəsilir. Öz iradi qərizələrinə hakimlik edən varlıq yalnız insandır. O, öz heyvani istəklərini təmin etmək üçün ədalət və insafı gözləməli, incə-zərif şəfqət duyğularını diqqət mərkəzində saxlamalı, insanlıq çərçivəsindən kənara çıxmamalıdır. Əgər insan bu qərizələri əqli təlim-tərbiyə vasitəsilə mötədil vəziyyətdə saxlamasa, sırf heyvan olub, hətta ondan aşağı səviyyəyə enə bilər.

¹ «Qoşayəş-namə», səh. 213.

² «Üsuli rəvanşünasiyi İranşəhr» kitabının 40-cı səhifələrindən sonrakı səhifələrə müraciət edə bilərsiniz.

Heyvanın varlığında ədalət, insaf, zəiflərin haqqına riayət, yaxşı-pisi ayırd etmək və insana xass olan bu kimi ali, ülvî hislər yoxdur. Heyvan yalnız qarnını doldurub rahatlıq əldə etmək üçün çalışır; istər bu məqsəd öz növündən olan varlığa zülm və haqsızlıqla, istərsə də özünə düşən pay ilə təmin olunsun.

Bəzən də müşahidə edilir ki, bir quş bir müddət zəhmətə qatlaşıb öz dimdiyi, yaxud ayaqları ilə torpağı eşərək bir qurd tapır və aclığını aradan qaldırmaq üçün onu dimdiyinə götürüb yemək istədikdə, uzaqdan buna şahid olan başqa bir güclü quş ona hücum çəkərək, yeməyini əlindən alır və udur. Yaxud yırtıcı heyvanlar ölmüş bir leş tapdıqda, ondan bir parça qopartmaq istəyənlə o birisi icazə verməyib hücum çəkir, heç də sakit durub başqa birisinin leşdən yeməsini və özünü doyurmasını istəmir.

İmam Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurmuşdur: «Heyvanların məqsədi qarınları, yırtıcı heyvanların məqsədi başqalarına zülm və pislik etməkdir. Qadınların məqsədi həyatda bəzənib zinətlənmək və fitnə-fəsad törətməkdir. Təvazökar, mehriban və (böyük Allahdan) qor-xanlar məhz möminlərdir!»¹

İmam Əli (ə) Bəsrənin hakimi Osman ibn Hüneyfə yazdığı məktubda belə buyurmuşdur: «(Camaatın) mənə «möminlərin əmiri» – deməsi ilə kifayətlənib, dünyanın çətinliklərində onlarla şərik, həyatın ağrı-acılarında onların rəhbəri olmamalıyam mı? Xeyr, belə deyildir. Mən yalnız bağlı vəziyyətdə qalan, ot-ələf fikrində olan və yaxud özbaşına buraxılan, bir şey tapıb yemək, qarnını doyurmaq üçün çör-çöpü arayan, eləcə də ondan güdülən məqsəddən xəbərsiz olan heyvan kimi, təkcə ləzzətli və dadlı yeməklərlə ömrü başa vurmaq üçün xəlq olunmamışam.»²

Peyğəmbərlərin göndərilməsində məqsəd bəşəriyyəti insani keyfiyyətlər, fəzilətlər, xeyirli və cirkın işlərlə tanış etmək, onları heyvani

¹ «Nəhcül-bəlağə», (Feyzül-İslam), səh. 466.

² «Nəhcül-bəlağə», (Feyzül-İslam), səh. 962.

səviyyədən insani aləmə doğru yüksəltməkdir; əks təqdirdə insanın heyvan üzərində heç bir məziyyət və üstünlüyü yoxdur, hətta heyvan qərizələrdə insandan qat-qat güclü, instinktual fəaliyyətlərində təmamilə mütənasiblik və nizam-intizam mövcuddur.

Fransız alimi doktor Aleksis Karl yazır: «Müasir dövrün insanları heyvani yaşayışa o qədər yaxındırlar ki, onları yalnız maddi dəyərlər maraqlandırır. Buna görə də onların həyatı heyvanların həyatından daha da sönükdür. Çünki həyata aydınlıq və sevinc bəxş edə biləcək şey yalnız mənəvi dəyərlərdir.»¹

Şair Ömər Xəyyam demişdir:

Olsan bu dünyada şəhvət düşgünü,
Parlamaz ömrünün, bəxtinin günü,
Düşün neyləyirsən, kimsən, nəçisən,
Hara gedəcəksən ömrün son günü!

İndi isə bu müqəddimədən sonra əsas məsələyə qayıdırıq:

Qeyd etmək lazımdır ki, insani keyfiyyətlərin, gözəl və səciyyəvi xüsusiyyətlərin hər biri heyvani qərizələrin üzərində çəkilən və onu insanın varlığında gizlədən bir pərdəyə, eləcə də alicənablıq, ədalət, insaf, zəiflərin haqqını riayət etmək, bağışlamaq, yaxşılıq etmək və bu kimi əməllərin hər biri heyvani qərizələrin üzərində çəkilən bir örtüyə bənzəyir və yaxud bəzilərinin dedikləri kimi, insanın varlığında ehtiras alovunu söndürən bir kül kimidir. Amma daxildə fırtına qopduqda, insanın ehtirasları coşub daşdıqda, yaxud tüğyankar qərizələrin təsiri altına düşdükdə, həmin pərdə kənara çəkilir, həya və iffət örtüyü ehtiras atəşilə alovlanıb külə dönür, insan qəzəbli və cilovsuz heyvan surətinə düşüb, təhlükəli bir yırtıcıya çevrilir. Bir qrup insanlar isə, həya və iffət üzündən günahdan çəkinir, rüsvaylıq və ümumi nifrətdən qorxub günaha qurşanmırlar. İmam Sadiq (ə) məşhur bir hədisdə Müfəzzəl ibn Əmrə buyurur:

¹ «Həyatın yolu», səh. 54.

«Ey Müfəzzəl! Bax, gör ki, bütün heyvanların içərisindən yalnız insana nə böyük nemət verilmişdir: O həya və iffətdir. Əgər bu nemət insanın vücudunda qoyulmasaydı, qonağa hörmət olmaz, əhdə vəfa edilməz və heç bir pis işdən əl götürülməzdi. Bəzi vacib əməllər həya və iffət üzündən yerinə yetirilir; əgər həya və iffət olmasaydı, hətta çoxları öz ata-anasının, qohum-əqrəbalarının haqqını gözləməz, xalqın əmanətini qaytarmaz və heç bir çirkin əməldən əl çəkməzdilər.»¹

Fəzilət və kamal tələbində olan insan kamal sifətləri özündə cəmləndirməlidir, iffət və həya pərdələrini aradan apararaq, heyvani istəkləri təhrik edən hislərdən çəkinməli, onlara qarşı mane olan insani fəzilət və kefiyyətlərini gücləndirməlidir.

PƏRDƏLƏRİ GÖTÜRƏN GÜNAHLAR

Bu fəslin əvvəlində qeyd olunan rəvayətlərə əsasən, ictimaiyyətdə pərdələri götürən instinktual hislərin həddini aşmasına səbəb və amil günahdır. Əgər biz səadət, xoşbəxtlik və kamal yolunu keçiriksə, mütləq ondan çəkinməliyik. Çünki günah insanın varlığında elm və tərbiyənin təsirini məhv edir, bəzən də əqlin tamamilə aradan getməsinə səbəb olur. Bu zaman insan bəzən elə işlərə əl atır ki, onu heç bir heyvandan belə gözləmirik.

Burada biz yenə imamların buyurduğu ictimai pərdələri aradan götürən bir sıra günahlara qısa şəkildə işarə edirik. Xüsusilə, günahların təsirləri barəsində müəyyən qədər izahat verəcəyik.

İmam Səccad (ə) buyurmuşdur: «Pərdələri aradan apararaq günahlar bunlardır: «Şərab içmək, qumar oynamaq, camaatı güldürmək üçün zarafatla yersiz sözlər danışmaq, camaatın eyblərini demək və pis adamlarla oturub-durmaq.»²

Bu hədisdə imam Səccad (ə) pərdələrin aradan getməsində təsiri olan beş günahı qeyd edir. Biz bu günahlarla onların təsiri arasında

¹ «Biharul-ənvar», 3-cü cild, səh. 81.

² «Məaniyül-əxbar», səh. 270.

olan əlaqə və bağlılığı dərk etmək üçün onların hər birini müəyyən qədər şərh edəcək, inşallah faydalı olsun deyə, bu məsələ ilə əlaqədar rəvayətlər, tarixi sənədlər və alimlərin kəlamlarından da şahidlər qeyd edəcəyik.

1-ŞƏRAB

Həm keçmiş, həm də müasir alimlərin etiraflarına görə, şərabın və spirtli içkilərin zərərli təsirlərindən biri də tədricən əql və idrak qüvvəsinin işdən düşməsi, fəaliyyətdən çıxmasıdır. Aydındır ki, əqlin aradan getməsi ilə – öncə qeyd etdiyimiz kimi – iffət və həya pərdəsi də aradan gedir. Bu isə heyvani istəklərə şərait yaradır, insan yırtıcı və cilovsuz bir heyvan surətinə düşür.

İmam Riza (ə) buyurmuşdur: «Allah-təala şərabı fəsada səbəb olduğu, şüuru həqiqətləri dərk etməkdən saxladığı və həyanı aradan apardığı üçün haram etmişdir.»¹

Başqa bir hədisdə isə belə buyurmuşdur: «Allah-təala şərabı ona görə haram etdi ki, fəsada səbəb olur, şərab içənlərin əqlini aradan aparır, onları Allahı danmağa, Ona və Onun Rəsuluna iftira yaxmağa məcbur edir. Ondan törənən fəsadlar bunlardır: Qətl, töhmət, zina və hər bir haram iş əl atmaq...»²

Həmmad ibn Bəşir imam Sadiq (ə)-dan, o da həzrət Peyğəmbəri-Əkrəm (s)-dən belə nəql etmişdir: «Allah bəndəsi şərab içmədiyi vaxta qədər Allahın bəxşiş və himayəsi altındadır. Şərab içdikdə isə, pərdəni götürür və bu halda onun rəhbəri, (imamı), qardaşı, eləcə də qulağı, gözü, əli və ayağı hamılıqla Şeytandır (və ixtiyarı öz əlində deyildir) ki, onu hər bir pis iş çəkir və hər bir yaxşı əməldən uzaqlaşdırır.»³

Bu həqiqət müxtəlif dillərdə, keçmiş və indiki kitablarda qeyd olunmuşdur:

¹ «Müstədrək», 3-cü cild, səh. 137.

² «İləlüş-şəraye», 2-ci cild, səh. 161.

³ «Vəsailuş-şiə», 3-cü cild, səh. 357.

«Alkoqollu içkilər əqli aradan aparır və insan üçün heç bir qədir-qiymət qoymur. Məstlik zamanı bütün ruhi və ictimai pozğunluqlar meydana çıxır, əxlaqi dəyərlər pozulur. Çünki şüur ixtiyarını əldən verir, insanı saxlayan, mənəvi dəyərləri qoruyan, artıq onu çirkin işlərdən çəkindirən bir mane kimi əql yoxdur. Buna görə də hər hərəkət, hər nalayiq söz və rəftar ondan baş verir...»¹

«Spirтли içkilər içildikdən sonra bilafasilə qana qarışır, qan beynə çatdıqda, artıq insan haram işlərdən çəkinmir. Bununla da, əsəb sistemi pozulur, insanda həya qaynağı sayılan, düşünülməyən hərəkətlərə və çirkin əməllərə maneə yaradan ixtiyar azadlığı aradan gedir. Başqa sözlə desək, alkoqollu içkilər beynin ən fəal sistemini, aktivliyini dayandırır.»²

Adətən, insan adi halda çox sakitdir, kimsəyə, qarışqaya belə əzab-əziyyət vermək istəmir, başını aşağı salaraq öz yolu ilə ötüb keçir və dilinə pis sözlər gətirmir... Lakin sərxoş halında ağır cinayətlərə əl atır, dilinə ən pis söyüşlər gətirərək həyasızcasına ona-buna cəsarət edir, nalayiq və yaramaz hərəkətlər görür. Məhz bu səbəbdən də həzrət Peyğəmbəri-Əkrəm (s) buyurmuşdur: «Şərab hər bir çirkinliyin köküdür.»³

İmam Baqir (ə) da buyurmuşdur: «Allah-təala şərab əməllərin hər birini qıfıllamışdır. Şərab o qıfılların hamısının açarındır.»⁴

İmam Əli (ə)-dan «Sizin fikrinizcə, şərab içmək zina və oğurluqdan pisdirmi?» – deyə soruşulduqda, buyurdu: «Bəli, şərab içən şəxs şərab içdikdə zinaya, oğurluğa, adam öldürməyə əl atır və namazı (da) tərk edir.»⁵

Şair gözəl demişdir:

«Məstlikdən olan zaman hüşyar,
Görəcəksən gedibdir qeyrəti-ar.»⁶

¹ «Ülumi-cinayi», səh. 840.

² «Cavan», 2-ci cild, səh. 485.

³ «Müstədrək», 3-cü cild, səh. 139.

⁴ «Üsuli-kafi», 4-cü cild, səh. 35.

⁵ «Fürui-kafi», 6-cı cild, səh. 403.

⁶ Qasimbəy Zakir.

Bunu da qeyd etmək yerinə düşərdi ki, ərəblər arasında elələri var idi ki, İslam dinindən qabaq belə, şərabı əqli, insani pərdələri, if-fət və həyanı aradan apardığı üçün özlərinə haram etmişdilər. O cümlədən, aşağıdakı şəxslərin adlarını qeyd etmək olar:

* Qeys ibn Asim Sədi:

Onun barəsində belə yazırlar: «Bir gecə şərab içib, məst halında əlini öz qızının qarnına vurdu (və beləcə onunla zina etmək istədi). Qızı vəziyyəti belə görüb, ağlamağa başladı. Qeys bu hərəkətindən sonra onun ata-anasını söydü, sonra üzünü aya tərəf tutub, məzəli və yersiz sözlər danışmağa başladı. Səhər açıldıqda, artıq ağı başına gələn Qeys hadisədən xəbərdar olub, şərabı həmişəlik özünə haram etdi və bu beytləri söylədi:

Rəəytül-xəmrə salihətən və fiha,
Xisalun tufsidu lir-rəcləl-həlima,
Fəla vəllahi əşribha səhiha,
Və-la əşfa biha əbədən səqima,
Və-la uti biha səmənən həyati,
Və-la udu ləha əbədən nədimə,
Fə-innəl-xəmrə təfzəh şaribiha,
Və turishum bihəl-əmrəl-əzima!¹

«Mən şərabı yaxşı bir şey bilirdim, lakin (başə düşdüm ki,) o elə bir təhlükədir ki, ağıllı adamı fitnə-fəsada salar. Yox, Allaha and olsun! Bundan sonra nə sağlamlığımda, nə də xəstə ikən şəfa versə belə, onu içməyəcəyəm. Həyatda olduğum vaxta qədər ona əsla pul xərcləməyib, heç bir dostu ona görə dəvət etməyəcəyəm. Çünki şərab içməklə (insanın) abır-həyası gedir və ona böyük rüsvayçılıqlar gətirir.»

* Cəfər ibn Əbu Talib:

Şeyx Səduq imam Baqir (ə)-ın belə buyurduğunu nəql etmişdir: «Allah-təala Peyğəmbərə vəhy edib, Cəfər ibn Əbi Talibdə dörd xisləti tərifəlayiq bildikdə, Peyğəmbəri-Əkrəm (s) Cəfəri yanına çağırırdı

¹ «Usdul-ğabə», 4-cü cild, səh. 220.

və məsələnin nə olduğunu ondan soruşdu. Cəfər dedi: «Əgər Allah-təala sənə xəbər verməsəydi, bu dörd xisləti heç vaxt açmazdım:

«Mən heç vaxt şərab içməmişəm; çünki bilirdim ki, əgər onu içsəm, ağlım gedər. Heç vaxt yalan danışmamışam; çünki yalan mərdliyi, qeyrəti azaldır. Heç vaxt zina etməmişəm; çünki o əməlin mənim də başıma gələcəyindən (namusuma toxunulacağından) qorxdum. Heç vaxt bütə sitayiş etməmişəm; çünki onun nə xeyir, nə zərər verəcəyini bilirdim.»

Bu zaman həzrət Rəsuli-Əkrəm (s) əlini onun çiyinə vurub bu-yurdu: «Kaş, behiştə mələklərlə birgə uçmaq üçün Allah-təala sənə iki qanad əta edəydi!»¹

* Abbas ibn Mirdas Selmi:

Abbas ibn Mirdas Selmidən «Nə üçün şərab içmirsən?» – deyər soruşulduqda, cavabında dedi: «Mən öz qövmümün başçısı olan gündən heç vaxt özümü nadan və ağılsız görmək istəməmişəm. Allah and olsun ki, mənimlə ağlım arasında fasilə salan şərabı heç vaxt qarnıma tökməyəcəyəm.»²

* Osman ibn Məznun:

Osman ibn Məznun da şərabı özünə haram edib demişdir: «Ağlımı əlimdən alan, məndən aşağı səviyyəliələrin mənə güldüyünü görüb, heç vaxt içki içməyəm.»³

* Miqyəs ibn Qeys Səhmi:

Miqyəs ibni Qeys bir dəfə şərab içib sərxoş halda öz bövlü ilə yerə şəkil çəkərək «dəvədir, yoxsa dəvəquşu» – deyirdi. Ağlı başına gəldikdə, məst halında etdiyi hərəkətləri ona xəbər verdilər. Bu zaman şərabı özüinə haram etdi və şərabın məzəmməti barəsində belə bir şeir dedi:

Rəyətül-xəmrə təyyibətən və fiha,
Xisalun kulluha dənəsun zəminun,
Vəla vəllahi əşribuha həyati,

¹ «Əmal» Şeyx Səduq», səh. 74-75.

² «Usdul-ğabə», 3-cü cild, səh. 113.

³ «Usdul-ğabə», 3-cü cild, səh. 386.

Təvaləd-dəhri ma tələən-nücumun.¹

«Mən şərabın yaxşı bir şey olduğunu güman edirdim. Lakin gördüm ki, onda çirkin və bəyənilməyən xasiyyətlər vardır. Allaha and olsun! Sağ ikən və ulduzlar səmada parıldadıqca, heç vaxt onu içmə-yəcəyəm!»

Bir sözlə desək, keçmiş zamanlardan indiyə qədər dünyanın hər yerində ağıllı adamlar qəbul etmişlər ki, şərab ağılı və həya pərdəsini aradan aparır, yalnız heyvani hiss və ehtirasları təhrik edir.

«Alkoqollu içkilər cismə zərər yetirməkdən əlavə, ruhu da acınacaqlı aqibətə məruz qoyur. Ona rəğbət bəsləyən insanlar əsəbli, tünd-xasiyyətli, habelə kiçik bir hadisə ilə üzləşdikdə, qalmaqal və ədavət salmaq üçün hazır olurlar. Spirtli içkilər hər şeydən sox heyvani ehtirasları oyadır, nəfsani istəkləri və hisləri gücləndirir. Belə ki, onun müqabilində müqavimət göstərmək həddən artıq çətin, hətta qeyri-mümkün olur. Buna görə də, məst halında olan şəxslər adətən, elə axmaq hərəkətlər yerinə yetirirlər ki, ağılları başlarına gəldikdən sonra özləri təccüb edib peşman olurlar, lakin bu peşmançılığın nə faydası?!»²

İngilis alimi Samuel İzmaylz yazır:

«Cavanlar həyatı dərk etdikləri vaxtdan öz ətraf mühitdə həyatın müxtəlif, rəngarəng ləzzət və firavanlığını müşahidə edirlər. Əgər bir an düşünmədən nəfsani istəklərə uysalar, tənəzzülə uğrayar və əgər onlarla müəyyən qədər mülayim davransalar, yavaş-yavaş müdafiə qüvvəsini itirib gec-tez təslim olurlar. Belə isə, nə yaxşı olar ki, insan əbədi rahatlığı, asudəliyi əldə etsin deyə, elə ilk çağlardan nəfsani istəklərinə tabe olmasın. Əgər ilk addımında səhlənkarlıq etsə, ikinci dəfə təhrik zamanı ona qulaq asmaq asan olur, nəhayət, get-gedə onun müqabilində müqavimət göstərə bilməyib, ona aludə olur və onu daha tərk edə bilmir.

Hiyumlar deyirdi: «Mən bir dəfə özümü bir istəkdən məhrum etməklə ən böyük bəlalardan xilas oldum.» Hadisənin təfəsilatı belədir ki, o, bənnə-

¹ «Miləl və nihəl», Şəhristani, 3-cü cild, səh. 307.

² «Xoşbəxtlik axtarışında», səh. 37.

lıqla məşğul olduğu zaman dostlarından biri ona giləs suyundan hazırlanmış viskini (şərabı) təklif etdikdə, onun təklifini qəbul edib onu içir. Evə qayıtdıqdan sonra sevdiyi kitabı açıb mütaliə etdikdə, sözlərin və cümlələrin gözü önündə hərəkətə gəldiyini görür. Şərabın təsirini başa düşür və elə həmin andan artıq spirtli içkilər içməyəcəyini habelə aqlını müvəqqəti, keçici ləzzətlərə qurban verməyəcəyini özünə söz verib qəti əhd-peyman bağlayır. Bu əhd-peyman onun daim sərvətli olmasına – başıucalığına səbəb olur. Beləliklə, cavanların tərəqqi yolunda qarşılaşdıqları ən təhlükəli mərhələ sərxoşluqdur. Özünü bu tələdən qoruya bilən şəxs xoşbəxtidir. Ser Volter Skot deyir: «Heç bir şey insanı sərxoşluq kimi alçaqlığa çəkmir.» Sərxoşluq iqtisadi bəla, doğruluğun və sağlamlığın düşmənidir.»¹

HARUNƏR-RƏŞİD VƏ DİVANƏ

Bir gün Harunər-Rəşid dəlixanaya gedir. Dəlilər içərisində bir cavanın sakit və ədəb-ərkanla əyləşdiyini gördükdə, öz-özünə elə güman edir ki, bu cavanı səbəbsiz və günahsız yerə dəlixanaya atmışlar. Ona yaxınlaşaraq söhbətə başlamazdan əvvəl əlindəki bir cam şərabı içib, sonra bir cam da doldurub cavana təklif edir. Cavan isə onu istəmir. Harun çox israr etdikdə, cavan deyir: «Sən də şərab içib mənim günümə düşmək istəyirsən, onda mən içsəm, nə hala düşərəm?» Harunər-Rəşid gülüb, onun azad olunmasını əmr edir.²

* * *

Gördüyünüz kimi, pərdələri yırtan şərabın pis və acı aqibətindən biri də şüurun aradan getməsidir. Şüurun aradan getməsilə iradi fəaliyyət heyvani hislərin əlinə düşür. Bu məsələ ilə əlaqədar verilən izahdan başa düşüldü ki, heyvani istəklər yaxşı-pisi ayırd edə bilmir və insan məst halında heyvan surətinə düşərək bütün pərdələri yırtır, hər bir çirkin işə əl atır.

¹ «Etimad be-nəfs», səh. 186.

² «Bəzmi-İran», səh. 33.

2-QUMAR

Qumar – qisas almaq, kin-küdurət və düşmənçilik hislərini oyaqdan təhlükəli amildir. Çünki qumar arxasında əyləşən iki nəfərdən biri neçə saatdan sonra çoxlu pula malik olduqda, digəri var-yoxunu əldən verir. Əlbəttə, aydındır ki, hadisə bu asanlıqla sona yetmir, sərvətini əldən verib uduzan şəxs ağır həyəcan keçirərək əsəbiləşir, özünün bədbəxtliyinə səbəb müqabil tərəfi bilərək, ona qarşı kin-küdurəti, ədavəti artır və qisas almaq fikrinə düşür. Eynilə şərab kimi, şüurun fəaliyyəti heyvani ehtiraslardan birinin – qəzəb və qisas hissinin ixtiyarına keçərək yoldaşlıq və qardaşlıq pərdəsinin götürülməsinə gətirib çıxarır. Demək olar, bu xasiyyətdə şərab da qumarla şərikdir; çünki çox müşahidə edilmişdir ki, biri öz qəlbində başqasına qarşı kin-küdurət bəsləsə də, adi halda həya onun hücum çəkməsinə, yaxud nalayiq söz deməsinə mane olur və qəsdən şərab içməklə həya pərdəsinin aradan getdiyini görüb, həmin şəxsə hücum çəkir, isti və soyuq silahla öz qisasını ondan alır. Bəzən də elə olur ki, kimdənsə qisas almaq üçün bu vasitə ilə daha güclü adamı belə işlərə cəlb edirlər.¹

¹ Bizim bu mövzumuzun tarixi şahidlərindən biri də həzrət Yəhya ibn Zəkəriyyə (ə)-in macərasıdır. Tarixçilərin mülahizələrinə əsasən, o həzrətin ölümünün səbəbi belə olmuşdur: «Onun dövründəki padşah zinakar bir qadınla evlənir və nəticədə həmin qadın böyük qüdrətə malik olur. Qadın yaşa dolub qocaldığı zaman, padşahın ona qarşı əlaqə və məhəbbətinin azaldığını, bununla da qüdrətinin əldən çıxacağını görüb, başqa ərindən olan qızını padşahın yanına aparır və onunla evlənmək təklifini irəli sürür. (Belə bir işi tutmaqda məqsədi padşahın əlaqə və məhəbbətini qızına cəlb edərək öz qüdrətini qoruyub-saxlamaq idi.) Padşah (əqidəli və dindar olduğu üçün) deyir: «Bu işi tutmaq üçün Yəhya ibn Zəkəriyyə ilə məsləhətləşməliyəm ki, onunla evlənmək şəri baxımdan düzgündür, ya yox? Əgər icazə versə, onda evlənərəm.» Padşah məsələni Yəhyadan soruşduqda, Yəhya «düzgün deyildir!» – deyər cavab verir. Padşah Yəhyanın bu sözləri onun cinsi ləzzət və ehtirasının əksinə olduğu üçün, qəlbində Yəhyaya qarşı kin yaransa da, məzhəbi duyğuları onda həya pərdəsinə qoruyub saxlayır və bir hökmə əks çıxıb, qətlə əl atmaq istəmir. Qadın, Yəhya (ə)-in hökmündən sonra tədbirin pozulduğunu gördükdə, onda o həzrətə qarşı kin-küdu-

Allah-təala bu həqiqəti belə bəyan edir:

إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقَعَ بَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ

«Şübhəsiz ki, Şeytan içki və qumarla aranızda kin və ədavət salmaq, sizi Allahı yad etməkdən və namaz qılmaqdan ayırmaq istəyir. Artıq bu işə son qoyacaqsınızmı?»¹

Bir adi hal kimi dəfələrlə görmüş və ya eşitmişik ki, qumar oyunundan, udub-uduzmaqdan sonra rəqiblər arasında dava-dalaş düşmüş, bəzən də bu işin sonu ölümlə nəticələnmişdir.

* * *

«Otuz doqquz yaşlı bir fəhlə bir çayxanada qumar zamanı bir həftə ərzində qazandığı pulunu uduzaraq həyəcandan bıçaq çəkir. Oyunda iştirak etməyən, sadəcə oyuna tamaşa edən bir nəfər ona «Can, bıçağı kənara qoy!» – dedikdə, o fəhlə bu sözdən bilafasilə sonra əlindəki bıçağı onun ürəyinə sancır.»²

* * *

«Polis, öz rəqibinin böyrünə üç bıçaq zərbəsi endirib onu qətlə yetirən bir qumarbazdan törətdiyi cinayətin səbəbini soruşduqda, deyir: «Qətlə yetirdiyim şəxs qumarda mənim çoxlu pulumu uddu və yəni-dən mənimlə qumar oynamaq istəmədi. Ona nə qədər israr etsəm də, oyunu davam etməyib qaçdı. Mən də ardınca qaçıb onu öldürdüm...»³

rət artır və onu qətlə yetirmək fikrinə düşür. Elə bu məqsədlə münasib fürsət axtarır. Bir gün şahı sərxoş halında görüb, qızını bəzəyərək padşahın yanına aparır və qızına da tapşırır ki, əgər səninlə cinsi əlaqədə olmaq istəsə və səndən istəyini soruşsa, cavabında de ki, bunun əvəzi Yəhya ibn Zəkəriyyənin başıdır. Beləliklə, padşah məst halda qızla cinsi əlaqədə olur və ondan «istəyin nədir?» - deyər soruşduqda, qız «Yəhya ibn Zəkəriyyənin başı!» – deyər cavab verir. Bu zaman padşah Yəhyanın başının kəsilməsini əmr edir.» («Biharul-ənvər», 14-cü cild, səh. 180-181.)

¹ «Maidə» surəsi, ayə: 91.

² «Cavan», 2-ci cild, səh. 487.

³ «İctimai bələdlər», səh. 283.

* * *

Neçə il bundan öncə qəzetlərin birində Kərəcdə bir quyudan bıçaq zərbəsi ilə qətlə yetirilən bir kişinin cəsədinin tapıldığı dərc olunmuşdu. Araşdırmalardan sonra məlum oldu ki, o, başqa iki nəfərlə birlikdə Kərəcə gedib çayxanaların birində qumar oynamağa başlayır və qətlə yetirilən şəxs onları udur. O, qumar stolundan qalxıb getdikdə, həmin iki nəfər onu öldürmək fikrinə düşür və nəhayət, xəlvət bir yerə çatdıqda, onu öldürüb cəsədini bir quyuya atırlar.

Qumar oyununda belə cinayətlərə çox rast gəlinir. Bu barədə minlərlə misal göstərmək olar. Qumar oyunu həmişə qətlə nəticələnməsə də, həya pərdəsini götürür və burada şərab ikinci təhrikedici amil kimi digər çirkin, yaramaz və həyasız işlər üçün şərait yaradır.

«Amerikanın statistik məlumatlarının birində cinayətlərin törədilməsində qumarın 30% rol oynadığı qeydə alınmışdır.»¹

«Əksər cinayətlərin səbəb və amilləri barəsində aparılan araşdırmalar, eləcə də günahkarların və cinayətkarların etiraflarından məlum olur ki, oğrular, cibgirlər, bıçaq çekənlər, peşəkar cani qruplarının formalaşmasında qumar və bu qəbildən olan fitnə-fəsad mərkəzləri mühüm rol oynamışdır. Burada nümunə olaraq bir cibgirin etiraflarını qeyd etməyimiz yerinə düşərdi: «Elə uşaqlıq çağlarımdan qumarbazlara qoşulmuşam. Amma həmişə qumar oynamaq üçün pula ehtiyacım olurdu. Qumar xəstəliyinə tutulduğumdan, cibgirlik etməkdən başqa çarəm qalmırdı. O vaxtdan indiyə qədər, düz on ildir ki, Şahabad şəhəri və onun ətraf nahiyələrində qadınların çantalarını oğurlayır, kişilərin ciblərinə girirdim. Bəzən də polislər tərəfindən tutulub zindana düşürdüm.»

Qumarbazlıqla məşğul olan bu cavan qoca atasından az məbləğdə gündəlik cib xərci alırdı. Günlərin birində həmişəki kimi atasından on түмән pul istədikdə, bədbəxt ata «Oğul, indi pulum yoxdur, olanda verərəm!» – deyə cavab verir. Oğul isə son dərəcə qürurla

¹ «Həftəlik məlumatlar», № 1060.

«Mütləq indi verməlisən?» – deyərək israr edir. Atanın əsla pulu olmadığı üçün nəhayət, oğul atasının boğazından yapışib, qəddarlıqla ona bıçaq zərbələri endirir. Maraqlı burasıdır ki, ata xəstəxanaya düşdükdən sonra oğlundan şikayət etmir...»¹

Hər gün qəzet və mətbuatlarda qumarla bağlı ailələrdə əsəb pozuntuları, təhriklər, minlərlə cinayət halı dərc olunur. Bəzi hallarda qumarda uduzan şəxs belə təhriklər nəticəsində daxilən elə həyəcan və iztirab keçirir ki, ən böyük cinayətlərə belə əl atır. Ustad Əli Fikri öz əsərində bir dastan nəql edir ki, biz burada onun xülasəsini qeyd edirik:

«Bir padşah öz yaxınlarından biri ilə qumar oynayır və onun bütün var-dövlətini udur. Uduzan şəxs bir vaxt özünə gəlib görür ki, neçə illər zəhmətlə yığdığı mal-dövlətini artıq neçə saat ərzində itirmişdir. Bu vaxt o, padşahı əsla nəzərə almadan söyməyə başlayır və bununla da ona qarşı qəlbində yığılmış ədavəti boşaldır. Birdən yenə özünə gəlib, padşahın qorxusundan ağlayır və onun yanından çıxıb gedir. Hadisədən xəbərdar olan padşahın məmurları onu təqib edib, bir neçə saatdan sonra tutur və padşahın yanına gətirirlər. Bu arada padşah da artıq öz davranışından (onun bütün sərvətini udmasından) peşman olur; çünki həmişə padşahı tərifləyən, adı çəkildə təzim edən bir şəxs qumarda uduzduğuna görə, heç bir qorxu hiss etmədən, cəsarətlə ona nalayiq sözlər deməsinin şahidi olur. Bu səbəbdən də artıq qumar oynamayacağını, qumar alətinə əsla əl vurmayaacağını qərara alır. Bu qəti qərardan sonra məmurlar həmin şəxsi padşahın yanına gətirirlər. O şəxs üzrxahlıq etməyə başlayır. Padşah da öz növbəsində ondan üzr istəyir. Nəhayət, bu hadisə səbəb olur ki, hər ikisi birdəfəlik hər evi viran edən qumar oyununu tərk etsinlər.»²

Bəzən də elə hadisələr baş verir ki, qumarbazlar şiddətli ruhi gərginlik nəticəsində özlərini intihar edirlər. Bir neçə il bundan öncə – təqribən, 1350-ci hicri şəmsi ilində – qəzetlərin birində Hüseyn adlı

¹ «İctimai bəlalar», səh. 287-290.

² «Ruhi və əsəbi xəstəliklər», səh. 409.

bir kişinin şəkli və şəklin altında «Bu kişi qumarda uduzduğuna görə özünü intihar etmişdir!» – cümləsi qeyd olunmuşdu. Hadisənin açıqlamasında intihardan öncə onun yazdığı məktubu da verilmişdi: «Bu kişi bir gecə qumarxanalardan birində iki yüz min tümən pul uduzur. Qumarxanadan çıxdıqda, özünü heç cür ələ ala bilməyən bu şəxs zəhər tapıb evinə aparır. Məktubda intihara əl atmasını qumarda iki yüz min tümən pul uduzduğu ilə əlaqələndirərək zəhər içib yatır və bununla da öz həyatına son qoyur.

Diqqəti cəlb edən məsələ budur ki, həmin şəxs məktubda məhkəmədən öz bədbəxtliyinə, bütün sərvətinin əldən çıxmasına və nəticədə əhli-əyalının başsız qalmasına səbəb olan qumarxana mərkəzinin müdirinin cinayətə cəlb edilməsini də xahiş edir!

HARUNƏR-RƏŞİDİN ARVADI ZÜBEYDƏ İLƏ QUMAR OYNAMASI

Tarixdə göstərilir ki, Məhəmməd Əminin qətlindən sonra, günlərin birində Məmun Zübeydənin (Əminin anası) yanından keçərkən, onun dodaqlarının tərpənərək nəsə dediyini görür. Məmun soruşur: «Ana! Məni qarğışmı edirsən?

Dedi: «Xeyr!»

Məmun soruşdu: «Bəs nə deyirdin?»

Dedi: «Lənəllahul-ləcacə!» (Allah inadkarlığa lənət etsin!) – deyirdim.

Məmun onun belə deməsinin səbəbini soruşduqda, Zübeydə məsələni açıqlamaqdan çəkindi. Məmun israr etdikdə, Zübeydə dedi: «Bir gün atan Harunər-Rəşid məndən gözüünün qabağında çılpaq vəziyyətdə gəzməyimi istədi və bunu nərd oyununda udub-uduzmaqla şərtləndirdik. Belə ki, əgər o udsaydı, onun şərtini icra etməliydim. Oyunda uduzdum və məcbur qalaraq öz saçlarımı darayıb onun qarşısına çıxdım və üzü ona tərəf dayandıqda, saçlarımı qarşıma, ona arxa çevirdikdə isə arxama aşırırdım və beləcə bədənimi tamamilə örtürdüm. Şərtə əməl etməyimə baxmayaraq, atan mənim bədənimi çılpaq görə bilmədi. Lakin əsəbi və hirsli halda, yenə də həmin şərt əsasında qumar oyna-

mağlı israr etdim. Şərt belə idi ki, əgər oyunu mən udsaydım, o da mənim şərtimə əməl etməliydi. Bu dəfə ciddi səydən sonra nəhayət, onu uddum. Bərk olduğumdan, atana dedim: «Sən isə mənim üçün həbəşəli zənci aşbaz və ən çirkin kənizlə cinsi əlaqədə olmalısan!»

Atan bu işi görməmək üçün nə qədər israr etsə və mənə istədiyim qədər qızıl-gümüş vəd versə də, qəbul etmədim və inadkarlıq üzündən dedim: «Əgər bütün xəzinələrini mənə versən də, heç bir faydası yoxdur.» Öz istəyim üzərində möhkəm dayandım. Atan məcbur qalıb o kənizlə cinsi əlaqədə oldu və nəhayət, sənin nütfən qoyuldu. Bundan sonra sən dünyaya gəldin və indi mənim oğlumun qatili oldun.¹

* * *

Qeyd olunanların hamısı qumarda var-yoxunu uduzanların barəsində getsə də, qumarın pis və acınacaqlı təsirləri yalnız onlara aid olmayıb, qumarda oyunu udanları da fəlakətə məruz qoyur. Bir şəxsin qumar arxasında bir saat əyləşməklə əzab-əziyyətsiz, zəhmətə düşmədən yüzlərlə, minlərlə, hətta bəzən milyonlarla pula sahib olması təbiidir ki, onu bununla da əyyaşlıq, cinsi düşgünlük burulğanına salacaq, fitnə-fəsad mərkəzləri, kazinolar onun daimi sığınacağına çevriləcək və insani keyfiyyətlərdən uzaqlaşaraq süqut edəcəkdir. Elə qədimdən deyiblər ki, külək gətirəni külək də aparar.

3-TƏLXƏKLİK, YAXUD YERSİZ SÖZLƏRLƏ BAŞQALARINI GÜLDÜRMƏK

Hədislərə əsasən, ictimai pərdələr və qarşılıqlı hörmətin aradan getməsinə səbəb olan günahlardan biri də camaatı güldürmək üçün boş-bihudə sözlərlə zarafat etməkdir. İslam nöqtəyi-nəzərindən bunun nə qədər məzəmmət olunduğunu bilmək istəsək, həzrət Peyğəmbəri-Əkrəm (s)-dən nəql olunan bu hədis onu çox gözəl yetirir:

¹ «Rəyahinuş-şəriət», 4-cü cild, səh. 278; «Həyatul-qulub», 1-ci cild, səh. 77.

«Bəzən insan yanındakıları güldürmək məqsədilə bir söz deyir, lakin bu sözü ilə o qədər süqut edər ki, hətta (bədbəxtlik və həlakət baxımından) «Sürəyya» ulduzlarını belə ötüb keçər.»¹

Zarafat və yersiz sözlərin həya və pərdələrin necə aradan getmə-sini göstərən bir neçə rəvayətə diqqət yetirin:

Həzrət Rəsuli-Əkrəm (s) buyurmuşdur: «Həddən artıq zarafat abır-həyanı aparır.»²

İmam Həsən Əskəri (ə) buyurmuşdur: «(Başqaları ilə) dava etmə; çünki şəxsiyyəti kiçildir, abır-heysiyyəti aradan aparır. Zarafat etmə; çünki sənə qarşı cürət taparlar.»³

Həmran ibn Əyən deyir: İmam Baqir (ə)-ın hüzuruna gedib «Mənə bir tövsiyə et!» – dedim. İmam buyurdu: «Sənə pəhrizkar olmağı tövsiyə edirəm. Əsla zarafat etmə ki, zarafat insanın heybət və abır-heysiyyətini aradan aparır.»⁴

İmam Əli (ə) buyurmuşdur: «Dostunla zarafat etmə ki, düşmən olar. Düşmənlə də zarafat etmə ki, sənə əzab-əziyyət verər.»⁵

Başqa bir hədisdə buyurmuşdur: «Çox zarafat edən şəxs başqalarında ona qarşı kin-küdurət yaradar, onların gözündə xar olar və qiy-mətdən düşər.»⁶

İmam Əmirəl-möminin Əli (ə) oğlu imam Həsən (ə)-a etdiyi və-siyyətində belə buyurur: «Zarafat kin-küdurət yaradır.»⁷

Bu məsələ ilə əlaqədar din rəhbərlərindən digər rəvayətlər də nəql olunmuş, müxtəlif ibarələr və bəyanlarla buna da işarə edilmişdir ki, zarafat və yersiz danışqlar ədavət və kin-küdurəti artırmaqla yanaşı, ictimai həya və pərdələrin aradan getməsinə zəmin yaradır və camaatı

¹ «Əl-məhəccətül-beyza», 5-ci cild, səh. 232.

² «Biharul-ənvər», 76-cı cild, səh. 58.

³ «Tuhəful-uqul», səh. 486.

⁴ «Biharul-ənvər», 76-cı cild, səh. 60.

⁵ «Qurərul-hikəm», səh. 826.

⁶ «Qurərul-hikəm», səh. 717.

⁷ «Kəşfül-məhəccə», səh. 717.

bir-birinə qarşı həyasız edir. Bunun səbəbi də aydındır. Belə ki, çox vaxt başqalarının zarafatı müqabilində dözə bilməyənlər əksül-əməl fikrinə düşür və bununla da kin-küdurət, ədavət, bir sözlə dava-dalaşlara səbəb olur. Lakin biz din rəhbərlərinin rəftarlarında müşahidə edirik ki, onlar başqalarının zarafat və yersiz sözləri qarşısında təmkinli olmuş, bəzən də belə hallara göz yumaraq güzəştə getmişlər.

İMAM SƏCCAD (Ə) VƏ MƏDİNƏLİ BİR TƏLXƏK

Şeyx Səduq imam Sadiq (ə)-ın belə buyurduğunu nəql etmişdir: «Mədinədə cahil bir şəxs (təlxək) var idi. O, camaatı güldürüb (imam Zeynəlabidin (ə)-a işarə edərək) deyirdi: «Mən indiyə qədər bu kişini güldürməkdə aciz qalmışam.»

Günlərin birində o həzrət iki xidmətçisi ilə birlikdə yol gedərkən həmin təlxək gəlib, zarafat məsqədilə o həzrətin əbasını çiyindən götürüb qaçır. İmam Zeynəlabidin (ə) isə ona əsla diqqət yetirmir. Bir neçə nəfər təlxəyin ardınca qaçıb onu tutur və əbanı alıb gətirirlər. O həzrət «O kim idi?» – deyə soruşduqda, «Mədinə əhalisini güldürən təlxəkdir!» – dedilər. Həzrət buyurdu: «Ona deyərsiniz ki, Allahın bir günü vardır və o gün azğın şəxslər zərər görürlər.»¹

* * *

Ümumiyyətlə, bu əməlin çirkinliyini bildirmək üçün bəzən İlahi şəxslər qəzəblənərək məsxərə və istehza edənlərin yaramaz əməllərini kəskin rəftar və sözlərilə pisləmişlər.

ALLAHIN RƏSULU (Ə) VƏ HƏKƏM İBN ƏBİL-AS

Həkəm ibn Əbil-As (sonradan övladları xilafət kürsüsündə əyləşən Mərvanın atası) Rəsuli-Əkrəm (s)-in Məkkədə olan ən böyük düşmənlərindən biri idi və o həzrətə çoxlu əzab-əziyyət yetirirdi. Məhz bu səbəbdən də Həzrət onu və oğlu Mərvanı Mədinədən Taifə sür-

¹ «Biharul-ənvar», 46-cı cild, səh. 68.

gün etdi. Onun Peyğəmbər (s)-ə etdiyi əzab-əziyyətlərindən biri də bu idi ki, o həzrət Məkkənin küçələrində yol gedərkən, Həkəm ibn Əbil-As Həzrəti görən kimi arxadan gəlib onun yerləş və hərəkətəni yamsılayaraq İslam düşmənlərini və müşrikləri güldürürdü.

Nəhayət, günlərin birində Həkəm ibn Əbil-As Rəsuli-Əkrəm (s)-ə istehza edərkən, o həzrət üzünü arxaya çevirib «Elə belə də olasan!» – deyə buyurdu. O həzrətin bu sözündən sonra, onun bədəni titrədi və ölənə qədər də belə qaldı.¹

* * *

Adətən, sadə camaat zarafat və istehzalılıqlı sözlər müqabilində tab gətirə bilməyib, intiqam fikrinə düşürlər. Əgər cavab verə bilsələr, cavab verir, əks təqdirdə qarşı tərəfə möhkəm nifrət bəsləyir, qəlblərində kin saxlayır və münasib bir fürsətdə intiqam alırlar.

HARUNƏR-RƏŞİDİN VƏZİRİNİN BƏHLUL DANƏNDƏ İLƏ ZARAFATI

Günlərin birində Harunər-Rəşidin vəziri Bəhlul «Xoş olsun halına ki, xəlifə lütf edərək səni ayı və donuzların padşahı təyin etmişdir!» – dedikdə, Bəhlul cavabında dedi: «Onda diqqətli ol ki, birdən mənim əmrimdən çıxmayasan; çünki xəlifə məni sizlərə hakim seçmişdir!»

Xəlifə və məclisdə iştirak edənlər güldülər və vəzir tamamilə özünü itirdi və onu xəcalət bürüdü.²

ƏQİL İBN ƏBİ TALİB, MÜAVİYƏNİN MƏCLİSİNDƏ

Günlərin birində Əqil, Müaviyənin məclisinə getdi. Əmr ibn As da orada idi. Müaviyə, Əmr ibn Asa dedi: «İndi Əqili lağa qoyub, səni güldürəcəyəm.»

¹ «Usdul-ğabə», 2-ci cild, səh. 34.

² «Bəzmi-İran», səh. 88.

Əqil məclisə daxil olub salam verdi. Müaviyə dedi: «Ey Əbu Ləhəbin qardaşı oğlu, xoş gəlmisən!»

Əqil onun cavabında dedi: «Xoş o şəxsin halına ki, bibisi «Həmmalətul-hətəb, fi ci di ha həblun min məsəd!»dir. (Əbu Ləhəbin odun daşıyan – Peyğəmbərlə düşmənçilik edən, adamlar arasında söz gəzdirən – zövcəsi də atəşə düşəcəkdir. Onun (zövcəsinin) boğazında xurma lifindən hörülmüş ip olacaqdır!)¹

Onların hər ikisi düz deyirdilər; çünki Əbu Ləhəb, Əqilin əmisi, zövcəsi Ümmü Cəmil isə Hərb ibn Üməyyənin qızı və Müaviyənin bibisi idi. Müaviyə sakit qalmayıb, yenidən dedi: «Əqil! Əmin Əbu Ləhəb barəsində nə güman edirsən?»

Əqil cavab verib dedi: «Cəhənnəmə gedəndə sol tərəfinə baxsan, Əbu Ləhəbi odun daşıyan bibinin üstünə düşdüyünü görəcəksən! Onda bilərsən ki, ər (Əbu Ləhəb) yaxşıdır, yoxsa arvad (Əbu Ləhəbin arvadı).»

Müaviyə dedi: «Əlbəttə ki, hər ikisi pisdir.»²

* * *

Bu ibrətli əhvalatlara diqqət yetirməklə imamların: «(Başqaları ilə) dava etmə ki, şəxsiyyəti kiçildir, abır-heysiyyəti aradan aparır. Zarafat etmə ki, sənə qarşı cürət taparlar», eləcə də «sənə pəhrizkar olmağı tövsiyə edirəm. Əsla zarafat etmə ki, zarafat insanın heybət və abır-həyasını aradan aparır!» – deyər buyurduqları kəlamlarından çox-çox qiymətli həqiqətlər ələ gəlir.

Burada Halen Şakter adlı müasir bir aliminin dediklərinə diqqət yetirək. O, başqalarını məsxərə etməyi məzəmmət edib, istehza edən şəxsin daxilində yaranan təhqir hissinin psixoloji incəliyini açıqlayaraq deyir:

«Əslində başqalarına istehza etməyin özü başqa bir hisdən mənşələnir. Tənbəllik, yaxud huşsuzluq nəticəsində dərstdən geri qalan şə-

¹ «Məsəd» surəsi.

² «Biharul-ənvar», 42-ci cild, səh. 114.

gird öndə gedən şagirddən öz intiqamını istehza etməklə alır, onu təhqir etmək üçün zarafatla onu sancır və şagirdlər də başına toplaşaraq gülürlər. Həmin şagird diqqətləri cəlb etdikcə, zarafat və başqalarına istehza etməkdə mahirləşir, nə qədər intiqamdan ləzzət aldıqca, bir o qədər də özünü aldadaraq müvəffəqiyyət əldə etdiyini güman edir.

Əlbəttə, belə bir insan öz davranışının səbəb və nəticəsinə diqqət yetirmir, nadanlıq üzündən onu yerinə yetirir; yəni, həmin şagird heç bir ixtisasda müvəffəqiyyət əldə etmədiyi və bir yerə çata bilmədiyi üçün ixtiyarsız, rəqiblərini məsxərə və təhqir etməklə daxildən boşluq və nigarançılığını doldurmağa çalışır. Əslində özünü kiçiltmək və təhqir etməkdən başqa heç bir nəticə almır. Təəssüflər olsun ki, bu xasiyyət təkcə uşaqlar arasında deyil, yaşlı adamlar arasında da müşahidə olunur.»¹

4-EYİB AXTARMAQ

Eyib axtarma xisləti kin-küdurət, nifrət və qəzəbi artırmaqda digər günahlar arasında hamıdan artıq özünü göstərir. Nə çox olub ki, bir şəxsin eyblərindən birini faş etməklə həmişəlik olaraq onda eyib axtaran şəxsə nifrət yaransın və onun kin-küdurətini ürəyinə salsın, hərçənd ki, yerində deyilib dostluq və xeyirxahlıq üzündən olsun. O ki, qaldı irada!

Bəzən başqalarının bir eybi dostluq və xeyirxahlıq üzündən faş edilir. Burada əgər eybi xatırlanan şəxs ağıllı və şücaətli olsa, öz dostundan narahat olmamalı, əksinə ona öz minnətdarlığını bildirməlidir. Çünki onun eyblərini xatırlamaqla ona qarşı olan dostluq və məhəbbəti layiqincə yerinə yetirmişdir. İmam Əli (ə) buyurmuşdur: «Sənin eybini sənə göstərən, gizlində isə səbir-heysiyyətini qoruyub saxlayan şəxs həqiqi dostundur. Onu əldən buraxma! Sənin eybini gizlədib (və sənə deməyən), yalnız gizlində arayıb-axtaran şəxs düşmənidir. Ondan uzaqlaş!»²

¹ «Rüşdi-şəxsiyyət», səh. 93-94.

² «Qurəul-hikəm», səh. 679.

Həmçinin, o həzrət buyurmuşdur: «Sənin ən pis qardaşın (dostun) işlərdə səninlə özü istədiyi kimi rəftar edən və sənin eybini gizlədən və sənə deməyəndir.»¹

Başqa bir hədisdə belə buyurmuşdur: «Eyblərini sənə deyən şəxs dostun, gizlədən şəxs isə düşmənidir.»²

Ümumiyyətlə, din rəhbərləri və imamlar öz dostlarına bir-birlərinin eyblərini xatırlamağı tapşırırdılar. İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur: «Mənim ən sevimli (din) qardaşım eybimi mənə hədiyyə edən (xatırladan) şəxsdir.»³

Ümumiyyətlə, İslamın əvvəllərində cəmiyyət qarşısında ayağa qalxıb «Eyblərimi mənə hədiyyə edən şəxsə Allah rəhmət etsin!» - demək müsəlmanların adət-ənənəsi idi.

Lakin əksərən, camaat arasında eybi xatırlatmaq dostluq və xeyirxahlıq üzündən deyil, əksinə bu işdə təhqir və irad axtarmaq məqsədi güdülür. Əgər təsadüfən xeyirxahlıq üzündən olsa belə, məsələn, hansısa bir məclisdə bir şəxsın eybi deyilsə, yaxud xüsusi olaraq onun özüne xatırlansa, adətən, özlərini bəyənənlər, habelə eyblərinin dillərə düşməyini istəməyənlər belə vəziyyətin yaranmasından narahat olur və beləliklə, hətta intiqam fikrinə də düşürlər. Bu zaman qarşılıqlı ictimai həya və pərdə iki tərəf arasında aradan gedərək bu iş söyüş və təhqirlə nəticələnir, bəzən də dava-dalaşa səbəb olur. Məhz bu səbəblərə görədir ki, İslam dini eyib axtarmağı şiddətlə məzəmmət edir. Qurani-Kərimdə buyurulur: «Bir-birinizin eybini arayıb axtarmayın!»⁴

¹ Yenə orala, səh. 446.

² Təəssüflər olsun ki, bizim müasir ictimamız xudbinlik və özünü sevmək nəticəsində bu yolun əksini ötür keçir, fərdin dostluq və düşmənlik meyarını Əmirəl-möminin Əli (ə)-ın məntiqinin əksinə bilir. Bəli, bu günləri biz adətən, eyblərimizi xatırlamaqla narahat etməyən şəxsləri özümüzdə dost bilirik. Əgər bir şəxs dostluq üzündən bizim eybimizi özümüzdə desə, ondan narahat olur və onu öz düşmənimiz fərz edirik.

³ «Səfinətül-bihar», 2-ci cild, səh. 295.

⁴ «Hucurat» surəsi, ayə: 11.

İmam Əli (ə) buyurmuşdur: «Allah-təala camaatın gizli eyblərini arayıb axtarmaq əzmində olan şəxsə camaatın mehr-məhəbbətini qismət etməz.»¹

İmam Sadiq (ə) Rəsuli-Əkrəm (s)-dən belə nəql etmişdir: «Ey dil-də İslamı qəbul edən, lakin qəlbində iman gətirməyən camaat! Müsəlmanları məzəmmət etməyin, onların eyblərini arayıb-axtarmayın; çünki Allah-təala müsəlmanların eyblərini axtaran şəxsin eyblərini izləyər və Allah-təala eybini izlədiyi şəxsi evində olsa belə, rüsvay edər.»²

İmam Əli (ə) buyurmuşdur: «Öz eybi (fikrində olub) başqalarının eybini arayıb-axtarmaqdan saxlayan şəxsin xoş halına!»³

O həzrət başqa bir hədisdə isə belə buyurmuşdur: «Ən böyük eyib özündə olduğu halda, başqasını o eybə görə danlamaqdır.»⁴

Həmçinin buyurmuşdur: «İnsanların ən pisi öz eybini gördüyü halda, camaatın eyblərini axtarandır.»⁵

İBN SİNANIN XƏCALƏT ÇƏKMƏSİ

Bir çox fənlərə sahib olan dahi və görkəmli alim Əbu Əli Sina elmlərdə hamını qane etdiyi halda zibil daşıyan, assenizasiya işi ilə məşğul olan bir şəxsin sözündən elə qane olur ki, xəcalətindən bir an belə onun yanında qalmır. O əhvalat belədir: «Günlərin birində İbn Sina vəzirliyi zamanı dəbdəbə ilə yol gedərkən assenizasiya işi ilə məşğul olan bir şəxsin bu beyti oxumasını eşitdi:

«Səndən ötrüdür ey nəfs, bu ikram,

Ki, asan sovuşsun sənə dövrən.»

¹ «Qurəul-hikəm», səh. 683.

² «Üsuli-kafi», 4-cü cild, səh. 57.

³ «Səfinətül-bihar», 2-ci cild, səh. 295.

⁴ «Qurəul-hikəm», səh. 194.

⁵ «Qurəul-hikəm», səh. 447.

Bu vaxt İbn Sina istehza ilə təbəssüm edib dedi: «Həqiqətən, sən-dəki o nəfsi layiqincə tərifi-ləmişən. Onun məqam və qiyməti elə odur ki, quyunun dibində nəcis-ləri təmizləməklə zillətə batmışan. Bu ləya-qəti özün qazanıb, qiymətli ömrünü bu çirkin işlə hədət etmişən. Onu nəfsinin iftixarı hesab edirsənmi?!»

O şəxs bir an əlini işdən götürüb, dilini tarazlayaraq dedi: «Him-mət və zəhmət aləmində qiymətsiz sənətdən azuqə ummaq padşahın minnətini çəkməkdən daha yaxşıdır.»

İbn Sina onun bu sözlərindən bərk xəcalət çəkib, oradan sürətlə ötdü.

CARIYƏ VƏ MÜAVİYƏ

Günlərin birində Cariyə (qəbilə başçısı olan Qüdamənin oğlu) Müaviyənin yanına getdi. Müaviyə ona dedi: «Sən nə qədər bədbəxt adamsan ki, adını Cariyə qoymuşlar.»

Cariyə onun cavabında dedi: «Sən də nə qədər bədbəxtsən ki, adını Müaviyə qoyublar; çünki Müaviyə dişi itə deyilir.»

Müaviyə: «Ey anasız, sakit ol!»

Cariyə: «Anam məni Siffeyn müharibəsində əlimdə gördüyün qı-lınc üçün doğmuşdur.»

Müaviyə: «Məni qorxudursan?»

Cariyə: «Sən bizim şəhərləri gücünlə fəth etmədin, qüdrətinlə bizə hakim kəsilmədin. Lakin bizimlə əhd-peyman bağladın və biz də o əhd-peymanə təslim olduq. Əgər əhdinə vəfalı olsan, biz də və-falı olacağıq, yox, əgər ona əməl etməsən, bizim də möhkəm iradə və iti dilimizdən müğayət ol!»

Müaviyə: «Allah heç vaxt camaata sənin kimi şəxsləri nəsib et-məsin!»

Cariyə: «Yaxşı danış və bizim hörmətimizi saxla.»¹

¹ «Əqdül-fərid», 2-ci cild, səh. 339.

MÜAVİYƏ VƏ ŞƏRİK İBN ƏVƏR

Öz tayfasının başçısı və Müaviyənin dövründə yaşayan Şərik ibn Əvərin bədheybətli siması var idi. Digər tərəfdən, adı da Şərik idi və «Şərik» adı insan üçün yaxşı ad deyildir. Atasının adı Əvər idi və bir gözü kor olana «əvər» deyərmişlər. Müaviyənin iqtidarda olduğu bir vaxt Şərik ibn Əvər onun məclisinə gedir. Müaviyə onun pis adı və xoşagəlməz simasından söz açaraq, onu təhqir etməyə başlayır və deyir: «Adın Şərikdir, lakin Allahın şəriki yoxdur; Əvərin oğlusan, göz-lü kordan yaxşıdır; çirkli surətin vardır, gözəlliklə çirkinlik tay deyildir. Bununla belə, nə üçün tayfan səni «Seyid» (ağa) – deyə səsləyir.»

Şərik cavab verib deyir: «Allaha and olsun ki, həqiqətən Müaviyəsən. Müaviyə hürən itə deyərlər və sən hürdün, adını Müaviyə qoydular; sən Hərbin¹ oğlusan, sülh müharibədən yaxşıdır; sən Səxrin (daş-kəsək) nəvəsisən, hamar yer daş-kəsəkdən yaxşıdır. Bununla belə, necə olub ki, müsəlmanların rəhbəri olmusan?!

Şərik ibn Əvər sözlərilə Müaviyəni məğlub etdi. Bu vaxt Müaviyə, Şərikə and verdi ki, məclisdən çıxıb getsin!²

BİR NƏFƏRİN KOR ADAMA EYİB TUTMASI

Bir nəfər kor bir şəxsə dedi: «Deyilənlərə görə, Allah-təala bir neməti bəndədən hikmət üzündən aldıqda, əvəzində rəhmət üzündən daha üstün bir neməti ona bağışlayar. De görüm, sənə gözünün kor olması əvəzində nə kimi nemət əta etmişdir?»

Cavab verib dedi: «Bundan gözəl və böyük bir nemət varmı ki, sənin surətini görmürəm?»³

¹ Hərb – Əbu Süfyanın adıdır və müharibə mənasını daşıyır. Əbu Süfyanın atasının adı da Səxrdır və daş-kəsək mənasını ifadə edir.

² «Kudək», 2-ci cild, səh. 231.

³ «Bəzmi-İran», səh. 26.

* * *

İnsan belə hadisə və əhvalatları mütaliə etməklə müəyyən qədər də olsa, eyib axtarmağın zərərlerini başa düşür, bu günahın insanın başqalarına qarşı həya pərdəsinin necə aradan aparmasını, habelə müqabil tərəfi təhqir etmək üçün cəsarətli etməsini gördük. İndi isə müasir alimlərdən birinin bu məsələ ilə əlaqədar qeydlərini burada gətiririk:

«Əgər həmişə atəşi şölələnən kin-küdurət yaratmaq istəyirsinizsə, ətrafınızdakı insanları tənqid edin və onların eyblərini arayıb-axtarın. Belə bir şəraitdə tutaq ki, sizin eyib tutduqlarınız tamamilə haqq olsa da, hansı nəticələr verəcəyini görəcəksiniz.

Tənqid çox təhlükəli ünsürdür, sanki bir qılgılama bənzəyir və mümkündür ki, barut dolu qüruru bir anda böyük bir partlayışa çevirsin. Hətta bu partlayış insan qətlə ilə də nəticələnə bilər.

Cavanlığında çox məğrur və təcrübəsiz olan Benyamin Franklin adlı bir şəxs sonralar psixologiya elmində elə nailiyyətlər kəsb etdi və insanları elə tanıdı ki, Amerika dövləti onu Fransaya səfir göndərdi.

Görəsən, onun tərəqqi edib elmi nailiyyətlərə yiyələnməsinin səbəbi nə idi? Onun özü bu haqda belə deyir: «Mən heç kimin eybini arayıb axtarmayacaq, kimsəni tənqid etməyəcəyəm. Bacardıqca, insanların yaxşılıqları barəsində danışmağa səy edirəm. Hər bir nadan şəxs başqalarını tənqid və şikayətlə məhkum edə bilər, adətən, axmaq insanlar da belədir. İnsanları məhkum etmək əvəzinə, onları tanımaq, kəşf etmək lazımdır ki, nə üçün onların rəftar və davranışları belə yox, elədir?! Bu əməl eyib axtarmaqdan və tənqiddən daha səmərəli və ləzzətlidir, mehribanlığın, dərdə şərik olmağın mənşəyidir. Bütün insanları tanımaq onları bağışlamağı, güzəşti tələb edir.»¹

Eyib axtarmaq haqda bu qədər zərərli təsir və nəticələr qeydə alınmaqla yanaşı, insanın zəhərli ilan, qəzəbli əqrəb kimi getdiyi hər məkanda eyib axtarib dil yarası vurması, sakit və dinc əhalini sancması, hər an istehza etməsi necə də pisdir! Belə insanlar bu əməllərilə cina-

¹ «Ayine-dustyabi», səh. 27-28.

yətə sürüklənirlər. Nə yaxşı olardı ki, belə insan özünü istehzaya, eybinin faş edilməsinə məruz qalan şəxsin yerində fərz edəydi, zəhərli sözlərə tab gətirib dözməyin necə də ağır və çətin olduğunu tam varlığı ilə hiss edəydi. Bəzən həmin istehzalar, təhqirlər və eyib axtarmalar insanı intihara da məcbur edir. İmam Sadiq (ə) bir hədisdə belə buyurmuşdur: «Camaat dilindən qorxduğu şəxsin yeri Cəhənnəmdir.»¹

Həzrət Peyğəmbəri-Əkrəm (s)-in belə buyurduğu nəql olunmuşdur: «Qiyamət günü Allah yanında camaatın ən pisi o kəslər olacaq ki, (camaat) onlara şərr və pisliliklərindən qorxaraq ehtiram etsinlər.»²

O həzrət imam Əli (ə)-a vəsiyyəət edərkən buyurmuşdur: «Ya Əli! Sənə camaatın ən pisindən xəbər verimmi?»

Əli (ə) dedi: «Bəli, ya Rəsuləllah!»

Həzrət buyurdu: «O şəxs camaatın xəta və təqsirini bağışlamayıdır!» (Sonra əlavə edərək buyurdu:) «Sənə ondan da pisindən xəbər verimmi?»

Əli (ə) dedi: «Bəli, ya Rəsuləllah!»

Həzrət buyurdu: «Camaat onun şərrindən amanda olmayıb, ondan xeyir bir işə ümid olmasın.»³

Əlbəttə, biz burada eyib axtarmağın bütün pis təsirlərini bəyan etmək əzmində deyilik. Sadəcə olaraq imam Səccad (ə)-ın bu günahın pərdələri aradan aparmağı ilə əlaqədar təsirlərindən söz açacağıq.

5-PİS ADAMLARLA OTURUB-DURMAQ

Pis adamlarla yoldaşlığın bir çox acınacaqlı aqibəti vardır ki, onun bizim bəhsimizin qarşılıqlı hörmət və ictimai pərdələrin aradan getməsi ilə əlaqəsi onların həmin pis adla yad edilmələridir ki, bu da camaat arasında bədnam olmaları, hörmət, nəzakət və həya pərdələrinin aradan getməsilə nəticələnir.

¹ «Üsuli-kafi», 4-cü cild, səh. 18-19.

² Yenə orada.

³ «Tuhəful-uqul», səh. 13.

Rəsuli-Əkrəm (s) buyurmuşdur: «İnsanların pis adla, töhmətlə yad edilməsinə layiq görüləni pis adamla oturub-duranıdır.»¹

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur: «İttihamlanan kəslərlə oturub-duran şəxsin özü ittihamla məruz qalar.»²

Başqa bir hədisdə isə belə buyurmuşdur: «Bidət qoyanlarla dostluq etməyin (onlarla oturub-durmayın), yoxsa camaatın nəzərində onlarla bir hesab edilərsiniz.»³

Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurmuşdur: «Özünə töhməti şərait yaranan şəxsə pis güman edəni danlamayın.»⁴

Bu rəftar və ictimai bir bəla kimi onun pis təsirləri barəsində din rəhbərlərinin müxtəlif bəyanları, aşkar buyuruqları olduqca çoxdur. Biz onların bir qismini birinci fəsildə qeyd etdik.

Xülasə və nəticə:

- 1) Günah qarşılıqlı hörmət və ictimai pərdələri aradan aparır.
- 2) Bu pərdə və hüduqlar insanı heyvandan ayıran kamal sifət və məziyyətlərdir.
- 3) Günah insani keyfiyyətləri, gözəl və səciyyəvi xüsusiyyətləri bir tərəfə ataraq, onu heyvan surətinə salır.
- 4) İmam Səccad (ə)-ın buyurduğu kimi, pərdələri aradan aparan günahlar beşdir: Şərab, qumar, camaatı güldürmək üçün lağlağa və zarafat, camaatın eybini arayıb-axtarmaq və bədnam adamlarla oturub-durmaq.
- 5) Bu günahların birbaşa və aşkar, eyni zamanda ən çox təsiri ədavət və kin-küdurəti artırmaqdır ki, bu zaman camaat həyanı kənara qoyaraq qisas almaq fikrinə düşür və ümumiyyətlə, günahkara qarşı pis, nalayiq sözlər deməyə məcbur olur.

¹ «Müstədrək», 2-ci cild, səh. 65.

² «Biharul-ənvər», 74-cü cild, səh. 197.

³ «Üsuli-kafi, 4-cü cild, səh. 83.

⁴ «Biharul-ənvər», 74-cü cild, səh. 186-187.

VII FƏSİL

GÜNAH İNSANDAN RAHATLIĞI ALIR

Bu fəsildə:

- * Hamımız səadət istəyirik;
- * Səadət pul və sərvətdə deyildir;
- * Nə üçün dünya malı xoşbəxtlik gətirmir?
- * Dünya vəfasız və etibarsızdır;
- * Dünya malı adətən, günah ilə kəsb edilir və bu da narahatlığı pozur;
- * Tarixə bir baxış;
- * Tarixdə cinayətlər və dünya malı;
- * Dünya və axirət bir yerə sığmaz;
- * Dünyada zahidlikdən məqsəd nədir?
- * Rahatlıq, aramlıq yalnız Allaha tapınmaqdır;
- * Sırf zahidlik də rahatlıq gətirmir;
- * İbrahim Xəlilullah nəmrudçular müqabilində və od içində;
- * Günahdan peşmançılıq hissi;
- * Peşmançılıq gətirən günahlar.

HAMIMIZ SƏADƏT İSTƏYİRİK

Şübhəsiz ki, biz hamımız səadət ardınca olub, xoşbəxt yaşamaq istəyir və yaxşı bilirik ki, xoşbəxt olmayan şəxslər həyatın ləzzətini dadmırlar. Lakin çox vaxt xoşbəxtliyin yolunu və səadət «iksir»ini səhv salır, onu başqa yerdə axtarıq.

Çoxları elə güman edirlər ki, səadət və xoşbəxtlik pul və sərvətdədir və hər kəsin pulu çox olsa, daha xoşbəxt, pulu az olan isə o qədər bədbəxtdir.

Bəziləri də xoşbəxtliyi qüdrət və şöhrətdə axtarır və güman edir ki, qüdrəti hər nə qədər çoxalıb məşhur olsa, bir o qədər də xoşbəxt olacaq.

Freyd və onun tərəfdarları isə, bütün xoşbəxtlikləri cinsi ləzzətlərdə bilir və deyirlər ki, həyatın bütün kamı cinsi qərizələri təmin etməklə bağlıdır və bütün nakamlıqlar da bundan qaynaqlanır. Əsas etibarilə həyatın hədəfi və məqsədi elə həmin cinsi qərizələr və ləzzətlər də öz mənasını tapır.

Bu əqidələrə əks olaraq bir qrup da səadəti nəfsani əxlaqın və insani keyfiyyətlərin kamilliyində bilir.

Sokrat demişdir: «İnsan o vaxt xoşbəxt ola bilər ki, yalnız şərəfheysiyyət, hikmət və ədalət əsasında yaşasın. Hər kəs həyatında bu üç üsulu gözləsə, şübhəsiz, xoşbəxtliyə çatacaqdır.»

Hind mürtazları kimi bir qrup isə, bundan yuxarı mərhələyə qədəm qoyaraq deyirlər: «Səadətə çatmaq üçün bədənə əzab-əziyyət və işkəncə vermək lazımdır ki, ruh yüksəlsin, bədən isə zəifləsin. Bununla da xoşbəxtlik əldə edilir və insan başqa yolla heç vaxt səadətə çata bilməz.» Onlar deyilən məqsəd uğrunda çox çətin və ağır məşqələləri təcrübə edir; məsələn, çıpaq vəziyyətdə mismarlar üzərində uzanıb yatır, yaxud aylarla bir vəziyyətdə, bir ayaq üstə durur və bu kimi işkəncələrlə bədəni ağır riyazətlərə məcbur edirlər.

Səadət və xoşbəxtliyə çatmaq barəsində digər nəzəriyyələr də mövcuddur. Qərb alimlərindən biri demişdir:

«Qədim alimlərdən biri xoşbəxtlik barəsində iki yüz səksən səkkiz müxtəlif fikir nəql etmiş və bütün bu fikirlər filosofların, alimlərin və böyük şəxsiyyətlərin sözü olub, hər biri dünya xalqlarının itirdiyi xoşbəxtliyə çatmaq üçün bir-birindən fərqli yollar göstərmişdir.»¹

Əlbəttə, bu barədə geniş bəhs mövzumuzdan xaricdir. Lakin bu şübhəsizdir ki, səadət və xoşbəxtlik daha çox aramlıq və rahatlıq əldə edən şəxslərə qismət olur. Beləliklə, bizə hər bir şey daha çox rahatlıq və aramlıq bəxş etsə, deməli, o, səadətə başlanğıc olacaqdır. Amma rahatlıq və aramlıq gətirən amillərin nədən ibarət olduğunu ayırd etmək üçün bu haqda təfsilatı ilə danışmaq lazımdır.

Görəsən, xoşbəxtlik sərvət, qüdrət, şöhrətdədir, yoxsa cinsi istəkləri təmin etməkdə, yaxud əxlaq və mənəvi kamillikdə, yaxud bədənə işkəncə verməkdə, yaxud da bunların heç birində? Qeyd etmək lazımdır ki, səadət və xoşbəxtlik bu və bu kimi maddi təsəvvürlərdən qat-qat üstündür. Bəzən ona nail olmaq üçün bunlardan yalnız vasitə kimi istifadə edə bilərik.

Bu məsələ ilə əlaqədar təhqiqat aparmağın bizim mövzumuzla birbaşa əlaqəsi olmasa da, məqsədimizin düzgün şəkildə aydın olması üçün müəyyən qədər izaha ehtiyac vardır.

SƏADƏT PUL VƏ SƏRVƏTLƏ DEYİL

Pul və sərvətin insan üçün aramlıq və rahatlıq gətirdiyini təsəvvür edənlər tamamilə yanılırlar; çünki pul və sərvət insanın həyəcan və nıgəranlığını artırmasa da, əsla aramlıq və rahatlıq da gətirmir.

Belə deyirlər ki, bir gün sərvətli bir şəxs bir dərvişlə səfərə çıxır. Sərvətli şəxs özü ilə qızıl-gümüş götürdüyü halda, dərvişin isə əyninə geyindiği paltardan başqa heç nəyi yox idi. Onlar bir gecə bir quyru başında gecələməli oldular. Yeməkdən sonra hərə bir tərəfə uzandı. Sərvətli şəxs malı və pulunun oğurlanmasından qorxub səhərə kimi yatmadığı halda, dərviş xatircəmliliklə uzanıb yatdı.

¹ «Xoşbəxtlik axtarışında», səh. 6.

İmam Əli (ə) buyurmuşdur: «Mal-dövlət əzab-əziyyətdən başqa, narahatlıqları da özünə süvar edər.»¹

Başqa bir hədisdə belə buyurmuşdur: «Mal-dövlət fitnə-fəsadlar mənşəyi, gözlənilməz hadisələr qaynağıdır.»²

Həzrət Peyğəmbəri-Əkrəm (s) buyurmuşdur: «Dünyaya bağlanmaq qəm-qüssəni artırır, zahidlik (ona etinasızlıq) isə qəlbi və bədəni aram edər.»³

İmam Sadiq (ə) qəlbini dünyaya bağlayan şəxs barəsində belə buyurmuşdur: «Qəlbini dünyaya bağlayan şəxs üç şeyə düçar olar: Tükənməz qəm-qüssəyə, nail ola bilməyəcəyi arzuya və əldə edə bilməyəcəyi ümidə.»⁴

Mal-dövlət uğrunda canlarını qurban verən və istəklərinin tam əksinə düçar olanlar çox olmuşdur.

Lord Aviburi yazır: «Ağıllı adamlar sərvəti həyəcan və bədbəxtlik amili sanırlar. İnsan sərvətin qulu yox, onun maliki olmalıdır. Mal-dövləti hədsiz sevənlər sanki özlərini ona əsir etmiş, dövrünün təlatümlü çağlarında mal-dövlətləri əldən verəcəklərini güman edərək həmişə iztirab və həyəcan içərisində yaşayır, heç vaxt rahatlıq üzünü görmürlər.»⁵

Bu müddəanı keçmişdə və elə indinin özündə baş verən dastan və əhvalatlar sübut edir. O cümlədən, Dəmirinin öz tarix kitabında nəql etdiyi əhvalatı xülasə şəkildə sizin diqqətinizə çatdırırıq:

DÖRD NƏFƏR ÜÇ KİSƏ QIZIL ÜSTÜNDƏ CAN VERDİLƏR

Nəql olunmuşdur ki, bir dəfə həzrət İsa (ə) bir nəfərlə səfərə gedir. Yol əsnasında hər ikisi acır və yollarına davam edib bir kəndə çatırlar. Həzrət İsa (ə) səfər yoldaşına bir az pul verib buyurur: «Kəndə get, yeməyə bir şey tap gətir!»

¹ «Qürəül-hikəm», səh. 54.

² «Qürəül-hikəm», səh. 54.

³ «Xoşbəxtlik axtarışında», səh. 241.

⁴ «Biharul-əнвар», 73-cü cild, səh. 91.

⁵ «Xoşbəxtlik axtarışında», səh. 241.

O, yola düşdükdən sonra İsa (ə) ibadətə başlayır. İsa (ə)-ın səfər yoldaşı bir neçə saatdan sonra üç ədəd çörək alıb qayıdır. O, İsa (ə)-ın namaz qıldığını görüb, gözləyir və o həzrətin namazı uzun çəkdiyindən, çörəyin birini yeyir.

İsa (ə) namazı qurtarıb, ona tərəf gəlir və çörəyin iki ədəd olduğunu görüb, «Üçüncü çörək hanı?» – deyə soruşduqda, o kişi deyir: «İki ədəddən artıq çörək almamışam!»

Onlar çörəkləri yeyib, yollarına davam edirlər. Yolda o kişi İsa (ə)-dan xariqüladə işlər və möcüzələr müşahidə edir. Hər dəfə də İsa (ə) onu uca Tanrıya and verib soruşurdu: «Neçə ədəd çörək almışdın?» O da Al-laha and içərək cavab verirdi ki, iki ədəddən artıq çörək almamışdım.

Nəhayət, onlar uçub-dağılmış bir kəndə çatdılar. O kəndin yaxınlığında üç kisə qızıl tapdılar. İsa (ə)-ın səfər yoldaşı qızıl kisələrini görən kimi, «Bunlar mənimdir!» – deyə qışqırdı.

Həzrət İsa (ə) ona buyurdu: «Xeyr, bunların biri mənim, biri sənin, biri də üçüncü çörəyi yeyənindir.»

O kişi tez cavab verib dedi: «Üçüncü çörəyi mən yemişəm.»

İsa (ə) buyurdu: «Qızılların hamısı sənin olsun!»

İsa (ə) bunu deyib, yoluna davam edir və o da İsa (ə)-dan ayrılır. Bu zaman üç nəfər oradan keçərkən onun qızıl kisələri üzərində oturduğunu görüb, dərhal onu öldürür və qızılları götürürlər.

Bundan sonra onlardan ikisi o biri dostuna deyirlər: «Kəndə get, yeməyə bir şey gətir!»

Həmin şəxs kəndə tərəf yola düşdükdən sonra qalan iki nəfər bir-birinə deyirlər: «Nə yaxşı ki, qayıdandan sonra onu öldürüb, qızılları öz aramızda bölüşdürək.» Onlar bir-birilə razılaşıb, hazır vəziyyətdə dayanırlar ki, o qayıdan kimi onu öldürsünlər.

Digər tərəfdən də, yemək gətirməyə gedən şəxs öz-özünə fikirləşir ki, onların yeməyinə zəhər qatıb hər ikisini öldürsün və qızılları özü götürsün. O, belə də edir və geri qayıdarkən gətirdiyi yeməyə zəhər qatır. Dostları onu (çatan kimi) öldürüb, rahatca yemək yeməyə başlayırlar. Bundan sonra hər ikisi də zəhərlənib ölür.

Həzrət İsa (ə) həmin yoldan qayıdarkən, dörd nəfərin qızıl kisələr üstündə öldüklerini görüb buyurur: «Dünya öz əhli ilə belə rəftar edir.»¹

Nizami Gəncəvi çox gözəl demişdir:

Qəlbini çalmasın bu mal, dövlət,

Azı bir zillətdir, çoxu fəlakət.

İNGILTƏRƏLİ MİLYONÇU

Bir ingilis milyonçu yığdığı qızıl-gümüşləri saxlamaq üçün zirzəmində divarları poladdan olan bir anbar düzəltmişdi. Onun açarını həmişə özü ilə gəzdirərdi. Günlərin birində qızıl-gümüşlərini yoxlamaq üçün anbara girir və açarın qapının arxa tərəfində qaldığını unudub qapını bağlayır. Bununla da öz qızıl-gümüşləri yanında acından can verib ölür.

* * *

Həyatda hamı az-çox var-dövlət sahiblərinin illər boyu qorxu və həyəcan içərisində yaşadıklarının, axırda isə min zəhmətlə topladıqlarından can verərək ayrıldıqlarının şahidi olmuşdur. Bunun müqabilində elə yoxsul insanlar da görmüşük ki, rahat uzun ömür sürərək həyatlarını səadətlə başa vurmuşlar.

Qərb alimi doktor Marden deyir: «Həyatda sərvət hər şey sayılmır və həqiqi səadət və xoşbəxtlik mal-dövlət yığmaqda deyildir. Cavanlar, əksərən belə səhvə yol verərək elə təsəvvür edirlər ki, ən mühtüm şey mal-dövlət yığmaqdır. Buna görə də ömürlərinin ən qiymətli çağlarını bu yolda sərf edərək hər şeydən məhrum olurlar. Bu səhv və yanlış bir düşüncədir ki, çoxlarının bədbəxtliyə düşməsi elə buradan başlayır. Biz böyük saraylar, villalar, evlər, avtomobillər, müxtəlif növ geyimlər fikri ilə gecə-gündüz zəhmət çəkir və onları xoşbəxtlik üçün bir vasitə güman edirik. Halbuki bu təfəkkür təzi bizi uğursuzluğa yuvarlandırır.

¹ «Ləaliul-əxbar», 2-ci cild, səh. 108.

İnsanın yalnız sərvət yığmaq üçün həyat sürməsi, onu özünə yeganə ideal bilməsi, İsrail oğulları kimi danapərəst olması süqutdur. Əgər öz puç düşüncəmizdə qalaraq, səadətə nail olmaq üçün qədimdən pərəstiş etdiyimiz bu mal-dövlətin yeganə yol olduğunu güman etsək, onda bilməliyik ki, yolu azmış, səadət və müvəffəqiyyət yolundan uzaq düşmüşük.»¹

Lord Aviburi demişdir: «Çox yoxsul adam var ki, gecə bir tikə çörəyə möhtac olduğu halda, düşüncəsi qızıl kimi qiymətlidir, öz qismətinə razıdır və güzəranından şikayətlənmir. Belə insanları sərvətli-lər sırasında qeyd etmək lazımdır. Əksinə, çoxları da vardır ki, daxilən əzab-əziyyət çəkdikləri halda, sərvətləri onların ruhi zülmətlərinə nur saça bilmir.

Sərvət yalnız pulla ölçülür. Bir çox insanlar zahirdə yoxsul olsalar da, böyük sərvət sahibidirlər. Şərəf, heysiyyət və digər insani keyfiyyətlərə heç vaxt oğru əli yetməz və amanda qalan daimi sərvətdir...

Mən bilmirəm, nə üçün camaat həqiqəti görmür?! Onlara sərvət elə əzizdir ki, ona malik olmaq üçün hədsiz sevinclə ona tərəf can atır, hər bir təhlükəni unudaraq canlarını qurban vermək istəyir, varlı olmaq üçün sağlamlıq və aramlığını əldən verir, həyatının ən mühüm dövrə-ni möhnətlə, əzab-əziyyətlə başa vururlar. Təəssüflər olsun ki, qızıl dolu kisələr insan həyatının bir dəqiqəsinə belə, bərabər ola bilməz.

Camaat elə güman edir ki, sərvət və mal-dövlətsiz səadət yoxdur. Onu həmişə kənarlarında bəslədikləri halda, pulla ələ gəlməyən xoşbəxtlikdən xəbərsizdirlər. Səadət və xoşbəxtlik axtararkən, hər gün ondan uzaqlaşır.

Mal-dövlət yalnız ehtiyacımızı ödəyəcək miqdarda yaxşıdır. Həqiqətdə, sərvət insanın öz arzusuna çatması üçün üzərindən keçilən bir körpüyə bənzəyir. Vay olsun maddiyyatı öz şüarı qərar verən, mal-dövlət ardınca düşərək hər şeyi unudanlara! Çünki susuz adam

¹ «Əxlaqi və psixi problemlər barəsində araşdırmalar», səh. 201, doktor Mardendən nəqlən.

şor su içdikcə, susuzluğu get-gedə artar və onda hərislik atəşi daha da şölələnər.

Sərvətin təhlükəsi olduqca çoxdur. O cümlədən, insanın gözü və qulağını bağlayaraq, onu qəflət və xudpəsəndlik vadisinə atır. Bu zaman fani dünyanın zahiri ləzzət və gözəllikləri gözləri qamaşdırır, üstü qurumuş bataqlıq tək yavaş-yavaş onu özünə doğru çəkir. Bəzən də insanı zahiri gözəl naxışlı ilan cildində ovsunlayır, halbuki onun öldürücü zəhərindən əsla xəbəri yoxdur.¹ Beləliklə, fitnə-fəsadlar, rəzil sifətlər onu əhatə edir və bir vaxt özünə gəlir ki, cavanlığın tərəvətli çağlarını, cismın sağlamlığını əldən vermişdir. Artıq, bunun nə faydası? Onda cirkli ruhdan və xəstə cisimdən başqa heç bir şey qalmamışdır!!»²

Sokratdan belə nəql olunmuşdur: «Elə insanlar vardır ki, maldövləti, qızıl-gümüşü, gözəl geyim və möhkəm sarayları olmadıqları halda, sərvətli insanlardan min dəfə yaxşı və sevinc içərisində yaşayırlar.»³

MÜASİR DÖVR ÖZÜ CANLI NÜMUNƏDİR

Hal-hazırda müasir dünyamız gün-gündən inkişaf edir, şəxsi ələrdə olan sərvət, qazanc və pulun miqdarına baxanda keçmişlə müqayisə olunası deyildir. Qədimdə insanlar bu qədər sərvət, pul, rifah və rahat yaşayışa malik deyildilər. Halbuki nə qədər sərvət çoxalsa və iqtisadiyyat tərəqqi etsə də, bir o qədər iztirab və həyəcanın çoxal-

¹ Aviburinin bu sözləri sanki şərq təfəkküründən qaynaqlanmış və Əmirəl-möminin Əli (ə) və imam Sadiq (ə)-in bu dolğun və hikmətli kəlamından götürülmüşdür. Belə ki, Əmirəl-möminin Əli (ə) bir hədisdə belə buyurmuşdur: «Dünya zahiri yumşaq, batini isə zəhərli ilana bənzəyir ki, ağıllı insan özünü ondan qoruyar, nadan uşaq isə özünü onun üstünə atar.»

İmam Sadiq (ə) da buyurmuşdur: «Dünya dənizin (şor) suyu kimidir; susuz insan ondan hər nə qədər içsə də, susuzluğu artar və nəhayət, onu öldürər.» («Üsuli-kafi», 3-cü cild, səh. 205.)

² «Xoşbəxtlik axtarışında», səh. 147, 150-151 və 236,

³ «Əxlaqi və psixi problemlər barəsində araşdırmalar», səh. 199.

dığını müşahidə edirik. Sərvətli ölkələrin əhalisi də bu həyəcan və nigarançılıqdan müstəsna deyillər.

Məsələn, iqtisad və sərvət baxımından inkişaf etmiş ölkələr arasında hamıdan irəli olan Amerika əhalisinin vəziyyətinə nəzər yetirməklə, onlara bu tükənməz sərvətin təhlükə, nigarançılıq, həyəcan və cinayətdən başqa bir şey ərməğan gətirmədiyini görəcəyik. Elə bir gün yoxdur ki, Amerikanın böyük şəhərlərində yeni bir cinayət baş verməsin, peşəkar canilər bank və evləri yarmaq, günahsız insanları öldürmək, qız və qadınlara təcavüz etmək və s. cinayətlər üçün yeni planlar cızmasın. Əlbəttə, bu haqda təfəsilatı ilə danışmaq bizi bəhsimizdən ayırır. Lakin bu məsələyə aydınlıq gətirmək məqsədilə son neçə ildə Amerikada dərc olunan qəzet və jurnalların statistik məlumatlarını misal göstərmək olar. Təsəvvür edin, bir həftə, yaxud bir ay ərzində müxtəlif şəhərlərdə misli görünməyən neçə cinayət baş verir ki, bütün təchizata malik olan polis sistemi onların qarşısını almaqda acizdir.

Misal üçün aşağıda qeyd olunan xəbərlərə diqqət yetirin:

«Amerikanın statistik məlumatlarına görə, hər 25 dəqiqədə bir böyük cinayət baş verir, hər 24 saatda otuz nəfər qətlə yetirilir, rəhmsizliklə iffətə zidd əlli zor və təcavüz halı, 730 böyük, 30000-ə yaxın kiçik oğurluq hadisəsi baş verir. Bir sözlə, il ərzində bir milyon əlli minə yaxın ağır cinayət və günah qeydə alınır.»¹

Amerikanın keçmiş məlumat bürosunun sədri Haverin verdiyi xəbərdə göstərilir ki, 1960-cı ildə bir milyon səkkiz yüz altmış bir minə (1861000) yaxın cinayət baş vermişdir ki, ötən illə müqayisədə dörd dəfə artıqdır.

Haver əlavə edərək deyir ki, 1950-ci ildə Amerikada törədilən cinayətlər 1960-cı illə müqayisədə (yəni, on il ərzində) 98 dəfə çoxalmış, halbuki bu müddət ərzində Amerikanın cəmiyyəti isə, yalnız 18 dəfə artmışdır.»

Bu xəbərlər 1950-1960-cı illərə aid idi. İndiki dövrə gəldikdə isə, Amerikada cinayət halları elə vəziyyətə gəlib çıxmışdır ki, bəzən bir

¹ «Bəşərin ruhu», səh. 32.

kişi, yaxud bir uşaq istədiyi vaxt silah əlinə götürüb, çox adi şəkildə insanları gülləyə tutaraq, sanki camaatla zarafat edir.

«1966-cı ildə Çikaqoda cavan bir oğlan tibb bacısını qətlə yetirir. Bir neçə saatdan sonra başqa bir cavan «Texas» universitetində on altı nəfəri öldürür. Bir neçə dəqiqədən sonra on səkkiz yaşında Robert Smit adlı bir cavan oğlan bir «Gözəllik dərniyi»-nə girərək altı nəfər qızı gülləyə tutur. Smit əvvəlcə dərniyə iştirak edən altı nəfər qıza dairəvi şəkildə yerə uzanmalarını əmr edir, sonra tapançasını çıxarıb qızları güllələyir. Qızların ikisi yerindəcə, üçü xəstəxanaya aparılarkən yolda ölür və altıncısı isə huşdan gedir. Onun nicat tapacağı isə məlum deyildir. Smit onları gülləyə tutduqdan sonra ucadan gülərək otaqdan çıxır. Bu zaman bir qadın dərhal polisə xəbər verir və nəhayət, onu tuturlar.»¹

İndi fikirləşin, görün bu qədər cinayətlər, qətlər və digər hadisələr ailələrdə necə vəhşət və qorxu yaradır. Görəsən, milyardlar pulu olan amerikalı bir vətəndaşın sübh evindən çıxıb, axşam sağ-salamat evinə qayıtmasına, ailə-uşaqlarının təhlükəsizlik içərisində yaşamalarına nə qədər zəmanət vardır?

1974-cü ildə mətbuatda yazılmışdı: «Amerikada dövlətin, xalqın, xüsusilə, valideynlərin həyəcan və ciddi nigrançılığına səbəb olan və çox ciddi ictimai problemə çevrilən məsələ on beş yaşdan aşağı qız və oğlanlar arasında cinsi əlaqələrin yayılmasıdır. Hətta 13-14 yaşlı qızların hamilə olması da qeydə alınmışdır. Digər tərəfdən isə, Amerikada 15 yaşından aşağı olan qızların hamilə olduğu uşaqları saldıрмаğı təsdiqləyən bir qanun yoxdur. Bu da bir problemə çevrilmişdir...»

Bəli, bu da yeni sivilisasiyanın nəticələrindən biridir!

* * *

Bura qədər məlum oldu ki, sərvət və pul insan üçün heç vaxt rahatlıq gətirmir və xoşbəxtlik onda deyildir. Eləcə də qüdrət, şöhrət, digər şərti və puç duyğular, cinsi ləzzətlər, ümumiyyətlə, maddi və

¹ «Cavan», 2-ci cild, səh. 115.

əbədi olmayan fani dünya ilə bağlı hər bir şey kimsənin rahatlıq və aramlığını təmin etmir, iztirab və nigarançılığı səadətlə əvəz etmir. Bunun neçə səbəbi vardır:

(1)

Elə səhvimiz buradadır ki, səadət və rahatlığı yalnız dünya malı, vəzifə, qüdrət və şöhrət əldə etməkdə görür, beləcə ona qarşı rəğbət nəticəsində həris oluruq. Dünyaya rəğbət və hərislik iztirab və bədbəxtlik amilidir ki, hər kəs ona düşər ola bilər. Məhz bu səbəbdən də, imam Sadiq (ə) buyurmuşdur: «Bütün xeyir işlər və yaxşılıqları bir evə yığsaq, onun açarı zahidlik və dünyaya qarşı rəğbətsizlikdir.»¹

Rəsuli-Əkrəm (s) buyurmuşdur: «Dünyaya rəğbət bəsləmək qəm-qüssəni çoxaldar, ona etinasızlıq isə cisim və bədənə rahatlıq verir.»²

İmam Əli (ə) buyurmuşdur: «Zahidliyin səmərəsi rahatlıqdır.»³

İmam Baqir (ə) buyurmuşdur: «Dünyaya qarşı həris olan şəxs ipəkqurduna bənzəyir ki, ətrafını nə qədər çox sarısa, bir o qədər çölə çıxmaqdan məhrum olar və nəhayət, qəm-qüssədən ölür.»⁴

Hikmətli Loğman (ə) öz oğluna belə nəsihət etmişdir: «Bu dünyada məqsədin yaşıl otlada otlayaraq kökələn və elə həmin halda ölən qoyun kimi olmasın, əksinə dünyanı bir çay üzərindən keçilən və bir daha ona tərəf qayıtmayacağı körpü kimi hesab et.»⁵

SƏDİDƏN BİR HEKAYƏ

«Bir padşah ömrünün son anlarını yaşayırdı. Öz yerinə heç kəsi təyin etməmişdi. Bir gün vəsiyyəət etdi ki, sübh çağы şəhərin darvazasından daxil olan ilk şəxsə şahlıq tacını verib, dövlətin rəhbərliyini

¹ «Üsuli-kafi», 3-cü cild, səh. 194.

² «Səfinətül-bihar», 1-ci cild, səh. 465.

³ «Qürərül-hikəm», səh. 360.

⁴ «Üsuli-kafi», 3-cü cild, səh. 202.

⁵ «Üsuli-kafi», 3-cü cild, səh. 202.

ona tapşırsınlar. Təsadüfən, şəhərə daxil olan birinci şəxs bir tikə çörəyə göz dikən, yamaqlı paltar geyinən bir dilənçi olur. Vəzirlər və dövlət başında əyləşənlər şahın vəsiyyətini icra edib, dövlətin başçılığını, xəzinələrin açarını ona həvalə edirlər.

O, bir müddət istədiyi kimi dövrən keçirdikdən sonra bəzi vəzirlər tabe olmayıb, ona qarşı qoşun hazırlayırlar. Nəhayət, rəiyyət birbirinə dəyir, bəziləri şahın, bəziləri isə müxaliflərin tərəfini saxlayır. Bir sözlə, özbaşnalıq yaranır. Şah belə vəziyyətdən tənqə gəlir. Bu vaxt onun uzun müddət dilənçilik içərisində yaşayan bir dostu səfərdən qayıdır və onun şah olduğunu görüb deyir: «Allaha şükür et ki, çulun sudan çıxıb, tikanın ayağından çıxıb; böyük bəxtin yar olub, axır səadət yavərin, bu son məqam həmdəmin!» («İnnə məəl-usri yusra!») – «Şübhəsiz ki, hər çətinlikdən sonra asanlıq da gələr!»¹

Şah deyir: «Ey əziz dostum! Mənə təbrik deməkdənsə, başsağlığı ver? Çünki o zaman mən bir tikə çörəyin qəm-qüssəsini edirdim, indi isə qəm-qüssəm bir dünyadır!»²

İmam Sadiq (ə) necə də gözəl buyurmuşdur: «Dünyaya hər nə qədər bağlansan, ondan ayrılmaq da bir o qədər çətinidir!»³

(2)

Dünya nemətləri əbədi olmadığı və həmişə haldan-hala düşdüyü üçün insana rahatlıq və aramlıq gətirə bilməz. Məhz bu səbəbdən də, din rəhbərlərinin, övliyaların və əxlaq alimlərinin kəlamlarında dünyanın və-fasızlığından söz açılmış, öz ardıcılarını dünya məhəbbətindən çəkindir-miş, özləri də əməldə zöhd yolunu seçmiş və ondan uzaqlaşmışlar.

Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurmuşdur: «Allaha and olsun! Əgər yeddi göyü və onun fələklərini altındakılarla birlikdə mənə versələr belə, heç vaxt qarışqanın ağzındakı arpa qabığını almaqla, Allaha

¹ «İnşirah» surəsi, ayə: 5.

² «Gülüstan», Sədi, 2-ci bölüm, hekayə: 28.

³ «Biharul-ənvər», 73-cü cild, səh. 19.

qarşı günah etmərəm (yəni, qarışqanın ağzındakı arpa qabığı qədər zülm və haqsızlıq etmərəm). Həqiqətən, mənim nəzərimdə sizin dünyanız çəyirtkənin ağzında çeynədiyi yarpaqdan da ucuzdur! Əlinin fani nemətlə və ani ləzzətlə nə işi var?!»¹

ƏLİ VƏ HÖKUMƏT

İbn Abbas deyir: Əli (ə) Təlhə, Zübeyr və onların tərəfdarları ilə müharibə etmək üçün Bəsrəyə doğru yola düşdü və gəlib Rəbəzədə düşərgə saldı. Bu zaman Məkkədən qayıdan hacılar o həzrətin söhbətinə qulaq asmaq üçün oraya döndülər.

Əli (ə) öz xeyməsinə oturmuşdu. Mən o həzrəti hacıların gəlişindən xəbərdar etmək üçün xeyməyə daxil oldum və o həzrətin (bütün müsəlmanların rəhbəri olduğu halda) oturub öz başmaqlarını tikdiyini görüb dedim: «Sizin bizim işlərimizi sahmana salmağınız gördüyünüz bu işdən zəruri deyilmi?»

O həzrət əvvəl mənə cavab vermədi və başmaqlarını tikib, bir-birinin yanına qoyduqdan sonra buyurdu: «Bu çarığın qiyməti nə qədər olar?»

Dedim: «Onun heç bir qiyməti yoxdur!»

Buyurdu: «Qiyətsiz olsa da, (eybi yoxdur, bir qiymət de!)

Dedim: «Qiyəti bir dirhəmdən az olar.»

Buyurdu: «Allaha and olsun! Bu çarıqlar sizə olan rəhbərliyimdən çox əzizdir və lakin (bu rəhbərlik əlimdə,) yalnız haqqı tapdala-mamaq və batilin qarşısını almaq üçündür!»²

ÖLÜLƏRLƏ SÖHBƏT

Nəql olunur ki, imam Əli (ə) qəbiristanlığa gedib, ölülərə xitab edərək buyurdu: «Əssəlamu əleykum və rəhmətullahi və bərəkətuh!»

¹ «Nəhcül-bəlağə», (Feyzül-İslam), səh. 705.

² «İrşad», Şeyx Müfid, 1-ci cild, səh. 241.

Ravi deyir: «Bu zaman belə bir səs eşitdim: «Və ələykumus-səlam və-rəhmətullahi və bərəkətuh, ya Əmirəl-möminin!»

Bundan sonra imam Əli (ə) (ölülərə) buyurdu: «Biz sizə hadisələri xəbər verək, yoxsa siz bizə xəbər verirsiniz?»

Cavab verdilər: «Ey möminlərin əmiri! Siz xəbər verin!»

Əli (ə) buyurdu: «Həyat yoldaşlarınız evləndilər; sərvətlərinizi və rəsələrinizi öz aralarında böldülər; övladlarınız yetimlər sırasına keçdilər; tikdiyiniz evlər düşmənlərə qismət oldu. İndi isə siz xəbər verin!»

Bir nəfər imam Əliyə (ə) belə cavab verdi: «Kəfənlər çürümüş, saçlar pərakəndə, dərilər tikə-tikə olmuş, göz bəbəkləri üzlər üstünə sallanmış, ağız və burunları üfunət və qan tutmuşdur. Öncədən göndərdiyimiz bütün yaxşı və saleh əməlləri tapdıq, infaq etdiklərimizin faydasını gördük, (dünyada) qoyduqlarımızın zərərini çəkdik. Burada yalnız öz əməllərimiz və işlərimizin nəticəsini görürük. «Nərcu minəllahil-ğufuranə bil-kərəm!» – (Allah-təalanın bizi öz lütf və kərəmilə bağışlamağına ümid edirik!)»¹

XƏZİNƏ NƏ İDİ?

Qurani-Kərimin çox maraqlı və hikmətli əhvalatlarından biri də həzrət Musanın (ə) həzrət Xızrla (ə) görüş səfəridir. Bu səfərdə Musa (ə) Xızrdan (ə) qəribə işlər görür və onun gördüyü bu işlərin səbəbini soruşmamalıydı. Lakin aralarındakı əhd-peymanə baxmayaraq, Musa (ə) dözə bilməyib, narahatlıqla hər dəfə onların səbəbini soruşur və bununla da bir-birlərindən ayrılmaları ilə nəticələnir.

Həzrət Musa (ə) təəccüblə səbəbini soruşduğu hadisələrdən biri də bu oldu ki, onlar uzun yoldan, şiddətli aclıq və susuzluqdan sonra gəlib bir şəhərə çatdılar. Bəzi alimlər, bu şəhərin adını «İntakiyyə», bəziləri isə «Nasiriyyə», yaxud «İylə» qeyd etmişlər. Musa (ə) və Xızr (ə) şəhər əhalisindən yeməyə bir şey istəsələr də, şəhər əhalisi onlara

¹ «İrşadul-qülob», Deyləmi, (Qumun «Səngi» çapı), səh. 325.

bir şey vermədi. Bu iki peyğəmbər ac-acına şəhərdən çıxdılar. Şəhərin ətrafında uçulmaq üzrə olan bir divarın yanından ötdükdə, həzrət Xızr (ə) o divarı bərpa edib düzəltdi.

Şəhər əhalisinin paxıllığından sonra Musa (ə) narahatlıqla həzrət Xızrın (ə) bu işindən təəccüblənib dedi: «Sözsüz, bu işin müqabilində bir muzd (çörək pulu) alsaydın, nə olardı?!»¹

Həzrət Xızr (ə) həzrət Musa (ə) cavabında dedi: «Bu artıq mənimlə sənin aranda ayrılıq vaxtıdır. Dözə bilməyib haqqında soruşduğun şeylərin həqiqətindən sənə xəbər verəcəyəm!»²

Sonra Xızr (ə), Musanın (ə) təəccüb doğurmasına səbəb olan işlərin hikmətini bir-bir şərh edib buyurdu: «...Divara gəldikdə isə, o, şəhərdə olan iki yetim oğlanın idi. Altında onlara çatası bir xəzinə vardı. Onların atası əməlisaleh bir adam idi. Rəbbi onların həddi-buluğa çatmalarını və Rəbbindən bir rəhmət olaraq öz xəzinələrini tapıb çıxartmalarını istədi. (Ya Musa!) Mən bunları öz-özümdən etmədim (yalnız Allahın əmrini yerinə yetirdim)!»³

İmam Sadiq (ə) bir hədisdə buyurmuşdur: «(Allahın bu ayədə buyurduğu) xəzinə qızıl-gümüş deyil, əksinə qızıldan bir lövhə idi ki, üzərində aşağıdakı hikmətli sözlər yazılmışdı: «Əcəbun li-mən əyqənə bil-movti kəyfə yəfrəhu? Əcəbun li-mən əyqənə bil-qədəri kəyfə yəhzənu? Əcəbun li-mən əyqənə ənnəl-bəsə haqqun kəyfə yəzlimu? Əcəbun li-mən yərəddünya və təsərrufə əhliha halən bədə halin kəyfə yətməinnu iləyha?»

«Ölümə yəqin edən şəxsin sevinməsi necə də təəccüblüdür! Qəza və qədərə yəqin edən şəxsin qəm-qüssə çəkməsi necə də təəccüblüdür! Qiyamət və məhşərin haqq olmasına yəqin edən şəxsin zülm və haqsızlıq etməsi necə də təəccüblüdür! Dünya və ruzigarın ardıcıl dəyişdiyini görüb, qəlblərini ona arxayın bağlayanların işi necə də qərībədir?»⁴

¹ «Kəhf» surəsi, ayə: 77.

² «Kəhf» surəsi, ayə: 78.

³ «Kəhf» surəsi, ayə: 82.

⁴ «İlələş-şəraye», 1-ci cild, səh. 59.

İSA (Ə) DÜNYA İLƏ NECƏ RƏFTAR ETDİ?

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur: «Dünya Həzrət İsanın (ə) gözündə göygöz qadın surətində göründükdə, İsa (ə) buyurdu: «Neçə dəfə ələ getmisən?»

Dedi: «Həddən artıq!»

Buyurdu: «Ərlərindən boşamısanmı?»

Dedi: «Xeyr, əksinə hamısını öldürmüşəm!»

İsa (ə) buyurdu: «Vay olsun sənə qalan ərlərinə! Onlar sənə keçmiş ərlərindən necə də ibrət götürümlər?»¹

DÜNYANIN VƏFASIZLIĞI BARƏDƏ BAŞQA BİR MİSAL

Buheyranın tarixində göstərilir ki, Əhməd ibn İsmayıl Samaninin qoşunu Əmr ibn Leysin qoşunu ilə üzləşdikdə, Əmrin qoşununun sayı ətrafındakılar və silahsızları çıxmaqla, yetmiş min nəfər silahlı əsgərdən ibarət idi. Əhmədin isə on iki min nəfərdən artıq əsgəri yox idi. Buna görə də Əmrin müqabilində çox böyük və tədbirlə çıxdı.

Əmr öz silahlı qoşununa elə qürurlanırdı ki, qoşunun aşpazı Xan Salar irəli çıxıb, Əmrə «Yemək hazırdır, icazə verin yeməyi gətirsinlər və yeməkdən sonra müharibəyə başlayın!» – təklifini verdikdə, Əmr dedi: «Ehtiyac yoxdur, bu kiçik qoşunu məğlub etdikdən sonra yemək yeyərik.»

O, bunu deyib, atına mindi və meydana girdi. Təsədüfən, atı onu Əhmədin qoşununun içərisinə aparıb çıxardı. Əsgərlər bunu görəndə kimi Əmri tutub zəncirlədilər və qoşununu da məğlub etdilər. Əhməd, Əmrin bir tövlədə zindan edilməsini və ona üç gün yemək verilməməsini əmr verdi. Üçüncü gün öz nöqərlərindən birini görüb dedi: «Üç gündür ki, yemək yemirəm, acından ölürəm!»

Nökər dərhal mehtərdən iri bir qab alıb, onun üçün yemək hazırladı. Yeməyi çəkmək üçün bir kasa gətirməyə getdi. Bu zaman bir

¹ «Biharul-ənvər», 73-cü cild, səh. 125.

it gəlib başını qaba saldı və xörəyi yeməyə başladı. Nökər qayıdan vaxt bir itin başını qaba saldığını görüb qışqıraraq onu hürkütdü. İt qorxusundan başını qabdan çıxarmaq istədikdə, qabın qulpu itin boy-nuna keçdi və qabı götürüb özü ilə apardı. Əmr bu hadisəni görüb gülməyə başladı. Əmir İstəbil ondan «Nəyə gülürsən?» – deyə soruşduqda, cavab verib dedi: «Dünyanın vəfasızlığına gülürəm. Üç gün bundan öncə mənə ordunun yeməyinin üç yüz dəvəyə yükləndiyini xəbər verdilər ki, hələ yeməyin yarısı qalırdı. İndi isə bir it gəldi və mənim yeməyimi götürüb apardı.»

* * *

İmam Sadiq (ə) öyüd-nəsihət və moizə istəyən bir kişiylə belə buyurdu: «Əgər dünya fanidirsə, ona etibar etmək, arxalanmaq nəyə gərəkdir?!»¹

Dünyanın vəfasızlığı barəsində çoxlu əhvalat və hədis vardır, lakin biz burada qeyd etdiyimiz misallarla kifayətlənirik. Çünki müddəamızın isbatı üçün dediklərimiz kifayətdir. Dünyanın rahatlıq və aramlıq gətirməməsi barədə başqa bir dəlil də budur ki, bəzən çoxları dünya malı, məqam, vəzifə, şöhrət, pul, sərvət və dünyanın digər ləzzətlərini günah, zülm, haqsızlıq və başqalarının haqqını mənimsəməklə kəsb edir. Doğru və qanuni yolla dünya malını əldə edən insanların sayı azdır. Həmin günahlar, zülmələr, haqsızlıqlar insanın rahatlığını əlindən alır və onu vicdan əzabına düşür edir. Buna görə də əksər düşmənliklərin, ədavətlərin, kin-küdurətlərin, müharibələrin və cinayətlərin səbəbi dünyaya məhəbbət bəsləmək və ona daha çox sahib olmaqdan qaynaqlanır.

Rəsuli-Əkrəm (s) buyurmuşdur: «Dünyanı sevmək bütün xətalərin başı və bütün günahların açarıdır.»²

¹ «Əmali», Şeyx Səduq, səh. 7.

² «İrşadul-qülub», Deyləmi, səh. 29.

İmam Əli (ə) buyurmuşdur: «Ey camaat! Dünyanı sevməkdən çəkinin; çünki o, hər bir xətanın başı, hər bir bəlanın qapısıdır, hər bir fitnə-fəsadla birgədir və hər bir müsibətə tərəf çəkəndir!»¹

Dünya malına görə nə qədər dostluqlar və əlaqələr pozulmuş, ədavət, düşmənçilik və kin-küdurətə çevrilmişdir. Dünyanın dəyərsiz-qiymətsiz malı üstündə nə çox səmimi qardaşlar, birdən qaniçən yırtıcılar kimi bir-birinin canına düşüb qan tökmüş, cinayət törətmişlər.

İmam Əli (ə) oğlu imam Həsənə (ə) vəsiyyətinə buyurmuşdur: «Dünya əhlinin seçdiyi və ürək bağladığı şeylərə əsla aldanma! Həqiqətən, dünya əhli hürən itlərə və qaniçən yırtıcılara bənzəyir ki, bir-birinin üstünə hürür, güclü gücsüzü yeyir, böyük kiçiyi xar və zəlil edir.»²

Cəlaləddin Rumi nəfsani meyllərlə mövzumıza aid bir məsəli vardır. O demişdir: «Bizim nəfsani istəklərimiz qıcıqlanmadığı və fəaliyyət meydana girmədiyi vaxta qədər aram və sakitdir. Lakin fürsət düşən kimi daxilimizi oyadır və fəaliyyətə gətirir; necə ki, çənglərinə leş düşməyən itlər bir-birinin kənarında dost kimi yatır, qardaş kimi yaşayırlar. Lakin bir leş tapan kimi, hər biri hiddətlə dişlərini bir-birinin üstünə qıcadırlar.»

Molla Cəlaləddin Rumi bu təmsildən başqa bir məqsəd güdsə də, bizim mövzumıza çox yaxşı misaldır. Çünki çox insan görmüşük ki, ortalıqda maddi mənafe və dünyəvi maraqlar olmayana qədər, birləri ilə səmimi dost kimi yaşayır, lakin maddi mənafeləri təhlükəyə düşdükdə, bütün dostluqlar pozulur və yırtıcı canavar kimi birlərinin canına düşürlər.

Zöhri deyir: İmam Zeynəl-Abidindən (ə) soruşdum: «Allah-təalanın dərgahında ən fəzilətli əməl hansıdır?»

Buyurdu: «Allahı və Onun Rəsulunu (Allahın salavat və salamu ona və onun Əhli-beytinə olsun!) tanımaqdan sonra heç bir əməl dünyanı düşmən tutmaq kimi fəzilətli deyildir. Bu fəzilətin çoxlu şöbələri olduğu kimi, günahın da çoxlu şöbələri vardır.»

¹ «Tühəfül-üqul», səh. 215.

² «Nəhcül-bəlağə», (Feyzül-İslam), səh. 918.

Sonra buyurdu: «Allahın əmrinə qarşı çıxılan ilk əməl «təkəbbür» olmuşdur. Belə ki, Şeytan Allahın əmrinə təslim olmayıb, təkəbbür edərək Adəmə səcdə etməkdən boyun qaçırdı. (Bu günahdan) sonra Adəm və Həvvanın vasitəsilə yerinə yetirilən «tamah» idi. Çünki Allah-təala onlara əmr edib buyurmuşdu: «Ey Adəm, sən zövcənlə (Həvva ilə) Cənnətdə qal və hər ikiniz oradakı meyvələrdən, istədiyiniz kimi, bol-bol yeyin, yalnız bu ağaca yaxın gəlməyin! Yoxsa özünü zülm edənlərdən olarsınız.»¹

Lakin Adəm və Həvva ehtiyac duymadıqları şeyə əl vurdular. Bu xislət onların qiyamət gününə qədər olacaq övladlarına da nüfuz etdi. Buna görə də Adəm övladları tələb etdiklərinin, istədiklərinin çoxuna ehtiyac duymurlar. Üçüncü günah həsəd olub. Belə ki, Adəmin oğlu (Qabil) həsəddən qardaşını (Habili) qətlə yetirdi.»

İmam Səccad (ə) əlavə edərək buyurdu: «Bu itaətsizlik və günahlardan isə, bunlar meydana çıxdı: «Qadınları, dünyanı, vəzifəni, rahatlığı, danışmağı, yüksəlməyi və sərvəti sevmək. Bunların hamısı yeddi xislətdən ibarətdir ki, bütünlüklə dünyanı sevməkdə cəm olmuşdur. Buna görə də ilahi peyğəmbərlər və alimlər bu məsələni bildikdən sonra demişlər: «Dünyanı sevmək hər bir xətanın və günahın başıdır!»²

TARİXƏ BİR BAXIŞ

Doğrudan da insan tarixə nəzər saldıqda, yer üzündə dünya malı üstündə nə qədər cinayətlər törədildiyinin şahidi olur. Buna misal olaraq burada biz Abbasi xəlifələrinin cinayətlərini və qan tökmələrini göstərə bilərik:

Abbasi hökumətinin sərkərdələrindən və tərəfdarlarından olan Həmid ibn Qəhtəbə, (onların başqa bir tərəfdarı olan) Sundi ibn Şahik kimi Abbasi hökumətinin davamı yolunda çoxlu cinayət törətmişlər.

¹ «Bəqərə» surəsi, ayə: 35.

² «Üsuli-kafi», 3-cü cild, səh. 197.

Şeyx Səduq, Übeydullah ibn Bəzzaz Nişapuri adlı qoca bir kişinin belə dediyini nəql etmişdir: «Mən, Həmid ibn Qəhtəbə ilə al-ver edirdim. Günlərin birində onu görmək üçün evinə getdim. Təsadüfən, mübarək Ramazan ayı idi. Evə daxil olanda günorta vaxtı idi. Məni elə bir otağa apardılar ki, otağın ortasından su axırdı. Mən otağa girib, Həmidə salam verdim və onun yanında əyləşdim. Bu zaman su gətirdilər, Həmid əllərini yudu və mənə də əllərimi yumağı xahiş etdi. Ondan sonra yemək süfrəsi sərildi. Həmid yeməyə başladı və mənə də yemək yeməyi təklif etdi. Mən əvvəlcə Ramazan ayının olduğunu unutduğum üçün, əlimi süfrəyə uzatdım, birdən oruc olduğum yadıma düşüb, əlimi geri çəkdim.

Həmid dedi: «Niyə yemirsən?»

Dedim: «Ramazan ayıdır, nə xəstəyəm, nə də başqa bir üzrüm vardır. Bəlkə sizin oruc tutmamağınızın bir üzrü olsun!»

Həmid dedi: «Mənim də heç bir üzrüm yoxdur, xəstə də deyiləm.»

O, bu sözləri deyib ağlamağa başladı. Yeməyi yeyib qurtarana qədər səbir etdim. Sonra ondan soruşdum: «Ey Əmir! Ağlamağınızın səbəbi nə idi?»

Dedi: «Harunər-Rəşid Tus şəhərində olduğu zaman, bir gecə məni yanına çağırdı. Mən onun yanına getdikdə, bir şam işığında durub, qılıncını qınından çıxarıb yanına qoymuşdu və bir xidmətçi də yanında durmuşdu. Otağa daxil olan kimi, başını qaldırıb dedi: «Bizim sözü müzə qulaq asmağa nə qədər hazırsan?»

Dedim: «Canım və malımla qulluğunda hazıram!»

Harun başını aşağı salıb, fikrə getdi. Sonra mənə evə qayıtmağa icazə verdi.

Mən evə qayıtdım. Bir az keçməmişdi ki, ikinci dəfə olaraq onun xüsusi xidmətçisi gəlib, məni çağırdı. Mən öz-özümə dedim: «İnna lillahi və inna iləyhi raciun!» (Hamımız Allah tərəfindən gəlmişik və Ona tərəf də qayıdacağıq!) Ola bilsin ki, Harun məni öldürmək istəyir, lakin məni gördükdə, utanıb bu işi görməkdən çəkinir?! Hökmən, bu dəfə məni öldürəcək.» Hər halda, yenə də onun yanına getdim.

Otağa daxil olduqda, yenə də başını qaldırıb dedi: «Nə qədər mənim əmrinə itaət edə bilərsən?»

Dedim: «Canım, malım və əhli-əyalımla sənə xidmət etməyə hazırəm!»

Harun mənim bu sözümlü eşidəndə, təbəssüm etdi və mənə geri qayıtmaq üçün icazə verdi.

Mən evə qayıtdım. Bir az keçməmişdi ki, yenə də Harun üçüncü dəfə olaraq məni çağırırdı. Onun yanına getdim. Əvvəlki sözləri təkrar edərək soruşdu: «Xəlifəyə nə qədər tabəsən?»

Dedim: «Canım, malım, əhli-əyalım, dinim və ayinimlə xəlifənin qulluğunda varam!»

Harun mənim bu sözlərimi eşidəndə, gülüb dedi: «Bu qılıncı götür və bu xidmətçi sənə hər nə desə, onu yerinə yetir.»

Xidmətçi qılıncı əlinə alıb qabağa düşdü. Mən də onun arxasınca hərəkət etdim. Bağlı bir qapıya çatdıq. Qapını açıb, böyük bir həyətdə daxil olduq. Həyətin ortasında bir quyu qazılmışdı ki, hər iki tərəfində üç bağlı otaq var idi. Xidmətçi irəli gedib, otaqların birinin qapısını açdı. Otaqda qoca və cavan olan ələvi seyyidlərindən – Əli (ə) və Fatimənin (s.ə.) nəslindən – iyirmi nəfərini gördüm ki, hamısı zəncirlə bağlanmışdılar. Xidmətçi mənə dedi: «Xəlifənin əmrinə əsasən, bunları qətlə yetirməlisən.» O, bu sözləri deyib, həmin şəxsləri bir-bir çölə çıxartdı və mən də boyunlarını vurdum. Sonra onların başları və bədənlərini quyuya atdı.

Sonra ikinci otağın qapısını açdı. Orada da iyirmi nəfər seyyid həbs edilmişdi. Onları da bir-bir öldürdüm və xidmətçi başlarını və bədənlərini quyuya atdı.

Üçüncü otağı açdı. Bu otaqda da seyyidlərdən iyirmi nəfəri həbs edilmişdi. Mən onların on doqquzunun boynunu vurdum və iyirminci şəxsın boynunu vurmaq istədikdə, gördüm ki, qoca bir kişidir. O, başını qaldırıb mənə dedi: «Allah səni məhv etsin! Qiyamət günündə cəddimiz Rəsulullah, onun altmış övladını günahsız qətlə yetirdiyin üçün nə cavab verəcəksən?»

Həmid dedi: «Bu zaman bədənimə lərzə düşdü, əl-ayağım titrəməyə başladı. Başı üzərində duran və mənə nəzarət edən Harunun xidmətçisi qəzəblə başıma qışqırdı. Mən xidmətçinin qorxusundan, o qoca kişini də öldürdüm. Xidmətçi onun da başı və bədənini quyuya atdı...!»

Mənim hekayəm bundan ibarət idi. Mən bu cinayətləri törətdiyim və Allahın Rəsulunun övladlarından altmış nəfərini faciəli surətdə qətlə yetirdiyim halda, mənə namaz və orucun nə faydası ola bilər? Mən əbədi cəhənnəm əhli odluğumu dəqiq bilirəm!»¹

Bu, Harunər-Rəşidin xəlifəlik dövründə abbasilər sülaləsini möhkəmlətmək məqsədilə törətdiyi saysız-hesabsız cinayətlərindən bir nümunə idi.

Görəsən, bu cinayətlərin səbəbi dünya malı, məqam və vəzifə düşkünlüyündən başqa bir şeydirmi?

Görəsən, keçmişdə və indinin özündə cinayətkarlar hansı məqsədlə cinayət və faciələr törədirlər?

Görəsən, xilafət və məqamını qoruyub-saxlamaq məqsədilə Mədinədə həsəni seyyidlərindən on altı nəfəri Kufəyə göndərüb ağır iş-kəncələr vermək, qaranlıq bir otaqda həbs edib, sonra evi onların başlarına uçurmaqla qətlə yetirən Harunər-Rəşidin cinayətkar və zülmkar babası – Əbu Cəfər Mənsur Dəvəniqi dünyada hansı arzuya çatmaq istəyirdi? ²

Görəsən, dünyada baş verən minlərlə cinayət bu alçaq dünyanın neçə günlük məqam və vəzifəsinə, dünya malına görə törədilmirmi?

Doğrudan da, görəsən, dünyanın nə qədər dəyəri var ki, onu əldə etmək üçün bu qədər cinayət törədilir? Bəli, dünya rəğbəti insanı belə alçaq və cinayətkar edir, ona vəhşilik xislətini irs verir. Əgər bu rəğbət və məhəbbət düzgün istiqamətləndirilsə, insan həqiqi həyat sürərək, heç vaxt belə alçalmaz və bütün rəzilətləri fəzilətlərlə əvəz edə bilər.

¹ «Üyünü əxbarir-Riza (ə)», 1-ci cild, səh. 108-112.

² Bu faciəli hadisə barəsində əlavə məlumat əldə etmək istəyirsinizsə, «Məqatilut-talibyyin» kitabının tərcüməsinin 187-216-cı səhifələrinə müraciət edə bilərsiniz.

Əgər onlar da bu dünyaya Əmirəl-möminin Əli (ə) kimi ilahi şəxslərin həqiqəti görən gözləri ilə baxsaydılar, o həzrətin gözəl kəlamını dərk edərdi və bilərdilər ki, dünyanın dəyəri qarışqanın ağzından zülmə alınan arpa qabığı qədər də deyildir.

ÜMİDSİZLİK

Ötən əhvalatda – yəni, Həmid ibni Qəhtəbənin sərgüzəştində hədislər və dualara istinad etməklə başqa bir həqiqət də başa düşülür ki, günahın acınacaqlı təsirlərindən biri də ümidsizlikdir; bəzən günahkar bir şəxs günahı nəticəsində tamamilə öz səadət və xoşbəxtliyindən naümid olur. Bu da səbəb olur ki, insan daha da böyük cinayətlərə əl atsın. Bu, müasir psixologiya elminin problemlərindən biridir və psixoloq üçün bu ümidsizliyi aradan qaldırmaq çox çətindir. Necə ki, bu məsələ ilə əlaqədar ikinci fəsildə müəyyən qədər izahat verdik.

Belə hallarda yenə də din və məzhəb günahkar şəxsi ümidsizlik vadisinə tənəzzül etməkdən saxlayaraq, onu Allah-təalanın bəxşisinə, lütf və mərhəmətinə ümidvar edir, əhval-ruhiyyəni dəyişir və ümidsizlik xəstəliyindən xilas edir. Hədislərdə də bu məsələyə toxunulmuş və imamlarımız da tam ümidsizliyi günah hesab etmişlər. İmam Səccad (ə) belə buyurmuşdur: «Ümidi aradan aparan günahlar bunlardır: «Allahın kərəm vüsətindən və rəhmətindən naümid olmaq, Allahdan qeyrisinə etimad etmək və Allahın vədəsini təkzib etmək.»¹

Hətta ciyanətkar Həmid ibn Qəhtəbə də özünü müalicə etmək üçün ruhani bir təbibin və zamanın imamının yanına getsəydi, ona ruhi xəstəliyin aradan qaldırılması yollarını öyrədər, bu xəstəlikdən onu xilas edərdi. Necə ki, 2-ci fəsildə Zöhrinin əhvalatında – onun bənzəri qeyd edildi.² Amma belə günahkarların yaxasından yapışan başqa bədbəxtlik odur ki, tövbə edib Allaha tərəf qayıtmaları çox çətin olur.

¹ «Məaniyül-əxbar», 271.

² 64-cü səhifədə vərəqəli məxəzə müraciət edə bilərsiniz.

Ümumiyyətlə, bizim sözüümüzü təsdiq edən tarixi hadisələr olduqca çoxdur. Hətta peyğəmbərlər, imamlar və ilahi rəhbərlərlə müxalifət edənlərin əksər ədavət və kin-küdurətlərinə səbəb elə bu cəhətdən idi. Onlar peyğəmbərləri və imamları öz maddi və dünyəvi mənafeələrinin əksinə bilir, elə təsəvvür edirdilər ki, onların təlimləri dünyaları ilə müxalifdir. Dünya tarixində dünya malı üstündə törədilən cinayətlər və qətlər olduqca çoxdur. Məhz bu səbəbdən də Əmirəl-möminin Əli (ə) bir hədisdə belə buyurmuşdur: «Doğrudan da, qiyamətdə Allahla görüşərkən sənə qarşı dünya məhəbbətindən daha çox zərərli əməli görməyəcəksən.»¹

Allah-təalanın Musa peyğəmbərlə söhbətində deyilir: «(Ey Musa!) Bil və agah ol! Həqiqətən, dünyanı sevmək hər bir fitnə-fəsada başlanğıcdır. Çox mal-dövlətə heç vaxt qibtə etmə; çünki çox sərvətdə vacib hüquqlar vardır ki, (əgər onlara riayət olunmasa,) günahları çoxaldar.»²

İmam Əli (ə) buyurmuşdur: «Allah-təalanın dərgahında dünyanın puçluğu ondadır ki, insan Allahın yanındakılara (axirətdə misilsiz nemətlərə və uca məqamlara) yalnız dünyanı tərk etməklə çatı bilməz.»³

İlahi peyğəmbərlərdən və dini rəhbərlərdən «Dünya və axirət bir yerdə cəm olmaz!» – məzmunu ilə nəql olunmuş rəvayətlərin mənası budur ki, dünyaya bağlanmaq axirət nemətlərini kəsir.

Həzrət İsanın (ə) belə buyurduğu nəql olunmuşdur: «Su ilə od bir qabda cəm olmadığı kimi, dünya məhəbbəti ilə axirət birlikdə möminin qəlbində cəm olmaz.»⁴

İmam Zeynəl-abidin (ə) buyurmuşdur: «And olsun Allaha! Dünya və axirət tərəzinin iki gözünə bənzəyir ki, hansı biri artsa, digərini azaldar.»⁵

¹ «Qürəül-hikəm», səh. 288.

² «Üsuli-kafi», 3-cü cild, səh. 203.

³ «Qürəül-hikəm», səh. 732.

⁴ «Əl-məhaccətul-beyza», 5-ci cild, səh. 357.

⁵ «Xisal», Şeyx Səduq, 1-ci cild, səh. 54.

Yenə də həzrət İsadən (ə) nəql olunan bir rəvayətdə dünya və axirət bir əri olan iki arvada bənzədilmişdir: «Dünya və axirət iki arvadı olan bir kişiye bənzəyir ki, o, arvadın birini razı saldıqda, o birisi narahat və qəmgin olur.»¹

Tomas Akembs bu həqiqəti bəyan edərək deyir: «Həqiqət budur ki, iki şey bir yerdə cəm olmaz: Yer üzünün şadlıqları ilə səmanın əbədi mirası. Atalar demişkən: «Sünbülün bir başı olar!»²

ZÖHDÜN MƏNASI NƏDİR?

Burada bir məsələni də (əsas bəhsimizdən xaric olsa da belə,) lazımlı görürük ki, «zöhd»ün və dünyanı tərk etməyin mənası bu deyil ki, biz tamamilə dünyadan əl çəkək, kənara çəkilib rahiblik edək, həftə gündəlik xərcliyimizdə özgələrinə möhtac olaq. Əksinə, zöhdün əsl mənası dünya düşkünü olmamaq, ona məhəbbət bəsləməmək, fəzilətləri və gözəllikləri alan dünyaya eşq və məhəbbətlə mübarizə aparmaqdır. İngilis alimi Lord Aviburi demişdir:

«Din bizə dünyaya etinasız olmağı deyil, əksinə, həyatda mətənətli, şərəfli və ıffətli yaşamağı, ixtiyarımızı nəfsə tapşırmağa, canımızı hərilik odunda yandırmağa və haqsızlıq edib başqalarındakı ümidi kül etməməyi öyrədir. Din istəyir ki, bizim alovlanan hərilik və xudpəsəndliyimiz üçün hədd müəyyən etsin ki, bundan artıq həddi aşıb, başqalarının həyatı ilə oynamayaq.

Din bizi həyatda fəzilətli yaşamağa, təqvanı özümüzə örnək etməyə çağırır, ruhumuzun aram, vicdanımızın asudə olması üçün səadət bulağı ilə sirab etmək istəyir.»³

Mərhum Kuleyni, Səkunidən belə nəql etmişdir: «İmam Sadiqə (ə) dedim: Zöhdün mənası nədir?»

Həzrət buyurdu: «Haramlardan uzaqlaşib pəhriz etməkdir.»¹

¹ «Biharul-ənvar», 73-cü cild, səh. 122.

² «Xoşbəxtlik axtarışında», səh. 9.

³ «Xoşbəxtlik axtarışında», səh. 214.

Kuleyni digər bir hədisdə Əbut-Tüfeyldən belə nəql etmişdir: «Əmirəl-möminin Əlinin (ə) belə buyurduğunu eşitdim: «Zöhd arzuları azaldıb, nemətlərə şükür etmək və haramlardan uzaq olmaq deməkdir.»²

Məlum olduğu üzrə, bu kamillikləri qazanmaq və axirət nemətlərinə çatmaq üçün ən gözəl vasitə dünyadır, hər bir mənəvi kamilliyi və axirət nemətini istəyiriksə, gərək bu dünyada ələ gətirək. İmam Əli (ə) buyurmuşdur: «Dünya axirət üçün keçid yeridir.»³

Yenə o həzrət dünyanı məzəmmət edən şəxsin cavabında belə buyurmuşdur: «Dünya sədaqətli şəxslər üçün düzlük yeri, dərrakəli insanlar üçün əmin-amanlıq evi, axirətə qənimət toplayanlara qənaət diyarı, dünyadan nəsihət almaq istəyənlər üçün nəsihət məkanıdır. Dünya Allahın sevimli bəndələri üçün ibadətgah, mələklərin məscidi, ilahi vəhyin nazil olduğu yer və Allah övliyalarının ticarət məkanıdır ki, Allahın mərhəmətini kəsb etməklə behiştə qazanırlar.»⁴

İmam Sadiq (ə) bir neçə hədisdə buyurmuşdur: «Dünya axirət üçün necə də gözəl köməkçidir!»⁵

Həzrət həmişə şiddətlə insanları bekarçılıqdan, tənbəllikdən və başqalarına yük olmaqdan çəkindirərək, İslam Peyğəmbərinin (s) belə buyurduğunu nəql etmişdir: «Öz yükünü başqalarının üzərinə atan şəxs məlumdur (Allah rəhmətindən məhrumdur)!»⁶

Həzrət başqa bir hədisdə buyurmuşdur: «İbadət yetmiş növdür ki, onların ən yaxşısı halal ruzi qazanmaqdır.»⁷

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur: «Dünyalarını axirətə görə unudan, yaxud axirətlərini dünyalarına görə tərk edənlər biz Əhli-beytdən deyildirlər.»¹

¹ «Üsuli-kafi», 5-ci cild, səh. 7.

² Yenə orada.

³ «Qürəül-hikəm», səh. 18.

⁴ «Nəhcül-bəlağə», (Feyzül-İslam), səh. 1138.

⁵ «Üsuli-kafi», 5-ci cild, səh. 72.

⁶ Yenə orada.

⁷ Yenə orada.

Yenə də buyurmuşdur: «Abır-heysiyyətini qorumaq, borclarını ödəmək və qohumları ilə əlaqə yaratmaq məqsədilə sərvət toplama-yanların xeyir-bərəkəti yoxdur.»²

İslamda insanların dünya yaşayışlarını idarə etmək üçün mal-dövlət əldə etməyə rəğbətləndirən rəvayətlərin də sayı həddən artıq çoxdur. Dinimizin dahilərindən pul qazanmaq, ticarətlə məşğul olmaq və abadlıq yaratmaq barəsində o qədər hədislər nəql olunmuşdur ki, fiqh kitablarında onların hər qrupundan ayrıca fəsil təşkil olunub. Burada imam Sadiqdən (ə) nəql olunmuş bu hədisi misal çəkmək olar: «Ailəsinin xərclərini təmin etmək üçün işləyib-çalışanlar Allah yolunda cihad edənlər kimidirlər.»³

Digər bir hədisdə o həzrət Hişama belə buyurmuşdur: «Mühəribədə iki ordunun qarşı-qarşıya durduqları gündə də ruzi qazanmaqdan yayınma!»

Əkinçiliyə, ağac əkməyə və digər abadlıq işlərinə rəğbətləndirən hədislərin sayı o qədərdir ki, hətta İbn Əsirin Sədi Ənsari barəsində nəql etdiyi rəvayətə əsasən, İslam Peyğəmbəri (s) zəhmətkeş insanları qiymətləndirmək məqsədilə Təbuk müharibəsindən qayıdarkən Sədin əlini zəhmətkeş şəxs olaraq öpdü.

İSLAM VƏ RAHİBLİK

İslam dininin çalışmağa və abadlıq yaratmağa həddən artıq əhəmiyyət verməsi və bu müqəddəs şəriətin öz tərəfdarlarını bekarçılıqdan, işsizlikdən, tənbəllikdən və başqalarına yük olmaqdan çəkəndirməsi yuxarıda qeyd olunan hədislərdən çox gözəl aydın olur və bu deyilənlərdən «zöhd»ün, tərkidünyalığın həqiqi mənası açıq-aşkar başa düşülür.

Lakin bəzi süst və tənbəltəbiət şəxslər bütün bu deyilənləri öz xeyirlərinə izah etmək istəyir, bu hədisləri istədikləri kimi yozaraq sufi-

¹ «Camius-səadət», 2-ci cild, səh. 19.

² «Üsuli-kafi», 5-ci cild, səh. 72.

³ Yenə orada.

lik və asketliyi yayır, insanları halal dünya malından çəkinməyə, eləcə də tənbelliyə sövq edirlər. Müqəddəs İslam dininə haqsızlıqla atılan böhtanlar, qərəzli bəhanələrin çoxu belə yanlış izahatlardan qaynaqlanır. Onlar zahidlik və sufi məsləklərini əldə əsas tutaraq deyirlər: «Müsəlmanların bədbəxtçiliklərinin və geridə qalmalarının səbəbi İslam dininin insanları dünya malından uzaqlaşdırması, cəmiyyətdən ayrı yaşamasına dəvət etməsidir. Müsəlmanlar hətta məişətdə istifadə olunan ən sadə əşya üçün avropalılara möhtac olub, əl uzadırlar. Məsihilər isə həzrət İsanın (ə) sözlərinə əməl edib çalışaraq bu qədər ixtiralar etmiş və tərəqqilər qazanmışlar.» Halbuki həqiqət bütün bu deyilənlərin əksinədir. Əslində, məsihilərin dini təlimlərində asketlik, rahiblik və cəmiyyətdən ayrı yaşamaq Allaha yaxın olmağın və imanın möhkəmliyinin əlaməti hesab olunur. Bu İslam Peyğəmbərinin (s) şüarıdır ki, uca səsle buyururdu: «İslam dinində rahiblik (tərkidünyalıq) yoxdur!»¹

Tarixdə göstəriləni kimi, dinin böyük rəhbərləri həyatda adi insanlar kimi işləyib çalışır, öz ruzilərini ticarət və əkinçiliklə əldə edirdilər. Deməli, əgər biz işgüzar deyiliksə, çalışmırıqsa, İslam dininin misilsiz təlimlərinə əməl etməyib, nəticədə (İslam dünyası) bu acınacaqlı vəziyyətə düşürüksə, bunun səbəkarı İslam dini deyildir.

Şeyx Səduq, Ənəs ibn Malikdən belə nəql etmişdir: «Peyğəmbəri-Əkrəmin (s) səhabələrindən olan Osman ibn Məzunun oğlu ölən zaman o, övladının ölümünə görə tab gətirməyib qəm-qüssədən, hətta öz həyat yoldaşını və ailəsini tərk edərək evində xəlvətə çəkilib tək-tənha yaşayırdı. Həzrət Peyğəmbər (s) bu xəbəri eşitcək, onun evinə gəlib buyurdu: «Allah-təala biz müsəlmanlara rahibliyi əmr etməmişdir. Mənim ümmətimin rahibliyi Allah yolunda işləyib, cihad etməkdir.»²

Doğrudan da, o həzrətin buyudruğuna diqqət yetirdikdə, görürük ki, sanki İslamın böyük rəhbəri bu ibrətamiz sözlə demək istəyir ki, rahiblik və tərkidünyalıqın mənası tənbellik, məsuliyyətdən ya-

¹ «Səfinətül-bihar», 1-ci cild, səh. 540.

² «Əmali», Şeyx Səduq, 1-ci cild, səh. 540.

yunmaq və ictimaiyyətdən ayrılmaq, bir neçə rükət namaz və ibadətlə qəlbi şad etmək deyildir. Əgər İslam dünyaya üz çevirib, ona bağlılığı rədd edirsə, Allaha xatir sırf dünyəvi istəklərdən üzülməyi, canından keçərək din, torpaq, müsəlmanların şərəf və numusunu qorumaq, fədakarlıq göstərməyi deyirsə, bu, əsl səadətdir! Yoxsa, tənbəllik, mə-nəvi məqamlara çatmaq üçün xəlvətə çəkilmək və müxtəlif zikrləri dildə təkrarlamaqla heç vaxt əsl rahiblik və tərki dünyalığı (həqiqi mənada) əldə etmək olmaz.

Müasir dövrdə bəndələri, sadələvhi insanları ovlayan, onların məzhəbə bağlı pak hislərindən pis məqsədlərlə istifadə edərək yolumundan çıxan hoqqabazların sayı çoxdur. Belələri gec olsa da, yalanları üzə çıxaraq rüsvay və onların nə qədər xəbis və Allahdan xəbərsizliyi hamıya bəlli olur. Tarixdə belə nümunələr olduqca çoxdur.

İndi isə, Quran və hədis baxımından insanların qəlbinə asudə edən və onların ruhunu rahatlaşdıran amilləri, eləcə də səadətin əsasını təşkil edən bu böyük neməti onların əlindən alan səbəblər haqda danışaq.

RUH RAHATLIĞI YALNIZ ALLAHİ YAD ETMƏKLƏ TƏMİN OLUNUR

Keçən bəhslərdən məlum olduğu kimi, peyğəmbərlərin elminə nisbətə bəşəri elmlər çox az və nöqsanla doludur. Məsələn, filosoflar, humanizm tərəfdarları və mütəxəssisləri bir məchulu kəşf etmək və ya elmi bir məsələni dərk etmək üçün illərlə, bəzən əsrlərlə tədqiqat aparaq yorucu çətinliklər və dərin mübahisələrdən sonra ona çatırlar. Əgər onların arasında həqiqi alimlər olsa, bütün nailiyyətlərə baxmayaraq kəşf edib, üzə çıxartdıqlarını tam arxayınlıqla təqdim etmir, özlərindəki nöqsanlara görə, eləcə də bir fərziyyə kimi yürüdür və onların tam sabit olmadığını gözləyirlər. Mümkündür ki, bir müddət keçdikdən, təhqiqat və mütaliələrdən sonra öz sözlərini geri götürsün, yaxud müt-ləq həqiqət olduğu halda əksəriyyətin müxalifəti ilə qarşılaşaraq (Qaliley kimi) tövbə edib, özlərini ölümdən qurtarsınlar.

Allah tərəfindən seçilmiş peyğəmbərlər isə, həqiqətləri vəhy ilə qeybdən kəsb edərək, onları dəyişilməz bir qanun kimi cəmiyyətə deyir, son damla qanlarına qədər sözlərinin üstündə durur və heç bir təhdid və qarşıdurmadan qorxmayaaraq səhnədən xaric olurlar. Bütün bunların səbəbi onların öz dediklərinə tam iman və etiqadları olması, onlara olunan vəhyin aləmləri yaradan, bütün mövcudatdan agah olan və heç bir nöqsanı, xətası olmayan Allah tərəfindən gəlməsinə inanmalarıdır.

Qurani-Kərimin və dinimizin rəhbərlərinin cəmiyyəti agah etdikləri həqiqətlərdən biri də budur ki, ruh rahatlığı və qəlbin sakitliyi yalnız aləmlərin Rəbbinə iman gətirməklə, Onu yad etməklə mümkündür. Qurani-Kərim bu həqiqəti bəyan edərək buyurmuşdur:

«İman gətirənlər və qəlblərini Allahın yadı ilə sakitləşdirənlər bilsinlər ki, yalnız Allahu yad etməklə qəlblər sakitləşir.»¹

Kitabın ötən fəsillərində bu ayə barəsində söhbət etdiyimiz kimi, təfsirçilərin nəzərinə əsasən, yalnız Allaha iman gətirməklə qəlbin sakitliyi təmin olunur.

Digər bir ayədə Allah-təala daha artıq təkidlə belə buyurmuşdur:

الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ

«Bilin və agah olun ki, Allahın övliyaları üçün qorxu və qəmginlik yoxdur!»²

İbn Abbas deyir: «Əli ibn Əbu Talibdən (ə) ayədə qeyd olunan «ilahi övliyalar»da məqsədin kimlər olduğunu soruşduqda, Həzrət buyurdu: «Onlar o kəslərdir ki, Allaha xalis niyyətlə pərəstiş edir, başqaları dünyanın zahirinə göz dikən zaman dünyanın batını və həqiqətləri barədə düşündür, insanların dünyanın ötəri ləzzətlərinə aldandıqları vaxt dünyanın aqibətini fikirləşirlər. Buna görə də onları tərk edə-cək dünyaya bel bağlamır və ona meyllərini qabaqcadan öldürürlər.»³

¹ «Rəd» surəsi, ayə: 28.

² «Yunis» surəsi, ayə: 62.

³ «Əl-mizan» təfsiri, 10-cu cild, səh. 98.

Allah-təala «Əhqaf» surəsində buyurur:

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

«O şəxslər ki, dedilər: Bizim Rəbbimiz Allahımızdır və bu əqidələrinə israrlı olsalar, onlara qorxu yoxdur və qəmlənməzlər.»¹

Doğrudan da, bu həqiqəti Quranın möcüzəsi hesab etmək olar. Bu gün artıq bəşəriyyət uzun yolları arxada qoyduqdan sonra öz səhvini başa düşür, həqiqi səadəti yalnız Allaha və axirətə iman gətirməkdə görür və onların etirafları məğlubiyyət və dinə yönəlmələrindən xəbər verir. Məşhur psixoloq Deyl Karengi belə yazır: «Amerikada orta hesabla hər 35 dəqiqədə bir nəfər özünü intihar edir, hər iki dəqiqə ərzində bir nəfər ruhi-psixi xəstəliyə tutulur. Əgər bu camaata din və ibadətə insana bağışladığı rahatlıq, mənəvi aramlıq və asudəlik nəsib olsaydı, bir çox intihar və dəlilik hallarının qarşısı alınardı... İman elə bir qüvvədir ki, bəşər onun köməyi ilə yaşayır və onun olmaması cəmiyyətin süqutu ilə bərabərdir.»²

Bir sözlə, bəşər öz itirdiyini – fikri və ruhi sakitliyini – yalnız Allaha iman və rəğbət sayəsində tapa bilər və səbəbsiz yerə onu sərvət, pul, qüdrət, şöhrət və cinsi ləzzətlərdə axtarmasın. Hətta təfrit yolunu seçənlər, səadət və xoşbəxtliyi dünya və onun ləzzətlərini tərk etməkdə, riyazətlər çəkməkdə görənlər tamamilə yanılmış və səhvə düşər olmuşlar.

QURAN VƏ İSLAMIN TƏRKİDÜNYALIQLA MÜBARİZƏSİ

Qurani-Kərim bu qrupun nalayiq əməllərinin qarşısını almaq və onlarla mübarizə aparmaq üçün «...Ey Adəm oğulları! Hər ibadət vaxtı öz zینətlərinizi (gözəl libaslarınızı) geyin...!» – göstərişini verdikdən sonra belə buyurur: «(Ey Peyğəmbərim!) De: «Allahın Öz bəndələri üçün yaratdığı zinəti və təmiz (halal) ruziləri kim haram etmişdir?» De ki: «Bunlar dünyada iman gətirənlərə məxsusdur...»³

¹ «Əhqaf» surəsi, ayə: 13.

² «Həyatın qanunu», səh. 154-155.

³ «Əraf» surəsi, ayə: 31.

Allah-təala digər bir ayədə Peyğəmbərinə belə buyurur: «Dünyadakı nəсібini də unutma...»¹

Başqa bir ayədə isə Peyğəmbər (s)-in öz zövcələrinin biri ilə əlaqəsinin kəsilməsinə səbəb olan hadisənin ardınca o həzrətə buyurulur: «Ya Peyğəmbər! Allahın sənə halal etdiyi şeyi niyə özünə haram edirsən?»²

Doğrudan da bizim əksəriyyətimiz İslam və Quranın göstərişlərini bilmədiyimiz üçün necə də acınacaqlı vəziyyətə düşmüşük. Dostlardan biri belə nəql edirdi: «Avropadan bir doktor gəlmişdi. Biz onun görüşünə getdik. Avropalıların vəziyyəti barəsində söhbət etdikdən sonra orada olan kilsələrdən və məsihilərin bazar günləri ibadət etmək üçün kilsələrə getməsindən söz düşdü. Doktor dedi: «Məsihilər bazar günləri ən gözəl libaslarını geyinir və ibadət etmək üçün kilsəyə gedirlər.» Sonra üzünü mənə tutub dedi: «Nə yaxşı olardı ki, İslamın da belə bir qayda-qanunu olardı və müsəlmanlar məscidə gedərkən, namaz qılarkən gözəl libaslar geyinərdilər. Dostum deyir: «Ona dedim ki, Qurani-Kərim bunu on dörd əsr bundan öncə öz ardıcılılarına göstəriş vermişdir. Lakin çox təəssüflər olsun ki, Avropada sizin Kimi ali təhsil almış doktor Quran ayələrindən nə qədər də xəbərsizsiniz və arzu edirsiniz ki, kaş, İslamın da belə qayda-qanunları olardı...?»

Şeyx Təbərsi özünün «Məcməül-bəyan» adlı təfsir kitabında bu ayəni – «Əraf» surəsin, 31-ci ayə – təfsir edərkən belə bir rəvayət nəql edir: «İmam Həsən (ə) (məscidə) namaz qılmağa getdikdə, həmişə ən gözəl libasını geyinirdi. O həzrətdən «Namaz qılarkən nə üçün ən gözəl libasını geyinirsən?» – deyə soruşulduqda, buyururdu: «İnnəllahə cəmil və yuhibbul-cəmal.» - «Allah gözəldir və gözəlliyi də sevir. Buna görə də mən öz Rəbbimin dərgahında durarkən özümü zinətləndirirəm.»

İmam Əli (ə) da buyurmuşdur: «Ey Allahın bəndələri! Bilin və agah olun ki, pərhişkar insanlar (dünya və axirətin) yaxın və uzaq xeyrinə malik olmuşlar; çünki onlar dünya əhli ilə dünya nemətlərində şərikdir, lakin dünya əhli onların axirət savablarında şarik deyillər. Allah-taala buyurur: **«(Ey Peyğəmbərim!) De: «Allahın Öz bəndələri üçün yaratdığı zinəti və təmiz (halal) ruziləri kim haram etmişdir?...» Onlar dünyada başqalarından daha gözəl yaşayır və dünyanın ən pak yeməklərindən yeyirlər.»**

İmam Əli (ə) buyurur ki, təqvalı və pərhişkar insanlar o kəslərdir ki, əgər dünya malından halal bir ruzi əldə etsələr, ondan ən gözəl şəkildə istifadə edib bəhrələnir və onların axirət nemətlərindən də heç bir şey azalmır. Nəticədə, dünya və axirətin hər iki nemətlərindən bəhrələnilirlər.

¹ «Qəsəs» surəsi, ayə: 77.

² «Təhrim» surəsi, ayə: 1.

ƏLA İBN ZİYAD VƏ QARDAŞI ASİM

Rəvayətə görə, imam Əli ibn Əbi Talib (ə)-ın dostlarından olan Əla və Asim adlı iki qardaş Bəsrədə yaşayırdılar. Bu iki qardaş dünyaya bağlılıq və ona etinasızlıq məsələsində ifrat və təfrit edirdilər. Əla özünə geniş imkan yaradıb, dünya malına həddən artıq diqqət yetirir, Asim isə onun əksinə olaraq dünya və maddi şeylərə üz çevirib, vaxtının çox hissəsini ibadətlə keçirirdi.

Əla müharibələrin birində alından yara aldığı üçün ildə bir neçə gün evdə müalicə olunurdu. Həmin illərin birində Əli (ə) onun görüşünə getdi. Onun geniş imkana malik olduğunu görüb buyurdu: «Dünyada bu geniş evə (və gözəl yaşayışa) nə ehtiyacın var? Halbuki sən axirətdə ona daha çox ehtiyac duyacaqsan...»

Sonra əlavə edərək buyurdu: «Bəli, əgər belə yaşayışdan məqsədin din və axirət səadətinə nail olmaq, onun vasitəsilə qonaqpərvərlik etmək, qohumluq əlaqələrini möhkəmlətmək və haqları təyin olunmuş yerlərdə sərf etmək istəyirsənsə, eybi yoxdur və bununla da axirət xoşbəxtliyini əldə etsin!»

Əla o həzrətin cavabında məqsədi barəsində danışmadan dedi: «Ey möminlərin əmiri! Mən sənə qardaşım Asimdən şikayət etmək istəyirəm!»

Əli (ə) buyurdu: «O nə etmişdir?»

Dedi: «Bir əba geyinərək, dünyanı tamamilə tərk etmişdir.»

Buyurdu: «Onu mənim yanıma gətirərsən!»

Asim, imam Əli (ə)-ın yanına gəldikdə, o həzrət buyurdu: «Ey öz canının düşməni olan! Şeytani fikirlərəmi düşmüşsən? Nə üçün öz əhli-əyalına rəhm etmərsən? Elə güman edirsən ki, Allah-təala öz pak-pakizə nemətlərini sənə halal etdiyi halda, sənə ondan istifadə etməyindən xoşu gəlmir?»

Asim, imam Əli (ə)-ın bu söhbətindən təəccüblənib dedi: «Ya Əmirəl-möminin! Bəs, sən nə üçün köhnə libas geyinir və arpa çörəyi yeyirsən?»

İmam Əli (ə) buyurdu: «Vay olsun sənə! Mən sənin kimi deyiləm. Allah-təala ilahi rəhbərlərə və haqq qabaqcıllarına camaatın yoxsul və zəif şəxslərlə bərabər yaşamağı (öz yaşayışlarını onların yaşayışları ilə uyğunlaşdırmağı) vacib etmişdir ki, yoxsulluq və zəiflik onlara çətin olmasın (və Allahdan üz çevirməsinlər).»¹

* * *

Bəli, guşənişinlik və camaatdan uzaqlaşmaq insana mənəvi rahatlıq, səadət və xoşbəxtlik gətirə bilməz; çünki onun vəzifələrdən əlavə, digər ictimai vəzifələri, cəmiyyət qarşısındakı məsuliyyətləri də vardır və onlardan heç vaxt yaxa qurtara bilməz. İnsanlar çox vaxt ictimai məsuliyyətsizlik və həmrəylikdən boyun qaçırmqla acınacaqlı vəziyyətə düşmüş, vicdani və ruhi gərginliklər keçirərək, daxili rahatlığını əldən vermişdir. Məhz buna görə də, İslam dinində möminlərin istək və həcətlərini yerinə yetirməyə, kəsb və ticarətə, ümumxalqın mənafeələrini düşünməyə, müsəlmanların işlərini islah edib sahmana salmağa, habelə digər ictimai işlərə yüksək əhəmiyyət verilir. Əvəzində hədislərdə müsəlmanların işlərindən yayınan şəxslər məzəmmət olunmuşlar. Həzrət Peyğəmbəri-Əkrəm (s)-dən nəql olunan məşhur bir hədisdə belə buyurulmuşdur: «Sübh edən, lakin müsəlmanların işləri fikrində olmayan şəxs müsəlman deyildir.»²

Digər tərəfdən isə, bir çox hədislərdə mömin şəxsin həcətini, çətinliyini aradan qaldırmaq, müsəlman bir şəxsin işlərini sahmana salmaq əməllərin ən yaxşısı,³ onun savabı isə gecə-gündüz yerinə yetirilən doqquz min ilin ibadəti ilə bərabər sayılmışdır.⁴ Şeyx Kuleyni, imam Sadiq (ə)-dən nəql etmişdir ki, həzrət Peyğəmbəri-Əkrəm (s)-dən «Allahın dərgahında ən sevimli şəxs kimdir?» – deyə soruşulduqda, o həzrət buyurmuşdur: «Camaata ən çox xeyir və mənfəət verən şəxs!»⁵

¹ «Biharul-ənvar», 70-ci cild, səh. 118-121.

² «Üsuli-kafi», 3-cü cild, səh. 238.

³ Bax: «Biharul-ənvar», 74-cü cild, «mömnin həcətini yerinə yetirmək» bölümü.

⁴ Bax: «Biharul-ənvar», 74-cü cild, səh. 315.

⁵ «Üsuli-kafi», 3-cü cild, səh. 239.

Lord Aviburi demişdir:

«Biz rahatlığı sevir və həmişə onu əldə etmək üçün çalışırıq. Bu vaxt öhdəmizdə olan vəzifəni yerinə yetirməkdən qaçırıqsa, heç vaxt rahat və asudə yaşaya bilmərik. Qədim zamanlarda rahiblər elə güman edirdilər ki, dünyanı tərk etməklə, özlərini ictimai məsuliyyətlərdən, həyatın müsibət və vəzifələrindən kənara çəkməklə rahat və asudə həyat sürəcəklər. Görəsən, öz məqsədlərinə nail ola bilirdilərmidi? Bunu əsla güman etmirəm! Faydalı işlərlə məşğul olmaq insanı fitnə-fəsadlardan və rəzil işlərdən çəkindirən ən gözəl vasitədir. Ailə vəzifələrini yerinə yetirmək, başqalarına kömək etmək, onların əlindən tutmaq ruhu yaşayışın çətinliklərindən xilas edir, qəlbə həqiqi sevinc gətirir. Dostlarından ayrı gəzən, öz vəzifələrini unudan, faydasız düşüncələr ucbatından bir küncə çəkilən şəxslər doğrudan da səadətə çatırlarmı...?»¹

Yuxarıda qeyd olunanlardan açıq-aşkar məlum olur ki, insana səadətə bəxş edən qəlbi aramlıq, fikir və düşüncə sakitliyi sərvət və dünya malı, qüdrət və şöhrət, cinsi ləzzətlər və digər dünyəvi şeylərlə deyildir. Səadət və xoşbəxtliyi tək-tənha yaşamaqla və dünyanı tərk etməklə təmin etmək olmaz. Qeyd etdiyimiz kimi, yalnız Allahu yad edib Ona sığınmaqla qəlb aramlaşır, insan rahatlıq və asudəliyə çatır.

Doğrudan da, Haqq-taalaya sığınmaq, iman və eşq insana heç bir qüvvənin əvəz edə bilmədiyi bir qüvvə verir, qəlbi möhkəm və aram edir. Həzrət Peyğəmbəri-Əkrəm (s) buyurmuşdur: «Mömin şəxsin qüvvəsi onun qəlbindədir. Bəzən insan mömin şəxsi zəif və ariq bədənə görə də, o, bu vəziyyətilə gecələri sübhədək oyaq qalaraq ibadət edir və gündüzləri oruc tutur.»²

Həmçinin buyurmuşdur: «Mömin öz dinində möhkəm dağlardan da möhkəmdir.»³

¹ «Xoşbəxtlik axtarışında», səh. 22.

² «Səfinətül-bihar», 1-ci cild, səh. 37.

³ Yenə orada.

İLƏHİ PEYĞƏMBƏRLƏRİN SİĞİNACAQ YERİ

Demək olar ki, ilahi insanların və peyğəmbərlərin yüksəlmələrinin əsas səbəbi Allaha sığınmaq və Ona iman gətirməyin sayəsindədir. Buna görə də onlar çox vaxt sadə və yoxsul camaatla öz dövrərində geniş miqyaslı dəyişikliklər vücuda gətirə bilmişlər.

Həqiqətən, Rəsuli-Əkrəm (s) məruz qaldığı ağır və dözülməz hadisələr müqabilində yeganə Allaha sığınmasaydı, hansı qüdrət onu öz məram və məqsədini təbliğ etməkdə yenilməz edər, nəhayət, müvəffəq olmasına səbəb ola bilərdi?

Cəvahirəl-Nehru demişdir:

«Həzrət Muhəmməd (s) Mədinə şəhərindən dünya hakimləri və padşahlarına peyğam göndərüb, onları tək Allahın varlığını və Onun Rəsulunu qəbul etməyə dəvət etdi, dövrün padşahlarını öz cürəti ilə (onlara məktub göndərərək) heyratə saldı.

Onun heç nədən çəkinmədən belə qəti təklif göndərməsindən təəvvür etmək olar ki, Muhəmməd (s) özünə və risalətinə necə də fəvqəladə əmin idi. Etimadı öz tərəfdarlarında da vücuda gətirərək, onlara ilham bağışladı. Belə ki, onlar asanlıqla, heç bir çətinliyə məruz qalmadan dünyanın yarısına hakim kəsildilər. İman və qəlbi etimad böyük bir nemətdir və belə yüksək səmərələrin əldə edilməsinə səbəb olur.»¹

İlahi peyğəmbərlərin həyatını vərəqləyəndə, aydın şəkildə başa düşülür ki, onları qüdrətli və dözümlü edən, hər bir təhdid və çətinliyi aradan qaldıran yeganə qüvvə Allaha iman gətirmək və etimad bəsləməkdir. Burada ilahi peyğəmbərlərdən birinin əhvalatını qeyd etməklə kifayətlənirik:

İBRAHİM (ə) NƏMRUD VƏ BÜTPƏRƏSTLƏRİN MÜQABİLİNDƏ

İbrahim peyğəmbər bütperəst olan Babil ərazisinin şəhərlərindən birində dünyaya göz açmış, uşaqlıq çağlarından büt və bütperəstliklə

¹ «Dünya tarixinə bir baxış», 1-ci cild, səh. 320.

mübarizə aparmış və birinci mərhələdə onun böyüyüb başa çatdıran əmisi Azərə belə demişdi: «Atacan! Nə üçün görməyən, eşitməyən, sənə heç bir fayda və zərər verə bilməyən bütlərə ibadət edirsən?»¹

Həzrət İbrahim (ə) böyüyüb başa çatdıqdan sonra o dövrə hakim kəsilən bütperəstliklə mübarizəyə qalxdı. Əvvəlcə, bu məsələ ilə əlaqədar məntiqlə onların səhvə düşər olduqlarını xatırlayıb buyurdu: «Sizin tapınıb durduğunuz (ibadət etdiyiniz) bu heykəllər nədir?»²

İbrahim (ə) özünün məntiqli sözünün onlara heç bir təsir etmədiyini gördükdə, möhkəm iradə və qüvvə ilə daş və ağacdan hazırlanmış bütləri sındırmağa başladı və şücaətlə onlara buyurdu: «Allaha and olsun ki, siz çıxıb getdikdən sonra bütlərinizə bir hiylə quracağam!»³

Nəhayət, şəhər əhalisi bayram keçirmək məqsədilə şəhərdən çıxdıqda və şəhər tamamilə boş qaldıqda, İbrahim (ə) fürsətdən istifadə edib, əlinə balta götürərək bütxanaya girdi. Ruhsuz bütlərin, cansız tanrıların canına düşdü, böyük bütədən başqa bütün bütləri parça-parça etdi. Müəyyən müddət keçdikdən sonra sınımış bütlər, əl-ayaqsız qalmış yalançı tanrılar İbrahim (ə)-ın müqabilində hündür bir təpəyə çevrildi.

İbrahim (ə) camaatın əksül-əməmindən və qəzəbindən qorxu hissi belə keçirmədən sevinc dolu qəlblə, sakit ruhla bütxanadan çıxdı.

Gün batdı və bayram büsəti sona yetdikdən sonra camaat şəhərə qayıdıb bütxanaya daxil olduqda, vəhşətli bir hadisə ilə üzləşdilər. Bir neçə dəqiqə vəhşət içərisində donub qaldılar. Qəzəblə bir-birlərinə üz tutub dedilər: «Bunu kim tanrılarımızın başına gətiribsə, o, şübhəsiz ki, zülmkarlardandır!»⁴

Onlar İbrahim (ə)-ın təfəkkür tərzindən agah olduqları, onun bütlər barəsindəki sözlərini və təhdidlərini eşitdikləri üçün, dərhal dedilər: «İbrahim deyilən bir gəncin onları pislədiyini eşitmişik!»⁵

¹ «Məryəm» surəsi, ayə: 42.

² «Ənbiya» surəsi, ayə: 52.

³ «Ənbiya» surəsi, ayə: 57.

⁴ «Ənbiya» surəsi, ayə: 59.

⁵ «Ənbiya» surəsi, ayə: 60.

Camaat İbrahim (ə)-ı çağırıb mühakiməyə çəkдилər, sanki o həzrət belə bir günün – mühakimənin gəlib çatacağı günü gözləyirdi. O, öz daxili ədavətini açıqlamaq, onların bütələrə pərəstiş etməkdə nadanlıqlarını məzəmmət etmək üçün aralarında baş verən söz-söhbətdən sonra heç bir qorxu keçirmədən, qoçaqlıq və şücaətlə buyurdu: «Elə isə Allahı qoyub sizə heç bir xeyir və zərər verə bilməyən bütələrəmi ibadət edirsiniz? Tuf sizə də, Allahdan başqa ibadət etdiyiniz bütələrə də! Əcəba, (etdiyiniz əməllərin qəbahətini) başa düşmürsünüz?»¹

İBRAHİM PEYĞƏMBƏR OD İÇİNDƏ

İbrahim (ə)-ın güclü məntiqi onları düşündürə bilmədi, lakin heç bir cavabları olmadığından öz rüsvayçılıqlarının üstünü örtmək məqsədilə haqsızlıqla İbrahim (ə)-ın bu cinayətin qarşısında edam olunmasını – atəş içərisində yandırılmasını qərara aldılar.

Quranda buyurulur: «(Nəmrud və ətrafındakılar öz camaatına) dedilər: «İbrahimi yandırın və tanrılarınıza kömək edin.»²

Nəhayət, həmin gün gəlib çatdı və İbrahim peyğəmbəri yandırmaq üçün böyük və vəhşətli bir tonqal qurdular. O qədər odun yığımışdılar ki, onu yandırdıqda, onun alovları çox böyük bir məntəqəni işıqlandırır və atəşin şölələri göyə ucalırdı. İbrahim (ə)-ın əl-qolunu bağlayıb, onu odun ortasına atmaq üçün tonqala yaxınlaşdırdılar.

Fikirləşin, görün, Allaha imandan, Ona sığınmaqdan başqa, belə qorxulu, vəhşətli səhnədə hansı insan qəlbi və düşüncəsi sakit qala bilər?

İbrahim (ə) heç bir qorxu hissi keçirmədən iman dolu qəlblə, aram ruhla, gülərlə, yaqinliklə özünü atəşə təslim etdi. Onu mancanaqla oda atdıqdan sonra (bir sıra rəvayətlərdə qeyd olunduğu kimi,¹⁾ Cəbrail (ə) özünü ona çatdırıb «Ey İbrahim! Bir istəyin varmı?» – dedikdə, İbrahim (ə) cavab verib buyurdu: «Amma səndən heç bir istəyim yoxdur!»

¹ «Ənbiya» surəsi, 66-67-ci ayələr.

² «Ənbiya» surəsi, ayə: 68.

Doğrudan da, Allaha iman və inam insanda necə də qüvvət yaradır, baş verən ən çətin hadisələrdə belə, qəlbi sarsılmaz və hətta Cəbrail-Əmindən də bir hacət istəmir!¹

Yaxşı olar ki, böyük şair Mövləvinin öz «Məsnəvi» kitabında bu mənzərəni necə də gözəl qələmə aldığını nəzərə salaq:

Atıldıqda mancanaqla ol Xəlil,
Gəldi izzət sarayından Cəbrail:
«Bir hacətin varmı, de, ya İbrahim?»
Dedi: «Amma səndən yox bir hacətim!
Mənim heç bir kəsə yox ehtiyacım,
Yalnız Allahdır ki, Odur əlacım.
Edər o şey ki, ona layiqəm,
İstər viran, istərsə abad, nə qəm!»
Dedi: «Gərçi gördüyün çox qəmli hal,
Elmuhu bil-hali həbsi, məssual?!²
Məsləhət olsa, gər mənim yanmağım,
Yaxşıdır burda ağzımı yummağım!
İstərsən deyim mən sənə bir cavab,
Budur ki, «vallahu ələm bis-səvab»!³

* * *

Bəli, bu, Allaha sığınmağın və iman gətirməyin nəticəsidir! Ondən üz çevirənlərə gəldikdə isə, Allah-təala bu həqiqəti belə bəyan edir:

وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى

¹ Bir neçə il bundan öncə şərq ölkələrinin birinin prezidenti müxalif bir partiyaya məğlub oldu. Siyasət elə gətirdi ki, onu mühakiməyə çəkib edam etdilər. Həmin dövrün qəzetlərində yazılmışdı: «Onu dar ağacına tərəf apardıqda, hələ dar ağacına bir neçə qədəm qalmış, qorxusundan tab gətirə bilmədi və elə orada da can verib öldü.

Belə hadisələr bizim üçün nümunə və nümunədir.

² Allahım mənim vəziyyətimdən xəbərdar olması kifayətdir, istəməyə nə lüzum?!

³ Daha yaxşısını Allah bilir.

«Hər kəs Məni yad etməkdən üz döndərsə, güzəranı çətinləşər və Biz qiyamət günü onu məhşərə kor olaraq gətirərik!»¹

Ayənin sonunda qeyd olunan «Və nəhşuruhu yovməl-qiyaməti əmə» (Biz qiyamət günü onu məhşərə kor olaraq gətirərik) – cümləsinin mənası budur ki, Allahı yad etməkdən üz döndərmək cisim və ruhun, zahir və batinin, bir sözlə, dünya və axirət səadətini insandan alır.

Məsum imamlardan nəql olunan çoxlu rəvayətdə insanda yaranan qəlbi həyəcan və təşvişin günahla bağlı olduğu göstərilmişdir. İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur: «Əgər sizlərdən hər hansı biriniz (səbəbsiz yerə) hakimdən çox qorxursa, bunun səbəbi yalnız günah üzündəndir. Belə isə, bacardıqca günahlardan çəkinin və onlara ısrar etməyin.»²

Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurmuşdur: «Qəlblər üçün günahlardan qorxulu böyük dərd yoxdur.»³

Həmçinin, buyurmuşdur: «Çox olub ki, bir saatlıq ləzzətin aqibəti müddəti bilinməyən qəm-qüssə ilə nəticələnsin.»⁴

Başqa bir hədisdə isə belə buyurmuşdur: «Ləzzətlər və ehtiraslardan çəkinməyən şəxs həsrət və qəm-qüssəyə düşər olar, onların içərisində itib batır.»⁵

İngilis alimi Lord Aviburi xoşbəxtlik və ruhi rahatlıq barəsində təqribən, 250 səhifə yazdıqdan sonra kitabını aşağıdakı cümlələrlə belə sona yetirir:

«Bizim cismimizin rahatlığa, ruhumuzun isə aramlığa ehtiyacı vardır. Əgər cismin rahatlığını və ruhun aramlığını kifayət qədər təmin etməsək, yorulub süst olarıq. Cisim işdən düşər və ruh natəmiz olar. Ruhi aramlığın müxtəlif səbəbləri vardır ki, ağıllı və düşüncəli insanlar onun sirlərindən agahdırlar. Onun amilləri və səbəblərini iki qısa cümlədə bəyan etmək olar: «Yaxşı işlər görmək və pis işlərdən

¹ «Taha» surəsi, ayə: 124.

² «Üsuli-kafi», 3-cü cild, səh. 377.

³ Əllamə Məclisinin dediyinə əsasən, yəni

⁴ «Tühəfül-üqul», səh. 168 və 208.

⁵ Yəni orada.

çəkinmək.» Sizi həyatınızın izzət və həyəcanlarından xilas edən, xoşbəxtliyə və ruhi aramlığa çatdıran vasitə məhz budur!»¹

«LƏVVAMƏ» NƏFSİ, YAXUD VİCDAN ƏXLAQI

Əsas etibarilə insanın daxilində bir qüvvə vardır ki, günaha düşdükdən sonra onu danlayıb qınayır, məzəmmət edir, özünün ardıcıl zərbələrilə ruhun aramlığını ondan alır. Qurani-Kərim onu «ləvvamə nəfsi», müasir alimlər isə «vicdan əxlaqı» adlandırmışlar.

Quranın «Qiyamət» surəsinin 1-ci ayəsində buyurulur: «And olsun qiyamət gününə və ləvvamə nəfsinə (özünü qınayan, danlayan nəfsə)!»

Başqa ayələrdən də məlum olduğu kimi,² «ləvvamə» nəfsi, yaxud vicdan əxlaqı insanın fitrətinin bir hissəsidir və Allah-təala bu qüvvəni bizim daxilimizdə qərar vermişdir ki, xeyir və şər yolunu tanıyıb, ilahi peyğəmbərlər vasitəsilə layiqli kamala çataraq.

Müasir alimlər də az-çox bu həqiqəti, vicdan əxlaqının daxili və fitri bir qüvvə olduğunu qəbul edir və bəzi alimlərin «vicdan əxlaqı dini və ictimai təlimlərin nəticəsidir!» – əqidəsini inkar edirlər.

«Vicdan əxlaqı» saxta bir hissə deyil, əksinə insan mahiyyətinin ən dərin predmetidir, insanlar günah və çirkin əməlləri nəticəsində müxtəlif tiplərə düşsələr də, vicdanı söndürüb məhv edə bilməmişlər... Bəzi alimlər özlərindən soruşurlar: «Vicdan əxlaqı din, təlim və tərbiyənin məhsulu deyilmi?» Diqqət yetirmək lazımdır ki, mövcud faktlara əsasən, ilk ibtidai insanlarda bu vicdan hissləri kəşf edilmişdir. Antik dövrlərdə yaşayan qəbilə və tayfa, bir çox bütpərəsət qövmlərin həyat

¹ «Xoşbəxtlik axtarışında», səh. 251.

² Misal üçün, «Şəms» surəsinin 7-8-ci ayələri: «Və nəfsin və ma səvvaha, fə-əlhaməha fücürəha və təqvaha» (**And olsun nəfsi yaradana! Sonra da ona günahlarını və pis əməllərdən çəkinməsinə (xeyir və şəri) öyrədənə.**) Həmçinin, «Bələd surəsinin 10-cu ayəsi: «Və-hədəynahun-nəcdəyni.» (**Biz ona iki yolu (xeyir və şəri) gös-tərmədikmi?**) İmam (ə) bu ayəni təfsir edərək buyurmuşdur ki, yəni Biz insanlara xeyir və şər yolunu göstərmişik.

tərzində vəhşət hisləri, əməllərində özlərini günahkar və suçlu bilmə faktları göstərir ki, bəşərin yarandığı elə ilk çağlardan vicdan deyilən hiss onda mövcud olmuşdur. Bu həqiqəti inkar etmək istəsək, deməli, insan deyilən mövcud haqda heç bir düzgün təsəvvürümüz yoxdur.»¹

«Vicdan dünyanın bu qorxulu və vəhşətli çağlarında bizə yaxşı bələdçi olduğu kimi, əməllərimizi görən və doğru şahidlik edən vəfalı və ədalətli dostdur. Ola bilər, bəzən dili nahaq açaraq, yalandan ürəyimizdə olmayanları danışmağımız, yaxud bir sıra hərəkətlərimizi gizlətməklə ruhumuzun sirlərini aşkar etməyə imkan verməyəkdir. Hətta müvəqqəti olaraq nəfsani istəklərimizin üstünə kül töküüb, yü-yənsiz qəlbi ixtiyarımıza alsaq da, heç vaxt vicdanın səsinə kəsə bilməyəcək, onun danlağından yaxa qurtarmayacağıq.»²

Bizim bu bəhsimiz eynilə cinayət törədərək hansısa bir yolla qanuni cəzadan canını qurtaran, kiməsə pul vermək, habelə digər vasitələrlə özünü günahsız qələmə verən, lakin vicdan əzabından və məhkəməsindən yaxa qurtara bilməyən günahkar və cinayətkar bir şəxsin tərcümeyi-halı ilə uyğun gəlir. Öncə qeyd etdiyimiz kimi, belə bir insanın ayıq vicdanı öz fitrətinin bir hissəsi olub, heç vaxt ondan ayrılmır, həmişə ona işkəncə verir və onu ardıcıl olaraq danlamaqla cəzalandırır. Onun ən ağır cəzası mənəvi narahatlıq və ruhi aramlığın aradan getməsidir.

Fərz edin ki, bir şəxs başqasının canına, yaxud malına, yaxud da namusuna təcavüz edərək günaha düşmüş və hansısa bir vasitədən istifadə edib, canını qanundan və polisin əlindən xilas etmişdir. Amma həmin adam bilməlidir ki, vicdan adlı bir məhkəmə onu ömrünün sonuna kimi narahat edəcək, bir ömür narahatlıq içərisində yaşayacaq, zaman ötüb keçsə də, vicdan narahatlığını günah suçunu aradan qaldıra bilməyəcək və onu heç vaxt unutmayacaq.

¹ «Nə bilirəm? – Ruhi və əsəbi xəstəliklər», səh. 67-68.

² «Xoşbəxtlik axtarışında», səh. 206.

İmam Əli (ə) buyurmuşdur: «Yaxşılıq heç vaxt köhnəlməz və günah heç vaxt unudulmaz.»¹

Vicdan əxlaqı o qədər qüvvətlidir ki, heç bir qüdrətlə onu məğlub etmək olmaz və onun (daxili) işkəncələrindən xilas olmaq qeyri-mümkündür.

Allah-təalanın «Qiyamət» surəsində qiyamət gününə and içdikdən sonra, «ləvvamə nəfsi»nə and içməsinin səbəbi bu ola bilər ki, Allah-təala qiyamət günündə Öz bəndələri arasında haqq və ədalətlə hökm sürdüyü, Ona heç bir əməlin gizli qalmadığı, məkr, hiylə, təhdid, aldatmaq və s. kimi işlərin Onun ədalət məhkəməsində zərrəcə bir rol ifa etmədiyi kimi, vicdan məhkəməsində də belədir; hökmü həmişə düzgün və qətiyyət üzündəndir, heç vaxt haqq yolundan dönmür.

İngilis alimi Aviburi necə də gözəl demişdir:

«Vicdan insan qarşısında Allahın tərəzisidir. Vicdan razı olan təqdirdə, Allah da razıdır. Nə onu, nə də Allahı aldatmaq qeyri-mümkündür. Həmişə bizim əməllərimizə nəzarət edən vicdan adlı bu gözəl mələyi, bəlkə də məkr və hiylə ilə yuxuya verə bilsək də, Allah isə heç vaxt yuxuya getməz. Vicdan da tez və ya gec ayılacaq və çəkinmədən bizim bütün çirkin əməllərimizi aşkar edəcək. Allah sizdən razı olsun deyər, vicdanınızı razı salın və nəticədə xoşbəxt, xoşhal və rahat olun...»²

Hətta dəfələrlə müşahidə edilmişdir ki, belə narahatlıq günahkarın yeyib-içməsinə, istahasına, yatmasına əlindən alıb dəli etmiş, bəzən də qorxulu yuxular, törətdiyi cinayətin vəhşətli mənzərəsini görməklə rahatlığı əlindən alınmışdır.

BİR QATİLİN TALEYİ

Əbül-Fərəc, Qasim ibn Əsbəğ ibn Nübatənin belə dediyini nəql etmişdir: «Mən Bəni-Darəm qəbiləsindən gözəl surətli, ağ üzlü bir ki-

¹ «Tühəfül-üqul», səh. 214.

² «Xoşbəxtlik axtarışında», səh. 208-209.

şi tanıyırdım. Onu Kərbəla faciəsindən sonra da gördüm. Üzünün qaraldığını görüb soruşdum: «Gözəl və ağ üzlü bir kişi idin, nədən üzün belə qaralıb?

O dedi: «Mən Kərbəlada Hüseyin (ə)-la birgə olan və alnında möhür izi görünən bir cavanı qətlə yetirdim. O gündən indiyə qədər o cavan həmişə yuxuma girir və boğazımdan yapışib, məni cəhənnəmə atır. Mən yuxuda qorxumdan elə qışqırıram ki, qonşular belə səsimə oyanırlar.»

Ravi deyir: «Bu kişinin əli ilə qətlə yetirilən cavan oğlan Əbülfəzlil-Abbəs (ə) idi.»¹

QANIÇƏN HƏCCACIN TALEYİ NECƏ OLDU?

Dəmiri nəql edir ki, Həccac ibn Yusif Səqəfi ömrünün axırında (Səid ibn Cübeyri qətlə yetirdikdən sonra) xəstəliyə düşər olur. Həmişə yatan zaman Səid ibn Cübeyri yuxuda görür və onun libasından möhkəm yapışaraq deyir: «Ey Allahın düşməni! Hansı günaha görə məni öldürdün?» Bu hadisə onun vəhşətli halda yuxudan durmasına səbəb olurdu.

Həmçinin, deyirlər ki, o, ölümünə yaxın tez-tez huşdan gedir və hər dəfə huşa gələndə «Mənim Səid ibn Cübeyrlə nə işim var?» – deyirdi.²

¹ «Məqatilut-talibiyyin» kitabının tərcüməsi, səh. 120. Şeyx Səduq «Səvabul-əmal» kitabının 259-cu səhifəsində bu rəvayəti bəzi əlavələrlə Qasim ibn Əsbəgdən nəql etmişdir. Mühəddis Nuri də «Darus-səlam» kitabında (1-ci cild, səh. 247-248) iki rəvayət qeyd etdikdən sonra, qətlə yetirilən şəxsin həzrət Əbülfəzl (ə) olmasını bildirən rəvayətin sözünü yanlış hesab etmişdir.

² «Həyatul-həyəvan», Dəmiri, 2-ci cild, səh. 316. Məlum olduğu kimi, Səid ibn Cübeyr zahid, ən böyük hədis alimlərindəndir ki, Əhli-beyt imamlarından tərəfdarlıq etdiyi və şiə olduğu üçün Həccac ibn Yusif Səqəfinin əli ilə qətlə yetirildi. Onun çoxlu kərəmətləri vardır ki, yuxarıda qeyd etdiyimiz hadisəni buna misal göstərmək olar. Onun fəzilətləri və Həccacla əlaqədar əhvalatları, eləcə də şəhadəti barəsində məlumat əldə etmək istəyənlər tarix kitablarına, o cümlədən, «Rövzatul-cənnat» və «Nasixut-təvarix» kitablarına müraciət edə bilərlər.

XİROSİMANI BOMBALAYAN TƏYYARƏÇİNİN AQIBƏTİ

Keçmiş tarixi hadisələrlə belə, öz dövrümüzdə baş verən bir nümunəni qeyd etməyi lazım görürəm:

Əziz və hörmətli oxucuların bəlkə də hamısı Yaponiyanın Xirosima və Naqasaki şəhərlərini bombalanmasını eşitmiş olsunlar. 1945-ci ildə amerikalı bir təyyarəçi bu şəhərlərə iki atom bombası ataraq on minlərlə insanı – kişi, qadın və uşağı məhv etdi və bombanın partlayışı ilə hamı diri-diri yandı.

Bu hadisənin üstündən bir neçə il keçdikdən sonra jurnalistlər xəbər verdilər ki, həmin təyyarəçi ruhi xəstəliyə düşər olaraq dəli olmuşdur. Burada onların yazdıqlarını olduğu kimi gətiririk:

«1945-ci ildə Xirosima və Naqasaki şəhərlərini ilk nüvə silahı ilə bombalayan amerikalı təyyarəçi Klod İterli noyabrın 23-dən sonra itgin düşüb. O, neçə müddət idi ki, psixi xəstəliyə tutulmuşdu. Xirosima şəhərinin dağılması və sakinlərinin tələf olması ilə nəticələnən məlumatlar təyyarəçi Klod İterliyə çatdıqda, möhkəm ruhi zərbə alır. O, bu işdə həmişə özünü günahkar hesab edirdi. Həkimlərin müalicələri ona heç bir təsir göstərmədi və nəhayət, çarəsizlikdən dəlixanaya göndərildi.»¹

Mətbuatda yazılmışdı: «Amerika polis idarəsi tərəfindən Klod İterlinin yaxalanması ilə əlaqədar camaatın polislə həmkarlıq etmələri xahişi yayılır. Çünki qabaqcadan həkimlər onun ruhi-psixi xəstəliyə düşər olduğunu bildirmişdilər. Təyyarəçinin belə bir xəstəliyi ucbatından ümumi təhlükəsizliyin pozması, cinayət və təhlükəli işlər törətməsi ehtimalı var idi.

1945-ci ildə Yaponiyanın iki şəhərini bombalayan təyyarəçi neçə müddət öncə bu sözləri təkrarlayırdı: «Mən 150 min nəfəri qətlə yetirmiş, bir o qədər də yaralamışam və bu böyük günaha görə heç vaxt özümü bağışlaya bilmirəm.»

¹ «İttılaat» qəzetindən nəqlən, № 10377.

Həmin şəhərlərə bomba atılmaqla ən azı 150 min nəfər öldürüldü və bir o qədər də yaralandı. Klod İterli özünü bu kütləvi qırğının səbəbkarı bilirdi.»¹

* * *

Keçmiş və müasir dövrlə əlaqədar olan bu bir neçə hadisədən açıq-aşkar məlum olur ki, günah və cinayətin acınacaqlı əqibətlərindən biri də, insanda ruhi və psixi narahatçılıqların biruzə verməsidir. Günahkar şəxs heç vaxt vicdan işkəncəsindən yaxa qurtara bilməz.

GÜNAHDAN PEŞMAN OLMAQ

Bəzən vicdan əzabları günahkar şəxsin peşman olmasına səbəb olur. Bu, günahkar şəxsin şiddətlə ümitsizliyə düşdüyü vaxtda baş verir və öz cinayətinin heç bir şeylə aradan qaldırılmadığını görüb, nəticədə həyatından naümid olur. Belə təhlükəli bir vəziyyətdə yenə də din, məzhəb və Allahu yad etmək onu süqutdan, tənəzzüldən xilas edib, Haqqın məğfirətinə ümidvar edir, əks təqdirdə onun məhvi şübhəsizdir.²

Hanri Baruk demişdir:

«Vicdan əxlaqının əzabları çox çətin və dözülməzdir. Bəzən, insan peşman olsa da, xətanı və günahı aradan qaldırmaqda fidyə və əvəz verməkdən başqa bir şeylə aram olmur. Buna görə də dinlərdə günahların bağışlanması yüksək əhəmiyyət kəsb edir.»³

Ümumiyyətlə, günahdan peşman olmaq da günahın cəza təsirlərindən biridir və bəzən ola bilər ki, həmişəlik olaraq günahkar şəxsin rahatlıq və aramlığı kəsilsin. Həyatda fəzilət və insanlığını əlindən vermiş belə şəxs mümkündür ki, hissləri coşaraq, heç nədən çəkinmədən digər cinayətlərə əl atsın, yaxud vəhşi heyvanlar kimi səhralara, dağlara üz tutaraq zənciri qırılmış dəliyə çevrilsin. Necə ki, kita-

¹ Yenə orada, № 10392.

² Öncə qeyd etdiyimiz Həmid ibn Qəhtəbənin əhvalatı bu məsələnin canlı şahididir.

³ «Nə bilirəm? – Ruhi və əsəbi xəstəliklər», səh. 66.

bın ikinci fəslində günah xəstəliyin dərmanı bəhsində bu məsələyə aid şahidlər gətirdik.¹

İmam Əli (ə) buyurmuşdur: «Ey Allahın bəndələri! Həqiqətən, Allaha itaət edən şəxs (Haqqın müjdəsi ilə) rahat olar və sevinər, lakin Ona qarşı üsyan edən şəxs zərər görər, peşman olar və rahatlıq görməz.»²

İmam Həsən Əskəri (ə) buyurmuşdur: «Xeyir əməl sahibi şad, günahkar və şər adam isə peşman olar.»³

«Ərəfə» gecəsinin duasında belə oxuyuruq: «İlahi! Mənim peşmanlıq gətirən günahlarımı bağışla.»

BİRİNCİ XƏLİFƏNİN ÖLÜM AYAĞINDA PEŞMAN OLMASI

Təbəri «Tarix» kitabında yazmışdır: «Əbu Bəkrin ölümü çatdıqda, Əbdürrəhman ibn Ovf onun görüşünə gedib, qəmli olduğunu gördü. (Bir az söhbətdə etdikdən sonra) Əbu Bəkr dedi: «Mən dünyada üç əməldən başqa heç şeyə təəssüflənmirəm və peşman deyiləm. Kaş, bu üç əməli görməyəydim və üç əməli də yerinə yetirməliydim ki, bunu görmədim. Eləcə də kaş, üç məsələnin Peyğəmbər (s)-dən soruşaydım.

Yerinə yetirdiyimə görə, təəssüfləndiyim üç əməl bunlardır:

1-Fatimənin evinə hücum çəkdiyimə görə peşmanam, baxmaya-raq ki, o, evini bizim üzümüzə müharibə məqsədilə bağlamışdı.

2-Fücaət ibn Səlməni atəşdə yandırtdım. Kaş, bu işi görməyib, onu sadəcə öldürərdim və yaxud azad edərdim.⁴

¹ Həmin kitabın 63-64-cü səhifələrinə baxa bilərsiniz.

² «Tühəfül-üqul», səh. 150.

³ «Tühəfül-üqul», səh. 489.

⁴ Fücaət Səlmənin yandırılması: Təbəri özünün «Tarix» kitabında (2-ci cild, səh. 492); İbn Həcər «İsabə» kitabında (2-ci cild, səh. 322); İbn Əsir «Əl-kamil» kitabında (2-ci cild, səh. 146) və başqa tarixçilər azacıq fərqlə belə nəql etmişlər: «Əbu Bəkrin xilafətinin birinci ilində Bəni-Səlim qəbiləsindən Fücaət adlı bir şəxs Əbu Bəkrin yanına gəlib dedi: «Mən müsəlmanam, mürtəd olan və İslam dinindən çıxan şəxslərlə ci-

3-Kaş, «Səqifə» günü xilafət işini iki nəfərdən birinə (Ömər və Əbu Übeydəyə) həvalə edib (onların birini xəlifə seçib), özüm isə vəzir olardım.

Yerinə yetirmədiyimə görə peşman olduğum üç iş isə bunlardır:

1) Kaş, Əşəs ibn Qeys mənim yanıma əsir gətiriləndə, onun boyunu vurdurardım; çünki mənim nəzərimcə, bütün şəxslər onun əli ilə baş verirdi.

2) Kaş, Xalidi «Rəddə» əhli ilə müharibəyə göndərdiyim zaman, özüm «Zül-Qissə»də¹ qalardım ki, əgər müsəlmanlar qələbə çalmasaydılar və müharibədən qaçsaydılar, onlara kömək edərdim.

3) Kaş, Xalidi Şama göndərəndə, Ömər ibn Xəttabı da İraqa göndərərdim.

Həzrət Peyğəmbər (s)-dən soruşmadığıma təəssüfləndiyim üç məsələ də bunlardır:

1. Kaş, o həzrətdən soruşardım ki, ondan sonra xilafət kimin haqqıdır (və kim onun canişini və xəlifəsi olmalıdır)? Əgər bu işi görsəydim, xilafət barəsində söz-söhbət yaranmazdı.²

had etmək istəyirəm. Sənin bu yolda mənə yardım etməyini xahiş edirəm.» Əbu Bəkr ona silah və at verdi. Fücəət onları götürüb, camaatın mal-dövlətini qarət etməyə başladı. Əbu Bəkr bu hadisədən xəbər tutduqda, Tərifət ibn Haciz adlı əmirlərinin birinə bir məktub yazıb, Fücəəti tutmasını əmr etdi. Tərifət bir qrup əsgərlə birlikdə Fücəəti tutub Mədinəyə apardılar. Əbu Bəkr, Fücəətin Mədinənin kənarında yerləşən bir meydanda yandırılmasını əmr etdi. Onlar da Fücəəti götürüb həmin meydana apardılar və (o, tövbə etsə də) əl-qolunu bağlayıb oda atdılar.»

Bizim nəzərimizcə, xəlifənin bu işi həzrət Peyğəmbəri-Əkrəm (s)-in əmrinin əksinədir; çünki o həzrət belə hallarda məhkum olunmuş şəxsin yandırılmasını qadağan etmişdi. Buna görə də xəlifə ölüm ayağında olarkən bu işdən peşman olduğunu bildirir. Əlbəttə, Quşci kimi bəzi sünnü alimləri xəlifənin bu xilafət işini yozmaq istəmiş və onun bu əməlini səhv bir ictihad saymışlar. Onların nəzərinə əsasən, Əbu Bəkr öz ictihadında səhv etmişdir. Sonra əlavə edərək demişlər: «Müctəhidlər adətən, belə səhvlərə yol verə bilirlər (onlar belə səhifə yol versələr də bağışlanırlar). (Əlavə məlumat üçün Əllamə Əmininin «Əl-qədir» kitabına (7-ci cild, səh. 157) müraciət edin.)

¹ Mədinədən xaricdə yerləşən bir şəhərin adıdır.

² Maraqlıdır ki, Əbu Bəkr qeyd etdiyimiz rəvayətə əsasən, iqrar edir ki, Allahın Rəsu-

2. Kaş, o həzrətdən ənsarın xilafətdə nəyəsə nəsib olacaqlarını soruşardım.

3. Kaş, o həzrətdən qardaşı oğlu və onun həyat yoldaşına (Həzrət Zəhra (ə.s)) mirası barəsində soruşardım; çünki mənim bu məsələdə şübhəm vardır.»¹

Əlbəttə, ölüm ayağında olarkən günahları və pis əməlləri gözləri önündə canlanan, onları yerinə yetirməkdə peşman olan, həsrət və peşmançılıq atəşi qəlblərində şölələnən Əbu Bəkr kimi şəxslər çoxdur. Lakin təəssüflər olsun ki...!

Beləliklə, qeyd olunan tarixi hadisələr öz müddəamızın isbat olunması üçün ən gözəl şahidlər və nümunələrdir ki, «ləvvamə» nəfisi və vicdan əxlaqı elə qüdrətə malikdir ki, günahkar bir şəxsin ondan yaxa qurtarması və onun yandırıcı şölələrini söndürməsi qeyri mümkündür. Hətta həyatın son anlarına qədər həm yuxu, həm də oyaq vaxtı müxtəlif surətlərdə hər əməlin cəza zərbələrini canına və qəlbə endirir. Ruhi düşkünlükdən sonra insanın rahatlığı da əlindən alınır, əsəb sistemi pozulur, nəhayət, insanın acınacaqlı həyat tərzi başlanır. Hələ bundan əlavə, əgər qiyamətə və qiyamətin hesab-kitabına inanan şəxs olsa, əzab fikri və həmin günün cəzası da əzab-əziyətlərini artıran böyük dərd olur. Bu vaxt yalnız tövbə və Allaha sığınmaqla dinin pənahında özünə yer seçə bilsə, mümkündür ki, acınacaqlı vəziyyətdən xilas olsun.

Hanri Baruk demişdir:

«Həqiqi əxlaq vicdana ehtiram üzərində durur. İnam və etimadın mənşəyi sayılan vicdan əxlaqına bağlanmaq üçün olduqca çalışmaq lazımdır. Qərarlı və təbliğat vasitəsilə ani dəyişən əqidələrin əksinə olaraq, vicdan əxlaqı hər işlərdə düzgün və ədaləti hökm sürür... Vic-

lu onu özündən sonra xəlifə təyin etməmişdir; belə olan təqdirdə, Əbu Bəkrin tərəfdarları nə üçün onun həzrət Peyğəmbəri-Əkrəm (s) tərəfindən təyin edildiyi ilə əlaqədar dəlil və sübut gətirmək istəyirlər.

¹ «Tarixi Təbəri», 2-ci cild, səh. 619; «Mürucuz-zəhəb», 1-ci cild, səh. 414; «Əqdul-fərid», 3-cü cild, səh. 69.

dan əxlaqına ehtiram göstərmək azadlıq və ictimai rahatlıq gətirdiyi kimi, daxili sakitliyə də səbəbdir. Əgər vicdan əxlaqına itaətdən boyun qaçıрмаq mümkün deyilsə, nə yaxşı olar ki, onun əmrini canla-başla qəbul edək və hökmlərinə təslim olaq. Bu itaət ardınca düzgün və bəyənilən rəftar da gətirəcəkdir...

Vicdan əxlaqının batində iz qoyduğu təsirlər aşağıdakılardan ibarətdir: Peşmançılıq, qəzəblənmək, hiddətlə özünü pak göstərmək, kin-küdurət və nalayiq sözlər danışmağın hamısı vicdan əxlaqının işkəncələrindən sayılır. Vicdanının belə ağır işkəncələri insanı ruhi xəstəliklərə də məruz qoyur.»¹

PEŞMANÇILIQ GƏTİRƏN GÜNAHLAR

Xüsusilə, insan, bərk peşman edən, ona ağır əzab verən ən təsirli günah adam öldürməkdir. İmam Zeynəlabidin (ə) buyurmuşdur: «Peşmançılıq gətirən günahlar bunlardır:

– Adam öldürmək: Allah bunu haram etmişdir. Allah-təala buyurur: «Allahın haram buyurduğu cana haqsız yerə qəsd etməyin.»² Yenə də, mütəal Allah qardaşı Habili öldürən və onu dəfn etməkdə aciz qalan Qabilin hekayəsində buyurur: «Nəfsi Qabili öldürməyə sövq etdi, o, Habili öldürdü... Sonra peşman oldu.»³

– Yaxın qohum-əqrəbənin ehtiyacı olduqları vaxtında onlara ehsan və yaxşılıq kəsmək.

– Vaxtı keçənə qədər namazı tərk etmək.

– Ölüm çatana və dil bağlanana qədər vəsiyyəət etməmək və zəkat verməmək.»⁴

İndi isə, bu fəslə ingilis alimi Lord Aviburidən bir neçə cümlə ilə sona yetiririk. O, bu məsələ ilə əlaqədar demişdir:

¹ «Nə bilirəm? – Ruhi və əsəbi xəstəliklər», səh. 69-70.

² «İsra» surəsi, ayə: 33.

³ «Maidə» surəsi, ayə: 30-31.

⁴ «Məaniül-əxbar», səh. 270.

«Günah və pis işlər ruhi xəstəliklərin mənşəyidir. Çoxları elə güman edirlər ki, pis iş gördükdə, peşman olub tövbə etməklə onun aqibətindən qurtulacaqlar. Lakin bu yanlış bir fikirdir. Robert deyir: «Vicdan danlağı günahımızın cəzası, peşmançılıq isə onun cəriməsidir.»

Xülasə və nəticə:

1-Hamımız xoşbəxt və səadət içərisində yaşamağı istəyir, lakin bəziləri səhvə düşər olaraq səadəti mal-dövlət, sərvət, pul, qüdrət, şöhrət və bu kimi şeylərdə görürlər; halbuki sərvət, pul və dünyaya bağlı olan şeylər əbədi deyil, vəfasızdır. Buna görə də heç kimə xoşbəxtlik və rahatlıq gətirə bilməz.

2-Bu məsələnin canlı şahidi keçmiş insanların tarixindən əlavə, müasir dövrdə Amerika kimi inkişaf etmiş ölkələrdə ki, malı və iqtisadi cəhətdən nə qədər rifahda olsalar da, onların arasında cinayətlər və təhlükələr bir o qədər çoxdur. İnsan qəzetləri mütaliə edəndə, tərəqqi etmiş ölkələrdə cinayətlərin həddən artıq olduğundan dəhşətə gəlir.

3-İmam Əli ibn Əbi Talib (ə) kimi ilahi övliyələr və dünyanın dahi şəxsiyyətləri dünyaya rəğbət göstərməmiş və ona bağlı olmağı məzəmmət etmişlər. Məhz bu səbəbdən də dünyaya bağlanmaq etibarsız olub, ona məhəbbət bəsləmək də iztirab, həyəcan və nigarançılıq artırır.

4-Bunu da bilmək lazımdır ki, məqsəd zahidlik edib, dünyanı tərk etməklə insanın birdəfəlik ondan əl çəkməsi və (məzəmmət sayılan) rahibliklə məşğul olması deyil, əksinə, məqsəd insan dünyaya bağlanıb sərvət toplamaqla insani keyfiyyətlərdən, fəzilətlərdən və kamaldan uzaqlaşması, dünyanı yaradılış səhnəsində nəzərdə tutulan kamala nail olmaq üçün yeganə vasitə bilsin.

5-Rahatlıq, asudəlik və xoşbəxtlik yalnız Allaha iman gətirmək və Onu yad etməklə əldə olunur. Necə ki, bütün narahatlıqlar və nigaranlıqlar imansızlıqdan, Allaha təslim olmamaqdan, günaha düşməkdən qaynaqlanır.

6-Hətta rahatlığı bədəni riyazətlərdə (bədənə işkəncə verməkdə), dünya ləzzətlərini tərk etməkdə görənlər də böyük səhvə yol vermiş və din rəhbərlərinin göstərişlərinin və məzhəbi qayda-qanunların tam əksinədir.

7-Günahkar bilməlidir ki, dünyada da axirət cəzalarından – vicdan əzablarından yaxa qurtara bilməyəcək, vicdan əxlaqı öz ardıcıl zərbələri ilə onun rahatlığını əlindən alacaqdır.

8-Vicdanın qüvvəsi o qədərdir ki, günahkar şəxsin rahatlığını yuxuda belə əlindən alır və onu yuxusuzluğa düşür edir.

9-Peşmançılıq cinayətkarları və günahkarları narahat edən əlavə bir danlaqdır. Onun təhlükəsi o qədər çoxdur ki, bəzən insanın dəli-liyə tutulmasına da gətirib çıxarır. Necə ki, tarixi şahidlər bunu göstərir.

10-Xüsusilə, peşmançılıq gətirən günahlardan biri də adam öldürməkdir.

VIII FƏSİL

GÜNAH İNSANI KÜFRƏ YÖNƏLDİR

Bu fəsildə:

- * Günahla küfrün əlaqəsi;
- * Günah insanı necə küfrə yönəldir;
- * Bəziləri mövcud şəraiti nəzərə alaraq öz mənafeələrini güdürlər;
- * İnsanı küfrə yönəldən günahlar;
- * 1-Nəfsani istəklərə uymaq;
- * 2-Təkəbbür və xudpəsəndlik;
- * Müasir alimlərin təkəbbür barəsində nəzərləri;
- * Nə üçün təkəbbür insanı haqdan uzaqlaşdırır?;
- * 3-Həsəd;
- * Həsəd imanı aradan aparır;
- * Həsəd İblisin kafir olmasına səbəb oldu;
- * 4-Şərab;
- * Dinsizlik təhlükəsi;
- * Günah müasir dövrdə cavan nəsli dini əhkamlara qarşı rəğbətsiz edir.

GÜNAHLA KÜFRÜN ƏLAQƏSİ

Günahkar şəxsdə tədricən müşahidə olunan ən təhlükəli hal da budur ki, (günah) onu küfrə, məzhəbin müqqədəs göstəriş və əhkamlarını inkar etməyə, bir sözlə dinsizliyə sövq edir. Doğrudan da, bu, günahın qoyduğu ən pis təsir insanın bədbəxtliyə düşməsi və səadətdən məhrum olmasına səbəb olan güclü bir amildir. İndiyə qədər qeyd olunan günahın təsirləri arasında cismimizin sağlamlıq və rahatlığının pozulduğunu və yaxud ömrümüzün kəsildiyini görürüksə, bu dəfə daha qorxulu halla üzləşir, səadətimizin təhlükəsi, hidayət və doğru yoldan çıxmağımızla qarşılaşırıq. Bu məsələ ilə əlaqədar bəhsi fəslin sonuna saxlayırıq.

Günahın insanı küfrə və dinsizliyə sövqü barəsində bir neçə səhifədən sonra bəhsə başlamazdan əvvəl bu məsələnin isbatı üçün çoxlu ayə və rəvayətlər, o cümlədən, bu ayəni buna misal çəkmək olar:

«Nəhayət, Allahın ayələrini təkzib edib onları istehza etməklə pis iş görənlərin (günah edənlərin) aqibəti daha pis oldu.»¹

Başqa bir ayədə isə qiyaməti təkzib edənlər haqda buyurulur:

ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ أَصَاوُوا السُّوْأَىٰ أَنْ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَكَانُوا بِهَا يَسْتَهْزِءُونَ

«Qiyamət gününü yalnız həddini aşan, günaha batan təkzib edər. Ayələrimiz ona oxunduğu zaman: «(Bunlar) əvvəlkilərin uydurub düzəltmələri əfsanələrdir!» – deyər. Xeyr, (belə deyildir). Əslində onların qəlblərini qazandıqları pis əməllər (günahlar) pasla örtmüşdür.»²

Qurani-Kərimdə bu məsələ ilə əlaqədar bu iki ayədən başqa digər ayələr də mövcuddur ki, yeri gəldikcə qeyd edəcəyik.

Quran ayələrindən əlavə, rəvayətlərdə də din rəhbərləri və Əhli-beyt imamları bu həqiqəti müxtəlif bəyanlarla açıqlamışlar. İmam Baqir

¹ «Rum» surəsi, ayə: 10.

² «Mutəffifin» surəsi, ayə: 12-14.

(ə) öncə qeyd etdiyimiz ayənin təfsirində buyurmuşdur: «Elə bir bəndə yoxdur ki, əvvəl onun qəlbi ağ olmasın. Ondan günah bir baş verdikdə, ora qara bir xal düşər. Əgər tövbə etsə, qara xal aradan gedər və əgər günahlarına davam etsə, o qaralıq artaraq qəlbin ağılığını örtər. Ağılıq örtüldükdə, artıq onun sahibi heç vaxt xeyirə və yaxşılığa qayıtmaz.»¹

Ayə və rəvayətlərin məcmusundan başa düşülür ki, günah qəlbin qaralmasına, nəticədə insanın küfrə yönəlməsinə, qiyamət və hesab gününü inkar etməsinə səbəb olur. (Allaha pənah aparırıq!)

Başqa bir hədisdə Əbu Bəsir imam Sadiq (ə)-ın belə buyurduğunu nəql etmişdir: «Hər zaman bir şəxs günah etsə, onun qəlbinə bir qaralıq düşər, əgər tövbə etsə, o qaralıq aradan gedər. Əgər günahı artsa, həmin qaralıq çoxalaraq qəlbinə qalib gələr və ondan sonra heç vaxt nicat tapmaz.»²

Başqa bir hədisdə imam Sadiq (ə) atasının belə buyurduğunu nəql etmişdir: «Heç bir şey günah kimi insanın qəlbini qaraltmır; çünki qəlb günaha batıb, ona davam etsə, nəhayət, günah ona qalib gələrək (qəlbi) tərsinə çevrilər.»

Əllamə Məclisi «qəlbi tərsinə çevrilər» – ifadəsi ilə əlaqədar belə yazmışdır: «Bir qabı tərsinə çevirəndə, onun içinə bir şey qoymaq mümkün olmadığı kimi, qəlb də günahın nəticəsində çevrilərək, artıq, haqq söz ona təsir etmir və tədricən küfrə və dinsizliyə yönəlir.

Biz Allahı və məadı dananların, bir çox dinsiz insanların tərcümeyi-halını araşdırır, yaxud onlarla yaxından tanış olduqda, görürük ki, adətən onun küfrə yönəlib dinsiz olmasının səbəbi elə günahdır.

Nə çox insanlar vardır ki, ehtirasları içərisində itib-bataraq əyyaşlıq etməklə, müqəddəs İslam dinindən üz döndərir və digər azğın firqələrə tapınırlar. Bəzən də elə olur ki, dini bir neçə saatlıq maddi ləzzətə, şəhvetə satır. Elə dünyapərəstlər və günahkarlar da dini proqramların qeyri-şəri hərəkətlər, qanunsuz azadlıqlar və əyyaşlıqlarla

¹ «Üsuli-kafi», 3-cü cild, səh. 374-375.

² «Üsuli-kafi», 3-cü cild, səh. 373.

uyğun gəlmədiyini gördükdə, üzlərini sağlam fitrətlərinə, vicdanın haraylarına yan çevirərək küfr və dinsizlik yolunu seçir, tövhid və məadı inkar edirlər.

HARAM BAXIŞ BİR KİŞİNİ KÜFRƏ ÇƏKDİ

Ustadlardan biri moizə edərkən bir azançının əhvalatını belə danışdı: «Qırx il müsəlmanlar üçün azan deyən bir şəxs günlərin birində azan demək məqsədilə minarəyə qalxır. Azan deyib qurtardıqdan sonra məscidin ətrafındakı evlərə baxır və gözü bir evin həyətidə əl-üzünü yuyan bir qıza düşür. Ehtiraslı baxışları davam etdikcə, yavaş-yavaş qəlbini qıza bağlayır. Qız həyətdə olduğu vaxta qədər baxışını ondan çəkmir. Nəhayət, qız evə girdikdən sonra, azançı minarədən aşağı enir və həmişəki kimi məsciddə namaz qılmaq əvəzinə, ehtirası güc gəldiyindən həmin evə doğru gedib qapını döyür.

Qızın atası qapını açdıqda, gözü məscidin azançısına düşən kimi «Nə işdir?» – deyərək təəccüblə soruşduqda, cavab verib deyir: «Qızınızın elçiliyinə gəlmişəm!»

Ev sahibi onun bu təklifindən heyrətə gəlib, bir az fikirləşdikdən sonra deyir: «Biz müsəlman deyilik, biz «zərdüşt» məzhəbliyik. Öz dinimizə görə müsəlmana qız verə bilmərik və hər kəs də bizimlə qohum olmaq istəsə, bizim dinimizi qəbul etməlidir!»

Azançının vücudunu başdan-aşağı ehtiras əhatə etdiyindən, bir az fikirləşdikdən sonra «Mən sizin dininizi qəbul etməyə hazıram!» – deyir.

Qızın atası da, sanki belə bir fürsət axtarırdı ki, bir nəfər müsəlmanı İslam dinindən çıxarıb öz dininə çəksin. Buna görə də deyir: «Belə olan təqdirdə, biz də qızımızı sənə verməyə hazırıq.»

Beləliklə, onların arasında müəyyən danışıqlardan sonra toy mərasimi qurmaq üçün də vaxt təyin edirlər. Azançı evinə qayıtdı və təyin edilmiş vaxt gəlib çatdıqda, onların evinə gedir. Hər şeydən öncə müsəlman azançının yeni dini qəbul etmə mərasimindən sonra toy

mərasimi başlanır. Yeni kürəkən tələsərək evin pillələrilə yuxarı qaçıb, sonuncu pilləyə çatdıqda, ayağı sürüşür və oradan yıxılan kimi, yerindəcə ölür. Nə arzusuna çata bilir, nə də dünyadan özü ilə imandan bir zərrə apa bilir.

Doğrudan, heç fikirləşmişik ki, günahkar insan son arzusuna və istəyinə çatmadığı zaman öz səadətini əldən verdikdə, necə bədbəxt günə düşür?!

Səadətini əldən verən, bədbəxtliyə düşərək olan azançı həmişəki kimi öz azanını dedikdən sonra, başını aşağı salaraq, öz ixtiyarını tüğyançı nəfsinə tapşırmasaydı, ətraf evlərə, camaatın namusuna gözaltı baxmasaydı və yaxud aşıq olduğu qızın evinə getdikdən və onların başqa dində olduğunu bildikdən sonra nəfsini cilovlayıb, həmin qızla evlənməyə razılıq verməsəydi, belə acınacaqlı taleyə düşər olardımı? Heç vaxt!

* * *

Doğrudan da nəfsani meyllər, qəlbi bağlılıqlar insani keyfiyyətlərin, fəzilətlərin və kamalların yolu üzərində qurulan ən qorxulu təhləldir. Görün, bir anlıq ehtirasa uymaq insanın neçə illik zəhmətini necə də məhv edib, onu süquta uğradır?!

Qurani-Kərim belə təhlükəli və acı aqibətli süqutun qarşısını almaq üçün çox aydın şəkildə insanı nəfsə uymaqdan çəkindirir, xüsusilə, ayələrin birində bunu qısa şəkildə belə bəyan edir:

وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَىٰ فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنَّ الَّذِينَ يَضِلُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ

«Nəfsani istəklərinə uyma ki, səni Allahın yolundan azdırar.»¹

İslamın böyük rəhbərləri də mümkün olan hər bir yolla camaatı nəfsi istəklərə tabe olmaqdan çəkindirmişlər. Həzrət Peyğəmbəri-Əkrəm (s) buyurmuşdur: «Həqiqətən, ümmətimə görə daha çox (aqibətlərindən) qorxduğum nəfsə qulluqları və uzun-uzadı arzularıdır;

¹ «Sad» surəsi, ayə: 26.

çünkü nəfsi istəklər (insanı) haqdan uzaqlaşdırır, uzun-uzadı arzular isə axirəti yaddan çıxardır.»¹

Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurmuşdur: «Öz nəfsi istəklərinə uyan şəxs həlak olar.»²

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur: «Düşmənlərinizdən qorxduğunuz kimi, öz nəfsinizə də uymaqdan qorxun (çəkinin); çünki insana nəfsi və dili kimi qorxulu düşmən yoxdur.»³

Bu barədə başqa bir hekayə:

Şeyx Bəhai nəql edir ki, ömrünü eyş-işrətlə, əyyaşlıqla keçirən bir şəxsi ölüm haqlayarkən, ətrafındakılar can üstə nə qədər onun «La ilahə illəllah» – deməsini təkid etsələr də, o, isə əvəzində aşağıdakı beyti oxuyurdu:

Ya Rəbbə qailətin yəvmən və qəd təibət,

Əynət-təriqu ilə həmmamin-mincab.

«Nə xoşdur o qadının yol gedərək yorulub, «Mincab» hamamına gedən yolu hansıdır!» – dediyi gün!»

Onun belə deməsinə səbəb bu hadisə idi: Bir gün iffətli, pak və gözəl bir qadın «Mincab» hamamına gedərkən hamamın yolunu itirir. Bir qədər yol qət etdikdən sonra yorulur və evinin qapısı önündə əyləşən bu kişi ilə rastlaşıb, ondan «Mincab hamamı haradadır?» – deyə soruşduqda, o kişi öz evini göstərüb «Elə buradır!» – deyə cavab verir.

Qadın evə daxil olur və həmin kişi də ayağa qalxıb, evin qapısını bağlayır.

Qadın, şəhvət düşkünü olan kişinin hiyləsini başa düşüb, özünü onun əlindən qurtarmaq üçün bir çarə fikirləşir. Buna görə də (heç bir təşviş hissi keçirmədən) zahirdə ona qarşı məhəbbət göstərüb de-

¹ «Xisal», Şeyx Səduq, 1-ci cild, səh. 57. Buna oxşar bir hədis də həzrət Əmirəl-möminin Əli (ə)-dan da azacıq fərqlə «Üsuli-kafi», (4-cü cild, səh. 31); «Əmali», Şeyx Tusi, (1-ci cild, səh. 117); «Məhasini Bərqı», (səh. 211) və digər kitablarda nəql olunmuşdur.

² «Qürərül-hikəm», səh. 613.

³ «Üsuli-kafi», 4-cü cild, səh. 30.

yir: «Get bazara, bir az çörək və ətir al gətir ki, yeməkdən və özünü müzi ətirledikdən sonra istəyimizə nail olaq.»

Kişi, qadının məhəbbətini, ardınca yemək – ətir almaq üçün göstəriş verdiyini görüb, onun da razı olduğuna əmin olur. Qapını açıb, bazara yollanır. O gedəndən sonra, qadın da dərhal evdən çıxıb, özünü onun əlindən xilas edir.¹

Bu da «La ilahə illəllah»ın əvəzində həmin beyti deyən kişinin axır-aqibəti idi. Yalnız bir anlıq nəfsə uymağa görə can verərkən Allahın yeganəliyinə şəhadət verməkdən məhrum olaraq, həmişəlik bədbəxt olur!

İmam Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurmuşdur: «Yüyənsiz bu nəfsi cilovlayın ki, əgər ona tabe olsanız, sizi ən uca uçurumdan atar.»²

İndi isə görək, günah insanı küfrə necə sövq edir və bu işdə təsiri olan günahlar hansılardır?

Bu sualın cavabını Qurani-Kərim çox gözəl vermiş və onun əsl amilini açıq-aşkar bəyan etmişdir.

Quranın «Qiyamət» surəsində qiyamət gününə və «ləvvamə nəfsi»nə (özünü qınayan nəfsə) and içdikdən sonra buyurulur:

أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَنْ نَبْعَثَ عِظَامَهُ بَلَىٰ قَادِرِينَ عَلَىٰ أَنْ نُسَوِّيَ بَنَانَهُ بَلْ يُرِيدُ الْإِنْسَانُ لِيَفْجُرَ أَمَامَهُ يَسْأَلُ أَيَّانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

«Məgər insan elə güman edir ki, (qiyamət günü) onun sümüklərini bir yerə yığa bilməyəcəyik? Bəli, Biz onun barmaqlarını da düzəltməyə qadirik! (Deməli, insanın belə güman etməsi düzgün deyildir.) Lakin insan bundan sonra da (sərbəst şəkildə) günah etmək, pis işlər görmək istəyər. (Buna görə də): «Qiyamət günü (haradadır və) nə vaxt olacaqdır?» – deyər soruşar.»³

Əli ibn İbrahim «li-yəfcürə əmaməhu» (insan bundan sonra da günah etmək, pis işlər görmək istəyər) – ibarəsinin təfsiri ilə əlaqədar

¹ «Kəşkül», 1-ci cild, səh. 248.

² «Qürəül-hikəm», səh. 138.

³ «Qiyamət» surəsi, 3-6-cı ayələr.

İmam (ə)-dan belə bir rəvayət nəql etmişdir: «Yəni, günahı önə, tövbəni isə təxirə salar...»

Fəxri Razi bu ayələrin təfsirində geniş bir açıqlama verib deyir: «Qiyamət gününü inkar və təkzib etmək, ya şübhə üzündəndir, ya da ehtiras!»

a) Əgər şübhə üzündən olsa, Allah-təala onu birinci ayədə bəyan edir: «Məgər insan elə güman edir ki, (qiyamət günü) onun sümüklərini bir yerə yığa bilməyəcəyik?» Bu sualın cavabını da sonrakı ayədə cavab verərək buyurur: «Bəli, Biz onun (sümüklərini bir yerə yığmaqdan əlavə, hətta) barmaqlarını da (onda olan dəqiqlikləri, dünyada olduğu kimi yaradılış tərzini, izlərini belə, yenidən) düzəltməyə qadirik!»

b) Əgər qiyamət gününü və məadı inkar etmək ehtiras (və nəfsani istəklər) üzündən olsa, Allah-təala bunu sonrakı ayədə bəyan edərək buyurur: «Lakin insan bundan sonra da günah etmək, pis işlər görmək istəyər.» Yəni, insan ona verildiyi təbii azadlığından sui-istifadə edib, nəfsi tam sərbəst buraxaraq, onun hədsiz və sonsuz ləzzətləri qarşısında heç bir mane görmək istəmir və ölümlərin dirildiyi qiyamət gününə, hesab-kitaba inandığı surətdə ehtirasının, eyş-işrətinin, əyyaşlığının və maddi ləzzətlərinin əldən verəcəyini görüb, istehza ilə onu yalan hesab edərək deyir: «Qiyamət günü (haradadır və) nə vaxt olacaqdır?»

Ümumiyyətlə, insan tarixə nəzər saldıqda, bütün ümmətlərdə bunu müşahidə edir; yəni, onların həyatda məqsədləri yalnız ehtiras və dünyəvi ləzzətlər olub, hələ ki, dini göstəriş və proqramlar onların ehtirasları və maddi mənafeələrini təhlükəyə salmadıqda, dindar olub dinin əksinə çıxmır, lakin hər zaman onların meylləri və ehtirasları ilə uyğun gəlmədikdə, dərhal həmin hökm və göstərişi danır, yaxud mümkün qədər onu öz mənafeələrinə uyğun yozmağa və təfsir etməyə çalışırdılar.

İmam Hüseyn (ə) İraqa doğru hərəkət etdikdə, Kərbəlanın yaxınlığında yerləşən Zi-Həsm adlı bir məntəqəyə çatdıqda, öz səhabələrinə xitab edərək buyurdu: «Həqiqətən, camaat dünyanın qulu və din onların dillərində lağlağadan başqa bir şey deyildir. (Din) onların güzəra-

nını təmin etdiyi (və güzəranları ilə dinin heç bir ziddiyyət təşkil etmədiyi) vaxta qədər dini qoruyub-saxlayar, lakin (dinlə əlaqədar) bir bəla və müsibət zamanı sınaq meydanında, (dindarlıq dünyadan və onun ləzzətlərindən əl çəkməyə səbəb olduqda,) dindarların sayı azalar.»¹

Elə qanlı Kərbəla faciəsi imam Hüseyn (ə)-ın kəlamının canlı şahididir. Belə ki, Əli (ə)-ın kənarında illər boyu (düşmənlərin əleyhinə) qılınc çəkən, o həzrətin çıxışlarında dərin və mənalı xütbələrini eşidən, onu imam bilənlər dəyərsiz dünya malı üstündə onun əziz övladı, Peyğəmbər (s)-in gözünün nuru ilə müharibəyə qalxdılar, rəhmsizlik və haqsızlıqla o həzrətin, övladlarının qanını tökdülər, kiçik yaşlı uşaqlarını, əhli-əyalını əsir tutdular, bir sözlə, İslam tarixində misli görünməyən cinayətlər törətdilər.

FÜRSƏT QULLARI

Alçaq insanların arasında Übeydullah ibn Ziyadın ordu sərkərdəsi və imam Hüseyn (ə)-la müharibə etmək üçün Kərbəlaya gələn Şəbs ibn Rəbi də vardır ki, onun tərcümeyi-halında yazmışlar:

«Günlərin birində Bəni-Təməim qəbiləsindən Səccah adlı bir qadın peyğəmbərlik iddiası etdi və Şəbs onun azançısı oldu. Səccah rüsvay olduğu zaman Şəbs yenidən İslam dinini qəbul etdi, hətta Osmanın qətlə yetirilməsində də əli oldu. Sonradan imam Əli (ə)-ın səhabələri arasına girib, «xəvaric» cahil və nadan qrup meydana gəldikdə, onlarla əlbir olaraq o həzrətin əleyhinə qiyam etdi. Bir neçə müddətdən sonra peşman olub xəvariclərdən ayrılaraq tövbə etdi. 61-ci hicri qəməri ilində imam Hüseyn (ə)-la müharibədə Kərbəlaya gəlib, bu işdə qabaqcıllardan oldu. Kərbəla faciəsindən sonra imam Hüseyn (ə)-ın qətlə münasibətilə Kufədə bir məscid tikdirdi. Muxtar Kufədə qiyam etdiyi zaman, o da imam Hüseyn (ə)-ın qisasını almaq məqsədilə Muxtara qoşuldu, nəhayət, Kufə şəhər məmurlar rəisi vəzifəsinə tə-

¹ «Tühəfül-üqul», səh. 245.

yin edildi. Muxtarın hakimiyyəti dağıldıqda, onun düşmənlərilə əlbir olub, Muxtarın qanını tökməkdə iştirak etdi və hicri qəməri tarixi ilə 80-ci ildə bu alçaq cinayətkarın həyatı sona çatdı.

Təəssüflər olsun ki, belə alçaq insanlar hər gün bir cildə düşərək, yalnız mənafeyini düşünür, hər bir dövrdə və əsrdə belələrinə rast gəlinir. Onlar mövcud şərait və hakim qrupun maraqları yönündə hər əqidəyə qulluq etməyə hazır olurlar. Eləcə də həmişə ali məqsədlər qarşısında böyük bir maneə olurlar. İmam Əli (ə) möhtəvalı çıxışlarının birində onları «həməcun rəa» (əskik ağcaqanadlar) adlandırmışdır ki, külək hansı səmtə əsərsə, o istiqamətə də yönəlirlər (və onlarda iradə və məqsəd yoxdur).

İNSANI KÜFRƏ YÖNƏLDƏN GÜNAHLAR

Qurani-Kərimin ayələri və məsumlardan nəql olunan bir çox rəvayətlərdən belə nəticəyə gəlirik ki, insanı küfrə yönəldən, dinsizliyə çəkən xüsusi neçə günah vardır ki, onları tərtiblə qeyd edib, bu haqda bir neçə ayə və rəvayət də misal gətirməklə geniş açıqlayacağıq:

(1) NƏFSANİ İSTƏKLƏRƏ UYMAQ

Ötən mətləblərdən müəyyən qədər məlum oldu ki, insanın küfr və bədbəxtliyə düşməsinin səbəbi nəfsə uymaq və maddi meyllərin əsiri olmasıdır. İnsan ehtiraslarının əsiri olduqda, yolu üzərində qərar tutan, tam sərbəstliyinə və hədsiz azadlığına mane olan bir sıra dini-ictimai qayda-qanunlar və hökmlərlə üzləşir ki, təzadı aradan qaldırmaq üçün nəfsə uyan şəxs istər-istəməz, ilahi-ictimai qanunları tapdalayır, daxili meyllərini cilovlaya bilmir. Müasir alimlərdən biri bu barədə belə yazır:

«Batində baş qaldıran təhriklər və istəklər gəminin yelkənini hərəkətə gətirən küləyə bənzəyir ki, əlbəttə, onu özbaşına buraxmaq olmaz; əks təqdirdə bizi kölə və qul kimi özü ilə çəkib aparacaqdır. Deməliyik ki, ehtirasa qapılma, zülm və haqsızlıq, boşboğazlıq və qu-

marbazlıq kimi əməllərin hər hansı birinə adət edən şəxs tamamilə azad buraxıldıqda, onda insanlıqdan əsər-ələmət qalmır.

Nəfsi meyl və istəyə hakim kəsilən şüur və mərifət əqlin cövhəri, nəfsə qarşı möhkəm silahdır. Ona hakim olmaq şəxsiyyət və mənliyi təslim edən ən mühüm formuldur. Bəs, ya dünyanın əsiri olmalı, ya da özümüzə hakim kəsilməliyik.»¹

Hətta Freyd və onun kimiləri də bunu inkar etməmiş, insanın nəfsə qeydsiz-şərtsiz qul olmasını pisləmişlər.

«Mədəniyyət çoxlarının təhrik və qərizi hislərinin qarşısını aldığı üçün həmişə ona zidd mövqe tutur, halbuki belə insanların etirazları tamamilə yersizdir. Çünki elmi-nəzəri baxımdan mədəni sivilizasiyanın formalaşması üçün nəfsi istəklərin və daxili hislərin qarşısını almaq mütləqdir. Deməli, təbii-zati azadlıqdan üz döndərmədən mədəniyyətin nəticəsi olan təhlükəsizlik axtarmağın özü xam xəyaldır. Bəşərin birgə yaşayışını təmin edən mədəni-ictimai quruluşun təşkilində mütləq təbii-qərizi azadlıqlara hədd qoyulmalıdır.

Kütlənin mədəni-ictimai qurumundan şikayətlənməsi həqiqətdə, onların daha çox qeyri-ictimai həyata meyl olan təhrik və qərizələrini göstərir. Əslində ictimai mühitin psixoloji, siyasi, iqtisadi yönələrini hər gün müxtəlif bəhanələrlə tənqid edənlərin çoxları həqiqətdə mədəni formalaşmayan yalançılardan ibarətdir. Hətta öz mənafe və qərizələrini mədəniyyət adı altında güdənlər də az deyillər. Adətən, belələri ictimai qayda-qanun və məhdudiyyətləri başqalarına aid olduğu halda, təsdiq edir, lakin onların qarşılarını kəsdikdə isə, etiraz dilini ucaldılar.»²

Ümumiyyətlə, indi bütün dünya qəbul edir ki, bəşər nə təbii, nə də ictimai baxımdan mütləq azad olub, ürəyi istədiyi hərəkəti yerinə yetirə bilməz. İctiami nizam-intizam əsasında birgə yaşayışı təşkil edən mədəni həyatda insanın heyvanlar kimi, yalnız maddi ehtiyacları, ləz-

¹ «Fəlsəfənin ləzzətləri», səh. 228.

² «Freydin nəzəriyyələri», səh. 119-121.

zətlərinin təliminə tam azadlıq vermək, qətiyyənlə düzgün deyil və qayda-qanunlara əsaslanması zəruridir. Bəşərin hər işdə ürəyi istədiyi kimi hərəkət etməsi hərc-mərclik deməkdir. Lakin (kitabın başlanğıcında geniş şəkildə qeyd etdiyimiz kimi) maddi dünyanın qanunvericiləri, yalnız cismi sağlamlıq və ictimai təhlükəsizliyi nəzərə alır, çıxartdıqları hər bir qərar və qanuna qarşı çıxanları günahkar qələmə verirlər. İlahi rəhbərlər isə vəhyə əsaslanaraq cisim, ruh, insanlıq, fəzilət, şərəf və heysiyyət, eləcə də ictimai təhlükəsizliyi poza biləcək hər bir şeyi qadağan edir və onu günah sayır, göstərişlərdə insanı nəfsə uymaqdan, təyin olunan hər hökm və qanuna qarşı çıxmaqdan çəkindirirlər. Keçən səhifələrdə onların hikmət dolu sözlərindən yeri gəldikcə qeyd etmişik. Həmçinin, imam Əli (ə) xütbələrinin birində belə buyurmuşdur: «Həqiqətən, iki xislət vardır ki, həm öncə yaşayan insanları həlak etmiş, həm də sizdən sonra dünyaya gələnləri həlak edəcəkdir: Axirəti yaddan çıxaran arzular və haqq yoldan azdıran (nəfsani) istəklər.»¹

Başqa bir hədisdə isə belə buyurmuşdur: «Ehtirasları coşduqda, nəfsinə tabe olan şəxs öz həlakına kömək etmişdir.»²

Əlbəttə, bu məsələ ilə əlaqədar çoxlu ayə və rəvayətlər vardır ki, onların hamısının nəql olunması ayrıca bir kitab tələb edir. Lakin bizim bəhsimizlə əlaqədar olan məsələ nəfsani meyl və istəklərə uyğun nəticəsində insanın mənəvi həlakəti, psixologiyasının alt-üst olması, başqa sözlə desək, tövhidin, məadın, qiyamət gününün və peyğəmbərlərin inkarı kimi əhəmiyyət daşıyan mətləblərdir. (Kitabın başlanğıcında qeyd etdiyimiz kimi,) bu, günahın ən təhlükəli təsirləridir. Nəfsə tam qul olmaq şəxsin ehtiraslarının azad buraxılması nəticəsində baş verir. Belələrini sonradan düz yola qaytarmaq da çətin olur və adətən, müxalifət göstərərək inkar və ədavət mövqeyini seçir, bəzən də bu yolda cinayətlərə də əl atır.

¹ «Biharul-ənvar», 73-cü cild, səh. 167.

² «Qürəül-hikəm», səh. 683.

Maraqlıdır ki, Qurani-Kərim bir çox ayədə kafirlərin dinin müqəddəs qanunlarını inkar etməsi, imansızlıq və azgınlığa düşmələrinin səbəbini nəfsə qulluğun nəticəsi kimi hesab etmiş, bəzən də işarələrlə bu həqiqəti insanlara çatdırmışdır. O cümlədən, həzrət Musa (ə)-ın əhvalatını bəyan edən ayələrdə o həzrətə qiyamət gününün mütləq gələcəyinə xəbər verildikdən sonra buyurulur:

فَلَا يَصُدُّكَ عَنْهَا مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ فَتَرْدَى

«Ehtiyatlı ol ki, qiyaməti danıb nəfsinin istəklərinə tabe olan bir kəs səni ona inanmaqdan yayındırmasın, yoxsa məhv olarsan!»¹

Təfsirçilərin mülahizələrinə əsasən, «vəttəbəə həvahu» (nəfsinə tabe oldu) – ibarəsi öncəki cümləyə «və» bağlayıcısı ilə bağlanıb, həmin cümləni izah edir, yəni, qiyamət gününə iman gətirməmək nəfsin azgın istəklərinə tabe olmağın nəticəsidir.

Allah-təala buna bənzər başqa bir ayədə Öz peyğəmbəri Mühəmməd (s)-ə belə buyurur:

وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ دِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا

«Qəlbini Bizi xatırlamaqdan qafil etdiyimiz, nəfsinin istəklərinə uyan və (hər) işində ifrata varan bir kimsəyə itaət etmə!»²

«Qəmər» surəsində İslam Peyğəmbərini təkzib edən kafirlər və müşriklər barəsində buyurur:

وَكَذَّبُوا وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ وَكُنْ أَمْرٌ مُسْتَقَرٌّ

«(Onu) təkzib etdilər və öz nəfsinin istəklərinə uydular.»³

«Ənam» surəsində isə belə buyurur:

وَمَا لَكُمْ أَلَّا تَأْكُلُوا مِمَّا دُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ إِلَّا مَا اضْطُرِرْتُمْ إِلَيْهِ وَإِنَّ كَثِيرًا لَيُضِلُّونَ بِأَهْوَائِهِمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُعْتَدِينَ

¹ «Taha» surəsi, ayə: 16.

² «Kəhf» surəsi, ayə: 28.

³ «Qəmər» surəsi, ayə: 3.

«Şübhəsiz ki, çoxları bilmədiklərindən nəfslərinin istəklərinə uyaraq düz yoldan azarlar.»¹

Bu zəmində olan ayələrin hamısı nəfsin istəklərinə tabe olmaqla azgınlığa düşmək, qiyamət gününü və ilahi peyğəmbərləri təkzib etməyi birbaşa əlaqələndirmişdir. Hətta biz tarixdə görürük ki, çoxlarının dinlə, ilahi göstərişlərlə heç bir düşmənçilikləri olmadığı halda, nəfsə, azgın meyllərə uymaları nəticəsində onlara iman gətirmək nəsib olmamışdır. Burada peyğəmbərlər və imamların düşmənlərinin, zülmkar hökmdarların sərgüzəştlərindən saysız-hesabsız faktlar göstərmək olar. Tarixdə çox vaxt peyğəmbərlər və din rəhbərlərinin göstərişləri, əhkamları ilə müxalifət edənlər əksərən, şəxsi mənafeləri, ehtirasları və maddi ləzzətlərinin təhlükədə olduğunu görüb, onlarla müharibəyə qalxmış, hətta onları qətlə yetirməkdən də çəkinməmişlər...

HARUNƏR-RƏŞİD ÖZ OĞLU MƏMUNA NƏ DEDİ?

Şeyx Səduq, Süfyan ibn Nəzzardan belə nəql edir: «Bir gün mən Məmunun başı üstündə durmuşdum. O, başını qaldırıb dedi: «Heç bilirsinizmi ki, şiəliyi kimdən öyrənmişəm?»

Məclisdə iştirak edənlər dedilər: «Xeyr, bilmirik!»

Məmun dedi: «Atam Harun onu mənə öyrətmişdir.»

Ondan «Necə? Axı, Harun həmişə bu sülaləni qətlə yetirirdi?» – soruşulduqda, o dedi: «Atam onları hakimiyyətə, məqam və səltənətə görə öldürürdü; çünki «hakimiyyət sonsuzdur və heç kimə, qahum-əqrəbaya, yaxın adamlara belə, rəhm etmir!»

Sonra bu məsələni onlara şərh edərək dedi: «Bir dəfə atam Harunla birlikdə həccə getmişdik. Mədinəyə çatdıqda, atam öz qulluqçularına əmr etdi ki, Məkkə və Mədinə əhalisindən, mühacir, ənsar və Həşim tayfasından, eləcə də Qüreyşin digər qəbilələrindən bir kəsin əvvəlcə öz əsil-nəsəbini demədən mənim yanıma gəlməyə haqqı yoxdur.

¹ «Ənam» surəsi, ayə: 119.

Bu minvalla atamın hüzuruna gələn hər bir kəs öz əsil-nəsəbinin adlarını ardıcıl sadalayır və beləliklə, haşimilərdən, Qüreyşdən, mühacirdən və yaxud ənsardan birinə çatdırırdı. Atam Harun da həmin şəxsin ata-babalarının şərəf və şəxsiyyətini, İslam dinindəki rollarını nəzərə alaraq beş mindən iki yüz dinara qədər hədiyyə verirdi.

Nəhayət, bir gün Harunun vəziri Fəzl ibn Rəbi içəri daxil olub dedi: «Ey möminlərin əmiri! Qapı arxasında duran şəxs Musa ibni Cəfər ibn Məhəmməd ibni Əli ibn Hüseyin ibn Əli ibn Əbi Talibdir.

Harun bunu eşitcək, üzünü mənə, Əminə, Mötəminə və yanında olan digər sərkərdələrə tutub dedi: «Ədəb-ərkanla durub, özünüzi gözləyin və heç bir xətaya yol verməyin.»

Sonra öz xüsusi keşişçisinə dedi: «Ona de, gəlsin və mənim xüsusi xalçama çatmayınca, miniyindən düşməsin.»

Məmun deyir: «Biz elə ayaq üstə durmuşduq ki, birdən ibadət-dən bədəni zəifləyən, arıq və uzun-uzadı səcdələri nəticəsində alnı qabar bağlayan, çöhrəsi saralmış bir qoca kişi içəri daxil oldu. Harunu görüb düşəndə, ulaqdan düşmək istədikdə, Harun ucadan dedi: «Yox, mənim xalçamın üstünə çıxandan sonra düşməlisən!»

Harunun fəryadından sonra keşişçilər o kişinin ulaqdan düşməsinə mane oldular və nəhayət, deyilən yerə qədər gəldi.

Biz bu hadisəni müşahidə etdikcə, ədəb-ərkanı qoruyur və ona böyük gözlə baxırdıq. Keşişçilər və məclisdə hazır olan böyük şəxsiyyətlər onun ətrafına toplaşmış, dərin ehtiram göstərdilər. O, atamın xalçasının üstünə çıxdıqdan sonra ulaqdan düşdü.

Bu zaman atam yerindən durub, xalçanın üstündə onu qarşıladı və qucaqlayıb, alnından öpdü. Sonra onun əlindən tutub məclisin başına gətirdi və öz kənarında əyləşdirdi. Onlar bir-birilə söhbətə başlayaraq, atam onun yaşayışından, vəziyyətindən soruşur və deyirdi: «Ya Əbəl-Həsən! Neçə nəfərin güzəranını öhdənə götürmüşsən?»

Buyurdu: «Beş yüz nəfərdən çox olar.»

Harun soruşdu: «Onların hamısı sənin övladlarındırmı?»

Buyurdu: «Xeyr, çoxu qohum-əqrəbam və yaxın adamlarımdır! Övladlarım isə otuz neçə nəfərdən ibarətdir ki, bu qədəri qız, qalanları isə oğlandırlar.»

Harun dedi: «Nə üçün qızlarını (Bəni-Haşimdən olan) əmin oğullarına ərə vermirsən?»

Buyurdu: «Mali vəziyyətim buna imkan vermir!»

Harun soruşdu: «Bağınızdan və əkin sahələrinizdən qazanc götürmürsünüzmü?»

Buyurdu: «Onlar bəzən məhsul verir, bəzən də vermir»

Harun soruşdu: «Borcunuz da varmı?»

Buyurdu: «Bəli!»

Harun soruşdu: «Nə qədər olar?»

Buyurdu: «Təxminən, on min dinar.»

Atam Harun bunu eşitcək, ona dedi: «Ey əmi oğlu! Mən sənə o qədər pul verəcəyəm ki, həm oğullarını, həm qızlarını evləndirərsən, həm borcunu ödəyərsən, həm də bağı sahmana salarsan!»

Musa ibn Cəfər ona öz minnətdarlığını bildirib, buyurdu: «Bu qədər mal-dövlətə, böyük tayfaya malik olduğun halda, bu, sənin üçün bir şey deyildir!»

Atam ona vədə verib dedi: «Ya Əbəl-Həsən! Bunların hamısını yerinə yetirmək mənim borcumdur.»

O buyurdu: «Həqiqətən, Allah-təala rəhbərlərə fəqirlərin, yoxsulların əlindən tutmağı, borclu olanların borcunu ödəməyi, geyimə möhtac olanları geyimlə təmin etməyi, yoxsulların əlindən tutmağı vacib etmişdir, sənin bu işləri görməyə imkanın vardır!»

Atam üçüncü dəfə olaraq ona kömək edəcəyini vəd edib dedi: «Ya Əbəl-Həsən! Yerinə yetirəcəyəm.»

Bu zaman Musa ibn Cəfər ayağa qalxdı və Harun da yerindən durub, onun gözlərindən və alnından öpdü. Sonra üzünü mənə, Əminə və Mötəminə tutub dedi: «Ey Abdullah, ey Məhəmməd, ey İbrahim! Tez durub əminiz və sərvərinizin ulağını gətirin, minsin, onu evinə qədər ötürün!»

Məmun deyir: «Biz də o həzrətlə birlikdə yol gedərkən, üzünü mənə tutub, astadan buyurdu: «Xəlifəlik atandan sonra sənə çatacaqdır. Bu məqama nail olduğun zaman övladına yaxşılığı unutma.»

Beləliklə, biz Musa ibn Cəfəri evinə aparıb, geri qayıtdıq.

Mən o biri qardaşlarımdan fərqli olaraq atamla həmişə çəkinmədən danışardım. Məclis dağıldıqdan sonra, atama dedim: «O kim idi ki, bu qədər ona ehtiram göstərdin, pişvazına çıxdın, öz yanında ona yer verdin, qulluqçulara da ona ehtiram etməyi əmr etdin?

Atam dedi: «O, imam, Allahın hüccəti və bəndələri üzərində olan xəlifəsidir.»

Dedim: «Bu xüsusiyyətlər sənə xas deyilmi?»

Dedi: «Xeyr! Mən zahirdə camaatın rəhbəriyəm və gücüm, qüdrətimlə onlara hökmranlıq edirəm. Lakin Musa ibn Cəfər haqq imamdır. Oğlum! Allaha and olsun ki, o, xəlifəliyə məndən və bütün insanlardan layiqdir. Oğlum! Bütün bunlara baxmayaraq, əgər sən mənim oğlum belə, xəlifəlik üstə mənə qarşı qalxsan, başını kəsərəm; çünki hakimiyyət sonsuzdur, nəsil artırmır və heç kimə rəhm etmir!»

Bu hadisənin üstündən bir neçə müddət keçdi. Bir gün atam Mədinədən Məkkəyə getmək istədikdə, iki yüz dinar qızılı olan bir kisənin gətirilməsini əmr etdi və Fəzl ibn Rəbiə dedi: «Bu pulu Musa ibn Cəfərə verib, deyərsən ki, xəlifə belə dedi: «Hələlik, vəziyyətimiz çox da yaxşı deyildir və sizə bundan artıq kömək edə bilmədik, sonra eh-sanımızın məbləğini artıracağıq!»

Məmun deyir: «Bu zaman mən atamla üzbəüz dayanmışdım. Ona dedim: «Ey möminlərin əmiri! Mühacir və ənsar uşaqlarına, eləcə də əsil-nəsəbini tanımadığın şəxslərə təqribən, beş min dinar hədiyyə verirdin, amma Musa ibn Cəfərə o qədər ehtirama layiq gördüyün halda, iki yüz dinar bağışlayırsan? Yəni, adi camaata bağışladığın ən az hədiyyə qədər?»

Atam başıma qışqıraraq dedi: «Sakit ol, ey anasız! Əgər mən ona vəd etdiyim qədər pul göndərsəm, haradan bilim ki, sabah şiələrdən, yaxın adamlarından ibarət yüz min döyüşçü ilə mənim əleyhimə qi-

yam etməyəcək! Belə isə, onun yoxsul qalması mənə və sizə daha yaxşıdır və fikrimiz də asudə olar.»¹

* * *

Bu və bu kimi hadisələrin tarixdə qeydə alınması ilahi insanlara əzab-əziyyət verən, onlarla düşmənçilik edən cinayətkar ünsürlərin əməlləri üzərindən pərdəni götürür və göstərir ki, din rəhbərləri, haqq-ədalət tərəfdarlarının və dünya düşkünü olanların qarşısındakı «günah»ı yalnız haqq-ədalət və insafın keşiyini çəkmələri onların hüduzsuz azğınlıqları ilə müxalifət etmələri olmuşdur. Məhz buna görə də din rəhbərləri həmişə onların dözülməz əzab-əziyyətlərinə, ağır işkəncələrinə məruz qalırmişlər.

SEHRKARLARIN FİRONA CAVABI

Firon Allahın böyük peyğəmbəri həzrət Musa ibn İmran (ə)-la müsabiqə xarakterli mübarizəyə çıxaraq Misirin ən məşhur sehrkarlarını bir yerə yığdı. Vəd edilmiş gün gəlib çatdıqda, sehrkarlar öz sehrlərini göstərdilər. Musa peyğəmbər də əsasını yerə atdı və əsa möcüzəli şəkildə əjdəhaya çevrilib sehrkarların nümayiş etdirdikləri əşyaların hamısını uddu.

Bu hadisəni müşahidə edən və onun sehr-cadugərlikdən xaric, habelə ilahi möcüzə olduğunu görən sehrkarlar dərhal səcdəyə düşüb, Musa (ə)-ın Rəbbinə iman gətirdilər.

Musa peyğəmbəri məğlub etmək əzmində olan Firon bu işi ilə gözlənilməz zərbə alır və aldığı, hakimiyyəti və batil müddəasının puça çıxdığı, eləcə də güvəndiyi şəxslərin öz rəqibinə təslim və baş əydiyini görüb, qəzəbindən çox böyük hiddətlə dedi: «Mən sizə izn vermədən öncə, siz ona iman gətirdiniz? Bu, şübhəsiz ki, əhalisini xərtmək məqsədilə şəhərdə qurduğunuz (gizli) bir hiylədir. (Gördü-

¹ «Üyünü əxbarir-Riza (ə)», 1-ci cild, səh. 88-92.

yünüz işlərə görə başınıza nə oyun açacağımı) biləcəksiniz. Əl-ayağınızı çarpaz kəsdirəcək, sonra isə hamınızı çarmıxa çəkdirəcəyəm!»¹

Amma sehrkarların cavabı isə diqqətə layiq olub, mövzumuzun şahidi, eyni zamanda onların möhkəm iman, əzm və qətiyyətlərini göstərir: «Dedilər: (Bizi ölümə qorxuda bilməzsən!) Şübhə yaxdur ki, biz Rəbbimizə tərəf dönəcəyik! Sənin bizdən intiqam almağın isə, yalnız Rəbbimizin möcüzələri gələn kimi bizim onlara iman gətirməyimizə görədir. Ey Rəbbimiz! Bizə səbir əta et və bizi müsəlman olaraq öldür!»²

Qurani-Kərim belə halları dəfələrlə xatırlamış, o cümlədən, «Büruc» surəsində «Uxdud» qövminin aqibətini misal göstərmişdir. Tarixdə göstərilir ki, onlar İslamdan qabaq xristian dinini haqq din kimi qəbul etdikləri üçün, dövrün Zu-Nəvas adlı hökmdarın əmri ilə, tonqal qalanmış xəndəklərə diri-diri atılaraq bu günahsız insanları yandırırılar. Allah-təala bu haqda buyurur:

«Onlar möminlərdən yalnız yenilməz qüdrət sahibi, hər cür şükərə, tərifə layiq olan Allaha iman gətirdiklərinə görə intiqam aldılar.»³

Buna oxşar işkəncə halları İslam Peyğəmbərinin (s) düşmənləri tərəfindən də görülmüşdür. Demək olar ki, Qüreyş böyüklərinin o həzrətlə düşmənçilikləri yalnız deyilən səbəb üzündən olmuşdur. Onlar Rəsuli-Əkrəm (s)-in təbliğatını şəxsi mənafeləri, azğın istəkləri ilə uyğun gəlmədiyini gördükdə, onunla müxalif olmuşlar. Halbuki hamı o həzrətin böyüklüyünü, sədaqətini, doğruluğunu, xeyirxahlığını təsdiq edir, yaxud bilirdilər ki, bu ilahi Peyğəmbərin məqsədi o dözülməz əzab-əziyyətlər, işkəncələrin qarşısında, bəzi nadanların düşüdükləri kimi hakimiyyəti ələ keçirmək deyil, əksinə yalnız zəlalət içində boğulan cəmiyyəti islah və tərbiyə etmək idi.

¹ «Əraf» surəsi, ayə: 123-124.

² «Əraf» surəsi, ayə: 125-126.

³ «Büruc» surəsi, ayə: 8.

ƏBU SÜFYAN İSLAM PEYĞƏMBƏRİ (S) BARƏSİNDƏ NƏ DEDİ?

İslamın və İslam Peyğəmbərinin ən böyük düşməni, çoxlu müharibə və cinayət törədən, əhd-peymanı pozan Əbu Süfyan idi. O, iyirmi ildən artıq İslamın və müsəlmanların əleyhinə mübarizə aparmış, təəs-süflər olsun ki, həzrət Peyğəmbəri-Əkrəm (s)-in vəfatından sonra bir müddət də müsəlman adı altında yaşayaraq övladlarının əli ilə İslama ağır zərbələr endirmişdir. Bəlkə də demək olar, bu azgın nəsil İslamın əsasına zərbə endirərək bu nurlu dini öz yolundan döndərə bilmişlər.

«Sireyi-Hələbiyyə», «Tarixi-Təbəri» və digər tarix kitablarında nəql olunduğu kimi, Əbu Süfyan hicri qəməri tarixi ilə 7-ci ildə ticarət məqsədilə bir qrupla birlikdə Romaya səfər edir. Təsadüfən, onun Romada olduğu günlərin birində həzrət Peyğəmbəri-Əkrəm (s) tərəfindən Dehyət ibn Xəlifə Kəlbi adlı qasid Roma imperatoruna məktub gətirir. O həzrət məktubda imperatoru İslama dəvət etmişdi.

Əbu Süfyan deyir: «Biz Romada olduğumuz günlərin birində Roma imperatorunun xüsusi qasidi bizim yanımıza gəlib dedi: «Siz Hicazda peyğəmbərlik iddiası edən şəxsin qəbiləsindənsinizmi?»

Biz dedik: «Bəli!»

Dedi: «Əgər belədirsə, imperatorun yanına getməlisiniz.»

Bu söhbətdən sonra o, bizi imperatorun yanına apardı. Onun yanına daxil olduqda, bizdən soruşdu: «Siz, özünü ilahi peyğəmbər hesab edən şəxsin qəbiləsindənsinizmi?»

Dedik: «Bəli!»

Dedi: «Sizin hansı biriniz onunla yaxından qohumdur?»

Əbu Süfyan dedi: «Mən ona ən yaxın qohumam.»

İmperator soruşdu: «Ona necə qohumsan?»

Əbu Süfyan: «O, mənim əmim oğludur.»

Bu zaman imperator Əbu Süfyana dedi: «Yaxın gəl!» Sonra əmr etdi ki, Əbu Süfyanın yoldaşları da onun arxasında əyləşsinlər. Öz mütərciminə dedi: «Onlara de ki, peyğəmbərlik iddiası edən şəxs ba-

rəsində sorğu-sual etmək üçün Əbu Süfyanı sizdən qabaqda, sizi isə onun arxasında əyləşdirməyimin səbəbi odur ki, o, suallara yalan cavab verdikdə, siz onun yalanını faş etməkdən utanmayasınız.»

Əbu Süfyan deyir: «Allaha and olsun! Həmin gün yalan danışmaqdan həya etdim. Çünki qorxdum yoldaşlarım birdən, yalanımın üstünü açarlar. Əgər qorxmasaydım, hökmən imperatora yalan dəyərdim, ona görə ki, Peyğəmbərin ədavəti, kin-küdurəti qəlbimi tutmuşdu və onun fəzilətlərini demək mənə çox çətin gəlirdi. Lakin əksinə olaraq, hər şeyi olduğu kimi dedim.

İmperator, Əbu Süfyandan soruşdu: «Onun əsil-nəsəbi sizin aranızda necə tanınır?»

Əbu Süfyan: «Şərəfətli əsil-nəsəbi vardır.»

İmperator: «Ondan əvvəl sizin aranızda peyğəmbərlik iddiası edən bir kəs olubmu?»

Əbu Süfyan: «Xeyr!»

İmperator: «İddiasından qabaq ondan yalan bir söz eşitmisinizmi?»

Əbu Süfyan: «Xeyr!»

İmperator: «Ata-babalarından bir kəs padşah olubmu?»

Əbu Süfyan: «Xeyr!»

İmperator: «Onun elmi, əqli və düşüncəsi necədir?»

Əbu Süfyan: «Əql və düşüncə baxımından kamildir və onda heç bir nöqsan görməmişik.»

İmperator: «Ona qəbilə başçıları, əyan-əşraflar itaət edir, yoxsa yoxsul və zəif təbəqənin üzləri?»

Əbu Süfyan: «Yoxsul və zəif təbəqədən olanlar!»

İmperator: «Onun ardıcılıarı çoxalır, yoxsa azalır?»

Əbu Süfyan: «Günü-gündən daha da çoxalır.»

İmperator: «İndiyə qədər heç ona tabe olanlardan bir nəfər də olsun onun dinindən üz döndərib mürtdə olubmu?»

Əbu Süfyan: «Xeyr!»

İmperator: «O, hər hansı bir şəxslə əhd-peyman bağladıqdan sonra, heç əhd-peymanını pozumbu?»

Əbu Süfyan: «Xeyr, indiyə qədər əhd-peymanını pozmamışdır və biz indinin özündə də onunla əhd-peyman bağlamışıq və gələcəkdə necə olacağını bilmirik.»

İmperator: «İndiyə qədər onunla müharibə edibsinizmi?»

Əbu Süfyan: «Bəli!»

İmperator: «Müharibədə o qalib gəlib, yoxsa siz?»

Əbu Süfyan: «Bəzən biz ona qalib gəlmişik, bəzən də o, bizə qalib gəlmişdir.»

İmperator: «O, sizi hansı işlərə dəvət edir?»

Əbu Süfyan: «O bizə yalnız yeganə Allaha ibadət etməyi, Ona şərik qoşmamağı, ata-babalarımızın pərəstiş etdikləri bützlərə ibadət etməkdən çəkinməyi, namaz qılmağı, zəkat verməyi, düz danışmağı, təqvalı və pak-pakizə olmağı, əhdə sadıq qalmağı və əmanətə xəyanət etməməyi əmr edir.»

İmperator bu cavabları eşitməklə, həzrət Rəsuli-Əkrəm (s)-in vəziyyətindən, misilsiz şəxsiyyətindən tamamilə agah oldur və Əbu Süfyana deyir:

«Onun əsil-nəsəbini səndən soruşduqda, «onun əsil-nəsəbi şərəfətli və hörmətli olmuşdur» – deyə cavab verdin. Doğrudan da, ilahi peyğəmbərlər öz qəbilələri arasında şərəfli əsil-nəsəbə malik olmuşlar.»

Səndən: «İçərinizdə ondan öncə belə bir iddia edən şəxs olubmu?» – deyə soruşduqda, «Xeyr!» – deyə cavab verdin. Bəli, əgər ondan qabaq bir şəxs belə bir iddia etsəydi, onda deyərdim ki, o, həmin iddiaçının yolunu davam etdirir.

Səndən: «O, peyğəmbərlik iddiasından qabaq yalan danışdırmı?» – deyə soruşduqda, «Xeyr!» – deyə cavab verdin. Bu zaman başa düşdüm ki, camaatda əsla yalan danışmayan şəxsin Allah barəsində yalan deməsi qeyri-mümkündür.»

Səndən: «Ata-babaları padşah olubmu?» – deyə soruşduqda, «Xeyr!» – deyə cavab verdin. Əgər onun əcdadından bir nəfər padşah olsaydı, onda onun öz əcdadının padşahlığını almaq qəsdində olduğunu deyərdim.»

Səndən: «Ona iman gətirənlər sərvətlilərdir, yoxsa yoxsullar?» – deyə soruşduqda, «Ona iman gətirənlər yoxsullar və zəiflərdir!» – deyə cavab verdin. Peyğəmbərlərin ardıcılıarı həmişə yoxsullar, zəif və zəhmətkeş təbəqələr olmuşlar.»

Səndən: «Onun ardıcılıarının sayı artır, yoxsa azalır?» – deyə soruşduqda, «Onların sayı artır!» – deyə cavab verdin. Bəli, Allaha iman gətirənlərin sayı günü-gündən artıb çoxalar»

Səndən: «Ona iman gətirənlər içərisində dindən üz döndərənlər olubmu?» – deyə soruşduqda, «Xeyr!» – deyə cavab verdin. İman hissi həmişə belədir; onun ləzzətini dadan və dərk edən qəlb heç vaxt ondan ayrılmaz.»

Səndən: «Onunla müharibə etmisinizmi?» – deyə soruşduqda, «Bəli, bəzən biz qalib gəlmişik, bəzən də o, bizə qalib gəlmişdir!» – deyə cavab verdin. İlahi peyğəmbərlər də bəzən çətinliklərə, əzab-əziyyətlərə məruz qalsalar da, həmişə son qələbə onların olmuşdur.»

Səndən: «O, sizə nə əmr və nəyə dəvət edir?» – deyə soruşduqda, «Bizi namaz qılmağa, zəkat və sədəqə verməyə, əhdə vəfa qılmağa, əmanətə xəyanət etməməyə... əmr edir!» – deyə cavab verdin.

Səndən: «O, bağladığı əhd-peymanı pozubmu?» – deyə soruşduqda, «Xeyr!» – deyə cavab verdin. Bəli, ilahi peyğəmbərlər heç vaxt əhd-peymanlarını pozmamışlar. Mən soruşduğum suallar və aldığım cavablardan elə başa düşürəm ki, o, Allah tərəfindən göndərilən peyğəmbərdir. Əgər dediklərinin hamısı doğru olub, haqq-həqiqətlə uyğun gələrsə, tez bir zamanda o, məni də məğlub edəcəkdir.»¹

* * *

Bəli, İslamın böyük rəhbəri həzrət Rəsuli-Əkrəm (s) barəsində İslam və müsəlmanların ən böyük düşməni olan Əbu Süfyanın yad bir padşahın qarşısındakı etiraflarından məlum olur ki, o həzrəti pak,

¹ «Sireyi-Hələbiyyə», 3-cü cild, səh. 273-274; «Tarixi-Təbəri», 2-ci cild, səh. 290.

düz danışan və xeyirxah kimi tanımış, ən həssas vaxtlarda – bu etiraf onların zərərinə olsa da belə – o həzrətin uca şəxsiyyətini, yüksək fəzilətlərini və kamal sifətlərini inkar edə bilməmişlər. Lakin dünya və nəfsin qulu olanlar heç vaxt o həzrətə iman gətirməyib, həmişə müxalif mövqe tutmuş, hiylələrdən əl götürməyib, ona maneə törədərək azab-əziyyətlər və işkəncələr vermişlər.

(2) TƏKƏBBÜR

Küfrə və dinin müqəddəs hökmlərinin inkarına səbəb olan günahlardan biri də təkəbbürdür. Bu çirkin xislət insanın səadətinin qarşısını alaraq bir çox ictimai-əxlaqi nasazlıqlar və keşməkeşlər yaradır, dini göstərişləri, peyğəmbərlərin buyuruqlarını danmağa və inkar etməyə səbəb olur. Çünki təkəbbürlü insan heç vaxt özü kimi bir bəşərin, hətta ilahi peyğəmbərin, insani keyfiyyətlərin kamil nümunəsinin və Allahın elçisinin qarşısında hislərini təslim etmək istəmir.

Allah-təala Firon və ardıcılarının həzrət Musa (ə) və qardaşı Həruna (ə)-a iman gətirməyib, dedikləri sözlərini belə açıqlayır:

فَقَالُوا أَنُؤْمِنُ لِبَشَرَيْنِ مِثْلِنَا وَقَوْمُهُمَا لَنَا عَابِدُونَ

«(Firon və əyan-əşrafi) dedilər: «Biz özümüz kimi iki adi insana imanımı gətirəcəyik!»¹

Başqa bir ayədə Nuh, Ad və Səməd qömlərinin öz peyğəmbərlərinə verdikləri cavabları belədir:

«Onlar demişdilər: «Siz də bizim kimi adi bir insansınız. Bizi atalarımızın ibadət etdikləri bütldən döndərmək istəyirsiniz...»²

Yenə də başqa bir ayədə ümumi şəkildə belə buyurulur:

أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ فَذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ذَلِكَ بِأَنَّهُ كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالُوا أَبَشَرٌ يَهْدُونَنَا فَكَفَرُوا وَتَوَلَّوْا وَاسْتَغْنَى اللَّهُ وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَمِيدٌ

¹ «Muminun» surəsi, ayə: 47.

² «İbrahım» surəsi, ayə: 10.

«Ey Məkkə müşrikləri! Məgər (sizdən) əvvəl kafir olanların (əzaba düçar edilməsi) xəbəri sizə gəlib çatmadımı? Onlar öz gördükləri işlərin cəzasını (dünyada) daddılar. Onları (axirətdə) şiddətli bir əzab gözləyir. Çünki peyğəmbərləri onlara açıq-aşkar möcüzələr gətirir, onlar isə: «Məgər bizi doğru yola (özümüzlə kimi adi) bir insanı salacaqdır!» – deyərək (o peyğəmbərləri) inkar edir və (haqdan) üz döndərirdilər...»¹

Bu ayədə açıq-aşkar onların küfr və təkzibləri təkəbbür və qürurlarından qaynaqlanan etirazların nəticəsi kimi qeyd edilmişdir.

Qurani-Kərimin əksər ayələrindən belə məlum olur ki, heç vaxt təkəbbür edən insanlar zahirən özləri kimi bir insanla razılaşmamış və ona iman gətirməmişlər. Bunun səbəbini imam Sadiq (ə) belə buyurmuşdur: «Küfrün əsasları üçdür: «Tamah, təkəbbür və həsəd...»²

İmam Sadiq (ə) bu hədisin davamında İblisi misal çəkərək onun Adəm peyğəmbərə səcdə etməməsinin və nəticədə kafir olmasının səbəbi kimi təkəbbürü qeyd etmişdir.

Allah-təala Qurani-Kərimdə İblisin Adəm peyğəmbərə səcdə etməyib kafir olmasının səbəbini bəyan edərək buyurur:

وَقُلْنَا يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ

«Biz mələklərə: «Adəmə səcdə edin!» – dedikdə, İblisdən başqa hamısı səcdə etdi. (Yalnız) o, təkəbbür edərək (səcdə etməkdən) imtina etdi və kafirlərdən oldu.»³

İmam Sadiq (ə)-dan küfrün və dinsizliyin ən aşağı dərəcəsi barəsində soruşduqda, o həzrət buyurdu: «Təkəbbür küfr və dinsizliyin ən aşağı həddidir.»⁴

Atalar demişkən: «Xudbin Xudabin olmaz.» (Təkəbbür edən Allahı sevməz.)

¹ «Təğabun» surəsi, ayə: 5-6.

² «Üsuli-kafi», 3-cü cild, səh. 396.

³ «Bəqərə» surəsi, ayə: 34.

⁴ «Üsuli-kafi», 3-cü cild, səh. 421.

SƏMUD QÖVMÜNÜN AQİBƏTİ

Səməd qövmünün yaşadıkları məntəqə təxminən, Mədinə və Şam şəhərləri arasındakı ərazilərə təsadüf edir. Onlar öz dövrənlərində günü-gündən yaşadıkları məntəqələri genişləndirir və abad edir, lakin Allaha və Onun verdiyi nemətlərə şükür etmək əvəzinə sayızsız hesabsız bütələr düzəldib, onlara sitayiş edirdilər.

Mütəal Allah bu qövmü hidayət etmək üçün onlara Saleh (ə)-ı peyğəmbər göndərdi ki, onları bütperəstlikdən çəkendirib, yeganə Allaha doğru dəvət etsin.

Saleh peyğəmbər uzun müddət təbliğ edərək onları ulu Tanrının yoluna çağırır, lakin bu təkəbbürlü və tüğyançı qövmədən bir neçə nəfərdən başqa, heç kim onun dəvətini qəbul etmir və azgün yollarından əl çəkmirdilər. Allah-təala bu qövmün arasında yaranan iki fikir ayrılığını belə bəyan edir:

قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لِلَّذِينَ اسْتَضَعُّوا لِمَنْ آمَنَ مِنْهُمْ أَتَعْلَمُونَ أَنَّ صَالِحًا مُرْسَلٌ
مِّن رَّبِّهِ قَالُوا إِنَّا بِمَا أُرْسِلَ بِهِ مُؤْمِنُونَ قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا بِالَّذِي آمَنْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ

«Saleh tayfasının (iman gətirməyi) özlərinə sığışdırmayan başçıları içərilərindən iman gətirən yoxsullara üz tutub: «Siz Salehin, doğrudan da, Rəbbi tərəfindən göndərilmiş (bir peyğəmbər) olduğunu bilirsinizmi?» – deyər soruşdular. Onlar: «Bəli, biz onunla göndərilən hər bir şeyə (bütün dini hökmlərə) inanırıq!» – deyər cavab verdilər. (İman gətirməyi) özlərinə ar bilənlər: «Sizin inandığınıza (Salehin peyğəmbərliyinə) biz inanmırıq!» – dedilər.»¹

Həzrət Rəsuli-Əkrəm (s)-dən nəql olunmuş rəvayətə əsasən, bir gün Saleh (ə) onlara buyurdu: «Ey camaat! Mən on altı yaşında ikən sizə peyğəmbər göndərildim. Artıq ömrümdən 120 il keçir (və siz bu müddət ərzində dəvətimi hələ də qəbul etməmişsiniz). İndi isə, sizə iki şeyi təklif edirəm: «Əvvəl siz məndən nə istəyirsinizsə, mən onu Allahdan diləyib qarşınıza qoyuram, əks təqdirdə, mən sizin tanrıla-

¹ «Əraf» surəsi, ayə: 75-76.

rınızdan bir şey istəyəcək və mənim istəyimi versələr, mən sizin aranızdan çıxıb gedəcəyəm. Çünki bu müddətdə həm mən sizi yormuşam, həm də siz məni!»

Camaat dedi: «Doğrudan da, insafla danışırısan.»

Onlar elə bu məqsədlə bir gün təyin edib, həmin gün hamı bir yerdə bu təklifi həyata keçirməyi qərarlaşdılar.

Müəyyən olunmuş gün gəlib çatdıqda, camaat öz bütllərini çiyinlərinə qoyub gətirdilər. Yeyib-ıçdıkdən sonra Saleh peyğəmbəri çağıraraq dedilər: «İndi bizim bütllərdən öz hacətini istəyə bilərsiniz!»

Saleh (ə) onların ən böyük bütünü göstərib buyurdu: «Bu bütün adı nədir?» Bütün adını dedilər.

Saleh (ə) bütü adı ilə çağırdıqda, ondan bir səs eşidilmədi. Buna görə də, Saleh (ə) «Niyə cavab vermirsiniz?» – deyərək buyurduqda, camaat «o biri bütü çağır!» – dedilər.

Saleh (ə) bütün bütlləri (yetmiş ədəd) bir-bir çağırdı, lakin onların heç biri cavab vermədi.

Salehin tayfası hadisəni belə görüb, bütllərə «Nə üçün Salehə cavab vermirsiniz?» – deyərək soruşduqda, yenə onlardan bir səs çıxmadı. Bu zaman camaat üzünü Saleh (ə)-a tutub dedilər: «Çəkil kənara və bizi bir neçə saat öz tanrılarımızla tərk qoy!»

Saleh (ə) də çıxıb bir tərəfə getdi. Ağılsız camaat bütllərin altına xalçalar sərdilər. Sonra geyimlərini çıxarıb, ovuclarını torpaqla dolduraraq başlarına tökməyə başladılar, ağlayıb-sızlayaraq bütllərə dedilər: «Əgər siz bu gün Salehə cavab verməsəniz, onda biz rüsvay olacağıq!»

Onlar bu işləri yerinə yetirdikdən sonra, Saleh peyğəmbərə dedilər: «İndi irəli gəl və bütlləri çağır!»

Saleh (ə) bu dəfə də onları səslədi, lakin cavab eşitmədi. Bu vaxt üzünü camaata tutub dedi: «Ey camaat, artıq, günortadır, sizin tanrılarınız cavab vermir! İndi siz məndən bir şey istəyin və mən də onu Allahdan diləyərək istəyinizi yerinə yetirim.

Bu zaman onların başçıları və böyüklərindən yetmiş nəfər irəli çıxıb dedilər: «Ey Saleh! Bizim səndən bir istəyimiz var, o da budur ki, əgər Rəbbin bacarsa, sənə itaət edəcəyik və şəhərin bütün əhalisi də sənə tabe olacaqdır.

Saleh (ə) buyurdu: «Hər nə istəyirsinizsə, deyin!»

Onlar Saleh peyğəmbərdən Allah-təalanın müəyyən xüsusiyyətlərə malik olan bir dəvəni dağdan çıxarmasını istədilər. Salehin (ə) duası ilə Allah bu möcüzəni icad edir, lakin yetmiş nəfərin içərisindən cəmi altı nəfər ona iman gətirir, qalan altmış dörd nəfəri həzrət Saleh (ə)-ın bu əməlini sehr-cadu adlandırırlar. İman gətirən altı nəfərdən biri də şəhərə qayıtdıqdan sonra, Salehin dinindən üz döndərərək, kafir olur və ona iman gətirən yalnız beş nəfər qalır.¹

Allah-təala buyurur: «Səməd qövmü azğınlığı üzündən (Saleh peyğəmbəri) təkzib etmişdi.»²

Onlar Saleh peyğəmbəri təkzib etdikdən sonra onun (Allahın iznilə) dağdan çıxartdığı dəvənin də həyatına son qoydular. Bundan sonra isə azğınlıqları ucbatından səmədan enən dəhşətli bir bəla ilə həlak oldular. Qurani-Kərim buyurduğu kimi, ruhsuz cəsədlərə çevrildilər.

«Səməd qövmü azğınlığı (tağiyə) üzündən həlak oldu.»³

Təfsirçilərdən bəziləri «tağiyə» sözünü tüğyankarlıqları kimi təfsir edərək, onların azğınlıq və itaətsizliyi üzündən həlak olduqlarını demişlər. Diqqəti cəlb edən məsələ budur ki, Allah-təala bu hadisə ilə bağlı ayələrin hamısında Saleh (ə)-ın qövmünün inkar və təkzibi, nəhayət, həlakətə yetmələrinin səbəbini təkəbbür, azğınlıq və itaətsizlikləri ilə əlaqələndirmişdir.

Alimlərdən biri özünü əsassız və yersiz haqq bilən və başqalarının haqq sözünü isə təkəbbür və xudbinlik üzündən dananlar barəsində yazır:

¹ «Rovzeyi-kafi», 1-ci cild, səh. 267.

² «Şəms» surəsi, ayə: 11.

³ «Əl-haqqə» surəsi, ayə: 5.

«Çox vaxt boşboğazlıq – həqiqəti yanlış yerə yozmaq – göstərdiyi təsir əsasında başqa formaya düşərək insanın əxlaq və düşüncəsilə birbaşa sintez yaradır. Bu prosesin nəticəsində insan qürurlu, azğın və həyasız surətlərə düşərək ətrafındakıları özünə qarşı bədbin bilir və yavaş-yavaş bu düşüncə tərzini onun beynində kök atır...

Belə ruhi xəstələr ilk baxışda dəli görünməzlər; çünki sübut və fakt gətirmə qüvvəsini hələ itirməmişlər və onlarla söhbət edən şəxs ilk baxışda onları ağılsız hesab etmir və qarşısındakı adamı şüurlu güman edir. Belə halı ilk növbədə «ağıllı dəlilik» adlandırmışlar...

Əslində ruhun dərinliyindən baş qaldıran bu meylin ixtiyarı nəfəsanı-əxlaqi xarakterli gərginliyin əlində olub, bir növ qərəzsiz mövqə tutmasının qarşısını alır və azğın təmayüllərinin əksinə çıxan hər kəsi və hər maneəni özbaşınalıqla suçlandıрмаğa çalışır.

Xüsusi fəqlənən bu halı biz adi yaşayış tərzində, xüsusilə, gərgin iştaha, kin-küdurət, təhqir meydanı olan siyasi mühitlərdə müşahidə edə bilərik. Belə xəstələrin bəzilərində təkəbbür və qarşı tərəfi əzmə hissi daha şiddətli, daha aşkar formadadır... Onların vicdan əxlaqı özlərinə qarşı bir növ huşsuzluq və durğunluq halətini almışdır. Buna görə də, istək, yaxud yerinə yetirmək istədikləri hər şey nəzərlərində kamil görünür, lakin başqalarının sözləri və rəftarlarını bədbinlik və sərtliklə məzəmmət edirlər. Onlarla müxalifət olan hər hansı bir şəxsi qane edə bilmədikdə, dərhal onu düşmən qələmə verir, özlərinin haqsızlığa məruz qaldıqlarını güman edirlər. Həqiqətdə isə özlərinin başqalarına əzab-əziyyət vermələrindən xəbərsizdirlər. Təbii ki, belə xəstəlik ictimaiyyətə daha çox öz əksini tapıb qalmaqallara, dava-dalaşlara, ədavət və kin-küdurətlərə səbəb olur.»¹

Yuxarıda qeyd olunanlardan belə nəticə alınır ki, təkəbbür, qürur və xudbinlik haqqı qəbul etməyə, Allahın, Onun Rəsulunun və dini əhkamların müqabilində təslim olmağa mane olur. Əlbəttə, nə çox olub ki, xudbin, özünü sevən və təkəbbürlü insan vicdanın səsi qarşı-

¹ «Nə bilirəm? – Ruhi və əsəbi xəstəliklər», səh. 33-34.

sında müqavimət göstərə bilməyib, haqq-həqiqəti qəbul etmiş, çarəsizlikdən dini göstərişlərə boyun əymişlər. Amma çirkin xudbinlik və təkəbbür xüsusiyyəti xisləti nəhayət, öz zərbəsini endirmiş, onları azğınlığa və küfrə doğru çəkmişdir.

TƏKƏBBÜR VƏ XUDPƏSƏNDLİK-DİNDƏN ÇIXMAĞIN AMİLİ

Şam şəhərində məskunlaşmış «Ali-Cəfnə» sülaləsinin sonuncu padşahı Cəbələ ibn Eyhəm Qəssani ikinci xəlifənin dövründə İslam dinini qəbul edib müsəlman oldu. O, bir məktub yazaraq, Ömərdən Mədinəyə gəlib onu görməyi xahiş etdi. Ömər də cavab yazıb, onu Mədinəyə dəvət etdi.

Cəbələ ibn Eyhəm, Qəssan və Əkk tayfalarından beş yüz nəfər öz yaxın adamları ilə birlikdə Mədinəyə doğru hərəkət etdi. Mədinənin yaxınlığına çatdıqda, Ömərə bir məktub yazıb, şəhərə daxil olacağını xəbər verdi.

Ömər onun gəlişindən xoşhal olub, şəhər əhalisinə göstəriş verdi ki, onun pişvazına çıxsınlar. Onların qalması üçün bir neçə ev də hazır etdilər.

Cəbələ ibn Eyhəm Mədinəyə daxil olmaq üçün özü ilə birlikdə gələnlərdən iki yüz nəfərə əmr etdi ki, ipək libaslar geyinib, silahlasın və öz atlarının boynuna qızıl-gümüş xaltalar bağlasınlar. Özü isə başına qiymətli daş-qaşla bəzədilmiş bir tac qoydu və qiymətli libaslarını geyindi. Bir sözlə, son dərəcə cah-calal və əzəmətlə Mədinəyə daxil oldu. Onun yolu üzərində toplaşmış, camaat heyrətlə gözlərini onların əzəmət və şövkətinə zilləmişdilər.

Cəbələnənin Mədinəyə daxil olmasından bir neçə gün sonra həcc mövsümü gəlib çatdı. Ömər həcc səfərinə hazırlaşdı və Cəbələnəni də özü ilə birlikdə Məkkəyə apardı. Məkkəyə daxil olduqdan sonra Cəbələ ibn Eyhəm yanındakılarla birlikdə təvaf etmək məqsədilə Məscidül-hərəma getdi. Təvaf halında Bəni-Fəzarə qəbiləsindən olan bir ərəb kişi bilmədən, ayağını Cəbələnənin uzun libasının (ərəb köynəyi)

üstünə basdı. Onun bu hərəkətini özünə təhqir hesab edən Cəbələ bərk qəzəblənərək, vurub burnunu sındırdı.

Ərəb kişi Məscidül-həramdan çıxıb, Ömərən yanına getdi və Cəbələdən şikayət etdi. Ömər, Cəbələni yanına çağırıb, «Bu kişi səndən şikayət edir. Hadisə necə olmuşdur?» – deyə soruşduqda, Cəbələ dedi: «Bəli, ey möminlərin əmiri! Bu kişi mənim köynəyimi tapdaladı və əgər Kəbə evinin ehtiramı vacib olmasaydı, onun başını qılıncla vurardım!»

Ömər dedi: «Sən öz haqsızlıq və zülmünə etiraf etdiyin üçün, bu iki işdən birini görməlisən; ya bu ərəb kişini razı salmalı, ya da onun səndən qisas alması üçün hazırlaşmalısan.»

Deyəsən, qisasın mənasını başa düşməyən Cəbələ «Qisasdan məqsədin nədir, bu kişi nə etməlidir?» – deyə soruşduqda, Ömər dedi: «Sən onun burnunu sındırdığın kimi, o da sənə burnunu vurub sındırmalıdır.»

Cəbələ böyük təəccüb və narahatlıqla soruşdu: «Ey müsəlmanların xəlifəsi! Mən padşah, o isə adi bir ərəb olduğu halda, bu işi necə görə bilər?»

Ömər cavabında dedi: «İslam qanununa əsasən, sənənlə bu kişinin hüququ eynidir. Əlbəttə, pəhrizkarlığı və saleh əməlləri müstəsna etməklə, sənənin onun üzərində heç bir fəzilət və üstünlüyün yoxdur.»

Cəbələ dedi: «Mən İslam dinini qəbul etməklə izzət və şövkətimin daha da artacağını təsəvvür edirdim.»

Ömər dedi: «Ey Cəbələ! Bu sözləri boşla, ya bu kişini özündən razı salmalısan, ya da əmr edirəm ki, səndən intiqam alsın.»

Cəbələ, xəlifənin qəti qərarı olduğunu gördükdə, hədə-qorxu gələrək dedi: «Əgər belədirsə, onda mən İslamdan üz döndərüb, məsihi dininə qayıdıram.»

Ömər dedi: «Əgər İslam dinindən üz döndərüb, məsihi dinini qəbul etsən, boynunu vurduracağam; çünki İslamın qanununa əsasən, sən mürtəd sayılırsan və mürtədin qətli isə vacibdir.»

Cəbələ bunu eşitcək, dedi: «Onda mənə bir gecə möhlət ver ki, bu barədə fikirləşim.»

Ömər ona möhlət verdi. Həmin gecə Cəbələ öz adamları ilə birlikdə Məkkədən qaçıb Şama, oradan da Roma imperatoru Heraklın yanına getdi və məsihi dinini qəbul etdi.

Herakl onun gəlişindən çox xoşhal oldu və bunu İslam hökumətinin müqabilində böyük zəfər hesab etdi. Buna görə əmr etdi ki, imperatora layiq saraylardan birini onun ixtiyarına versinlər. Beləliklə, Cəbələ ibn Eyhəm Romada məskunlaşdı.

Bir neçə müddətdən sonra, Ömər, Cüsamə ibn Müsahiq Kənanini Roma imperatorunun yanına qasid göndərdi. O, öz vəzifəsini yerinə yetirdikdən sonra Cəbələnin görüşünə gedib, onun əzəmətli bir sarayda məskunlaşdığını gördü. Cəbələ ondan Ömər in və müsəlmanların vəziyyətini soruşdu.

Cüsamə deyir: «Bu zaman Cəbələnin göstərişi ilə geniş bir süfrə açdılar və xanəndə qızlar əllərində şərab qədəhlərlə məclisə daxil oldular. Onlar şərab içdikdən sonra, oxumağa başladılar. Mənə də şərab təklif edildikdə, mən bu işdən çəkinib ağlamağa başladım. Cəbələ məni belə görüb, xanəndələrə dedi: «Elə mahnılar oxuyun ki, mən də ağlayım.» Bu zaman xanəndələr bu beytləri oxumağa başladılar:

Bir sillənin qorxusundan çəkindi ol hökmdar,
Məsihilik tacın qoyub, digərini sandı ar.
«Onu döymək bəlkə də çox asanmış, ay inadkar!
Sağlam gözü əldən verdim, oldu mənə dünya dar!
Ey kaş, görüm gəlməyəydim bu dünyaya ay Ömər!
Qisas çəkib, aparaydım o dünyaya bir səmər.
Ey kaş, şahlıq tacın qoyub, dəvə-orman baş qatar,
«Muzər», «Rəbiə»yə çoban, tövlə-təzək gün batar.
Ey kaş, Şamda ömür sürüb, damsız diyar, dörd hasar,
İçrə yaşar, gün aşırar, bir baş-ayaq, lal-kar-kor!

Çalğıçılar və xanəndələr bu şeri çalıb oxuyarkən, Cəbələ hönkür-hönkür ağlayır və göz yaşları saqqalından süzülürdü. Bu zaman mən ayağa qalxıb, onunla vidalaşdım və saraydan çıxdım.¹

* * *

Ümumiyyətlə, təkəbbür və xudbinlik təkcə insanın haqqı qəbul etməsinin qarşısını almır, həm də ona qəbul etdiyi həqiqətləri tədricən unutturur və nəticədə dünya və axirət səadətini çox ucuz əldən verir.

TƏKƏBBÜR – HAQDAN ÜZ DÖNDƏRMƏK

Qurani-Kərimdə və din rəhbərlərindən nəql olunan rəvayətlərdə «bu çirkin xislətin insanı necə haqdan uzaqlaşdırması, haqq-həqiqəti danması və küfrə yönəltməsi» məsələsi geniş açıqlanmışdır. Belə ki, Allah-təala düşmənlərin İslam Peyğəmbərini (s) inkar və onunla müxalifətləri barəsində buyurur: «Şübhəsiz ki, özlərinə bir dəlil gəlmədən Allahın ayələri barəsində mübahisə edənlərin (və onu qəbul etməkdən boyun qaçıranların) ürəyində ancaq bir təkəbbür vardır. Onlar heç vaxt ona (öz istəklərinə) çatmayacaqlar. Sən Allaha pənah apar. Həqiqətən, O (hər şeyi) eşidən və görəndir!»²

Təkəbbür bir xəstəlik, çirkin və bəyənilməyən bir xislətdir ki, insanı inadkarlıqları və nahaq mübahisələrindən əl çəkməyə qoymur, haqq-ədaləti qəbul etməyə mane olur. Halbuki çox vaxt belələri əsassız və dəlilsizdirlər.

Din rəhbərləri bir çox rəvayətdə təkəbbür xislətini xəstəlik və bəla kimi tanıtdırmışlar.

İmam Əli (ə) buyurmuşdur: «Təkəbbür eyblərin ən pisidir.»³

Başqa bir hədisdə buyurmuşdur: «Təkəbbür əqlin ən pis (qorxulu) bəlasıdır.»¹

¹ («Həssan ibni Sabitin divanı»nın müqəddiməsi, Misir çapı: 1347-ci h.q ili.)

² «Qafir» surəsi, ayə: 56.

³ «Qürəül-hikəm», səh. 22 və 448.

Rəvayətlərdə təkəbbür və xudpəsəndlik elmin, əqlin, şərəf və heysiyyətin bəlası kimi də qələmə verilmişdir. Həzrət Rəsuli-Əkrəm (s) buyurmuşdur: «Təkəbbür elm və biliyin afətidir (bəlasıdır).»²

İmam Əli (ə) buyurmuşdur: «Xudpəsəndlik şərəfin düşmənidir.»³

Yenə də həzrət Rəsuli-Əkrəm (s) buyurmuşdur: «Özünə öyünmək və xudpəsəndlik insan heysiyyətinin (şəxsiyyətinin) afətidir.»⁴

Bir sözlə, din rəhbərləri təkəbbür və xudpəsəndliyi elmin, əqlin, şərəf və şəxsiyyətin düşməni bilmişlər. Aydındır ki, insan şüurlu surətdə hansısa bir məsələdə düzgün hökm çıxarıb, haqqı müəyyənləşdirsə, mütləq xətdən uzaq olacaqdır. Bu afət və bəla sayılan xislət hicab və pərdə kimi əqlin üzərini örtür və onu həqiqəti dərk etməkdən saxlayaraq, tədricən sıradan çıxarır.

İmam Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurmuşdur: «Təkəbbür və xudpəsəndlik əqli aradan aparır.»⁵

İmam Baqir (ə) buyurmuşdur: «Qəlb nə qədər təkəbbürə məruz qalsa, bir o qədər əqldən azalır, istər az olsun, istərsə də çox.»⁶

İmam Əli (ə)-dan nəql olunan bir hədisdə xudbin insan ağılsız tanıdırılmışdır: «Xudbin və təkəbbürlü insanın əqli olmaz.»⁷

(3) HƏSƏD

Bəyənilməyən və məzəmmət edilən xislətlərdən biri də həsəddir ki, ayrıca saysız-hesabsız zərərlərin mənşəyidir. Onun təhlükəli zərərlərindən biri insanı küfrə və dinsizliyə sövq etməsidir.

Qurani-Kərim və rəvayətlər baxımından həzrət Rəsuli-Əkrəm (s)-in zamanında müşriklər, yəhudilər və məsihilər kimi İslam düşməni-

¹ Yenə orada.

² «Biharul-ənvər», 73-cü cild, səh. 196.

³ «Qürəül-hikəm», səh. 32.

⁴ «Biharul-ənvər», 73-cü cild, səh. 228.

⁵ «Qürəül-hikəm», səh. 26.

⁶ «Səfinətul-bihar», 2-ci cild, səh. 460.

⁷ «Qürəül-hikəm», səh. 34.

lərinin çoxunun müqəddəs İslam dinini qəbul etməmələrinə səbəb İslam Peyğəmbərinə (ə) qarşı həsəd və paxıllıqları idi. Halbuki həqiqət onlara bəlli, bəzən onu öz dillərilə də izhar edirdilər.

Qurani-Kərimdə onların bir qismi barəsində belə buyurulur:

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

«Kitab əhlindən bir çoxuna həqiqət bəlli olduğdan sonra belə, təbiətlərindəki həsəd və paxıllıq üzündən sizi, iman gətirmiş olduğunuz halda, yenidən küfrə sövq etmək istəyirlər.»¹

Başqa bir ayədə isə belə buyurulur:

أَلَمْ تَر إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا هَؤُلَاءِ أَهْدَىٰ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا سَبِيلًا أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ وَمَن يَلْعَنِ اللَّهُ فَلَن تَجِدَ لَهُ نَصِيرًا أَمْ لَهُمْ نَصِيبٌ مِّنَ الْمُلْكِ فَإِذَا لَا يُؤْتُونَ النَّاسَ نَقِيرًا أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَىٰ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُم مَّا كَانُوا عَظِيمًا

«(Ya Muhəmməd!) Kitabdan özlərinə az bir şey verilənləri (yəhudilər) görmürsənmi? Onlar Cibət və Tağuta inanır və kafirlər üçün də: «Bunlar möminlərdən daha doğru yoldadırlar!» – deyirlər. Onlar Allahın lənət etdiyi şəxslərdir... Yoxsa onlar Allahın öz nemətindən bəxş etdiyi şeyə (iman və nübüvvətə) görə insalara (müsəlmanlara və Allahın Rəsuluna) həsəd aparırlar.»²

Əlbəttə, bu iki ayədən başqa, bu müddəanı sübut edən digər ayələr də mövcuddur. İslam tarixində bu məsələ ilə əlaqədar çoxlu şahidlər gözə dəyir.

HƏSƏD BİR YƏHUDİNİN İMAN GƏTİRMƏSİNƏ MANE OLDU

Səlmət ibn Səlamət deyir: «Bizim Bəni Əbdül-Əşhəl qəbiləsi arasında yaşayan bir yəhudi qonşumuz vardı. Bir gün o, qəbilənin camaatına xitab edərək qiyamət haqda söhbətə başladı.

¹ «Bəqərə» surəsi, ayə: 109.

² «Nisa» surəsi, ayə: 51-54.

Mən kiçik olduğumdan söhbət zamanı özümü bir parçaya büküb, divarın kənarında uzandım.

Həmin yəhudi qiyamət və hesab-kitabdan, behişt və cəhənnəmdən qiyamət gününə əsla inanmayan bütperəst camaata xəbər verirdi.

Qəbilə camaatı isə onun sözlərinə inanmayıb deyirdilər: «Ay kişi, sakit ol! Heç mümkündürmü ki, adam öləndən sonra dirilib, sorğusual olunsun, sonra da behiştə, ya da cəhənnəmə getsin?»

Yəhudi «Bəli, Allaha and olsun ki, cəhənnəmə düşən arzu edər ki, sizin yandırdığınız ən isti təndirin oduna atılaraq, cəhənnəm odundan nicat tapsın!» – deyirdi.

Camaat soruşdu: «Qiyamətin əlaməti nədir?»

Deyirdi: «Allah tərəfindən o məntəqədə peyğəmbərin gəlişi!» (Əli ilə Məkkə və Yəmənə işarə etdi.

Ondan: «O peyğəmbər nə vaxt gələcəkdir?» – deyə soruşduqda, yəhudi mənə tərəf baxıb dedi: «Əgər bu uşaq diri qalsa, onu görəcəkdir.»

Səlmət deyir: «Allaha and olsun! Bir müddət keçdikdən sonra, həzrət Muhəmməd (s) Allah tərəfindən peyğəmbərliyə seçildi və həmin yəhudi kişi hələ sağ idi. Biz o həzrətə iman gətirdik, lakin o kişi Allahın Rəsuluna qarşı kin-küdurət, həsəd və paxıllıq üzündən iman gətirmədi. Ona «Vay olsun sənə! İslam Peyğəmbəri (s) barəsində elə danışan sən deyildinmi?» – dedikdə, cavab verirdi: «Bəli, mən idim, lakin o kişi mən dediyim peyğəmbər deyildir.»¹

ƏBU CƏHLİN ALLAHIN RƏSULU İLƏ ƏDAVƏTİNİN SƏBƏBİ

Zöhri deyir: «Rəsuli-Əkrəm (s)-in bəsətindən sonra, bir gecə Əbu Süfyan, Əbu Cəhl və Əxnəs ibn Şüreyq adlı bir şəxs bir-birlərindən xəbərsiz və gizləncə o həzrətin namaz qılarkən tilavət etdiyi Quran səsinə qulaq asmaq məqsədilə evinin divarının arxasına gəlmişdilər.

¹ «Sireyi İbn Hişamın», 1-ci cild, səh. 212.

Bu üç nəfərin hər biri bir yerdə gizlənib, Rəsuli-Əkrəm (s)-in oxuduğu Quran ayələrinə qulaq asırdılar. Onlar yerlərindən durub evlərinə getmək istəyərkən, təsadüfən, yol əsnasında bir-birlərilə rastlaşılar. Bir-birlərinin haradan gəldiyindən xəbərdar olduqda, özlərini danlamağa başlayıb deyirlər: «Artıq, belə bir iş tutmaq olmaz. Əgər nadan camaat və qəbilənin avamları bizi burada və Muhəmmədin sözlərinə qulaq asmağa gəldiyimizi görsələr, bizə qarşı pis gümana düşsələr.

Onlar bir-birinə söz verib, öz işlərinin ardınca getdilər. Lakin ertəsi gün yenə hər üçü gizlincə həmin yerə gəldilər. (Sanki Peyğəmbər (s)-in Quran tilavəti onları bura çəkib gətirirdi.)

Həmin gecə yenə sübhə kimi evin divarı arxasında əyləşib, Quran ayələrinə qulaq asdılar. Dan yeri sökülərkən, gizləndikləri yerdən çıxıb, yol əsnasında bir-birlərilə rastlaşır və ötən gün dedikləri sözləri təkrarlayıb əhd-peyman bağlayıraraq bir-birindən ayrılırlar.

Bu minvalla üçüncü gecə də bu iş təkrarlanır, lakin bu gecə bir-birlərinə qəti söz verirlər ki, artıq buna son qoysunlar. Çünki onların bu əməli nadan camaatın onlar barəsində pis gümanına, eləcə də Rəsuli-Əkrəm (s)-in tərəqqi edib, İslam dininin yayılmasına səbəb ola bilər.

Bu hadisədən sonra Əxnəs ibn Şüreyq əsasını əlinə alıb, öncə Əbu Süfyanın yanına getdi və dedi: «Ey Əbu Süfyan! Düz danış görüm, sənin Muhəmməddən eşitdiklərin barədə nəzərin nədir?»

Əbu Süfyan dedi: «Ey dost! Doğrusu eşitdiklərimin bir qismini başa düşdüm, lakin qalanlarını qavraya bilmədim.»

Əxnəs dedi: «Mən də sənə kimi ayələrin bir qismini başa düşdüm, bir qismini isə başa düşə bilmədim.»

Sonra oradan çıxıb, Əbu Cəhlin yanına getdi və dedi: «Ey Əbu Cəhl! Sənə Muhəmmədin tilavət etdiyi ayələr barəsində nəzərin nədir?»

Əbu Cəhl dedi: «Həqiqət budur ki, biz Əbdü-Mənafın övladları ilə yüksək məqam və şərəfə nail olmaqda müsəbiqəyə çıxmış və yarışa çıxan atlar kimi bir-birimizi ötməyə çalışırıq, onlar camaata yaxşı-

lıq və yardım edirlər, biz də yaxşılıq və yardım edirik. Nəhayət, onlar dedilər: «Bizim içərimizdə səmadan vəhy alan bir peyğəmbər vardır.» Biz isə belə bir fəzilət və məqama necə çata bilərik?

Əbu Cəhl bu sözləri deməklə, öz narahatlığını bildirir və əlavə edərək deyir: «Biz heç vaxt Muhəmmədə iman gətirməyəcək və onu təsdiq etməyəcəyik.»

* * *

Belə tarixi şahidlər göstərir ki, Allahın Rəsulunun düşmənlərinin, yəni Qüreyş tayfasının və yəhudilərin o həzrətə qarşı olan ədavət və kin-küdurətləri o həzrətin ilahi şəxsiyyət və məqamına həsəd və paxıllıqdan başqa bir qərəz üzündən deyilmiş. Həmçinin, aydın olur ki, həsədin digər qorxulu təsiri insanı haqqı qəbul etməkdən saxlamağıdır və təkkəbbür kimi aqlın düşmənidir. Necə ki, Rəsuli-Əkrəm (s)-dən sonra Əmirəl-möminin Əli (ə)-ın vilayət və xilafətinin inkar edilməsinin əsas səbəbi də həsəd olmuş, beləliklə, bunun nəticəsində o həzrətə və onun pak xanədanına qarşı böyük haqsızlıq edilmişdir. Bu çirkin xislət səbəb oldu ki, İslam aləminin yüksək rəhbərlik məqamı layiq olmayan şəxslərin ixtiyarına keçsin, imam Əli (ə) və övladlarını bir guşədə qalaraq, İslam və müsəlmanların adı ilə çoxlu cinayət törədilsin.

Əmirəl-möminin Əli (ə) onların bir qisminin müxalifəti barəsində belə buyurmuşdur: «Onlar mənim xəlifəliyimə razı olmadıqlarından bir yerə toplaşdılar. Mən siz müsəlmanların parçalanmayacağı vaxta qədər səbir edəcəyəm. Əgər onlar bu yanlış fikri həyata keçirsələr, müsəlmanların əsas sütunu qırılacaqdır. Onlar Allahın (haqq olaraq) xilafəti əta edən şəxsə həsəd və paxıllıqdan bu dünyanı seçdilər və işləri tərsinə döndərdi.»¹

Həmçinin, digər zalım hakim və xəlifələrin pak imamlarla, Əli (ə)-ın övladları ilə müxalif olmalarının əsas səbəbi məzəmmət olunan həsəd xisləti olmuş və əgər burada onların əməllərindən faktlar, rə-

¹ «Nəhcül-bəlağə», Feyzül-İslam, səh. 540.

vayətlər və tarixi sənədlərə əsaslansaq, ayrıca bir kitab olar. Lakin qısa qeydlə kifayətlənirik ki, tarix boyu Əməvi və Abbasi hökuməti tərəfindən on iki imamla düşmənçiliyin, eləcə də onlara rəva görülmən əzab-əziyyətlərin və məhdudiyyətlərin çoxunun səbəbi onların yüksək məqam və mənzilətlərinə həsəddən başqa bir şey olmamışdır.

* * *

Bəli, həsəd haqqın qarşısını kəsir və insanı zəlalət və azgınlıq vədisinə atır. Eləcə də səadətin əsasını yandırır, insanı din və xoşbəxtlik yolundan azdırır.

İmam Əli (ə) şiələrə və ardıcılılarına nəsihət edərkən buyurmuşdur: «Bir-birinizə həsəd etməyin; həqiqətən, atəş odunu yandırır məhv etdiyi kimi, həsəd də imanı yandırır aradan aparır.»¹

İmam Sadiq (ə) həsədi dinin afəti hesab edərək buyurmuşdur: «Dinin afəti həsəd, xudbinlik və özünə öyünməkdir.»²

İmam Kazim (ə) babası Rəsuli-Əkrəm (s)-dən nəql etmişdir ki, o həzrət həsədi «haliqud-din» (dini aradan aparan) kimi təbir edərək öz səhabələrinə buyurmuşdur: «Ağah olun ki, əvvəlki ümmətlərə üz verən xəstəlik sizə də üz gətirmişdir və o, həsəddir. Həsəd bədənin tükünü yox, əksinə dini aradan aparır.»³

Bu çirkin xislətin məzəmməti barəsində məsum imamlardan çoxlu rəvayətlər nəql olunmuşdur. Hətta onların bir qismində İblisin Adəm peyğəmbərə səcdə etməməsinin və Allahın dərgahından qovulmasının səbəbi həsəd göstərilmiş və xatırlanmışdır ki, İblis bəşərin atası Adəm (ə)-a həsəd etdi və bu onun səcdə etməməsinə, nəticədə qovulmasına səbəb oldu.

İmam Əli (ə) buyurmuşdur: «Həsəd İblisin böyük günahıdır.»⁴

¹ «Nəhl-bəlağə», Feyzül-İslam, səh. 199. Bu məzmununda Rəsuli-Əkrəm (s) və pak imamlardan da çoxlu rəvayət nəql olunmuşdur.

² «Üsuli-kafi», 3-cü cild, səh. 418.

³ «Biharul-ənvar», 73-cü cild, səh. 253.

⁴ «Qürərül-hikəm», səh. 38.

İmam Sadiq (ə) bir hədisdə həsədi iki qismə bölmüşdür; biri qəflət, digəri isə fitnə-fəsaddır. Sonra həsədin ikinci qismi barəsində buyurmuşdur: «Bəndəni küfrə və şirkə sövq edən həsədin ikinci qismi Allahın əmrindən çıxıb, Adəm (ə)-a səcdə etməkdən saxlayan İblisin həsədindən ibarətdir.»¹

İmam Sadiq (ə) İblisin Nuh peyğəmbərin gəmisinə daxil olması hekayəsini bəyan etdikdən sonra buyurmuşdur: «Şeytan, Nuh (ə)-a iki nəsihət edərək dedi: «Tamahkarlıqdan çəkin; çünki bu, sənin atananı (Adəm və Həvvə) behiştədən çıxartdı. Heç kimə həsəd etmə; çünki bununla mən behiştədən qovuldum.»²

Cünadə ibn Əbi Üməyyənin nəql etdiyi bir hədisdə buyurulur: «İlk günah həsəddir; belə ki, İblis Adəm (ə)-a səcdə etməyə əmr olunduqda, ona həsəd etdi və bu onu günaha çəkdi (və səcdə etməkdən imtina etdi).»³

Səadət istəyən şəxs mütləq bu çirkin xüsusiyyətdən uzaq olmalı, yoxsa, onu küfrə və dinin müqəddəs qanunlarını inkar etməyə yönəldəcəkdir.

YUSİFİN QARDAŞLARI

Tarixin məşhur və ibrətli macəralarından biri də Yusif (ə)-ın öz qardaşlarının əli ilə quyuya atılmasıdır. Qurani-Kərimdə bu hadisə geniş bəyan olunmuşdur. Doğrudan da, görəsən, adi bir halda insanın öz əziz qardaşını həlak etməsini təsəvvür etmək olarmı? Bəli, həsəd və paxıllıq qüvvəsinin təhriki ilə on qardaş əlbir olaraq öz qardaşı Yusif (ə)-ın qətlə tədbirini gördülər. Qurani-Kərimdə buyurulur:

اِذْ قَالُوا لِيُوسُفُ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَيْنَا مِمَّا نَحْنُ غُصْبَةٌ إِنَّ أَبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ
اقتُلُوا يُوسُفَ أَوْ اطْرَحُوهُ أَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهَ أَبِيكُمْ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ

¹ «Tühəfül-üqul», səh. 371.

² «Biharul-ənvar», 11-ci cild, səh. 323.

³ «Durrul-mənsur», 1-ci cild, səh. 51.

«Bir zaman (Yusifin qardaşları öz aralarında) belə demişdilər: «Biz (güclü) bir dəstə olduğumuz halda, Yusif və onun qardaşı atamıza daha əzizdirlər. Həqiqətən, atamız açıq-aşkar azgınlıqdadır! (Aralarından biri dedi:) «Yusif öldürün və ya uzaq bir yerə atın ki, atanız mehr-məhəbbətini yalnız sizə salsın. Ondan sonra isə (tövbə edib) əməlisaleh bir camaat olarsınız.»¹

Onlar tədbirdən sonra hiylə işlədərək atalarından Yusifi özləri ilə aparmağa icazə aldılar. Onu səhralığa aparıb, öncə günahsız Yusifi döyməyə başladılar, sonra isə bir quyunun başına gətirib, köynəyini əynindən çıxartdılar və nəhayət quyuya atdılar. Bundan sonra atalarına nə cavab verəcəkləri barədə yeni bir tədbirə əl atdılar. Belə ki, bir heyvanı öldürüb, Yusifin köynəyini onun qanına bulaşdırdırdılar və özləri ilə atalarının yanına apardılar. Yalandan ağlayaraq ona dedilər: «Biz qaçıb bir-birimizlə ötüşürdük, Yusifi libaslarımızın yanında qoymuşduq. Bir də xəbər tutduq ki, qurd onu yemişdir.»²

Rəvayətlərə və əksər təfsirçilərin əqidələrinə əsasən, Yusifin qardaşları ertəsi gün quyunun yanına gedib gördülər ki, bir karvanın adamları Yusifi quyudan çəkib çıxartmışlar. Buna görə, dərhal karvan əhlinə dedilər: «Bu bizim qulumuzdur ki, qaçıb bura gəlmiş və quyuya düşmüşdür.» Nəhayət, yalan danışaraq öz əziz qardaşı Yusifi bir neçə dirhəmə (bəzi rəvayətlərə görə, 18-dirhəmə) satdılar.

Bu, Yəqub (ə)-ın oğullarının öz qardaşı ilə etdikləri rəftarın xülasəsi idi. İndi görün, Yusifin qardaşları həsəd və paxıllıq üzündən neçə böyük günaha əl atmışlar:

1-Peğəmbər oğlu və öz qardaşı əleyhinə plan cızmaq;

2-Yusif (ə)-ı səbəbsiz yerə döymək, ona işkəncələr vermək və hörmətsizlik etmək;

3-Yusif (ə)-ı quyuya atmaq;

4-Atasına yalan danışmaq;

¹ «Yusif» surəsi, 8-9-cu ayələr.

² «Yusif» surəsi, ayə: 17.

5-Yusif (ə)-a böhtan atıb, onun qul olduğunu demək;

6-Yusif (ə)-ı qul kimi satmaq;

7-Ən mühümü isə, Allahın peyğəmbəri həzrət Yəqub (ə)-a azğın yolda olduğunu nisbət vermək; «həqiqətən atamız açıq-aşkar azğın-lıqdadır!»

Qeyd olunan günahlar bu bir hadisədə baş verdi və ondan sonra yenə öz cinayətlərinin üstünü örtmək üçün başqa günah və yalanlara da mürtekib oldular ki, tarixdə bu geniş əks olunmuşdur.

(4) ŞƏRAB

Rəvayətlərə əsasən, insandan iman ruhunu alan onu yavaş-yavaş küfrə yönəldən günahlardan biri də şərab içməkdir.

6-cı fəsildə qeyd etdiyimiz kimi, şərabın cisim və ruha bir çox zərərli təsirlərindən əlavə, əql və idrak qüvvəsinin aradan aparması insanın Allahı, məadı və dinin digər zəruri məsələlərini inkarı, habelə dinsizliyə sövqü kimi təhlükələri vardır. Rəvayətlərin təbirilə desək, onu tamamilə şeytana təslim edir.

Şeyx Səduq, Məhəmməd ibn Sənanın imam Riza (ə)-dan belə eşitdiyini nəql edir: «Allah-təala ona görə şərabı haram etmişdir ki, fəsad törədir, əqli aradan aparır və Allah-təalanı inkar etmək, Ona və peyğəmbərlərinə iftira demək də insanın məruz qaldığı təsirlərdəndir. Onun digər fitnə-fəsadları da vardır; adam öldürmək, töhmət vurmaq, zina etmək və başqa günahlara düşmək. Bunları nəzərə alaraq hər məstedici içkiləri haram etmişik; çünki onun da aqibəti şərab kimidir. Buna görə də, Allaha və qiyamət gününə iman gətirən, bizi sevən və vilayətimizi qəbul edən hər kəs bütün məstedici içkilərdən çəkinməlidir. Çünki bizimlə onu içən şəxs arasında heç bir əlaqə yoxdur.»¹

Bir nəfər imam Sadiq (ə)-dan şərabın haram edilməsinin səbəbini soruşduqda, o həzrət buyurdu: «Allah şərabı haram etmişdir; çünki şərab bütün şər işlərin və çirkinliklərin mənşəyidir. Şərab içən müəy-

¹ «İlələş-şəraye», 2-ci cild, səh. 161.

yən müddətdən sonra şüurunu itirər, Rəbbini tanımaz, günahdan çəkinməz, hörmət saxlamaz, ən yaxın qohumu ilə əlaqəsini kəsər və elə bir çirkin iş tapılmaz ki, onu yerinə yetirməsin. Məst olan şəxsin ixtiyarı şeytanın əlinə düşər; ona bütə səcdə etməsini əmr etdikdə, səcdə edər və istədiyi səmtə çəkib aparar.»¹

İMAM BAQİR (Ə) MƏSCİDÜL-HƏRAMDA VƏ O HƏZRƏTİN ŞƏRAB HAQQINDA SÖHBƏTİ

Bir gün imam Baqir (ə) Məscidül-həramda olarkən o həzrəti uzaqdan müşahidə edən bir qrup qüreyşli «Bu kimdir?» – deyərək bir nəfərdən soruşduqda, dedi: «İraq əhlinin imamı və rəhbəridir!»

Onlardan biri dedi: «Yaxşı olar ki, bir nəfəri onun yanına göndərək, istədiyimiz sualı soruşaq.»

Bu məqsədlə bir cavan Həzrətin yanına gəlib dedi: «Əmi oğlu! Ən böyük günah nədir?»

Həzrət buyurdu: «Ən böyük günah şərab içməkdir.»

O cavan öz dostlarının yanına qayıdıb, İmam (ə)-dan soruşduğu sualı və aldığı cavabı açıqladı. Ona dedilər: «Yenidən onun yanına qayıt və bu sualı təkrar olaraq soruş.»

Cavan yenidən o həzrətin yanına gəlib, həmin sualı ikinci dəfə soruşduqda, Həzrət buyurdu: «Qardaş oğlu! Sənə dedim ki, ən böyük günah şərab içməkdir.»

Cavan geri qayıdıb, İmam (ə)-ın cavabını öz dostlarına dedi. Lakin onlar (bəlkə də məsələni yaxşı dərk etsinlər deyərək, yaxud hansısa bir məqsəddə görə) o sualı yenidən soruşmaq məqsədilə həmin cavanı İmam (ə)-ın yanına göndərdilər.

Cavan oğlan eyni sualı üçüncü dəfə İmam (ə)-dan soruşmağa xəcalət çəkdiyini deyib, o həzrətə əziyyət verməmək üçün bu işə razılıq vermədi. Lakin Qüreyş tayfasından olan dostları ondan əl çəkmədilər

¹ «Ehticac», Təbərsi, «Səngi» çapı, səh. 190.

və israrla onu həmin sualı soruşmaq üçün İmam Baqir (ə)-ın yanına göndərdilər.

Cavan oğlan məcbur qalıb, o həzrətin yanına gəldi və həmin sualı yenə soruşdu.

İmam Baqir (ə) buyurdu: «Qardaş oğlu! Sənə demədim ki, ən böyük günah şərab içməkdir?! Çünki şərab, onu içən şəxsi hər bir zinəyə, oğruluğa, adam öldürməyə, Allaha şərikin qoşmağa qədər vadar edir və şərabın işləri (sərxoş halda) hər bir günahdan üstündür...»¹

Çoxlu rəvayətdə şərab içən şəxs büt-pərəstə bənzədilmişdir. Belə ki, buyurulur: «Şəraba adət edən şəxs büt-pərəst kimidir.»²

Hətta hədislərdə buyurulmuşdur: «Şərab içən şəxs kafirdir.»

Tarixdə qeyd olunan faktlara əsasən, şərab çox insanı İslamdan və ilahi maarifdən uzaq etmiş və bəzilərini də dindən çıxarmışdır. Buna olduqca çoxlu misallar vardır:

ŞƏRAB İSLAMIN DÜŞMƏNİDİR

Tarixçilərin yazdığına əsasən, Əsa ərəblərin cahiliyyət dövründə yaşayan ən məşhur şairlərindən olmuş və onun yazdığı «Lamiyyə» qəsidəsi ən məşhur qəsidələrdən biri olmuş və ona çoxlu şərh yazılmışdır.

İbn Hişam yazır: O, Rəsuli-Əkrəm (s)-in besətindən (peyğəmbərliyə seçilməsindən) sonra, İslam dinini qəbul etmək məqsədilə qəbiləsindən ayrılıb, Məkkəyə – o həzrətin yanına yol düşdü. O, Həzrətin mədhi və tərifi barədə uzun bir qəsidə də söylədi. Nəhayət, Məkkənin yaxınlığına çatdıqda, Məkkə müşriklərindən biri onunla rastlaşdı və ondan «Hara gedirsən?» – deyə soruşduqda, «Muhəmmədə iman gətirmək üçün Məkkəyə gedirəm!» – deyə cavab verdi.

Müşrik şəxs (Əsanın müsəlman olandan sonra gözəl bəyan ilə İslam dini və İslam Peyğəmbərinə çoxlu köməyi dəyəcəyini hiss edib) dedi: «Muhəmməd zinanı haram etmişdir.»

¹ «Üsuli-kafi», 6-cı cild, səh. 429.

² «Vəsailuş-şiə», 13-cü bölüm, «haram içkilər» bölümü.

Əşə dedi: «Allaha and olsun ki, mənim ona ehtiyacım yoxdur.»

Müşrik dedi: «O, şərabı da haram etmişdir.»

Əşə bir az fikirləşib dedi: «Amma Allaha and olsun ki, mən hələ bu içkidən doyunca istifadə etməmişəm. Qoy, onda bu il qalsın, gələn ilə qədər doyunca ondan bəhrələninib, sonra Muhəmmədin yanına gedər və müsəlman olaram.»

Əşə bu sözləri deyib, geri qayıtdı və təsadüfən, həmin il də, dinsiz dünyadan getdi.¹

ƏMƏVİ XƏLİFƏLƏRİNİN ŞƏRABXORLUĞU

Əməvi xəlifələrindən olan Vəlid ibn Yezid şərəbxorluqda, ehtiras düşkününə olmaqda və digər günahlara qurşanmaqda məşhurdur. Onun tərcümeyi-halında yazırlar ki, o, öz sarayında bir hovuz tikdirib, onu şərəbla doldurmuşdu. Bəzən, özünü hovuza atıb, o qədər şərəb içirdi ki, hovuzdan şərəbin azaldığı hiss olunur və həmişə də məst halında idi. Aşağıdakı beytlər də ondan nəql olunmuşdur:

«Tələbə bil-xilafəti Haşimiyyun,	Haşimilər xilafətlə oynadılar,
Bila vəhyin ətahu və la kitabi,	Nə bir kitab, nə də bir vəhy
	almadılar,
Fə-qul lillahi yəmnəuni təami,	Yalandırsa, Allah alsın azuqəmi,
Və-qul lillahi yəmnəuni şərabi.»	Allah alsın şərəb, qədəh, badəmi!

Bu şeir açıq-aydın onun kafir olduğunu bizə göstərir.

¹ «Sireyi İbn Hişamın», 1-ci cild, səh. 386.

Digər təfsir və tarix kitablarına əsasən, şərəbin haram olmasını bəyan edən hökm və ayə Mədinədə nazil olub, İbn Hişamın bu hadisəni nəyə istinad edərək nəql etdiyi məlum deyildir. Bəziləri də Əşanın İslam dinini qəbul etmək istədiyini «Hüdeybiyyə» sülhündə nəql etmişlər. Yaxud ola bilər ki, Qüreyş tayfasından olan o müşrik Əşanı məqsədindən yayındırmaq üçün, həmin sözləri demiş olsun. Hər halda, İbn Hişamın «Sirəsi» tarixçilərin yanında mötəbər kitab sayıldığından, yuxarıdakı hadisəni burada qeyd etdik.

Bir gün Vəlid ibn Yezid Qurani-Kərimi əlinə götürüb, istixarə etdi və Qurani açdıqda bu ayə gəldi: «Vəstəftəhu və xabə kullu cəbbarin ənid.» («Kömək dilədi və hər bir inadkar təkəbbür sahibi (haqdan inadla üz döndərən və Allaha itaət etməyi özlərinə sığışdırmayan kafirlər) isə ziyana uğradı.»)¹

Vəlid bu ayəni oxuduqda, qəzəblənib, müqəddəs kitabı göydən asdı və oxla hədəf aldı. Qurana o qədər ox atdı ki, axırda onun vərəqləri dəşik-dəşik oldu. Sonra (küfrünü bildirən) bu beytləri deməyə başladı:

Tuhəddiduni bicəbbarin ənidin,	Məni zalım, inadkar adlandırırsan?!
Fəha ənə zakə cəbbarun ənidin,	Bəli, mənəm o, bəlkə də qorxudursan?!
İza ma citə Rəbbəkə yəvmə həşrin,	Həşr günü yubanma gəl Rəbbi çağır imdada,
Fə-qul ya Rəbbi məzzəqənİL-Vəlidu.»	Danış bilsin, Vəlid o vaxt aldı səni bərbada! ²

6-cı fəsildə qeyd etdiyimiz kimi, şərab insanın həya və iffət pərdəsini aradan aparır, onu cilovlanması mümkün olmayan bir heyvan surətinə salır, nəticədə ən yaramaz sözləri dilinə gətirir, başqalarına iftira deyir, ümumiyyətlə, çirkin işlərdən əsla çəkinmir.

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur: «Həqiqətən, şərab bütün şər və pisliliklərin açarı, hər bir günahın köküdür. Şərabxor bütpərəst kimidir. Allahın Kitabını təkzib edir; əgər Allahın Kitabını qəbul etsəydi, onun haram buyurduğunu haram bilərdi.»³

Bəli, rəvayətlərə əsasən, bu günahlar insanı küfrə və dinsizliyə sövq edir. Bu fəslin başlanğıcında qeyd etdiyimiz kimi, ümumiyyətlə,

¹ «İbrhim» surəsi, ayə: 15.

² «Tətimmətül-müntəha» («Xəlifələrin tarixi»), səh. 91-92.

³ «Üsuli-kafi», 6-cı cild, səh. 403.

günah və çirkin işlərin aqibəti acınacaqlı və təhlükəli olub, insanı gec-tez küfr və dinsizliyə yönəldir.

DİNSİZLİK – GÜNAHIN ƏN TƏHLÜKƏLİ TƏSİRİ

«Günahkarın ən acınacaqlı və təhlükəli aqibəti» – dedikdə, günahın ömrün qısalması, ictimai pərdələrin götürülməsi, nemətlərin tükənməsi və s. təsirlərinin maddi yaşayış və cismə bağlı olduğu halda, onun bu təsiri ümumiyyətlə, səadətin və insanlığın əsasını, habelə insanla heyvan arasındakı həddi-hüdudu, onları bir-birindən ayıran yönələri yandırır və məhv edir. İnsanın axirət səadətini aradan aparmaqla, dünya yaşayışını da cəhənnəmə çevirir.

Dinsiz-məzhəbsiz fərdin, yaxud cəmiyyətin yaşayışı hər bir heyvanın yaşayışından daha təhlükəli və acınacaqlıdır. Fransız yazıçısı Volterin dediyi kimi: «Allahı tanımayan insan qorxulu heyvan kimidir.»¹

Müasir dövrümüzdə cəmiyyəti, hətta ailələri əxlaqsızlıqlara, fitnə-fəsadlara düşür edən əsas amil dini qayda-qanunlardan ayrı düşməkdir. Çünki insan dindən uzaq düşdükcə, insani keyfiyyətlər və kamal sifətlər də ondan uzaqlaşır, həyatı heyvan həyatına və ya ondan alçaq vəziyyətə çevrilir.

Belə həyat tərzini yaşayanlar haqq-ədalət, insaf, rəhm, mehribanlıq, səfa-səmimiyyət, doğruluq, şəfqət, etimad və s. kimi yüksək insani keyfiyyətləri və məfhumları dərk edə bilmir; nə ata öz övladı üzərində olan məsuliyyəti düşünür, nə də övlad atanın haqqını yerinə yetirir; nə ər arvadına inanır, nə də arvad ərinə tabe olur; bir-birlərinin hüquqlarını əsla gözləmir. İffət, ismət, paklıq, ata, ana, övlad və ailə vəzifələri, ümumiyyətlə, dini ənənələr ailələrin arasından götürülmüş və acınacıklı bir vəziyyət yaranmışdır.

¹ «Kudək», 1-ci cild, səh. 449, «Bəşərin taleyi» kitabından nəqlən.

Qız və oğlanlar günah, axlıqsızlıq, çirkinlik içərisində elə itib batmışlar ki, qanun deyilən şey onlara mənasızdır, günü-gündən rüsvayçılıqları, çirkin işləri ümumxalq gözü önündə aşkar edilir və adiləşir.

Ailə mühitindən xaricdə də etimad və inamsızlıq o yerə çatıb ki, artıq heç kimə etibar etmir və yaşayış cəhənnəmə bənzəyir. Aldatmaq, yalan danışmaq, fırıldaq o qədər çoxalmışdır ki, iki qardaş belə, bir-birinə inanmır. Bazarlarda kələk və fırıldaq o qədər artmışdır ki, xalis əmtəə əlçatmaz olub, nə alıcı aldığıнын eybsiz, nöqsansız olduğuna inanır, nə də satıcı müştəriyə satdığıнын pulunu alacağına ümid edir.

Sahibkar bədbəxt fəhlədən hansı yolla artıq əmək çəkməsini, onun istismarını fikirləşir, fəhlə də tez bir zamanda gündüzü gecəyə çatdırıb haqqını almağı düşünür; nə sahibkar haqq-ədaləti, insafı, fəhlənin hüququnu gözləyir, nə də fəhlə işinin düzgün yerinə yetirməyində məsuliyyət hissi duyur. Tacir və satıcı daha çox müştəri cəlb etməyə çalışır, müştəri isə onlara qəssab gözü ilə baxıb malı kəsməyə can atır. Məhz bu səbəblərdir ki, bütün ictimaiyyəti əhatə etmiş, nizam-intizam və qayda-qanun pozulmuş, hər tərəfi əxlaqsızlıq, fitnə-fəsad və çirkinlik бүрүmüşdür.

Belə nəql edirlər ki, bir padşah bir nəfəri bir şəhərə hakim göndərdi. Bir ildən sonra qazı padşahın yanına qayıdıb dedi: «Məni bu işdən azad edib istefamı qəbul et; çünki gördüyüm iş aldığım hüquq müqabilində çox-çox azdır və bu məbləğə razı deyiləm.»

Padşah qazıdan məqsədini daha da aydınlaşdırmasını istədi. Qazı dedi: «Bu bir il müddətində qəzavətlə əlaqədar bir nəfər belə, mənə müraciət etməyib. Əlbəttə, məsuliyyətimin axır vaxtlarında iki nəfər aralarındakı ixtilafı aradan qaldırmaq üçün yanıma gəlmişdilər. Onlardan ixtilafın səbəbini soruşduqda, biri dedi: «Mən bu şəxsdən torpaq almışdım. Bir zaman torpağı qazdıqda, xəzinə tapdım. Ona müraciət edib dedim: «Bu xəzinə sənə çatacaqdır; çünki mən səndən xəzinəni deyil, yalnız torpağı almışam. Lakin o, xəzinəni qəbul etmir və deyir ki, mən torpağı onun içindəkilərlə birgə satmışam.»

Bu əhvalatın həqiqət olub-olmamasında işim yoxdur, lakin yaşadığımız bu çağdaş dünyada insanların bir-birinin mal-dövlətini oğurlamaq üçün adam öldürdüyünü, bir-birini aldatdığını, kələk gəldiyini, fırıldaq işlətdiyini, yalan danışdığını və bu kimi cinayətlər törətdiyini müşahidə etməklə artıq, belə əhvalatlar bizə əfsanə kimi gəlir. Çünki belə cinayətlərin, fitnə-fəsadların, əxlaqsızlıqların yaranması ilə bu dünyaya ədalətli, insafli və səfa-səmimiyyətli bir mühitin olub-olacağına artıq inana bilmirik. Görəsən, yer üzünün hər hansı bir nöqtəsində belə bir hadisənin baş verməsi mümkündürmü? Doğrudan da, çox qəribədir!

Amma «hər hansı bir yerdə din-iman varsa, həmin diyara fəda-karlıq və səfa-səmimiyyət hakimdir!» – ideyasına haqq qazandırmaq üçün aşağıdakı hadisəyə diqqət yetirək:

DİNİ FƏDAKARLIQ HİSSİ

İslam Peyğəmbərinin (s) Mədinəyə hicrət etdiyi birinci il bu şəhərdə gördüyü işlərdən biri ənsar və mühacir qrupları arasında qardaşlıq peymanını bərqərar etməsi idi. Belə ki, o həzrət Məkkədən köç edən müsəlmanları Mədinə müsəlmanları ilə qardaş etdi və onların arasında qardaşlıq peymanı bağladı.

Bu peyman üzrə bir-birilə qardaş olan şəxslərdən biri də Mədinədən gələn Səid ibn Rəbi Ənsari, digəri isə Məkkədən olan Əbdürrəhman ibn Ovf idi.

Onların arasında qardaşlıq peymanı bağlandıqdan sonra, Səd ibn Rəbi dedi: «Qardaş! Mənim müəyyən qədər sərvətim vardır ki, səninlə bərabər bölmək istəyirəm.»

Lakin Əbdürrəhman ibn Ovf ona öz minnətdarlığını bildirdi və onu xeyir-dua edərək dedi: «Allah sənin mal-dövlətinə bərəkət versin! Mənim ehtiyacım yoxdur, amma güzəranımı keçirmək və ruzi qazanmaq üçün mənə bir iş tap.»

Səd ibn Rəbi də onun üçün iş və ticarət yeri tapdı, nəhayət, Əbdürrəhman ibn Ovf Mədinənin ən sərvətli şəxslərindən biri oldu.

Bu hadisə əfsanə deyil və bunu İbn Əsir və digər tarixçilər kitablarında nəql etmişlər. Əlbəttə, bizim bu hadisəni qeyd etməkdə məqsədimiz İslamın ilk müsəlmanlarının öz məram və hədəfləri uğrundağı güzəştləri və fədakarlıqlarını çatdırmaqdır.

Bundan əlavə, burada on nəfərin dostuluğı ilə bağlı əhvalatını misal göstərmək olar ki, bir qədəh su üstündə hər biri öz canından keçib, onu dostuna göndərdi və hamı susuzluqdan öldü, yaxud yeddi nəfər dostun qoyun sürüsü barəsindəki əhvalatı da bizim müddəamızı sübuta yertirir, belə ki, onlar bir-birinə qarşı qardaşlıq və dostluq hüququnu gözləyərək qoyun sürüsünü hər biri möhtac olduğu halda, o biri dostuna göndərir və axırda qoyun sürüsü ilk şəxsin özünə qaydır.¹

Belə əhvalat və gerçəkliklər qədim dövrlərdə yaşayan insanların dini tərbiyə və fədakarlıqlarını göstərir. Təəssüflərlə demək olar ki, müasir dövrdə nəinki belə hadisələr baş vermir, hətta belə fədakar bir insanı da tapmaq çox çətindir.

Din və məzhəbdən başqa hansı qanun fərdlər arasında belə qardaşlığı, səfa-səmimiyyəti bərqərar edər, onların qəlbində belə bir imanı hansı qüvvə yarada bilər?!

Ola bilsin, bir vaxtlar bəziləri elm və texnologiyanın inkişafı ilə artıq dinin faydasız olduğunu, bəşəriyyətin elmi, əxlaqi və tərbiyəvi tərəqqi etməsi ilə tamamilə nöqsansız, sağlam mühitin yaranacağını təsəvvür edirdilər. Lakin müasir dünyanın vəziyyəti elm və texnologiyanın yüksək dərəcədə tərəqqisi belə, faktiki olaraq nəinki məzhəbsiz yaşamağın qeyri-mümkün olduğunu, həm də keçmiş zamanlardan daha da çox indinin özündə din və məzhəbə ehtiyac duyulduğunu göstərir.

Digər tərəfdən təlim-tərbiyə din və məzhəbə əsaslanmasa, Allaha olan iman üzərində qurulmasa, müsbət nəticəyə zəmanət verilmir və bunlar ehtirasların, cinsi istək və duyğuların coşduğu bir vaxtda unudulur və cansız qanuna bənzəyirlər.

¹ «Əxlaqi-Möhtəşəmi», (Xacə Nəsrəddin Tusi) 40-cı bölüm.

İMAN VƏ DİNİN ƏHƏMİYYƏTİ

Qurani-Kərim imanı olmayan, saleh əməllər yerinə yetirməyən, bir-birini haqq-ədalətə, doğruluğa dəvət etməyən insanların zərər və ziyanda olduqlarını bildirir və bu məsələni and və təkidlə belə bəyan edir:

وَالْعَصْرُ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا
بِالصَّبْرِ

«And olsun əsrə¹ ki, insan ziyan içindədir! Yalnız iman gətirib yaxşı əməl edən, bir-birinə haqqı tövsiyə edən və səbri tövsiyə edən kimsələrdən başqa!»²

İslamın ilk müsəlmanları arasındakı gözəl adət-ənənələrdən biri də bu idi ki, neçə nəfər bir-birindən ayrılmaq istədikdə, əllərini bir-birinin əllərinin üstünə qoyub, aralarından bir nəfər qeyd etdiyimiz surəni («Əsr» surəsi) oxuyur, başqaları isə qulaq asır, sonra bir-birindən ayrılırdılar. Onlar bu rəftarları ilə həmin surənin möhtəvasına diqqətlə fikir verir, ruhlandırıcı ayələrini zümzümə edərək mənasını qəlblərinə həkk edirdilər. Onlar bilirdilər ki, insanı ziyandan, tənəzzüldən, süqutdan xilas edən yalnız saleh əməl, bir-birinə haqq və səbri tövsiyə etməkdir. Bəzi alimlərin dediyi kimi: «Əgər Quran tək-cə bu surədən ibarət olsaydı, sözsüz, bəşəriyyətin islahı üçün kifayət edərdi.»

Allah-təala Quranın başqa bir ayəsində təkidlə və çoxlu and içməklə insanın iman və saleh əməllə nisbətini bəyan edərək buyurur:

وَالَّذِينَ وَالزَّيْتُونَ وَطُورِ سِينِينَ وَهَذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ
أَسْفَلَ سَافِلِينَ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ

¹ Təfsirçilər arasında ayədə qeyd olunan «əsr»dən məqsədin nə olduğu barədə fikir ayrılığı vardır. Bəziləri onu zaman və axşam çağına təfsir etmişlər. Bəlkə də bu təfsir digər təfsirlərdən qüvvətli olsun.

² «Əsr» surəsi.

«And olsun əncirə və zeytuna! And olsun Tur dağına! And olsun bu təhlükəsiz, qorxusuz-xətərsiz şəhərə (Məkkəyə) ki, biz insanı ən gözəl tərkibdə yaratdıq! Sonra da onu qaytarıb rəzillərin rəzili edərik, yalnız iman gətirib yaxşı əməllər edənlərdən başqa! Onları minnətsiz, saysız-hesabsız mükafat gözləyir!»¹

Məhəmməd Əbdüh «Sümmə rədədnahu əsfələ safilin!» (Sonra da qaytarıb rəzillərin rəzili edərik!) – ayəsinin təfsirində belə deyir: «Yəni biz (Allah) insanı qaytarıb hər bir heyvandan da rəzil və alçaq edərik!» Çünki heyvanın gördüyü hər bir iş öz təbiəti ilə uyğundur. Məsələn, bir yırtıcı heyvan instinktik olaraq peşəsi öldürmək, parçalamaqdır və yaxud tülkünün zəti hiyləgərliyi tələb edir. Digər heyvanlar da öz təbiətlərinə uyğun rəftar edirlər. Lakin insanın fitrəti isə səfa-səmimiyyəti, mehribanlıq, ürək yandırmağı, doğru yolda olmağı, doğruluğu, bir sözlə dindarlığı tələb edir. Amma hiyləgərlik, yırtıcılıq və s. xislətlər ondakı fitrətin əksinədir.

Bu təfsirə əsasən, insan bu gözəl yaradılışı ilə yanaşı, hər bir heyvandan rəzildir; əlbəttə, Allaha iman gətirib saleh əməllər yerinə yetirən şəxslər müstəsnadır.

Allah-təala bir ayədə kafirləri, Allaha şəriq qoşanları, eləcə də möminləri belə tanıtdırır:

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أُولَئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ

«Həqiqətən, kitab əhlindən kafir olanların və müşriklərin yeri cəhənnəm odudur. Onlar orada əbədi qalacaqlar. Onlar yaradılmışların ən pisidir. İman gətirib yaxşı əməllər edənlər isə, yaradılmışların ən yaxşılarıdır!»²

Bu və bu kimi ayələrlə Allah insanı xəbərdar edir ki, bütün səadət və xoşbəxtliklərin əsası Allaha iman gətirməkdir. Çünki heç bir

¹ «Tin» surəsi, 1-6-cı ayələr.

² «Bəyyinə» surəsi, 6-7-ci ayələr.

qüvvə Allaha imandan başqa insanı azğınlıqdan, inhirafdan, günahdan və bədbəxtlikdən qoruyub-saxlaya bilməz.

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur: «Mömin cinsi ehtirasa məğlub olmaz və qarnı onu rüsvay etməz.»¹

Bu hədisdə imam Sadiq (ə) iman şiddətli cinsi instinktlərin və qarın düşkünlüyünün müqabilində möhkəm bir sədd hesab edir və bildirir ki, ən güclü olan, hətta bütün təbii qərizələrin əsası sayılan bu iki hissənin arşısını alan yeganə qüvvə Allaha imandır.

Başqa bir hədisdə imam Baqir (ə) möminin əlamətlərini bəyan edərkən buyurmuşdur: «Mömin sevindikdə, sevinci onu günah və batıl işə sövq etməz. Qəzəbləndikdə, qəzəbi onu haqq söz deməkdən çıxarmaz. Qüdrətə çatdıqda, qüdrət və gücü onu başqalarının haqqını mənimsəməyə çəkməz.»²

ALLAHA İMAN GƏTİRMƏK VƏ YAXUD İNSANLIĞIN ƏN UCA ZİRVƏSİ

Şübhəsiz, insanı haqsızlıqdan, hər bir cinayət törətməkdən saxlayan ən böyük qüvvə Allaha iman və dinə qulluqdur. Bu möhkəm sədd dağıldıqda, din və imansız kütlənin heyvani hisləri, istəkləri və instinktlərinin qarşısını ala biləcək bir qüvvə təsəvvür olunmur. Bu zaman fransız yazıçısı Volterin dediyi kimi, insan təhlükəli və yırtıcı heyvan surətinə düşəcəkdir.

MÜASİR ALİMLƏRİN SÖHBƏTLƏRİ

Viktor Huqo hələ 19-cu əsrdə Fransada yüksək təbəqəli şəxsiyyətlərdən ibarət olan bir məclisdə belə demişdi:

«Mənim nəzərimcə, bu gün dini təlim hər bir şeydən vacibdir. İnsan tərəqqi və inkişaf etdikcə, gərək iman da bir o qədər kamilləşsin və əqidəsi möhkəmlənsin. Halbuki yaşadığımız dövrdə bizim yalnız

¹ «Biharul-ənvar», 67-cı cild, səh. 310.

² «Üsuli-kafi», 3-cü cild, səh. 330.

yeganə bədbəxtçiliyimiz odur ki, insanda yaranan təmayül və istəklər yalnız bu maddi və dünyəvi xarakter daşıyır. Dünya və maddi yaşayış arzulandığı təqdirdə, onun axır-aqibəti də puç və fənadır. Bu zaman çətinliklər, ağrı-acılar artacaq, həyatın bir qismi sayılan möhnət və çətinliyə ümitsizlik də əlavə olacaqdır; yəni, həyat tamamilə cəhənnəmə çevriləcək, xalqın vəziyyəti böhran içində və ağrı-acılarla birgə olacaqdır.

Biz istər məclisin bir üzvü, istər keşiş, istərsə də yazıçı olaq, xalqın çətinliklərini aradan qaldırmaq üçün bütün ictimai orqanları bu işə cəlb etməli, insanların diqqətini səmaya doğru yönəltməli, qiymətə və gələcək həyata ümidvar etməliyik; çünki ora haqq-ədalət vadisidir, hər kəsin mükafatı verilməkdir. Uca səslə deməliyik ki, hər kəs təbii olaraq bir çətinliyə məruz qalırsa, bu, bihudə və boş yerə deyil, öz mükafatını alacaq. Ölüm yoxluq mənasını daşımır. Bunu unutmayaq və hamıya deyək ki, insanın axır-aqibəti yoxluq olsaydı, həyatın heç bir dəyəri olmazdı.

Zəhmətin ləzzətli və işin müqqədəs olduğunu, insana qüvvət bağışladığını, onun ağıllı, mehriban, səbirli, xeyirxah və ədalətli, təvəzökar olmasını, elm və mərifət kəsb etməsini mənalandıran bir şey varsa, o da budur ki, qaranlıq və möhnətlə birgə olan bu dünyadan köçdükdən sonra səfali və işıqlı bir aləmə qədəm qoyacağına əmin olsun. Mən özüm belə bir səfali, işıqlı aləmə tamamilə inanır, həmişə bu məsələ barəsində düşünür və ona kamil imanım vardır. Çoxlu tədqiqatdan, araşdırmalardan və mübahisələrdən sonra aqlım bunu qavramış, ruhum onunla sakitləşmişdir. Buna əsasən, mən dinin təlim və təbliğini səmimi qəlbdən təmənnə edirəm.»¹

Monteskyo «Qanunların həqiqəti» kitabında yazır:

«Məzhəb ölkədə siyasi böhran zamanı siyasi təşkilatçılıq qaydalarına yardım edə bilər. Məsələn, ölkə daxili müharibə və qarışıqlıqlarda dini qanunlar müharibənin ölkənin digər nöqtələrinə ya-

¹ «Aini-soxənvəri», (Furuği), 320-325-ci səhifələrin xülasəsi.

yılmasının qarşısını ala bilər və ora tamamilə sülh və təhlükəsizlik hakim kəsilər...»¹

Deyl Karengi «Həyatın yolu» kitabında yazır:

«...Din mənə iman, ümid və şücaət bağışlayır; məndən həyəcan, iztirab, qorxu və narahatlığı uzaqlaşdırır, mənim həyatıma hədəf müəyyən edir... Bu gün ən müasir elm – psixologiya peyğəmbərlərin təlimlərini öyrədir. Nə üçün? Çünki, artıq psixoloqlar qəti olaraq deyirlər ki, dua, ibadət, möhkəm iman, insanın əksər narahatçılıqlarına səbəb olan qorxu, həyəcan, və qəm-qüssəsini aradan qaldırır. Bu elmin qabaqcıllarından biri deyir: «Dinə həqiqi mənada iman gətirən şəxs əsəbi xəstəliklərə heç vaxt tutulmaz... Dinsiz həyat puç, oyun-oyuncaqdan başqa bir şey deyildir.»²

Vilyam Ceymz bu məsələ ilə əlaqədar yazır:

«İman elə bir qüvvədir ki, bəşər onun köməyi ilə yaşayır və onun tamamilə aradan getməsi bəşərin süquta uğraması hökmündədir.»³

Eləcə də doktor Aleksis Karl və bir çox digər müasir alimlər Allah və dinə imanı öz etiraflarında yüksək qiymətləndirmişlər ki, biz bu kitabın fəsilərində yeri gəldikcə, onların kəlamlarından sitatlar gətirmişik.

* * *

Burada neçə il bundan öncə qəzetlərdə çap olunan möhtərəm, görkəmli şəxsiyyət və alimlərdən birinin mü sahibəsini qeyd etməklə fəslimizi sona çatdırırıq.

Bu alimdən «Sizin nəzərinizə görə dini cəmiyyətdə gücləndirmək üçün nə etmək lazımdır?» – deyə soruşulduqda, demişdir:

«Mənim nəzərimcə, Rəsuli-Əkrəm (s)-in, pak və məsum imamların təlimləri, göstərişləri və yaşayış üsullarını dirçəltmək lazımdır.

¹ «Qanunların həqiqəti», səh. 606.

² «Həyatın qanunu», səh. 181-185.

³ Yenə orada.

Uşağı elə ilk vaxtdan düzgün məntiqə Allaha doğru yönəltmək, ailə mühitini günah və çirkinlikdən təmizləmək lazımdır ki, uşaqların tərbiyəsinə zəmin yaransın. İctimaiyyətdə günah və fəsadın qarşısı alınmalıdır ki, fərdlərin gözü və qulaqları günah və çirkinliyə öyrənməsin, yeniyetmə və cavan nəsil böyüklərin, müəllimlərin davranış tərzindən fəzilət və paklıq öyrənərək doğru yola yönəlsinlər.»¹

Xülasə və nəticə:

1) Günahın ən qorxulu təhlükələrindən biri insanı küfrə və dinsizliyə çəkməsidir.

2) Hər bir zamanda insanların ilahi peyğəmbərlər və dinləri təkzib etmələrinin, yaxud dindən üz döndərmələrinin əsas səbəbi ehtirasların azadlığı, nəfsani istək və meyllərin sərbəst buraxılması, peyğəmbərlərin göstərişlərini istəklərinə qarşı olduğunu təsəvvür etmələri olmuşdur.

3) İnsanı küfrə yönəldən günahlardan biri də nəfsani istəklərə uymaqdır. Buna görə də din rəhbərləri ardıcılarını onlara uymaqdan qəti çəkəndirmişdir.

4) Çirkin və bəyənilməyən xislətlərdən biri təkəbbür və xudpəsəndlikdir ki, insanı günaha salmaqdan əlavə, yüzlərlə bədbəxtliyə düçar edir.

5) Məzəmmət olunan, haqqın qəbul edilməsinə və ilahi rəhbərlərin göstərişlərinin yerinə yetirilməsinə mane olan günahlardan biri də həsəd və paxılıqdır.

6) İffət və həya pərdəsini aradan aparan, insanı birdəfəlik küfrə, dinsizliyə, ağır cinayətlərə doğru çəkən ən böyük günahlardan biri də şərəbxorluqdur.

7) Ümumiyyətlə, günah insanı dini göstərişlərə qarşı rəğbətətsiz edir və cavan nəslə qorumaq üçün onları günah və çirkin mühitlərdən uzaqlaşdırmaq zəruridir.

¹ «İttılaat», № 1368, tarix: 1350/10/7 (1972 miladi).

MÜNDƏRİCAT

I FƏSİL

GÜNAHIN MƏNASI

Günah nədir?	4
Günah haqda fikirləşməyin mənfi təsiri.....	10
Bir neçə əhvalat	11
1-Dəmirçinin əhvalatı.....	19
2-Yolkəsənin əhvalatı	22
3-Şəvanənin əhvalatı	23

II FƏSİL

GÜNAH BİR NÖV XƏSTƏLİKDİRMİ?

Günah, yaxud xəstəlik?	28
Günah xəstəliyi və onun müalicəsi	31
Günahkarı danlamaq	40
Günahkarlarla yoldaşlıq etməyin!.....	42
Günahkarlarla necə rəftar edək?	42
İslam Peyğəmbərinin (s) müharibədən boyun qaçıranlarla rəftarı	45
Rəsuli-Əkrəm (s)-in günahkar bir cavanla rəftarı	46
Sual və cavab	49
Mərd bir kişi	55
Bir az fikirləşdikdən sonra qərara gəldi	55
Qadınlar üçün ibrətli dərs	58

III FƏSİL

GÜNAH DUANIN QƏBUL OLUNMASINA MANE OLUR

Dua nə deməkdir?	62
Dua – möminin silahı	63
Dua – hər bir halda	66
Yunis peyğəmbər balığın qarnında.....	68
Yəqub (ə) Yusif (ə)-la Binyaminin ayrılığında.....	70
Müsəlman bir qadının başına gələn hadisə	73
Günah Allahla bəndə arasındakı əlaqəni kəsir	75
Günah duanın qəbul olunmasına mane olur.....	77
Günahkar, Allah dərgahına necə üz tutmalıdır?	78
Duanın qəbul olunmasının digər şərtləri	81
1-Dua səmimi qəlbdən olmalıdır.....	81
2-Dua iş və hərəkətin yerini əvəz etmir.....	82
3-Dua xalis və pak niyyətlə olmalıdır	84
Bir neçə mühüm yaddaş	85
İbrahim (ə)-ın başına gələn bir hadisə	87

IV FƏSİL

GÜNAH – NEMƏTLƏRİ DƏYİŞDİRƏN VƏ MİLLƏTLƏRİ HƏLAKƏTƏ SALAN AMİL

Əməllərin cəzası.....	92
1-Mötəsim və onun günahkar vəziri.....	97
2-Bərsisa adlı abid və şeytan	99
1 Zənbil tikən gözəl simalı abid	100
2 Yusif və Züleyxa	102
Keçmiş ümmətlər	105
Səba qövmünün əhvalatı	106
Bundan artıq bədbəxtlik?!.....	110
Heyrətləndirici statistik xəbərlər	112
Günah millətləri həlak, şəhərləri viran edir.....	113
Günah – İspaniya müsəlmanlarının məğlub olmasının amili.....	116

Günah – Fransanın məğlubiyyətinə səbəb.....	120
Qoca qarının Əmr Leys Səffara cavabı	124

V FƏSİL

GÜNAH İNSANIN ÖMRÜNÜ QISALDIR

Ölüm və həyatın sirri	128
1-Bu cavan ölümdən canını necə qurtardı?.....	135
2-Sədəqə bir gəlini ölümdən xilas etdi.....	137
3-İnfaq və yaxşılıq bu ailənin taleyini dəyişdi.....	138
Mərhum Hacı Şeyx Həsənəli İsfahani.....	142
Bir hindli mürtazın (yoqa) hekayəsi	143
Ömrün qısalmasına səbəb olan günahlar.....	145
(1) Qohumluq əlaqələrini kəsmək ömrü qısaldır.....	145
İmam Sadiq (ə)-la Mənsur Dəvaniqinin əhvalatı	146
Qohumluq əlaqələrini qırmaq şirkə bərabərdir	147
«Üsuli kafi» kitabından bir əhvalat.....	148
Zamanın imamı ilə əlaqəni kəsmək	150
(2) Yalan danışmaq ömrü qısaldır	153
Əhməd İbni Tulun və yalançı kəviz.....	153
Yalandan and içən şəxsin cəzası	155
(3) Zina ömrü qısaldır	158
Zina çoxlu insanı tələf etdi	159
(4) Ata-anaya ağ olmaq ömrü qısaldır.....	160
Bu kişinin ömrünün artmasına nə səbəb oldu?.....	161
Müntəsir abbasinin xilafətinin qısa olmasının səbəbi	162

VI FƏSİL

GÜNAH PƏRDƏLƏRİ ARADAN GÖTÜRÜR

İnsanlığ pərdələri.....	168
Cisim və ruh	168
Pərdələri götürən günahlar	172

1-Şərab	173
Harunər-Rəşid və Divanə	178
2-Qumar	179
Harunər-Rəşidin arvadı Zübeydə ilə qumar oynaması	183
3-Təlxəklik, yaxud yersiz sözlərlə başqalarını güldürmək	184
İmam Səccad (ə) və mədinəli bir təlxək	186
Allahın Rəsulu (ə) və Həkəm ibn Əbil-As	186
Harunər-Rəşidin vəzirinin Bəhlul Danəndə ilə zarafatı	187
Əqil İbn Əbi Talib, Müaviyənin məclisində	187
4-Eyib axtarmaq	189
İbn Sinanın xəcalət çəkməsi.....	191
Cariyə və Müaviyə	192
Müaviyə və Şərik ibn Əvər.....	193
Bir nəfərin kor adama eyib tutması.....	193
5-Pis adamlarla oturub-durmaq	195

VII FƏSİL

GÜNAH İNSANDAN RAHATLIĞI ALIR

Hamımız səadət istəyirik.....	198
Səadət pul və sərvətlə deyil.....	199
Dörd nəfər üç kisə qızıl üstündə can verdilər	200
İngiltərəli milyonçu	202
Müasir dövr özü canlı nümunədir	204
Sədidən bir hekayə	207
Əli və hökumət.....	209
Ölülərlə söhbət	209
Xəzinə nə idi?	210
İsa (ə) dünya ilə necə rəftar etdi?.....	212
Dünyanın vəfasızlığı barədə başqa bir misal.....	212
Tarixə bir baxış	215
Ümitsizlik	219

Zöhdün mənası nədir?	221
İslam və rahiblik	223
Ruh rahatlığı yalnız Allahı yad etməklə təmin olunur	225
Quran və İslamın tərki dünyalıqla mübarizəsi	227
Əla İbn Ziyad və qardaşı Asim	229
İlahi peyğəmbərlərin sığınacaq yeri	232
İbrahim (ə) Nəmrud və büt-pərəstlərin müqabilində	232
İbrahim peyğəmbər od içində	234
«Ləvvamə» nəfsi, yaxud vicdan əxlaqı	237
Bir qatilin taleyi	239
Qaniçən Həccacın taleyi necə oldu?	240
Xirosımanı bombalayan təyyarəçinin aqibəti	241
Günahdan peşman olmaq	241
Birinci xəlifənin ölüm ayağında peşman olması	243
Peşmançılıq gətirən günahlar	246

VIII FƏSİL

GÜNAH İNSANI KÜFRƏ YÖNƏLDİR

Günahla küfrün əlaqəsi	250
Haram baxış bir kişini küfrə çəkdi	252
Fürsət qulları	257
İnsanı küfrə yönəldən günahlar	258
(1) Nəfsani istəklərə uymaq	258
Harunər-Rəşid öz oğlu Məmunə nə dedi?	262
Sehrkarların Firona cavabı	266
Əbu Süfyan İslam Peyğəmbəri (s) barəsində nə dedi?	268
(2) Təkəbbür	272
Səmut qövmünün aqibəti	274
Təkəbbür və xudpəsəndlik–dindən çıxmağın amili	278
Təkəbbür – haqdan üz döndərmək	281
(3) Həsəd	282
Həsəd bir yəhudinin iman gətirməsinə mane oldu	283

Əbu Cəhlin Allahın Rəsulu ilə ədavətinin səbəbi.....	284
Yusifin qardaşları.....	288
(4) Şərab.....	290
İmam Baqir (ə) Məscidül-Həramda və o həzrətin şərab haqqında söhbəti	291
Şərab İslamın düşmənidir	292
Əməvi xəlifələrinin şərabxorluğu.....	293
Dinsizlik – günahın ən təhlükəli təsiri.....	295
Dini fədakarlıq hissi	297
İman və dinin əhəmiyyəti.....	299
Allaha iman gətirmək və yaxud insanlığın ən uca zirvəsi.....	301
Müasir alimlərin söhbətləri	301